Keith Randell

HENRIC AL VIII-LEA ŞI GUVERNAREA ANGLIEI

Traducerea: DANIELA MIŞCOV

Colecţia Acces la istorie, nr. 23

ALL EDUCAŢIONAL, 2000

ISBN 973–684–307–6

Keith Randell
Henry VIII and the Government of England
Copyright© 1991 Keith Randell
First published în English hy Hodder & Stoughton.

Cuprins

CAPITOLUL 1: Introducere: Henric al VIII-lea şi guvernarea Angliei 8
1 Henric şi cele şase neveste ale sale 9
2 Obiectivele schimbătoare ale istoricilor 13
Îndrumări pentru studiu 17

CAPITOLUL 2: Henric al VIII-lea, omul şi regele 19
1 Noul rege 19
2 Henric omul 22
a) înfăţişarea 22
b) Preocupările 24
c) Capacităţile intelectuale 26
d) Valori şi atitudini 27
e) Lucrurile în care credea 30
f) Personalitatea şi caracterul 31
3 Henric regele 33
Îndrumări pentru studiu 35

CAPITOLUL 3: Anglia şi vecinii ei, 1509–1529 37
1 „în ţară” şi „peste hotare” 37
2 Interesele naţionale 41
3 Henric în primii ani de domnie 44
4 Wolsey la cârmă 49
5 Politica externă a lui Wolsey 51
6 Wolsey pacificatorul 53
7 Wolsey şi tiara papală 56
8 Wolsey şi conflictul dintre Habsburgi şi Valois 59
9 Evaluare 63
Îndrumări pentru studiu 65

CAPITOLUL 4: Cardinalul Wolsey 67
1 Ascensiunea în ierarhia socială 68
2 Puterea lui Wolsey 73

3 Wolsey se menţine la putere 78
4 Averea lui Wolsey 79
5 Wolsey şi guvernarea Angliei 82
6 Wolsey şi Henric al VIII-lea 87
Îndrumări pentru studiu 95

CAPITOLUL 5: Henrii al VIII-lea şi supuşii sui 98
1 Introducere 98
2 Henric al VIII-lea, nobilimea şi partida Trandafirului Alb 100
3 Menţinerea legii şi ordinii 105
4 Henric îşi pierde popularitatea 107
5 Pelerinajul graţiei divine 110
6 Cauzele Pelerinajului graţiei divine 120
7 Semnificaţia Pelerinajului graţiei divine 124
Îndrumări pentru studiu 126

CAPITOLUL 6: Thomas Cromwell 131
1 Teza lui Elton 132
2 Controversa 138
3 Evaluare 140
4 Reevaluarea personalităţii lui Cromwell 143
5 Cariera lui Cromwell 145
6 Concluzii 152
Îndrumări pentru studiu 154

CAPITOLUL 7: Ultimii ani ai domniei 156
1 Introducere 156
2 Caterina Howard 159
3 Politica externă 161
a) Scoţia 163
b) Franţa 165
4 Henric tiranul 169
5 Alte interpretări 173
a) Căsătoriile lui Henric 173

b) Scoţia 174
c) Franţa 175
d) Henric şi guvernarea Angliei 175
Îndrumări pentru studiu 178

CAPITOLUL 8: Concluzii 182
1 Henric regele – evaluare 182
2 Henric omul – evaluare 188
Îndrumări pentru studiu 189
Tabel cronologic 191
Lecturi suplimentare 195
Index 197

Cuvânt înainte

Către cititorul obişnuit

Colecţia „Acces la istorie” a fost iniţiată mai ales la nivelul cerinţelor studenţilor şi elevilor care susţin examene legate de subiectele respective, dar oferă o mulţime de informaţii interesante şi cititorului obişnuit. Partea principală a cărţii (textul propriu-zis, mai puţin îndrumările de la sfârşitul capitolelor) reprezintă un studiu uşor de citit şi incitant totodată, ce are coerenţa necesară unei cercetări istorice. Intenţia autorilor a fost nu doar să ofere o prezentare clară şi concisă a unor evenimente din trecut, ci să stimuleze cititorii (chiar şi pe cei neiniţiaţi) în a-şi forma o opinie despre subiectul pus în discuţie. Astfel, în loc să transmită o sumă de „adevăruri istorice” plate, lucrările din această colecţie conţin puncte de vedere şi interpretări diferite.

Către studenţi şi elevi în funcţie de subiectele care vă interesează şi de timpul de studiu pe care îl aveţi la dispoziţie, puteţi proceda în mod diferenţiat atunci când folosiţi această carte pentru pregătirea unui examen.

De exemplu, dacă doriţi să vă formaţi o idee generală asupra subiectului, în cel mai scurt timp posibil, următoarele căi ar fi, probabil, cele mai eficiente:

Citiţi capitolul 1 în întregime.

Pentru fiecare dintre capitolele următoarele, începeţi cu secţiunea „Să luăm notiţe” şi, dacă subiectul vă interesează, citiţi tot capitolul, oprindu-vă la fiecare subcapitol pentru a nota principalele probleme dezbătute.

Dacă doriţi totuşi să abordaţi întreaga tematică a cărţii şi dispuneţi de timpul necesar, ar fi avantajos să folosiţi pentru fiecare capitol următoarea procedură:

1. Citiţi tot capitolul, de preferat într-o singură şedinţă.
2. Studiaţi schema de la sfârşitul capitolului, asigurându-

vă că în linii mari l-aţi înţeles.

3. Citiţi secţiunea „Să luăm notiţe” (şi secţiunea „Să răspundem la întrebări-eseu”) şi decideţi dacă mai aveţi de lucrat la capitolul respectiv.

4. Abordaţi secţiunea „întrebări bazate pe izvoare”. Citiţi întrebările şi formulaţi-vă răspunsurile mintal sau în scris.

După ce aţi citit întreaga lucrare, studiaţi secţiunea „Lecturi suplimentare” şi alegeţi acele titluri care v-ar putea completa informaţiile.

Scopul nostru a fost să vă trezim interesul şi să vă facem studiul cât mai agreabil. Sperăm că la încheierea lecturii veţi aprecia că el a fost atins.

CAPITOLUL I
Introducere: Henric al VIII-lea şi guvernarea Angliei

Henric ai VIII-lea a fost un rege puternic, cu un foarte ascuţit simţ ai umorului şi cu opt neveste, mai cunoscute fiind Caterina Aroganta, Anna de Cloves, Lady Jane Austin şi Anna Hathaway. Cu toate acestea, el avea barba roşie.

Aşa începe capitolul despre „veselul rege Hal” din cartea lui Seliar şi Yeatman, *1066 and AU Tiuit,* carte care i-a distrat foarte mult pe profesorii de istorie şi pe elevi chiar de când a fost publicată, în 1930. Deşi stilul acesta de umor grosier, cu „poante” tipic şcolăreşti, nu mai are acelaşi efect astăzi, sunt totuşi destui cei care îl apreciază şi care au suficiente cunoştinţe fundamentale de istorie a Angliei ca să facă haz de greşelile intenţionate.

Cu un subiect precum Henric al VIII-lea, Seliar şi Yeatman se aflau pe un teren sigur, întrucât sunt puţini aceia care nu au învăţat la şcoală despre acest rege cu o personalitate atât de copleşitoare şi cu atât de multe neveste. De aceea, puţini vor fi cititorii fără idei preconcepute despre personajul care se află în centrul acestei cărţi – multe dintre aceste idei fiind probabil neconstientizate.

Este momentul acum să examinăm câteva dintre aceste prejudecăţi şi, dacă e posibil, să le discreditǎm. Va fi dificil să formulăm opinii coerente despre bărbatul care a domnit (mulţi ar zice că a condus) în Anglia din 1509 până 1547, dacă abordăm această temă fără prejudecăţi. Cititorii care au anumite păreri bine determinate despre ce doresc să afle se vor confrunta cu o sarcină imposibilă. Cunoaşterea dinainte a anumitor fapte incontestabile nu

poate fi decât un avantaj, dar deducţiile făcute pe baza acestor lapte vor bloca în mare măsură procesul gândirii libere. Dacă studentul, atunci când se apucă să studieze acest subiect, nu poate renunţa la aceste concluzii personale, atunci trebuie măcar să le recunoască deschis şi să nu încerce să introducă informaţiile nou obţinute în structurile vechi. Dacă nu procedează aşa, ratează o ocazie minunată de a ajunge la concluzii noi, personale, despre acest om remarcabil şi despre domnia lui.

1 Henric şi cele şase neveste ale sale

Aproape toată lumea ştie că Henric a avut şase neveste. Aceasta face parte din folclorul englez.

Divorţată, decapitată, moartă, divorţată, decapitată, rămasă în viaţă.

Este un refren învăţat de mii de elevi englezi în timp ce se pregătesc pentru lucrarea referitoare la principalele evenimente din timpul domniei lui Henric. Formula s-a dovedit foarte nimerită pentru scopul propus, dar se pare că a avut şi un efect secundar neintenţionat, sugerând că istoria căsătoriilor lui Henric conţine un anumit tipar, ceea ce nu este adevărat.

Cea mai mare parte a vieţii (din 1509 până în 1533) Henric a fost căsătorit cu aceeaşi persoană – Caterina de Aragon, fiica lui Ferdinand şi a Isabelei, a căror căsătorie

contribuise la unificarea regatelor iberice, cu excepţia Portugaliei, şi dusese la formarea unei ţări noi, Spania. Caterina (numele ei se ortografiază aşa, cu C, conform unei misterioase convenţii moderne, în ciuda faptului că toţi contemporanii îi scriau numele cu K) a fost în toate privinţele o soţie model, conform standardelor timpului. Se comporta cu demnitate şi îşi slujea cu credinţă soţul, se bucura de atenţia pe care i-o acorda Henric, nu se plângea de indiscreţiile lui şi a jucat rolul consoartei perfecte atât în viaţa publică,

cât şi în intimitate. Crea o impresie bună asupra tuturor. Îşi tăcuse mulţi prieteni şi admiratori şi nu avea deloc duşmani. Soţul îi era recunoscător şi pentru numeroasele încercări de a avea copii. Este adevărat că nu toate au fost duse la bun sfârşit, dar Caterina a născut cel puţin cinci copii. Numai unul dintre aceştia (Maria) a supravieţuit mai mult timp; ceilalţi, printre care trei fii, au murit la câteva ore sau zile după naştere, ceea ce a dăunat reputaţiei exemplare a mamei. La începutul anilor 1520 devenise de necontestat faptul că ea nu mai putea avea copii. Henric şi-a dat seama cu durere că, dacă această căsătorie avea să continue, el nu va putea să aibă moştenitori de sex masculin care să ducă mai departe dinastia Tudor – una dintre cele mai fierbinţi dorinţe ale sale. Deşi avea deja un fiu, nelegitim, pe care îl făcuse duce de Richmond şi pe care avea intenţia să-l lase moştenitor, ştia totuşi în adâncul sufletului că era puţin probabil ca supuşii săi să accepte un astfel de aranjament după ce el ar fi murit şi nu l-ar mai fi putut impune.

Pe măsură ce treceau anii, preocuparea lui Henric faţă de faptul că nu avea fii legitimi a devenit o adevărată obsesie. Pe lângă asta, s-a îndrăgostit de Anna Boleyn, femeia care nu a vrut să-i cedeze până nu s-a căsătorit cu ea. Prin

urmare, a luat hotărârea să rupă legăturile căsătoriei cu Caterina folosindu-se de o scuză ideală: Caterina fusese prima dată măritată cu fratele mai mare al lui Henric (Arthur), iar Henric se putea folosi de argumentul biblic, care spunea că e interzis ca un bărbat să se căsătorească cu văduva fratelui său. Cu toate acestea, a fost nevoie să se scurgă şapte ani şi să înceapă o revoluţie (probleme discutate în detaliu în cartea *Henric al VIII-lea şi Reforma în Anglia*, din această colecţie) ca să fie anulată căsătoria dintre Henric şi Caterina, de către un tribunal pe care englezii să îl recunoască şi care să aibă autoritatea de a rezolva această chestiune.

Până la urmă (în 1533), regele a fost liber să se căsătorească cu o femeie îndeajuns de tânără ca să-i poată face mulţi copii. Însă în acest sens se poate spune că Anna Boleyn a fost o dezamăgire. Deşi era deja însărcinată când a avut loc căsătoria, copilul (o fiică, Elisabeta) avea să fie singurul ei născut. În 1536, „Anna celor o mie de zile" avea să fie declarată vinovată, conform unor acuzaţii, fabricate, de

adulter, care ar fi fost comis cu fratele ei, printre alţii, şi executată. Soţul ei a devenit astfel liber să contracteze o a treia relaţie maritală, în încercarea din ce în ce mai disperată de a concepe un fiu care să-i supravieţuiască.

Jane Seymour a reuşit nu numai să devină în mod incontestabil regina Angliei – întrucât Caterina de Aragon murise de moarte bună înainte ca Anna Boleyn să-şi găsească tragicul sfârşit –, dar a şi câştigat din prima încercare „pariul maternităţii". În 1573, ea a dat naştere unui băiat, care avea să devină Eduard al VI-lea. Acest triumf l-a plătit însă cu viaţa; a murit din pricina complicaţiilor ivite la naşterea copilului. După acest eveniment, legăturile matrimoniale ale lui Henric au luat tot

mai mult aspectul unor farse. Deşi după trecerea câtorva săptămâni a fost evident că Eduard va supravieţui, atât regele, cât şi principalul său ministru (Thomas Cromwell) au considerat că o a patra căsătorie va aduce avantaje de natură diplomatică şi dinastică. Faptul că Henric a insistat să vadă portretele tuturor mireselor sale potenţiale (după ce regele Franţei a refuzat să organizeze „o paradă” cu principalele pretendente, la Calais, pe motiv că ar fi necuviincios) sugerează foarte bine că el încă îşi gândea propriile *alianţe* în termenii satisfacţiei personale, ceea ce nu se întâmpla când punea la cale căsătoriile altora.

Dintr-un motiv necunoscut azi, Henric s-a opus imediat candidatei preferate (din raţiuni diplomatice) de Cromwell: Anna, fiica în vârstă de 34 de ani a conducătorului ducatului atât de strategic plasat, Cleves (vezi harta de la pagina 42). Cromwell s-a folosit de povestiri flatante, dar mincinoase despre ea şi de un portret foarte aproximativ pentru a obţine aprobarea lui Henric, dar îndoielile acestuia au rămas. Ele s-au transformat în certitudini îndată ce a avut ocazia să o privească pe aleasa lui Cromwell şi să constate (fără un motiv întemeiat) că îi displăcea. A trebuit ca susţinătorul să facă uz de întreaga sa iscusinţă – în plus, el realiza care ar fi fost consecinţele diplomatice ale unei ofense aduse de Anglia potenţialilor ei aliaţi protestanţi, într-un moment în care ţara se afla pe punctul de a fi atacată de o coaliţie de state catolice, pentru restabilirea autorităţii papei – spre a-l convinge

că nu era în favoarea lui să-şi retragă promisiunea făcută Annei de Cleves, într-un stadiu atât de avansat al pregătirilor de nuntă. Aşa că nunta a avut loc (în ianuarie 1540), dar Henric luase hotărârea să nu se atingă de „iapa asta flamandă”, şi aşa s-a întâmplat. În schimb, Cromwell a fost dezonorat şi executat – în parte, datorită acestor

complicaţii matrimoniale pe care le-a provocat prin opţiunea sa iar mai târziu, în cursul aceluiaşi an, Anna a acceptat mulţumită anularea acestei căsătorii, pe care nu o făcuse din toată inima, câştigând şi o rentă frumuşică ce i-a permis să ducă o viaţă liniştită, aşa cum îşi dorea, neameninţată de pericolul de a fi folosită drept pion în jocurile politice internaţionale şi în aranjamentele matrimoniale dinastice.

Cea de-a cincea căsătorie a lui Henric, cu Caterina Howard, tot în 1540, a reprezentat un exemplu limpede de „nebunie la bătrâneţe”. Lui Henric i s-au aprins călcâiele după o tânără lluşturatică, protejata uneia dintre facţiunile de la curte, lăsându-se astfel manipulat şi însurându-se cu ea. Din nefericire, proaspăta regină ducea lipsă de bun simţ şi de discreţie. Curând, inamicii ei au obţinut dovezi că nu fusese doar pe punctul de a comite un adulter, ci făcuse chiar mai mult de atât, ceea ce era suficient ca să fie acuzată de trădare. A fost executată în 1542.

De acum încolo, Henric a renunţat la speranţa că ar mai putea avea copii şi şi-a îndreptat toate gândurile spre Eduard, fiul său, un tânăr cu o sănătate foarte şubredă. Totuşi, la un an după executarea Caterinei Howard, Henric s-a însurat din nou. De această dată zarurile au căzut asupra Caterinei Parr, ce rămăsese de două ori văduvă până atunci şi care, ca soţie a lui Henric, a manifestat acea grijă şi preocupare cuvenită unui cap încoronat, unui rege aflat în anii de neputinţă ai bătrâneţii. Nu se ştie dacă aceste calităţi de bună gospodină îi fuseseră recunoscute înainte de a deveni regină sau au fost evidenţiate după. Fie că a fost vorba de noroc sau de chibzuinţă, ultima căsătorie a lui Henric a fost un succes, el bucurându-se în final de o tovărăşie tăcută şi de o consolare plină de devotament.

Deşi povestea lui Henric al VIII-lea şi a nevestelor sale a furnizat scriitorilor un material fascinant de inspiraţie, până târziu în secolul XX – ca de altfel şi regizorilor de film şi televiziune, până către sfârşitul anilor 1960 –, istoricii de profesie au încercat mult timp să creeze un echilibru între poveste şi cercetarea semnificaţiilor ei. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea se discuta în mod obişnuit, în cercurile academice, despre importanţa domniei lui Henric. În consecinţă, în ultimul secol şi jumătate au fost scoase la iveală o serie uimitor de diversă de probleme ale anilor 1509–1547, considerate demne de o dezbatere ştiinţifică. Sunt atât de numeroase încât nu pot fi trecute în revistă cum se cuvine, mai ales într-o colecţie cum este aceasta. Se pot determina însă două direcţii distincte de cercetare, deşi cu greu se poate spune că sunt de sine stătătoare sau atotcuprinzătoare. Prima are legătură cu religia şi chestiunile ce derivă de aici. Acesta este subiectul volumului *Henric al VIII-lea şi Reforma în Anglia* ce completează cartea de faţă.

A doua direcţie ar putea fi foarte bine numită „politică”. Aceasta presupune două unghiuri de vedere: o dezbatere amănunţită asupra personalităţii şi caracterului regelui, inclusiv o analiză a rolului jucat de el în viaţa politică a timpului, şi o evaluare a semnificaţiei domniei sale în perspectiva dezvoltării politice pe termen lung a ţării, denumită când Anglia, când Marea Britanie, când Regatul Unit – ce depinde de capacitatea autorului de a se distanţa de centrul politic, Londra! De această direcţie se ocupă cartea de faţă.

Au existat controverse cu privire la personalitatea lui Henric încă de la începutul secolului al XVII-lea şi ele nu au încetat. În cea mai mare parte a timpului, cercetătorii au adoptat poziţii extreme. Ei l-au văzut pe rege fie ca pe un tiran malefic, având şi câteva trăsături pozitive, fie l-au portretizat drept „veselul rege Hal”, care era o combinaţie

între Moş Crăciun şi John Bull[1], deşi câteodată regele a fost nevoit să ia măsuri „care nu au fost prea plăcute”. De exemplu,

Sir Walter Raleigh, unul dintre primii autori care şi-au încredinţat comentariile tiparului, nu avea niciun dubiu asupra personalităţii acestuia.

I Şi acum despre Henric al VIII-lea: dacă ar dispărea din lume toate imaginile şi descrierile referitoare la manifestările unui prinţ plin de cruzime, ele ar putea fi din nou readuse la viaţă de povestea vieţii acestui rege.

În ultimele decenii, după o serie de biografii cu pretenţii de analize psihologice construite pe o singură dimensiune a personalităţii regelui, apărute între cele două războaie mondiale, istoricii au încercat să prezinte o imagine mai echilibrată a suveranului, lăsându-i cititorului impresia că Henric era un amestec complex de „bine” şi „rău”. Totuşi, şi această ştergere a liniilor dintre alb şi negru, tipice vechii istoriografii, este înşelătoare. Dacă se analizează cu atenţie chiar scrierile recente, se poate detecta un accent comun pe omul Henric. Pentru fiecare comentator, Henric este în mod fundamental fie bun şi puternic, cu accese de răutate sau slăbiciune, fie rău şi slab, cu nuanţe de bunătate şi de foiţă. Se pare că această judecată nu poate fi ocolită în niciun fel. Mulţi ar adăuga aici: „nici nu trebuie ocolită”. Orice cititor lucid al capitolelor următoare va fi insistent rugat să nu se alăture nici unuia dintre curentele de opinie. Capitolul 2 încearcă să stabilească în mod direct chestiunea, iar toate celelalte capitole se referă la ea cel puţin indirect. Capitolele 5 şi 7 pot fi considerate aproape studii de caz asupra acestui subiect, dar aşteaptă de la cititor un răspuns propriu la întrebarea: „Ce fel de om era Henric al VIII-lea?”.

[1] John Bull – porecla englezului tipic.

Henric a avut doi slujitori de seamă – descrişi câteodată drept prim-miniştri. Până în 1529 a fost Thomas Wolsey (din 1515 cunoscut, în general, drept cardinalul Wolsey), iar în anii 1530 i-a luat locul Thomas Cromwell (nicio legătură cu Oliver Cromwell, una dintre personalităţile politice de marcă din secolul al XVII-lea). Între istoricii secolului XX au avut loc aprige controverse despre cât de mult îşi manipulau stăpânul aceşti slujbaşi şi dacă trebuie astfel

să considerăm că impuneau sau nu o politică personală. Capitolele 3 şi 4 se concentrează asupra cardinalului Wolsey, în timp ce în capitolul 6 este vorba despre Cromwell. Dar întrucât ambii (şi în special Cromwell) au fost profund implicaţi în acţiunea de Reformă din Anglia, va fi vorba despre ei şi în altă carte, nu doar aici – deşi s-ar putea obţine o perspectivă coerentă asupra personalităţii lui Wolsey şi din cele prezentate la paginile 49–97.

Nu este surprinzător că fiecare generaţie de istorici a avut tendinţa să evalueze semnificaţia domniei lui Henric prin prisma problemelor fierbinţi din epoca lor. Astfel, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi în primele decenii ale secolului XX, când naţionalismul englez (sau britanic?) era puternic şi când Britannia[2] era stăpâna mărilor, accentul studiilor istorice cădea pe contribuţia lui Henric la crearea unui regat mai unit şi complet independent şi la înfiinţarea marinei regale. Pentru că studiile care au urmat au pus la îndoială aceste lucruri, considerând că înainte de domnia reginei Elisabeta I s-au înregistrat progrese minore, aceste subiecte nu prezintă acum decât un interes istoriografie şi nu vor fi analizate în capitolele următoare.

Mult mai importantă este dezbaterea iniţiată de Sir Geoffrey (atunci doar G.R.) Elton la începutul anilor 1950. El

[2] Personificare a Marii Britanii sub forma unei femei (pe monede etc.).

a descoperit că domnia lui Henric al VIII-lea, în special în anii 1530, s-a aflat sub influenţa lui Thomas Cromwell, această perioadă fiind una de schimbări revoluţionare în felul în care era guvernată ţara. El a susţinut că în această perioadă s-a făcut trecerea de la forma de guvernare medievală la cea modernă, eveniment care în istoria Angliei echivalează ca importanţă doar cu schimbările petrecute la mijlocul secolului al XIX-lea. Interpretarea lui Elton a fost atât de strălucită, cu o viziune atât de proaspătă (pe care el şi-a tot amplificat-o timp de mai bine de 30 de ani), încât puţini istorici au putut să se sustragă furtunii de controverse care s-au iscat de atunci încolo în jurul acestei chestiuni. Structura capitolului 6 se bazează pe analiza câtorva întrebări ridicate de opera

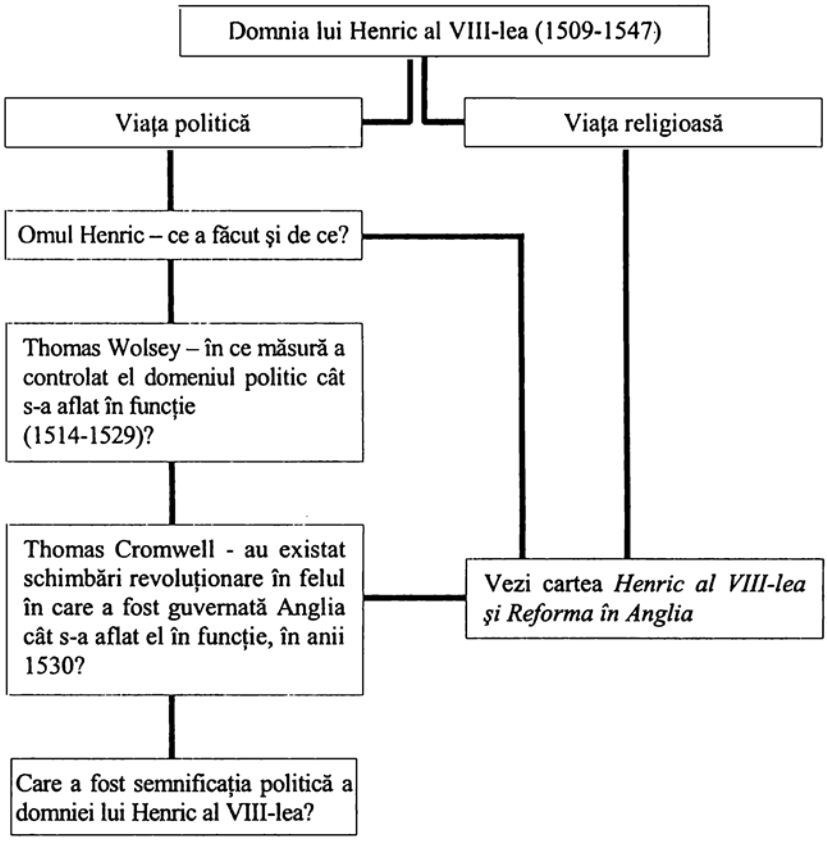
Domnia lui Henric al VIII-lea (1509-1547)
Viaţa politică
Viaţa religioasă
Omul Henric – ce a făcut şi de ce?
Thomas Wolsey – în ce măsură a controlat el domeniul politic cât s-a aflat în funcţie (1514-1529)?
Thomas Cromwell - au existat schimbări revoluţionare în felul în care a fost guvernată Anglia cât s-a aflat el în funcţie, în anii 1530?
Vezi cartea *Henric al VIII-lea şi Reforma în Anglia*
Care a fost semnificaţia politică a domniei lui Henric al VIII-lea?

Rezumat – Introducere: Henric al VIII-lea şi guvernarea Angliei

lui Elton. Când polemica iscată de consideraţiile lui Elton era în punctul culminant, câţiva istorici au susţinut că ultimii ani ai domniei lui Henric au fost semnificativi, pentru că au deschis o perioadă de instabilitate lungă de 20 de ani, pe care ei au numit-o criza de la jumătatea epocii Tudor. Acest subiect este tratat în cartea lui Nigel Heard *Edward and Mary: A Mid Tudor Crisis?* din această colecţie. De aceea, tema va fi analizată doar în treacăt în cartea de

faţă.

17

Să studiem „Introducere: Henric al VIII-lea guvernarea Angliei”

Pe măsură ce veţi aprofunda acest subiect, veţi afla fără îndoială un mare număr de fapte (în special nume şi date). Practic vorbind, s-ar putea doar să memoraţi cât mai multe din datele cuprinse în *Tabelul cronologic* de la paginile 191–194. Soluţia aceasta este însă de compromis; ea nu reprezintă principalul obiectiv al eforturilor voastre, întrucât ele ar trebui să fie, atunci când studiaţi domnia lui Henric al VIII-lea, „problemele cu semnificaţie istorică”.

Prima voastră sarcină va fi să le identificaţi. Ar trebui să fie un lucru uşor, dacă recitiţi a doua parte a acestui capitol, deşi definiţiile vor fi dezvoltate şi clarificate pe tot parcursul cărţii, dacă o veţi citi cu atenţie.

A doua sarcină vă va lua cel mai mult timp. Va trebui să înţelegeţi cât mai bine fiecare problemă în parte. Aceasta presupune să aflaţi de ce au considerat-o istoricii semnificativă, care au fost controversele pe care le-a generat şi să evidenţiaţi principalele dovezi aduse în sprijinul diverselor puncte de vedere. Dacă veţi duce la bun sfârşit această sarcină, veţi obţine cele mai multe informaţii de care aveţi nevoie.

Cea de-a treia sarcină este de departe cea mai grea, iar unii vor prefera să o lase deoparte, până ce vor face recapitularea finală a subiectului, către sfârşitul cărţii. Sarcina constă în a ajunge la propriile voastre concluzii despre fiecare din chestiunile pe care le-aţi evidenţiat şi studiat. Nu este nevoie să fie un obiectiv de mare cutezanţă, pentru că nimeni nu vă cere să rivalizaţi cu istoricii profesionişti în ceea ce priveşte cunoştinţele de specialitate sau capacitatea de a gândi analitic subiectul. Tot ceea ce se aşteaptă de la voi este să fiţi capabili să

optaţi pentru un anumit punct de vedere şi să puteţi explica de ce aţi ajuns la acea concluzie. Totuşi, câteodată vi se va părea că toate interpretările sunt posibile şi că nu aveţi suficiente dovezi ca să alegeţi între ele. Dacă o veţi adopta, aceasta este o poziţie sigură – atâta vreme cât veţi reuşi să furnizaţi o justificare pentru deciziile luate în fiecare caz – întrucât e mai bine, câteodată,

să „stai deoparte”, deasupra unor chestiuni complexe, şi să recunoşti cinstit că probele nu ajută la formarea unor concluzii. De fapt, această atitudine ar fi cea mai raţională în privinţa subiectelor istorice controversate, unde mărturiile care ne-au parvenit sunt parţiale şi deschise unor interpretări multiple.

„Incertitudinea istorică” reprezintă o parte integrantă din orice studiu despre acest subiect şi nu poate fi considerată automat un semn de slăbiciune din partea cercetătorului. De aceea folosesc istoricii atât de mult termenii „posibil”, „probabil”, „după cât se pare” atunci când îşi exprimă concluziile. Sunteţi sfătuiţi să le urmaţi exemplul.

Multor studenţi nu le place să ia notiţe – şi nu doar pentru că, precum Henric al VIII-lea, ei consideră scrisul o îndeletnicire neplăcută. Alţii copiază pagini întregi de informaţii, convinşi că aşa trebuie făcut. Există şi excepţia lăudabilă a acelora care îşi „storc” propriile idei, punându-le pe hârtie. E greu să faci aşa ceva – e nevoie să gândeşti mult. Dar acestea din urmă sunt cele mai valoroase notiţe şi merită efortul de a scrie un rezumat analitic al celor citite, chiar dacă vi se pare că pierdeţi mai mult timp să gândiţi decât să scrieţi! Aveţi ocazii suficiente să urmaţi acest sfat, citind capitolele următoare.

CAPITOLUL 2
Henric al VIII-lea, omul şi regele

1 Noul rege

La 21 aprilie 1509, Henric al VIII-lea a devenit regele Angliei, la vârsta de 17 ani şi 10 luni. Majoritatea celor care şi-au exprimat în scris opinia despre acest eveniment au considerat că venirea noului monarh marca începutul unei noi epoci. Thomas More a scris un poem în latină, în care îl descria pe Henric la ceremonia încoronării. El conţinea următoarea aserţiune:

1 Această zi este sfârşitul sclaviei noastre, izvorul libertăţii; sfârşitul tristeţii şi începutul bucuriei.

Era astfel foarte bine pus în evidenţă contrastul dintre epoca fostului rege şi cea a succesorului său (vezi ilustraţia de la pagina 20). În ultimii săi ani de guvernare, Henric al VII-lea avea chipul şi comportarea unui bătrân rău. Apărea rareori în public şi devenise celebru pentru felul dubios în care lua bani de la cei bogaţi. Era temut din pricina amenzilor pe care le percepea, dar nu foarte respectat. În net contrast cu el, fiul său era tânăr, plin de energie şi bunăvoinţă, ştiind să se bucure de viaţă şi de faptul că era rege. Cheltuia banii cu largheţe, fără să se gândească prea mult, exact aşa cum îşi imagina poporul că trebuie să procedeze cei bogaţi. Şi parcă pentru a sublinia că lucrurile se schimbaseră, el a luat aproape imediat decizii publice care anunţau că „s-a terminat cu cele vechi, au început cele noi”. Odată cu venirea la tron a lui Henric al VIII-lea, Edmund Dudley şi Sir Richard Empson, cele două persoane răspunzătoare în cel mai înalt grad de punerea în practică a politicii lui Henric al VII-lea, bazată pe intimidarea financiară

Henric al VIII-lea şi Henric al VII-lea – desen de Holbein

a principalilor supuşi ai regelui, au fost arestaţi şi închişi în Turnul Londrei, iar mai târziu executaţi. S-a anunţat de asemenea că noua regină urma să fie Caterina de Aragon. Această din urmă decizie a fost considerată drept un gest cavaleresc faţă de o tânără femeie virtuoasă ce fusese, fără vreo vină din partea sa, folosită timp de şapte ani de bătrânul rege drept pion în manevrele sale diplomatice. În acest timp (întrucât ea rămăsese văduvă după moartea lui Arthur, fiul mai mare al lui Henric al VII-lea), fostul ei socru refuzase să o lase să se întoarcă la părinţi, împreună cu moştenirea ei, aşa cum ar fi trebuit, sau să o mărite cu cel de-al doilea fiu al său, aşa cum îi tot promisese, în consecinţă, Caterina era aproape prizonieră într-o ţară străină, dar îşi câştigase admiraţia tuturor prin felul plin de demnitate în care se comportase în aceste împrejurări nefaste. Decizia noului rege a fost astfel interpretată ca o încercare de a îndrepta relele trecutului.

Însă oricât de spectaculoasă a fost această deosebire între cei doi regi, este înţelept să dăm dovadă de precauţie atunci când analizăm judecăţile făcute de contemporani. Este posibil nu numai ca unii dintre ei să fi exagerat din pricina entuziasmului faţă de ceea ce şi-au imaginat că se va întâmpla după venirea pe tron a unui tânăr rege care promitea atât de mult, dar pe vremea aceea exista obiceiul de a scrie în termeni laudativi despre regi, chiar dacă faptele lor justificau sau nu aceste aprecieri. Aceasta era doar o convenţie literară a epocii, folosită chiar în scrierile destinate persoanelor particulare. Ne dăm seama de adevăr dacă citim ce s-a scris despre conducătorii consideraţi „obişnuiţi” şi despre perioada următoare a vieţii lui Henric, când alte izvoare scot la lumină faptul că el era orice altceva, dar nu o personalitate impunătoare şi plină de demnitate. Deseori nu era descrisă realitatea observată de martor, ci gloria ce trebuia să fie o parte integrantă a regalităţii. Asta nu înseamnă că descrierile flatante ale

tânărului Henric nu trebuie luate în considerare, ci că este necesar ca ele să fie confruntate cu alte dovezi.

22

2 Henric omul

Henric al VIII-lea a fost rege mai bine de 37 de am. În acest timp s-a maturizat şi a îmbătrânit sub ochii supuşilor săi. Cert este că nu a rămas permanent acelaşi. În anumite privinţe, el s-a schimbat ca urmare a experienţei dobândite sau cu trecerea timpului; în altele, a devenit mai puternic pe măsură ce a câştigat încredere în sine, iar anumite incertitudini şi slăbiciuni ale tinereţii au dispărut spre bătrâneţe – cum era considerată în epocă vârsta de 50 de ani. Se poate spune ca el a demonstrat de-a lungul domniei sale acel amestec de constanţă şi schimbare, consecvenţă şi contradicţie la care ne aşteptăm în mod obişnuit de la orice om. Aşa că la întrebarea: „Ce fel de om era Henric al VIII-lea?”, nu se poate răspunde decât nuantat. În mintea celui care răspunde trebuie să se afle cel puţin şi întrebarea: „Când?”.

A) înfăţişarea

Este evident că trebuie să precizăm şi vârsta atunci când comentăm înfăţişarea unei personalităţi istorice. Este firesc să existe un contrast între tânărul Henric şi bătrânul rege din ultimii ani de domnie şi să presupunem ca pe parcursul vieţii el a suferit nişte transformări. Stadiile acestor schimbări ale aspectului fizic nu apar foarte limpede în documente, dar este neîndoielnic că tânărul rege de 17 ani era plăcut la înfăţişare, iar bărbatul de 55 de ani trezea repulsie celor care îl priveau.

Aprecierea înfăţişării cuiva este o chestiune de gust, care diferă de la societate la societate şi de la epocă la epocă. Privind portretul de mai sus, nouă ne va fi dificil să acceptăm opinia contemporanilor că tânărul Henric ar fi fost „extrem de chipeş, natura neputând să-l hărăzească cu

mai multe daruri;... un bărbat foarte frumos şi admirabil proporţionat”. Probabil că „remarcabil” ar fi termenul cel mai potrivit pentru a-l descrie pe rege în primii ani ai vârstei adulte.

În cea mai mare parte a domniei sale, impactul vizual pe care îl avea Henric asupra celor din jur s-a datorat fiziculuisău deosebit.

23

Henric al VIII-lea în tinereţe

Era înalt, bine legat, bine proporţionat, de constituţie atletică. De fapt, el corespundea descrierii moderne a ceea

ce numim „un bărbat ca un taur”. Ştia cu prisosinţă cum să se folosească de aceste atribute fizice. Ştia să se îngrijească şi acorda mare atenţie hainelor cu care se îmbrăca. Un observator străin l-a descris drept „cel mai bine îmbrăcat suveran al lumii”. Celebrul său portret (reprodus pe copertă) îi pune în evidenţă atât chipul, cât şi ţinuta. El exprimă de asemenea faptul că se mândrea cu felul în care arăta.

b) Preocupările

Mai presus de orice, Henric era un tip sportiv. Nu numai în tinereţe, ci şi la maturitate cea mai mare pasiune a sa o constituiau întrecerile sportive bazate pe activitatea fizică. Îi plăcea enorm să vâneze călare, în esenţă, această activitate era o întrecere între prieteni, a cărei miză era cine prindea primul prada (de preferinţă, un cerb sau un porc mistreţ). Vânătoarea putea dura câteva ore în şir şi era nevoie să fie schimbaţi caii, iar participanţii la urmărirea aceasta trebuiau să aibă o foarte bună condiţie fizică. Rareori se întâmpla ca Henric să nu facă faţă. De fapt, probabil că în majoritatea ocaziilor el a fost „câştigătorul”, chiar atunci când favoriţii săi n-au dat dovadă de suficient tact ca să se întâmple acest lucru. O descriere din acea vreme, posibil exagerată, relatează că el nu mergea niciodată la vânătoare:

1 fără să călărească până la epuizare opt până la zece cai; ordona să fie plasaţi în calea pe care urma să o aleagă şi, când unul obosea, încăleca altul, iar înainte să ajungă acasă, toţi erau epuizaţi.

Când era tânăr, îi plăcea să joace tenis, de fapt o versiune veche a sportului de azi. Se pricepea foarte bine la acest joc, iar stilul său, ca şi rezultatele pe care le obţinea îi impresionau mult pe privitori. Din păcate, comentariul de mai jos îl pune mai bine în lumină pe autor decât pe rege!

1 îi place foarte mult tenisul, este cel mai drăguţ lucru din lume să-l vezi cum joacă jocul ăsta, pielea lui fină strălucind prin delicata pânză a cămăşii.

Neîndoielnic că activitatea sportivă cu cel mai mare impact public pe care o practica Henric era turnirul călare. Acesta era considerat a fi adevăratul sport al regilor şi, deşi era vorba de multă ceremonie şi punere în scenă, proba care consta în încercarea de a doborî adversarul atacând călare, cu lancea în mână, îmbrăcat în armură grea, era foarte

periculoasă pentru participanţi. Era periculoasă în ciuda faptului că luptătorii erau complet protejaţi de armură. Armurile care au rămas din acea epocă au permis istoricilor să determine constanta îngroşare a taliei regelui în timpul celor 25 de ani de tumiruri, de când s-a urcat pe tron şi până la ultima participare. În acest răstimp el şi-a stabilit şi menţinut reputaţia de bun atlet, cu excepţia unei împrejurări în care era cât pe ce să fie ucis. S-a susţinut că accidentul care l-a convins în final să-şi pună în cui pintenii, în 1536, i-a afectat creierul (vezi pagina 158). Pentru că era un bărbat curajos (sau inconştient) acela care îşi propunea să câştige o întrecere sportivă cu monarhul sau, este imposibil să determinăm cât de tare excela ca atlet Henric, dar pare probabil că (în tinereţe) a putut să ţină piept celor mai buni sportivi din ţară. În alte condiţii, poate că aceia mai puţin inteligenţi dintre companionii săi nu ar fi acceptat să piardă cu atâta regularitate întrecerile, aşa cum au făcut-o!

Uneori s-a susţinut că un bărbat aşa de împătimit de sport şi care a avut şase neveste trebuie să fi fost binecuvântat (sau blestemat) şi cu un libido pe măsură, dar se pare că nu a fost aşa. De fapt, se pare că pe el îl interesa mai mult aspectul romantic decât cel fizic al iubirii. Henric a

avut mai puţine amante şi mai puţini copii nelegitimi (probabil doar doi) decât majoritatea suveranilor din vremea sa şi a fost în stare să aştepte şase ani ca Anna Boleyn, marea pasiune a vieţii sale, să cedeze avansurilor sale sexuale. Cu toate acestea, nu dorim să sugerăm, aşa cum au făcut unii autori, că virilitatea sa era îndoielnică. Vrem să spunem că Henric nu a fost un vânător de fuste, aşa cum se crede în general. Aceasta nu datorită faptului că ar fi avut vreo obiecţie morală faţă de promiscuitate sau că şi-ar fi impus să-i fie credincios soţiei sale din acel moment. Pur şi simplu, nu îl interesau foarte mult femeile. De fapt, câţiva istorici au pretins că le considera doar nişte maşini de făcut copii.

Dacă apetitul său sexual nu trebuia satisfăcut des, plăcerea sa de a mânca şi a bea era insaţiabilă. În mod obişnuit, mânca şi bea în cantităţi enorme şi a avut noroc că a supravieţuit aşa de mult acestor excese. E bine însă să reţinem că lăcomia era tipică celor din clasa sa în acea vreme (şi în secolele ce vor urma), pentru că atunci nu exista

concepţia ele supraalimentare. Se susţinea că oamenii care aveau suficienţi bani ca să-şi permită mari cantităţi de mâncare – în mod special, carne – ar fi dat dovadă de prostie dacă şi-ar fi refuzat asemenea plăceri evidente şi nevinovate. Epoca „alimentaţiei raţionale” nu sosise încă, iar cei care ajungeau la 40–50 de ani, dacă o duceau bine eu sănătatea, trebuiau să aibă nişte proporţii care să arate lumii că erau suficient de bogaţi ca să îşi permită tot ce pofteau. Aşa că Henric nu a fost unicul care a sfârşit prin a fi foarte gras, cu un trup prea greu ca să mai poată fi susţinut de picioare.

Este limpede că toate preocupările de o viaţă ale lui Henric ţineau de aspectul fizic al lucrurilor. Era însă capabil

să se dedice temporar şi unei serii diverse de activităţi intelectuale. Cum îi plăcea să se considere un adevărat om al Renaşterii, adept al tuturor îndeletnicirilor (denumite vag „culturale”) despre care se ştia că au înflorit în Grecia şi Roma antică, era gata să facă efortul de a deveni un muzician competent şi un om destul de cultivat. Şi dacă partiturile muzicale care ne-au parvenit şi care îi poartă semnătura sunt într-adevăr ale sale, atunci realizările sunt respectabile. Acelaşi lucru este valabil pentru învăţătura teologică pe care a acumulat-o. Totuşi, se bănuieşte că, deşi concepţiile teologice ar putea fi ale sale, studiul îndelungat presupus de ele a fost făcut de alţii. Este sigur că nu a făcut un secret din faptul că, adult fiind, considera atât cititul, cât şi scrisul (chiar când îşi punea doar semnătura) prea complicate şi le evita atât cât îi era cu putinţă.

C) Capacităţile intelectuale

Cei care căutau să-i intre în graţii ştiau că au şanse sigure de succes dacă îi spun că e foarte deştept. Se întâmpla acest lucru pentru că regele era foarte mândru de inteligenţa sa. Şi avea dreptate, pentru că putea să elucideze probleme complicate la fel de bine ca supuşii săi cei mai capabili. S-a susţinut chiar că favorurile pe care le-a acordat unor persoane de mare capacitate intelectuală (cel puţin până în momentul în care a considerat că l-au trădat) s-au bazat pe faptul că ei, cei trei Thomas – Wolsey, More şi Cromwell – se puteau ridica la nivelul său de inteligenţă.

Scrierile vremii conţin dese referiri la abilităţile sale intelectuale. Chiar dacă dam la o parte exagerările conţinute în aprecieri, cum ar fi acelea care susţineau că „talentele lui erau excepţionale, aproape supraomeneşti”, sau cea a lui Erasmus, iscusitul linguşitor de la începutul secolului al XVI-lea, care spunea că atunci când regele era

copil, avea „o minte ascuţită şi activă, mai mult decât aptă în a realiza orice sarcină îşi propunea… Îţi venea să zici că era un geniu universal”, tot se poate spune că se număra printre cei mai dotaţi. Argumentul cel mai puternic în aprecierea capacităţii sale intelectuale îl reprezintă bineînţeles felul în care a condus ţara timp de 37 de ani. Avem astfel o imagine limpede a minţii sale. El putea, şi de regulă aşa se întâmpla, să-i depăşească în inteligenţă pe membrii aristocraţiei engleze. Era, de asemenea, mai mult decât un partener egal al celorlalţi suverani din Europa occidentală, deşi nu şi al consilierilor lor. Poate că nu era la fel de bine instruit precum cei mai capabili dintre supuşii săi, dar nu e de mirare, dacă ţinem cont de faptul că nu absolvise în mod formal nicio şcoală. Cu toate acestea, putea să determine care erau punctele forte şi slăbiciunile unei demonstraţii ce i se prezenta, indiferent cât de abil era învăluită în cuvinte, în consecinţă, era aproape imposibil „să-i arunci praf în ochi”, cel puţin, nu pentru mult timp. În puţinele ocazii în care a fost tras pe sfoară de cei care-l consiliaţi – aşa cum s-a întâmplat cu presupusele trădări comise de cardinalul Wolsey, Anna Boleyn şi Thomas Cromwell –, acest lucru s-a datorat faptului că a cedat emoţional, nu pentru că era convins raţional, şi atunci numai după o campanie concertată de măsluiri şi omisiuni ale dovezilor. Chiar şi cele mai bune minţi ajung la concluzii incorecte, dacă sunt alimentate constant cu informaţii false. Deşi nu există probe ştiinţifice care să susţină această afirmaţie, probabil că Henric al VIII-lea a fost cel mai capabil şi instruit monarh din istoria Angliei.

D) Valori şi atitudini

Henric era un conformist. De aceea, nu este surprinzător că împărtăşea majoritatea valorilor şi atitudinilor sexului, clasei şi vârstei sale. Împărtăşea vechea concepţie că femeile sunt inferioare bărbaţilor, la

care a renunţat doar scurte perioade de timp, aşa cum s-a întâmplat în timpul relaţiei sale cu Anna Boleyn. În multe privinţe, Anna era o persoană deosebită, mai ales în aceea că refuza să fie tratată drept un cetăţean de rangul doi din pricina sexului său. Totuşi, în cea mai mare parte a vieţii, Henric a tratat femeile ca pe nişte sclave şi oricărei femei care nu ştia „care îi este locul" îi reamintea rapid că trebuie să se comporte cu servilism. Furia pe care i-a stârnit-o Caterina de Aragon pentru că a refuzat plină de demnitate „să fie lăsată deoparte" nu i s-a domolit niciodată şi astfel se explică de ce s-a bucurat, în public, la moartea ei, în 1536. A fost la fel de jignit când fiica lui, Maria, a refuzat să-şi accepte condiţia de bastard, după anularea căsătoriei părinţilor ei, iertând-o numai când ea a promis că îi va recunoaşte fără rezerve autoritatea, în toate privinţele, pe viitor. Se poate susţine şi că Anna Boleyn a căzut în dizgraţie din pricina emancipării, fiind apoi executată. Sentimentele negative ale regelui faţă de inteligenţa ei au fost mai puternice decât fascinaţia. Este sigur că o mare parte din afecţiunea lui Henric pentru Jane Seymour, afecţiune care nu a dispărut nici după moartea ei, survenită în urma complicaţiilor la naşterea fiului lor – viitorul Eduard al VI-lea – în 1537, se datora faptului că ea accepta pe deplin concepţia soţului despre inferioritatea femeii. La fel s-a întâmplat şi cu Anna de Cleves; nu numai că a supravieţuit desfacerii căsătoriei, dar chiar i-a mers bine după aceea, pentru că a ştiut să accepte voinţa regelui fără să cârtească. Chiar Caterina Parr, o femeie plină de personalitate, a reuşit să depăşească cu bine manevrele făcute pentru înlăturarea ei (vezi pagina 170) aruncându-se la picioarele soţului pentru a-i implora mila şi declarând că doreşte să îi respecte întocmai ordinele.

Henric a acceptat, fără să pună la îndoială, atitudinile dominante privitoare la relaţiile ierarhizate dintre sexe şi

aşa a făcut şi cu ierarhia socială. El a acceptat ideea că Dumnezeu a orânduit societatea într-un anumit fel şi că era un păcat să încerci să schimbi locul cuiva în această structură. Aşa cum procedau toţi din jurul său, Henric lua de bun faptul că nu numai moralitatea, ci şi menţinerea civilizaţiei, aşa cum o înţelegea el, depindeau de păstrarea diferenţelor sociale existente. Prin urmare, a fost neîndurător faţă de orice grup sau persoană care ar fi atentat la ordinea lucrurilor din societate (vezi capitolul 5).

Henric

Valoarea pe care o acorda Henric vieţii şi suferinţei umane era aceeaşi, în esenţă, cu cea precumpănitoare în vremea sa. Aceasta însemna că timpul petrecut pe pământ nu reprezenta decât un scurt interludiu al vieţii eterne a sufletului. Dacă el era prelungit sau scurtai cu câţiva ani, făcut să fie mai mult sau mai puţin dureros prin intermediul torturii, de exemplu, era de minimă importanţă în planul general al lucrurilor. Dată fiind această scară de valori, ar fi fost într-adevăr surprinzător dacă s-ar fi simţit vinovat sau întristat pentru miile de morţi premature de care probabil a fost direct responsabil. Mulţi ar putea susţine că acest lucru nu-l făcea un monstru, el acţionând, pur şi simplu, în acord cu standardele timpului său.

Spre deosebire de tatăl său, Henric avea altă atitudine faţă de lutodisciplină şi străduinţă. Henric al VII-lea, cu obsesia sa pentru detaliile guvernării regatului, reprezentase un exemplu atipic de rege şi fusese dispreţuit (dacă nu temut) de majoritatea supuşilor săi de marcă pentru că nu se ridicase la nivelul aşteptării populare privitoare la cum anume trebuie să se poarte un conducător. Nu era niciun pericol ca Henric* al VIII-lea să cadă în această capcană. El a acceptat bucuros faptul că munca era în general ceva ce trebuia făcut de servitori, în timp ce stăpânii îşi dedicau timpul unor activităţi mai

potrivite statutului lor. În cazul regilor, asta însemna să faci fapte mari, fie că ele aveau loc la curte, în întreceri sportive sau pe câmpul de luptă. Era acceptabil să te străduieşti pentru un astfel de ţel, dar celelalte treburi trebuiau luate mai uşor, drept ceva accidental. Dacă slujitorii erau bine aleşi, atunci nu mai trebuiau supravegheaţi decât foarte puţin. Ei puteau prelua orice „afacere”, oricât de complicată, dacă li se spunea limpede cum trebuie rezolvată. Aceleaşi principii guvernează şi sistemul de caste hindus, deşi aici deosebirile sunt mai clar stabilite. La începutul secolului al XVI-lea, în Europa occidentală departajările sociale nu erau însă atât de stricte şi de rapide. Astfel că uneori Henric se ocupa sârguincios de detaliile neînsemnate ale „slujbei” de rege, fără teama că şi-ar putea pune în pericol reputaţia.

30

e) Lucrurile în care credea

Henric a crezut cu putere în câteva lucruri, care nu s-au schimbat prea mult de-a lungul vieţii sale. Nu s-a îndoit, se pare, niciodată nici de existenţa sau natura Dumnezeului creştin, nici de ceea ce aştepta de la el această divinitate. În credinţa sa, era foarte puţin loc pentru zona propriu-zis spirituală. Se pare că Henric credea că Dumnezeu este un fel de supraom, aşezat pe un tron undeva în cer, de unde putea să observe tot ce se întâmpla pe pământ, fiind pregătit să-i răsplătească sau să-i pedepsească pe cei care îi urmau sau îi încălcau poruncile. Se pare, de asemenea, că Henric considera că, datorită statutului său de rege, putea avea relaţii speciale cu Dumnezeu, ori de câte ori era nevoie.

De copil, Henric fusese crescut în credinţa că rolul lui în viaţă era să fie un „cavaler adevărat”, conform codului cavaleresc creat la curtea burgundă din Ţările de Jos în timpul secolului anterior şi care căpătase o particularitate

englezească, prin aceea că se baza pe repovestirea legendelor despre regele Arthur şi cavalerii Mesei Rotunde. Importantă în acest cod era prevederea ca bărbaţii să realizeze „fapte eroice”. Acestea puteau lua o formă ceremonială – prin participarea la tumirurile călare sau la bătălii spectacol, care erau puse în scenă cu mare fast – dar în forma lor cea mai glorioasă ele nu puteau fi realizate decât în războaiele adevărate, unde riscurile şi răsplata erau autentice. Cum se pare că i se tot spusese povestea predecesorului său, Henric al V-lea, care, în urmă cu mai puţin de o sută de ani, câştigase gloria eternă prin marea victorie de la Azincourt împotriva francezilor şi prin cucerirea coroanei Franţei pentru familia regală engleză, nu este surprinzător că, odată devenit bărbat în toată firea, Henric a considerat că destinul său era să realizeze fapte similare de cealaltă parte a Canalului Mânecii.

Strâns asociat cu aspectul eroic al cavalerismului era acela al „dragostei curtene”. Se presupunea că un „cavaler adevărat” nu făcea vitejii pe câmpul de luptă pentru a câştiga avere sau putere lumească (deşi acestea urmau firesc unei victorii), ci pentru a obţine trofee pe care să le depună la picioarele „frumoasei sale doamne”. Această femeie putea fi soţia sa, putea fi o persoană inaccesibilă sau putea fi

soţia altcuiva. În orice caz, aceasta nu era împotriva bunei cuviinţe şi (de sperat) nu reprezenta nicio ofensă, pentru că nu era necesar un contact fizic mai apropiat decât sărutul mânii între cavaler şi destinatara „dragostei” sale. Relaţia implica romantism în forma sa cea mai pură – un cavaler făcând în mod dezinteresat servicii unei doamne. În izvoare abundă detaliile despre faptul că în tinereţe Henric era ataşat de acest cod de comportament, nu numai din felul în care s-a purtat cu Caterina ele Aragon

la turniruri şi festivităţile de la curte, ci şi din modul în care s-a grăbit să-i ofere trofeele campaniei sale victorioase din Franţa, în 1513. Deşi după vârsta de treizeci de ani se pare că regele nu a mai rămas la fel de ataşat de asemenea de convenţii (întâmplările de pe Câmpia Cortului de Aur din 1520 au fost ultimele extravaganţe cavalereşti ale lui Henric – vezi pagina 54), ele au continuat să fie împărtăşite de tinerii de la curtea sa. Târziu, în 1536, Anna Boleyn mai era încă pentru câţiva tineri „frumoasa doamnă”, fapt ce a devenit mai târziu motiv pentru acuzele de adulter care i-au fost aduse în mod tragic.

Oricât de mult s-ar fi schimbat Henric în privinţa romantismului cavaleresc, de-a lungul întregii vieţi a respectat un element al acestui cod. Acesta era conceptul de onoare. Felul în care aborda majoritatea problemelor se făcea prin prisma acestui concept – regii trebuie întotdeauna ascultaţi şi nu trebuie să cadă sub influenţa altora. De aceea n-ar fi deloc exagerat să spunem că acţiunile sale publice şi toate reacţiile sale la faptele celorlalţi erau prima dată gândite de Henric în termenii efectului avut asupra onoarei sale. Acest argument este sprijinit de documentele şi relatările referitoare la explicaţiile date de el despre acţiunile sale. „Care este modalitatea onorabilă în care ar trebui să acţioneze un rege?” şi „Fapta ce i s-a adus la cunoştinţă este un afront adus onoarei sale?” erau întrebările pe care şi le punea foarte des când se gândea la ce trebuie să facă.

F) Personalitatea şi caracterul

Istoricii nu s-au pus niciodată de acord în privinţa caracterului lui Henric. S-a discutat, în contradictoriu, dacă era structural un om puternic sau

slab; dacă era o marionetă sau dacă el era acela care trăgea sforile. Nu a existat niciun consens de durată în

această privinţă şi se pare că vor mai fi polemici de acest gen şi de acum încolo. Problema este că se găsesc suficiente mărturii în sprijinul ambelor puncte de vedere, dar niciuna definitorie pentru o poziţie sau alta. Fiecare cercetător poate oferi argumente în sprijinul poziţiei sale, iar decizia de a alege „tabăra” din care face parte ţine doar de intuiţia lui.

Ar fi corect să spunem că cea mai mare a cercetătorilor importanţi ai generaţiei de acum au ajuns la concluzia că Henric era în mod fundamental o fire puternică. Ei sunt de părere că avea suficientă hotărâre, încredere în sine, capacităţi intelectuale şi iscusinţă politică pentru a determina cursul vieţii publice în regatul său şi al relaţiilor cu alte state conform dorinţelor sale (atât cât poate un individ să controleze cursul evenimentelor). Au acceptat ideea că lăsa deseori slujbaşilor săi importanţi, în special lui Wolsey, suficientă libertate de acţiune, dar deţinea întotdeauna controlul asupra direcţiei politice şi era perfect capabil să se ocupe de detaliile acestui curs de evenimente de câte ori dorea. Istoricii mai susţin că era la răstimpuri slab şi nehotărât, mai ales în a doua parte a domniei, când durerile îi influenţau hotărârea, dar subliniază că astfel de situaţii reprezentau excepţia, şi nu regula. Părerea lor generală este că Henric nu doar părea a fi colosul care domina toate treburile de care era răspunzător, ci chiar aşa era. Astfel, ei susţin că regele era acela care se folosea de cei doi importanţi miniştri ai săi (Wolsey şi Cromwell) şi nu ei de el, iar în ultimii ani de domnie el era acela care a exploatat facţiunile şi nu invers.

Totuşi, curentul care susţine că regele avea o fire slabă este foarte activ în continuare. Istoricii aceştia au considerat că lui Henric îi lipsea încrederea în sine şi în ceilalţi, de unde au dedus celelalte trăsături de caracter ale sale. Astfel, în concepţia lor, el era un fricos, neştiind ce politică să adopte, un om influenţabil, neavând un curs al

său de urmat, un fanfaron, având o putere enormă, dar puţină înţelepciune să o folosească, şi un om crud, având nevoie să-i umilească pe alţii pentru a se convinge de propria sa putere. Cei care au acceptat concluziile principale ale acestei interpretări l-au văzut pe Wolsey ca pe un adevărat

33

alter rex (un alt rege), luând decizii în privinţa măsurilor pe care le stabilise după ce îl convinsese pe rege de valoarea lor, neavând nevoie decât să schimbe cursul acţiunii când adevăratul stăpân intervenea puţin, dar decisiv. În mod asemănător, Thomas Cromwell a fost văzut drept manipulatorul regelui (deşi el nu a fost atât de pregnant conturat), încercând să-l determine pe Henric să se despartă de Roma pentru a pune capăt căsătoriei cu Caterina de Aragon, să scape de Anna Boleyn când concepţiile acesteia au devenit supărătoare, să jefuiască mănăstirile spre a-şi rezolva problemele financiare şi să instituie un regim de teroare astfel încât oricine ar fi manifestat cea mai mică opoziţie faţă de politica regală să fie acuzat de trădare şi executat dacă ar fi fost necesar. Adepţii acestui curent au considerat anii 1540 drept o perioadă de haos, cu un rege luând decizii dezastruoase, blocat de facţiunile politice rivale conduse de mediocrităţi, dacă le comparăm conducătorii cu miniştrii din deceniile anterioare. Aici se află, s-a considerat, originile „crizei de la mijlocul epocii Tudor”.

3 Henric regele

Este limpede că Henric nu făcea nicio distincţie între el ca rege şi el ca persoană. Pentru el reprezentau acelaşi lucru. Era monarh 24 de ore pe zi, deci nu avea viaţă personală, în afara orelor când acţiona în calitate oficială. Totuşi, pentru el, faptul că era rege nu reprezenta o vocaţie

care trebuia cultivată, aşa cum fusese pentru tatăl său. Henric considera aceasta în datul firii – drept pentru care nu era nevoie de un efort special sau de o instruire deosebită. Este posibil ca această concepţie să fi fost rezultanta a doi factori. Ştia de la o vârstă crudă (când a murit fratele său mai mare, Arthur, în 1502, avea 10 ani) că urma să urce pe tron şi se pare că tatăl său nu a făcut niciun efort ca să-l pregătească efectiv pentru responsabilităţile unui rege. Prin urmare, a ajuns la concluzia că a fi rege însemna să fii tu însuţi. De aici şi importanţa pe care au acordat-o istoricii analizării caracterului lui Henric.

34

Bineînţeles că această earte nu este o biografie a lui Henric, ea oferind doar câteva consideraţii despre una sau două direcţii ale vieţii politice interne în timpul domniei lui. De aceea, Henric nu se află întotdeauna „pe scenă” şi sunt multe elemente privitoare la viaţa sa care nu vor fi luate în considerare în capitolele ce urmează. Pe de altă parte, Henric nu şi-a dedicat decât o mică parte din timp activităţilor care sunt de maxim interes pentru cel ce studiază istoria politică. În mod obişnuit, avea o mulţime de lucruri mai importante de lacut (aşa cum le considera el) decât acele chestiuni pe care istoricii le numesc treburi de stat. Dacă aveau noroc, miniştrii săi (sau, şi mai firesc, trimişii lor) reuşeau să-l convingă pe rege să se ocupe de treburile care îi preocupau timp de două ore pe zi – în timp ce participa la slujbă dimineaţa şi imediat după

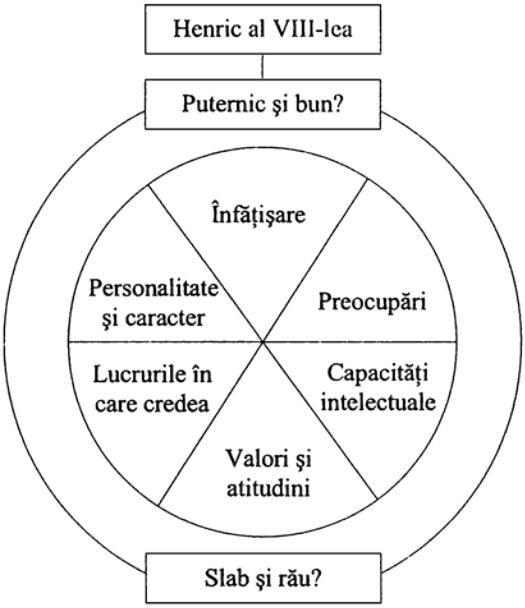

Rezumat – Henric al VIII-lea, omul şi regele

cină. Dar chiar şi atunci, nu avea deseori să ia vreo hotărâre şi mai ales să confirme ceva punându-şi semnătura. Puteau să treacă astfel săptămâni în şir fără ca Henric să accepte să fie deranjat cu astfel de probleme. În afară de scurtele perioade de timp, rare de altfel, în care regele îşi dedica toată energia guvernării ţării, în rest politica în vremea sa era frecvent şi literal un joc al aşteptării.

În ciuda acestor avertismente, ar trebui ca fiecare dintre cititorii acestei cărţi să-şi poată forma o opinie despre ce fel de rege era Henric al VIII-lea, dar orice concluzie trebuie să aibă, desigur, caracter provizoriu. Mai sunt multe părţi din „poveste” de spus, iar studentul care citeşte despre domnia lui Henric trebuie să se aştepte ca, în privinţa lucrurilor ce se întâmplau în mod obişnuit, concluziile lui să se reaşeze.

Poate va apărea fascinaţie – certitudine însă, nu.

Să luăm notiţe despre „Henric al VIII-lea, omul şi regele”

Este important să înţelegeţi principalele argumente şi să meditaţi asupra problemelor discutate în acest capitol, dar nu e nevoie să memoraţi totul în detaliu. Este foarte puţin probabil că o să aveţi nevoie de acest material pentru examen. Aşa că ce notaţi pentru acest capitol trebuie să fie scurt şi plin de substanţă.

Prima voastră sarcină este să identificaţi problemele. Cea mai importantă este: „Ce fel de om şi ce fel de rege era Henric al VIII-lea?”. Dar mai sunt şi altele. Ele sunt mai puţin importante, însă merită luate în considerare. Le veţi depista în prima secţiune a acestui capitol.

A doua sarcină a voastră este să definiţi cele două „tabere” în controversa iscată de principala problemă.

Ultima parte a muncii voastre este să notaţi, sub formă de idei principale, trăsăturile proeminente ale lui Henric, aşa cum sunt ele descrise în secţiunile 2 şi 3. Cu cât veţi gândi mai mult asupra lor, cu atât mai bine. Cea mai simplă cale de a face acest lucru este să notaţi aceste trăsături, pe o foaie de hârtie împărţită în trei coloane, cu titluri de genul: „puternic/bun”, „neutru/indecis” şi „slab/rău”. Hotărând în ce coloană

(sau coloane) notaţi observaţiile voastre vă veţi asigura că lucraţi cu maximă eficienţă.

Întrebări bazate pe izvoare despre „Hemic al VIII-lea, omul şi regele”

1 Descrieri de epocă ale lui Henric al VIII-lea

Studiaţi cu atenţie comentariile făcute despre Henric al VIII-lea de contemporanii săi, la paginile 19, 24 şi 27. Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Comentaţi părerea conform căreia „Sentimentele lui Thomas More reprezentau mai degrabă o speranţă decât un fapt” (4 puncte).

B) Care este tonul comentariilor de la paginile 24 şi 27? Susţineţi-vă răspunsul cu exemple. (5 puncte)

c) Care sunt limitele comentariilor citate ca mărturie despre tânărul Henric al VIII-lea? (6 puncte)

2 Henric al VII-lea şi Henric al VIII-lea

Studiaţi ilustraţia de la pagina 20. Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Descrieţi felul în care sunt portretizaţi cei doi regi. Ce dovadă avem că artistul vrea ca privitorul să-l privească în mod favorabil pe Henric al VIII-lea? (8 puncte)

b) Dar fiind faptul că desenul a fost făcut la indicaţiile exprese ale lui Henric al VIII-lea, ce concluzii certe se pot desprinde de aici? (7 puncte)

CAPITOLUL 3

Anglia şi vecinii ei, 1509–1529

1 „în ţară” şi „peste hotare”

Probabil v-aţi aşteptat ca titlul să conţină sintagmele „politică externă” sau „afaceri externe”. De fapt, despre asta este vorba. Există totuşi câteva idei preconcepute care trebuie lămurite înainte de a folosi în deplină siguranţă aceşti termeni. Majoritatea concepţiilor moderne despre relaţiile internaţionale sunt cuprinse într-un cadru de presupuneri care nu sunt cu adevărat relevante pentru situaţia Europei din prima jumătate a secolului al XVI-lea. Ca să înţelegem cu adevărat relaţiile lui Henric al VIII-lea cu vecinii săi este necesar să facem un efort conştient şi să renunţăm la tiparele folosite pentru explicarea politicii externe din zilele noastre.

Unii ar putea susţine, deşi nu convingător, că ar trebui să

ne dispensăm chiar de conceptul de politică externă, atunci când cercetăm evenimentele petrecute în timpul domniei lui Henric al VIII-lea, întrucât acesta depinde de o distincţie clară între „în ţară” şi „peste hotare”. Deşi această distincţie o făceau marea majoritate a supuşilor lui Henric al VIII-lea, ei înţelegeau prin „ţară” o zonă de câteva mile pătrate în jur, iar „peste hotare” reprezenta ce se afla dincolo de acest spaţiu. „Ţară” nu avea sensul de teritoriile ocupate şi conduse de un rege, iar „peste hotare” nu însemna ceea ce aparţinea altor state. Acest lucru nu este deloc surprinzător, întrucât teritoriile lui Henric al VIII-lea nu reprezentau un stat unitar. Chiar centrul Angliei, care este de fapt un nume înşelător pentru un conglomerat, nu era o singură entitate. Numai sudul, estul şi regiunea centrală erau în mod limpede şi constant părţi ale ţării ce-şi avea centrul la Londra. Locuitorii din nord se considerau, şi erau consideraţi de cei din sud, ca ţinând în mare parte de o regiune separată,

cu obiceiuri diferite, cu alte interese şi metode de a-şi conduce treburile publice. Populaţia din sud-vest, în special din Cornwall, se considera independentă de Anglia, aşa cum majoritatea celor care trăiau în teritoriul de azi al Ţării Galilor considerau că regele era un conducător străin, care se amesteca în treburile lor. Acest lucru se întâmpla în ciuda faptului că Ţara Galilor fusese încorporată în Anglia încă din secolul al XIII-lea. Influenţa regelui era slabă mai ales în cele peste 130 de domenii ale lorzilor, virtual independente, cunoscute generic sub numele de Marcher şi aflate în mare parte în zona estică din Ţara Galilor şi în teritoriile periferice de vest ale părţii centrale a Angliei.

Teritoriile despărţite de continent de apa mării se identificau şi mai puţin cu statul condus de Henric. Cel mai mare şi mai bogat dintre aceste teritorii era Irlanda, care-l

considera pe Henric rareori mai mult decât lord onorific, chiar după ce s-a intitulat şi rege al Irlandei, în 1541. Atâta vreme cât nu făceau mare caz de independenţa lor, nobilii din insulă erau lăsaţi să conducă ţara cum voiau. Mult mai mici şi de importanţă mult mai redusă, cu excepţia momentelor în care erau ameninţate cu atacuri din afară, erau Insula Wight şi Insulele Scilly. Insulele Canalului făceau parte dintr-o categorie asemănătoare, dar întrucât ele nu puteau fi folosite drept cale pentru a ajunge în Anglia, nu au avut nici măcar temporar importanţă. Nu acesta era cazul cu oraşul Calais, singura parte din statul normand care mai rămăsese în posesia lui Henric. Portul, cu teritoriul englez înconjurător, reprezenta avanpostul pentru majoritatea tentativelor regelui de a interveni militar în afacerile Europei. Era bine plasat din punct de vedere strategic şi putea funcţiona ca o bază sigură în cazul unui atac împotriva Franţei sau a Ţărilor de Jos şi, datorită acestor calităţi, era, conform părerii lui Henric, un obiectiv foarte important, care merita apărat cu orice preţ.

Dacă „ţară” nu reprezenta un concept unitar pentru majoritatea supuşilor lui Henric, „peste graniţă” era ceva încă şi mai vag. Erau puţine state foarte bine cunoscute în acele timpuri. Scoţia şi Franţa erau printre primele, pentru că ele erau considerate a reprezenta în general „inamicul”. Locuitorii din nord considerau, mai mult decât alţii, Scoţia ca putere duşmană şi loc de origine a multor atacuri, în timp ce locuitorii din sud priveau Franţa drept ţara cu care conducătorii lor purtaseră războaie (cu

Anglia şi vecinii ei în vremea domniei lui Henric al VIII-lea

dese pauze între ele) timp de câteva secole. Conflictul cu aceste zone învecinate era considerat ceva „normal”. Olanda (sau Ţările de Jos) era perceputa drept o zonă de importanţă vitală, de unde erau importate majoritatea produselor şi către care se îndreptau cea mai mare pane a exporturilor, în special ţesături din lână. Puţină lume considera aceste teritorii drept un stat cu un singur conducător, distinct de zona geografică oinonimă recunoscută prin amploarea comerţului. Aceasta în ciuda faptului că majoritatea provinciilor Ţărilor de Jos fuseseră de multă vreme parte integrantă a Burgundiei, care fusese moştenită de Ilabsburgii austrieci şi care, în timpul celei mai mari părţi a domniei lui Henric, a fost unul dintre nucleele tot mai întinsului imperiu al lui Carol Quinlul.

În afara acestui „inel interior” de teritorii, se aflau celelalte state ale Europei occidentale. Pentru cei care locuiau în el, Sfântul imperiu romano-german reprezenta o nebuloasă, ca să nu mai vorbim despre cei din afara lui. Se găsea în „Germania” (o denumire încă mai lipsită de semnificaţie decât Anglia) şi era condus cu intermitenţă de un împărat, care, deşi ales, era prin tradiţie un membru al familiei de Habsburg. În concepţia populară, Spania atunci se năştea ca stat şi ca zonă geografică, după distingerea statelor maure din sudul Peninsulei Iberice şi moştenirea a două dintre regatele creştine principale (Aragon şi Castilia) de către Carol de Habsburg (Carol I al Spaniei şi Carol al V-lea al Sfântului imperiu romano-german). Numai Portugalia rămăsese ca stat independent în peninsulă. Italia era percepută în mod corect mai mult ca o zonă geografică decât ca un stat. Era considerată drept centrul îndepărtat al bogăţiei şi civilizaţiei, căminul papei, ale cărui teritorii acopereau o bună parte a centrului peninsulei, şi ca teatrul confruntărilor dintre regele Franţei, regele Spaniei şi împăratul romano-german pentru câştigarea dominaţiei. Italia era considerată şi centrul câtorva dintre cele mai

importante state comerciale ale Europei (Veneţia şi Genova), deşi acestea impresionau mai puţin conştiinţa populară din Anglia decât o altă forţă comercială a Europei, şi anume Liga Hanseatică (Hansa) a porturilor germane de nord.

Mai departe, „dincolo de graniţă”, se aflau abia cunoscutele imperii necreştine, învăluite în mister. Cel mai important dintre acestea era imperiul sultanului (Imperiul otoman), considerat o mare ameninţare

la adresa creştinătăţii, care putea în orice clipă să atace şi să ocupe cea mai mare parte a Europei de sud. Nu se ştia mai nimic despre el, în afară de faptul că era populat de nişte locuitori sălbatici şi cruzi, care în mod evident erau înrudiţi cu diavolul. Se ştia că mai departe, în Asia, mai existau şi alte imperii, dar marea distanţă la care se aflau ele le făcea mai puţin ameninţătoare. Lumea ştia în general că exploratorii spanioli descoperiseră un nou continent la vest de Europa, dar în afară de posibilitatea neclară pe care o oferea de a fi prădat, în rest nu i se acorda mare importanţă.

2 Interesele naţionale

Pentru cercetătorii de istorie politică modernă, preocuparea principală, atunci când emit judecăţi despre un guvern sau despre calităţile unui conducător în domeniul afacerilor externe, o reprezintă măsura în care a beneficiat ţara de pe urma politicii acestuia. Criteriile aplicate în mod obişnuit sunt „consolidarea din punct de vedere politic şi economic a ţării” sau „creşterea renumelui naţional”. Acestea au fost criteriile primilor istorici (academici) care, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au studiat domnia lui Hentic al VIII-lea şi politica externă a Angliei în perioada 1509–1547. Nu este surprinzător de aceea că au

descoperit că asta urmărea Henric al VIII-lea, întrucât primii istoricii i-au apreciat activitatea după criterii care nu aveau mare legătură cu ale sale sau cu ale contemporanilor săi.

Henric, un exemplu tipic de monarh de la începutul secolului al XVI-lea, nu înţelegea conceptul de politică externă ca o prelungire a intereselor naţionale. Aceasta nu înseamnă că el a respins ideea, în favoarea intereselor sale egoiste. Nu. Pur şi simplu nu s-a gândit niciodată cu adevărat că ar mai putea exista vreo alternativă la concepţiile cu care crescuse. El considera că teritoriile sale reprezentau „proprietatea” sa, aşa cum un mare proprietar de pământ poseda proprietăţile sale. În consecinţă, era de datoria lui să folosească în aşa fel aceste posesiuni încât să mărească prestigiul familiei sale; să sporească puterea şi bogăţia

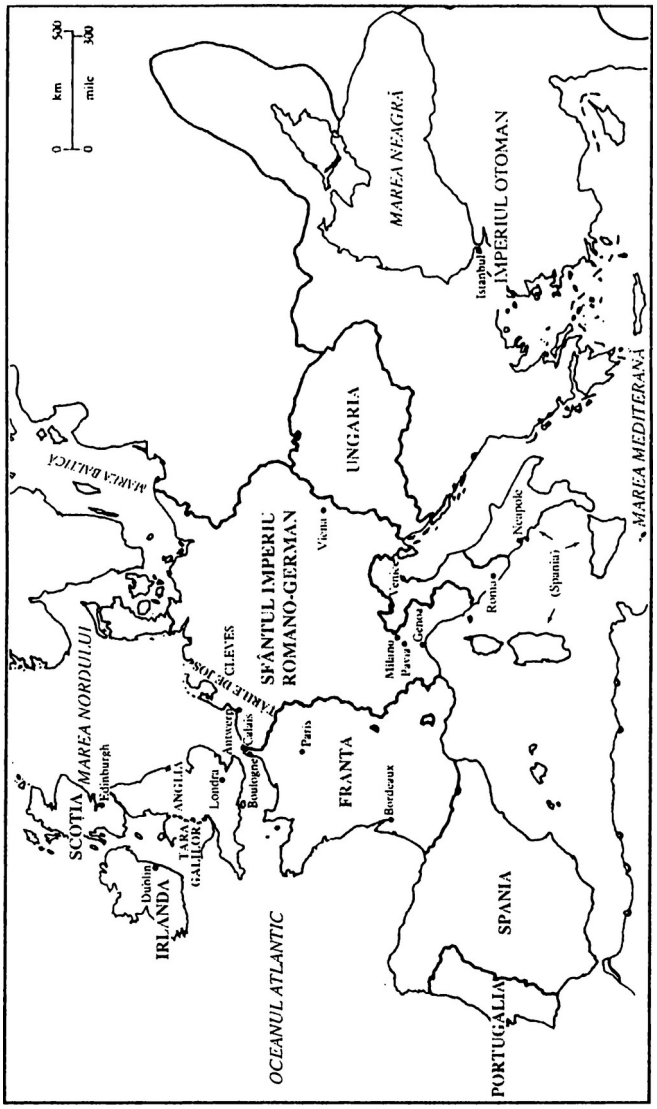

Europa în timpul domniei lui Henric al VIII-lea

ei atât pe termen scurt, cât şi în perspectivă. Dacă făcea bine sau rău supuşilor săi în timpul acesta era o simplă coincidenţă şi ea trebuia luată în serios numai dacă ar fi

vrut să-i aducă atingere intereselor direct, fie prin tulburări sociale, fie prin neplata impozitelor.

Prin urmare, autorii (fie că ei sunt istorici cercetători, studenţi sau pedagogi ai istoriei – ca subsemnatul) trebuie să fie foarte atenţi când determină criteriile după care apreciază politica externă a lui Henric al VIII-lea. Este general acceptat faptul, deşi nu de toată lumea, că e necesar să ia în calcul criteriile acelui timp şi că orice judecăţi făcute după „standardele moderne” trebuie identificate ca atare (anacronisme interesante?). Probabil de aceea e important ca, în studiul istoric mai avansat, să facem un efort mai mare pentru a înţelege contextul (în special acela al valorilor şi concepţiilor) în care erau luate deciziile, mai degrabă decât să aflăm doar „ce s-a întâmplat”.

În mod tradiţional, studiul politicii externe a lui Henric al VIII-lea se împarte în două: 1509–1529 şi 1529–1547. Punctul de demarcaţie îl reprezintă prăbuşirea de la putere a cardinalului Wolsey, deseori considerat ca principalul arhitect al politicii externe a Angliei în prima jumătate a domniei lui Henric. Se obişnuieşte frecvent să se spună „politica externă a lui Wolsey”. Acest cadru de studiu are avantaje, în special în ceea ce priveşte coerenţa ca idee organizatoare, dar trebuie să ţinem cont că nu reprezintă decât aproximarea generală a realităţii. Cel mai evident defect al acestei scheme este că până în 1514 Wolsey nu a devenit nici măcar cel mai important consilier al regelui – ca să nu mai vorbim de arhitectul politicii – şi astfel rămân primii cinci ani de domnie descoperiţi. O problemă mai serioasă este că istoricii au discutat cu aprindere dacă Wolsey a fost creator de politică în locul lui Henric sau nu. Toţi sunt de acord că între cei doi a existat un parteneriat; disputa este iscată însă de importanţa pe care au avut-o cei doi parteneri în fixarea obiectivelor şi alcătuirea strategiilor de perspectivă. Dovezile existente nu ne permit să punem

capăt acestei dispute, care probabil va continua cât timp această perioadă va fi obiect de studiu. Deşi structura discuţiei care urmează implică acceptarea concepţiei tradiţionale asupra

perioadei ca fiind dominată de Wolsey, trebuie ţinut cont de faptul că există şi alte moduri de interpretare la fel de valabile:

3 Henric în primii ani de domnie

O interpretare tradiţională a evenimentelor susţine că deşi Henric era doar un tânăr de 17 ani când a venit la tron, el a lăsat să se înţeleagă limpede că nu avea deloc de gând să trăiască în umbra consilierilor mai bătrâni ai tatălui său. Se spune că timpuria sa decizie de a-i aresta pe Empson şi pe Dudley, pentru înaltă trădare, din cauza metodelor pe care le folosiseră spre a extorca bani pentru coroană (vezi pagina 17), şi intenţia sa făcută publică de la început de a se căsători cu Caterina de Aragon, după ce tatăl său folosise cu ea ani de zile tactica amânării, anunţau hotărârea lui Henric de a fi propriul său stăpân. Nu, este de mirare că cercetătorii au anticipat curând că energia sa agresivă urma să se facă repede simţită în relaţiile cu ceilalţi conducători.

Această posibilitate a devenit aproape o certitudine datorită faptului că Henric îmbrăţişa cu entuziasm codul cavaleresc (vezi pagina 30) şi ideea că regele trebuie să fie „un cavaler brav”. Tânărul Henric se vedea, pe sine într-un astfel pe rol si dorea să-şi dovedească valoarea devenind învingător în război. În minţile oamenilor nu era nicio umbră de îndoială despre cum urma să arate acel război. Henric fusese crescut cu poveşti despre eroismul predecesorului său, Henric al V-lea, care, câştigase numeroase lupte în Franţa şi al cărui fiu fusese încoronat rege al Franţei (ca şi

al Angliei). Aşa se face că titlul de „rege al Franţei” a devenit parte a moştenirii lui Henric. Existau, de aceea, toate probabilităţile că noul rege Henric va face tot ce-i va sta în putinţă pentru a se conforma acestor tradiţii şi că va conduce o expediţie dincolo de Canalul Mânecii, într-o tentativă de a câştiga ce i se cuvenea de drept.

Totuşi, chiar dacă era câteodată un visător romantic, Henric nu era nebun. El şi-a dat seama că bogăţia şi capacitatea militară a Franţei crescuseră de când Anglia o înfruntase pe câmpul de luptă cu câteva

generaţii în urmă şi că avea nevoie de prieteni şi aliaţi dacă voia să obţină succes în încercarea de pe continent. Nutrea însă speranţa că nu îşi va găsi prea greu astfel de susţinători. Socrul său, Ferdinand, era conducătorul regatelor spaniole şi fusese în conflict cu Franţa timp de mulţi ani din cauza pretenţiilor teritoriale atât în sudul Italiei, cât şi în Pirinei. Pe lângă asta, familia Habsburgilor, care controla mare parte din sudul Germaniei şi a posesiunilor burgunde (inclusiv Ţările de Jos; vezi harta de la pagina 42), pe lângă faptul că deţinea titlul de împărat al Sfântului imperiu romano-german, avea neînţelegeri cu Franţa în legătură cu dominaţia asupra Milanului, în nordul Italiei. Henric credea că era, în consecinţă, uşor de realizat o alianţă antifranceză.

Dar noul rege avea să alic că „rezolvarea lucrurilor” era mai complicată decât îşi imaginase. El a învăţat treptat că miniştrii nu erau simple unelte docile în mâinile sale, chiar dacă li se dădeau indicaţii clare despre ce aveau de făcut. Nu numai că aceştia erau maeştri în nonacţiune, atunci când nu erau de acord cu o anumită măsură, dar erau capabili să interpreteze aproape orice ordin în chip atât de fantezist, încât îl scoteau din sărite pe rege. Arhiepiscopul Warham şi episcopul Fox, în mod special, erau foarte

interesaţi în continuarea politicii urmate în timpul ultimilor ani ai lui Henric al VII-lea, când obiectivul principal era să se evite cheltuielile unui război, prin vânzarea neutralităţii Angliei la cel mai mare preţ posibil. Ei nu erau de acord cu acest tânăr aprig pe care soarta crudă li-l dăduse drept rege. Şi-au făcut repede cunoscute părerile, dar Henric, la început, nu a ştiut ce măsuri să ia contra lor. A fost chiar păcălit să reînnoiască înţelegerea secretă cu Franţa din 1510, când de fapt avea nevoie de o scuză ca să declare război. Încet, încet, a reuşit să găsească modalităţi de a-şi impune punctul de vedere: a învăţat că avea nevoie de un om care să-i fie loial lui şi nu unuia dintre consilierii săi. A găsit ce căuta în persoana lui Thomas Wolsey, despre care se presupunea că îi era fidel episcopului Fox.

Totuşi, chiar cu un slujitor loial care să-i îndeplinească dorinţele, lui Henric nu i-a fost uşor să-şi realizeze visele. El a aflat că aliaţii potenţiali erau chiar mai răi decât consilierii săi. A descoperit, mai ales, că Ferdinand

al Spaniei era total lipsit de scrupule şi de onestitate şi gata să încalce şi cele mai solemne promisiuni dacă era în interesul său aşa ceva – putând să le transforme în cele mai incredibile scuze după consumarea evenimentului. În acest sens, nici împăratul Maximilian nu era mai grozav, în consecinţă, eforturile diplomatice, făcute cu chin şi bani, pentru cimentarea unei alianţe contra Franţei au fost sabotate prin intermediul mitei plătite de viitoarea victimă a înţelegerii, suficientă ca să-i îndepărteze unul câte unul pe posibilii aliaţi ai Angliei. În 1512, victoria părea să se apropie. S-a semnat o înţelegere cu Ferdinand pentru un atac comun împotriva Franţei, câştigul Angliei urmând să fie ocuparea Aquitaniei (zona din jurul oraşului Bordeaux), pe care ea o deţinuse mare parte din evul mediu. Prin urmare, a fost trimisă pe mare o armată engleză către

nordul Spaniei ca să fie gata pentru campania comună. Dar Henric a fost păcălit încă o dată de către socrul său. În timp ce armata engleză era decimată de lipsa proviziilor şi a sprijinului local, Ferdinand a profitat de prezenţa englezilor atât de aproape de graniţa Franţei, le-a înşelat vigilenţa şi a cucerit teritoriul din Pirinei, după care tânjea. La sfârşitul campaniei, rămăşiţele armatei lui Henric s-au întors acasă acoperite de ruşine, fără să fi realizat nimic, cu excepţia unor foarte mari cheltuieli.

Henric a învăţat repede din aceste experienţe. El a luat, în 1513, hotărârea ca armata engleză să acţioneze independent, sub comanda sa personală, operând în nordul Franţei, cu acces uşor dinspre Calais. Astfel, dacă oricare dintre aliaţii săi (Ferdinand şi Maximilian) nu s-ar fi ţinut de cuvânt, consecinţele nu ar mai fi fost dezastruoase. Sarcina organizării armatei şi a asigurării proviziilor necesare, ca şi a transportului în siguranţă peste Canalul Mânecii, i-a fost încredinţată lui Wolsey. În acest sens, el a făcut un adevărat miracol, demonstrând că are energii remarcabile şi capacitate administrativă. Henric nu a reuşit să se lupte cu francezii, deşi dispunea de o armată de temut pentru orice mare putere a vremii. Din nefericire pentru Henric, francezii erau prea experimentaţi ca să rişte o confruntare majoră cu o astfel de forţă. Ei ştiau că pagubele pe care le-ar fi înregistrat ar fi fost foarte mici dacă s-ar fi evitat confruntarea directă, ceea ce au şi încercat. Cum armata nu se deplasa decât câteva mile pe zi – aceasta era natura

posibilităţilor sale de deplasare campania urma să se termine înainte să ajungă la vreo ţintă cu adevărat semnificativă. Henric a trebuit să se mulţumească doar să avanseze cât dorea prin câmpurile din nordul Franţei. A asediat şi cucerit orăşelul Therouanne, predat apoi lui Maximilian şi trupelor lui, care l-au jefuit şi ars până în

temelii. Mai era timp pentru a ajunge în oraşul episcopal Toumai (o enclavă franceză în teritoriul imperial) şi a-l forţa să se predea, ceea ce s-a întâmplat după o uşoară rezistenţă opusă de localnici. Aceştia s-au temut că o opoziţie mai puternică le-ar fi adus o soartă asemănătoare cu a celor din Therouanne, iar pe de altă parte, nu exista nici perspectiva vreunei alte forţe ca să-i salveze.

Capturarea oraşului Toumai a fost singura realizare importantă a campaniei. Deşi nu era un oraş de mare importanţă economică sau strategică, el reprezenta cel puţin un nume cunoscut de toată lumea, iar ocuparea lui aducea oarecare prestigiu. De fapt, englezii nu prea aveau ce victorii să sărbătorească. Henric a încercat să amplifice semnificaţia unei mici ambuscade provocate de o trupă de recunoaştere franceză care, din greşeală, s-a apropiat prea mult de armata engleză. Confruntarea, pe care Henric personal a ratat-o, pentru că nu se afla în acel moment cu trupele sale, a fost numită oficial bătălie („bătălia pintenilor”), în speranţa că gloria ei se va răsfrânge şi asupra regelui. Această stratagemă a părut mai credibilă, prin faptul că au fost capturaţi în timpul „bătăliei” câţiva nobili francezi, trimişi apoi în Anglia ca dovadă a victoriei. Istoricii s-au abţinut în general de la a lăuda realizările campaniei, deoarece cheltuielile fuseseră foarte mari – mai mari decât economisise Henric al VII-lea în 20 de ani de parcimonie – şi nu provocase deloc pierderi semnificative Franţei. Ei fac comparaţie cu dramatica înfrângere a scoţienilor de către armata engleză în bătălia de la Flodden, ce a avut loc când regele „îşi pierdea timpul” în Franţa, şi care efectiv a îndepărtat de Anglia pericolul scoţian pentru câteva zeci de ani. Totuşi, trebuie să ţinem cont de faptul că lupta i-a adus lui Henric ce îşi dorea. El fusese văzut în fruntea unei armate impresionante şi câştigase tot ce putuse fi câştigat. Toată lumea ştia că împăratul luptase sub steagul şi pentru banii săi şi că îi cedase locul fruntaş

în timpul ceremoniei victoriei. În ceea ce-l privea pe Henric, el se ridicase la standardele de valoare şi cele militare care i se cereau unui rege. Şi apoi nu era timpul pierdut.

Henric s-a întors din Franţa în toamna lui 1513, sigur că anul 1514 îi va aduce şi titlul de rege al Franţei. Dar iarna şi primăvara ce au urmat au adus cu ele doar multă deziluzie. Nu numai că Maximilian şi Ferdinand au fost cumpăraţi de francezi şi şi-au încălcat obligaţiile stabilite prin tratatul cu Anglia, dar nici fondurile regale nu mai erau suficiente pentru o repetare a campaniei din 1513 – realităţi acceptate în final de tânărul rege războinic. Aşa că, în loc să-l detroneze pe regele Franţei. Henric a tăcut pace cu el. Termenii nu erau nefavorabili Angliei, date fiind condiţiile limitate de manevră de care se bucura Henric. În esenţă, Anglia s-a lăsat cumpărată de promisiunea francezilor că vor achita restul stipendiiior pe care Henric al VII-lea le negociase pentru sine şi pentru urmaşii săi în anii 1490. Suplimentar, lui Henric i se permitea să păstreze teritoriul pe care îl cucerise în anul precedent. Totuşi, în anumite privinţe, preţul plătit fusese mare. Nu erau deloc implicaţi bani englezeşti, dar Henric acceptase „să cheltuiască" singura valoare naţională pe care o poseda, pentru a participa la „jocul" căsătoriei dinastice ce reprezenta o paite atât de importantă a activităţii diplomatice a timpului. Sora lui, Maria, a fost oferită de nevastă lui Ludovic al XII-lea, regele Franţei. Pentru ea era un motiv de mare suferinţă faptul că a fost obligată să se logodească cu un bătrân ştirb (soţul avea 52 de ani), când iubea de fapt pe altcineva. Pe Henric nu l-a deranjat acest lucru, susţinând că ea ar fi trebuit să ştie care îi era rolul în viaţă. Totuşi, în sinea sa trebuie să fi fost supărat că sacrificase un bun de

mare valoare, pentru un câştig atât de mic. Probabil că a realizat în cele din urmă că vor trebui să treacă mulţi ani, în cel mai bun caz, până să mai poată oferi pe piaţa internaţională a căsătoriilor o altă rudă apropiată.

4 Wolsey la cârmă

Când s-a semnat pacea cu Franţa, Henric îşi pierduse cea mai mare parte a interesului pentru treburile zilnice ale diplomaţiei. Nu mai avea răbdarea necesară pentru a duce la bun sfârşit munca grea care se cerea zilnic unui rege. Încă dorea gloria, dar era mulţumit şi dacă o câştiga altcineva pentru el. Acest altcineva era Thomas Wolsey. Dar Wolsey, în ciuda minţii lui strălucite, nu avea prea mare experienţă în subtilităţile relaţiilor internaţionale şi, la început, el nici nu conta pentru experţii din acest domeniu, cum era împăratul Maximilian. Wolsey nu a făcut greşeli elementare – în general nu făcea –, dar politica „progresistă" pe care voia s-o ducă Henric îl plasa pe o poziţie vulnerabilă, făcându-l să pară manevrabil de către alţii. Wolsey era conştient că înţelegerea cu Franţa din 1514 nu era decât o pace vremelnică între doi vechi duşmani. El recunoştea, de asemenea, că socotelile financiare îl obligau să adopte o strategie prin care să-i finanţeze pe alţii să atace Franţa, ceea ce se putea realiza, încă o dată, mult mai ieftin decât desfăşurarea unei armate engleze pe câmpul de luptă de pe continent. Problema era că cei gata oricând a se lăsa folosiţi în acest fel (împăratul Maximilian şi elveţienii) erau cei mai iscusiţi la stors bani fără să facă mare lucru în schimb. Astfel că, spre sfârşitul campaniei militare din anul 1517, cheltuielile suplimentare consistente făcute de englezi nu se finalizaseră decât în campanii neconcludente, prin care nu se slăbise cu nimic poziţia Franţei.

În acest timp, personalităţile de pe scena politică internaţională se schimbaseră în mare măsură. Ludovic al XII-lea murise la câteva luni după căsătoria cu Maria (între cele două evenimente neexistând nicio legătură cauzală) şi fusese urmat la tron de nepotul său, Francisc 1. Francisc era la fel de talentat şi de ambiţios ca omologul său englez, iar urcarea sa pe tron a fost percepută de Henric ca o provocare, el fiind hotărât să nu se lase întrecut de rivalul său mai tânăr. Disputa a fost puternică între ei încă de la început (ianuarie 1515), când Francisc a înregistrat un mare succes de popularitate. El l-a ajutat şi încurajat pe cel mai bun prieten al lui Henric, ducele de Suffolk, să se însoare cu Maria

(regina-văduvă a Franţei), când acesta a venit la curtea Franţei pentru a o conduce înapoi, în Anglia. Francisc a pretins că s-a comportat aşa doar pentru a netezi calea dragostei adevărate, întrucât Maria şi Suflolk îşi juraseră credinţă unul altuia în secret, încă înainte să fie separaţi prin prevederile tratatului de pace din 1514, dar toată lumea ştia că adevăratul mobil îl constituia dorinţa de a-l face pe Henric să piardă. Nu numai că sora regelui Angliei se mărita a doua oară fără permisiunea acestuia, ceea ce în mod normal era considerat un act de trădare, dar ea îl luase de soţ tocmai pe omul în care fratele ei avea cea mai mare încredere. Cu greu se putea imagina o insultă mai mare la adresa regelui. Pe lângă asta, Henric pierduse a doua şansă de a se mai folosi de sora sa pe piaţa căsătoriilor dinastice, ceea ce ducea la slăbirea poziţiei sale pe plan internaţional. Nu este surprinzător că furia lui Henric nu a mai cunoscut limite. Deşi afirmaţia lui Wolsey – cum că numai intervenţia sa a salvat viaţa lui Sufflok – este pusă la îndoială de istorici, neputând fi coroborată cu alte mărturii, ea pare autentică. Cu greu putea găsi Francisc o

cale mai ofensatoare de a anunţa lumii că Henric nu mai era liderul de necontestat al tinerei generaţii de suverani europeni. Nu e de mirare, de aceea, că o vreme Henric a cerut în mod constant asigurări, atât de la oaspeţi, cât şi de la membrii curţii, că îl depăşea pe Francisc în toate privinţele – de la proporţia desăvârşită a gambei până la splendoarea ceremoniilor de la curtea sa. În acest fel, o rivalitate naţională ascunsă a fost intensificată de o competiţie personală între cei doi tineri regi.

În arena internaţională şi-a mai făcut intrarea un tânăr şi puternic suveran odată cu moartea lui Ferdinand al Spaniei, în 1516. Este vorba de Carol de Habsburg (Quintul), în vârstă de 15 ani, care, urmându-i la tron lui Ferdinand, adăugase regatele spaniole pământurilor burgunde pe care le deţinea (vezi harta de la pagina 42). Cum era şi moştenitorul împăratului Maximilian, despre care toată lumea spunea că nu mai avea mult de trăit, exista perspectiva ca în curând Carol să conducă singur cel mai mare imperiu european din ultimele secole. Henric era conştient în mod dureros de faptul că atât Francisc, cât şi Carol urmau să aibă la dispoziţia lor resurse depăşind cele mai îndrăzneţe vise ale sale. De aceea, era puţin probabil ca el să poată să-i înfrunte cu succes în luptă.

51

În consecinţă, trebuia să cucerească gloria mondială la care visa pe alte căi decât cele ale războiului. Este posibil ca sugestia de a căuta să-şi întărească reputaţia devenind pacificatorul Europei să fi venit de la Wolsey, care, până în 1517, câştigase suficientă încredere în ochii stăpânului său încât să încerce conceperea unor strategii politice proprii.

5 Politica externă a lui Wolsey

Mare parte din secolul trecut şi jumătate din acesta, de când cercetătorii studiază istoria începutului dinastiei

Tudor, s-a susţinut că politica externă a acelor 15 ani de după 1514 aparţine lui Wolsey. Există în acest sens relatări de genul că, în aceşti ani, Henric al VUT-lea nu avea decât rolul de a pune sigiliul pe hotărârile ministrului său. Totuşi, în ultimele decenii, această ipoteză a fost contrazisă, întrucât cercetările au scos la iveală detalii despre felul în care se completau unul pe altul cei doi bărbaţi. Nu s-a putut însă contura o imagine completă. Este evident că Wolsey lua majoritatea deciziilor de zi cu zi, iar la răstimpuri avea şi iniţiative proprii fără acordul prealabil sau măcar cunoştinţa stăpânului său, dar la fel de sigur este că Henric intervenea decisiv, din când în când, pentru a redirecţiona sensul unor evenimente aşa cum dorea el. Se adăugau aici şi alte complicaţii, ca aceea că, pentru a se bucura în continuare de încrederea regelui, Wolsey trebuia cel puţin să pară că pune în practică politica lui Henric, chiar dacă el îşi urmărea de fapt interesele personale. Dat fiind caracterul fragmentar al izvoarelor care ne-au parvenit – cea mai mare parte a schimburilor de mesaje dintre Henric şi Wolsey erau verbale, fie directe, fie prin intermediul unei persoane de încredere – şi faptul că mare parte din materialul documentar îl reprezintă scrisorile, scrise la origine ca să inducă în eroare, ele nu pot fi considerate surse demne de încredere pentru analizarea scopurilor şi motivelor. Nu este surprinzător că nu se poate determina cu precizie dacă Wolsey îl manipula pe Henric sau dacă doar ducea la îndeplinire dorinţele regelui. Tot ce se poate spune cu siguranţă este că Henric a jucat un rol mai semnificativ în conceperea şi aplicarea „politicii externe a lui Wolsey” decât s-a crezut în mod tradiţional.

52

Cercetătorii politicii externe a lui Wolsey obişnuiau să prezinte o analiză structurată în jurul căutării consecvente a unui obiectiv coerent sau a unei strategii. Până la primul

război mondial, interpretarea „ortodoxă” spunea că Wolsey a încercat „să menţină echilibrul puterii”, ceea ce, surprinzător, era şi felul în care era percepută politica externă britanică a acelei vremi! S-a susţinut că acest obiectiv era urmărit pentru a păstra o oarecare autoritate a Angliei în politica externă şi pentru siguranţa că nicio persoană (Carol sau Francisc) nu va câştiga atâta putere încât să negocieze lucrurile fără să ia în considerare interesele altor state, între care şi Anglia. Se pare că Wolsey a urmat această politică ameninţând că îşi dă sprijinul acelei părţi care părea să fie dominată. S-a mai spus că această politică a fost în general plină de succes, asigurând Angliei un statut internaţional ridicat.

Această interpretare a fost discreditată când Pollard, cercetător din anii 1920, a stabilit un nou curent de opinie care avea să dureze 40 de ani. Argumentul său a fost că Wolsey aplica servil politica papei, schimbând poziţia politică a Angliei de câte ori îi cerea acesta. Se spune că motivele sale se bazau pe un amestec de principialitate şi interes personal. S-a susţinut că, în calitatea sa de reprezentant al papei în Anglia, Wolsey considera că era de datoria lui să facă ce îi dicta stăpânul său spiritual, chiar cu preţul nesocotirii dorinţelor regelui, şi că el avea un interes anume să procedeze aşa, deoarece aspira să fie ales la un moment dat papă. În anii 1960, Scarisbrick a demontat această interpretare, arătând că Wolsey ignora indicaţiile papale la fel de des pe cât le urma, şi şi-a exprimat serios îndoiala asupra ambiţiei lui Wolsey de a deveni papă. El a susţinut că sprijinul acordat de Wolsey iniţiativelor diplomatice ale papei nu a fost decât o simplă coincidenţă, datorată mai ales faptului că Anglia şi papalitatea aveau din când în când interese comune. Prin cercetările sale, Scarisbrick a stabilit o nouă linie de interpretare, bazată pe existenţa unui obiectiv principal şi a unei metode distincte. Metoda era o variantă a „echilibrului de putere” din vechea

interpretare. El a stabilit acest lucru întorcând pe dos vechea argumentare şi susţinând că Wolsey tindea să ajungă la un „dezechilibru de putere” – tindea întotdeauna să se alăture taberei mai puternice, descurajând cealaltă

tabără şi tăcând-o să realizeze că nu avea rost să mai lupte. Scarisbrick a susţinut că această politică nu a fost observată de alţi cercetători pentru că Wolsey nu se pricepea să o pună în practică şi deseori făcea greşeli pe care încerca să le justifice pretinzând că scopurile şi metodele sale erau altele decât fuseseră până atunci.

În multe privinţe, este un semn bun că interpretarea lui Scarisbrick nu a fost înlocuită cu o explicaţie univocă. S-a întâmplat aşa probabil pentru că a devenit din ce în ce mai evident că nu a existat un tipar coerent în atitudinea faţă de politică a lui Wolsey. Acum este un fapt general acceptat că, deşi anumite evenimente aveau elemente comune, nu a existat, în cei 15 ani cât a fost la putere, un principiu director care să le unifice. În anumite momente, acţiunile sale au fost dictate de consideraţii egoiste – în mod special de dorinţa de a obţine puteri reprezentative mai mari sau de mai lungă durată din partea papei –, de nevoia de a satisface pretenţiile lui Henric al VIII-lea, de dorinţa de a duce mai departe ceea ce el considera a fi interesul naţional sau papal, sau de o înclinaţie altruistă de a face în aşa fel încât omenirea să beneficieze de roadele unei ere de pace. Este posibil să descoperim mai multe sau toate aceste motive în fiecare dintre deciziile pe care le-a luat, dar izvoarele nu sunt suficient de cuprinzătoare ca să se poată face comentarii asupra relativei importanţe a acestor motive decât într-o manieră strict speculativă.

6 Wolsey pacificatorul în octombrie 1518 a fost încheiat Tratatul de la Londra, Anglia şi Franţa fiind primele

semnatare. În câteva luni au mai aderat la el multe alte state, inclusiv Spania şi papalitatea. În acea vreme, evenimentul era considerat a fi un triumf al lui Wolsey, aducându-i lui Henric al VIII-lea multă glorie. Era cu adevărat „un plan grandios”, care intenţiona să unească cele 20 de state conducătoare ale Europei în jurul ideii de pace. Planul era destinat tuturor acelor state care aveau o politică externă activă, el prevăzând nu numai că nu se va

face apel la agresiune, dar obligând la acceptarea promisiunii de a declara război oricărui conducător care ar încălca tratatul, astfel ca niciun stat să nu poată beneficia de atacarea altuia. Aspiraţia promovată de tratat, aşa cum se spunea de către toată lumea, era să se pună capăt războiuku dintre statele creştine ale Europei.

În general, istoricii au considerat această iniţiativă drept un exemplu în plus al cinicei lăcomii a lui Wolsey. Există multe dovezi în susţinerea acestui punct de vedere. Deşi există şi mărturii de necontestat că el lucra la acest plan grandios înainte ca papa să adopte o iniţiativă similară – planul papei prevedea o înţelegere pe timp de cinci ani între puteri, perioadă în care trebuia să aibă loc o cruciadă împotriva turcilor lumea considera că Wolsey a lucrat pentru punerea în practică a dorinţelor papei. Era important pentru Wolsey să se creadă asta, el folosindu-se de faptul că acţiona ca reprezentant ai papei pentru a câştiga statutul de *legaţia a lalere* (vezi pagina 72), pe care şi-l dorea atât de mult. S-a susţinut chiar că aceasta a fost principala sa motivaţie. Alţii au spus că el dorea doar să-şi satisfacă orgoliul, apărând drept pacificatoail Europei, şi să fie tratat ca atare în timpul amplelor ceremonii prilejuite de inaugurarea tratatului. Puţini au fost aceia care au admis că în spatele acţiunilor lui Wolsey ar fi fost o intenţie serioasă. Dar şi dacă nu a fost, el se face vinovat de a fi sacrificat

interesele naţionale pentru un câştig personal, întrucât preţul cerat Angliei de Franţa pentru a adera la tratat era revenirea oraşului Tournai în posesia ei (să recunoaştem, un târg cinstit) şi promisiunea (revocată cu uşurinţă) ca Maria, la acea vreme unicul copil în viaţă al lui Henric, să se căsătorească cu fiul cel mai mare al regelui Franţei, la timpul potrivit.

În următorii doi ani, Wolsey a muncit pentru a consolida bazele puse odată cu Tratatul de la Londra. Eforturile lui au fost recompensate din plin în 1520, când Henric şi Francisc s-au întâlnit pe Câmpia Cortului de Aur, la graniţa posesiunilor lor, lângă Calais. Întâlnirea a fost unul dintre cele mai spectaculoase evenimente ale istoriei europene moderne. A durat două săptămâni şi au participat la ea o mare parte a reprezentanţilor elitelor conducătoare din cele două ţări. De fapt, reprezentarea a fost atât de numeroasă (aproximativ 3.000 de persoane

de fiecare parte), încât puţine personalităţi de marcă au mai rămas în Anglia ca să conducă treburile ţării. Cei doi regi s-au întrecut pe ei înşişi în a-şi epata adversarul, oferind o imagine proprie strălucitoare. Nu s-a precupeţit niciun ban pentru a se organiza cele mai bogate ospeţe („un maraton gastronomic”) şi spectacole (cu turniruri zilnice, desfăşurate conform codurilor medievale ale cavalerismului încă la modă în cele două ţări, în acel timp), cele mai bogat împodobite costume pentru participanţi şi cele mai sofisticate decoruri. Pentru conaţionali, francezii au aşezat o tabără de corturi bogat decorate şi de pavilioane. Cheltuielile de organizare ale acestei întâlniri au fost enorme – aproximativ echivalentul venitului pe un an al lui Henric al VIII-lea iar rezultatul a fost un triumf. S-a scotocit toată Europa pentru a se găsi cantităţile uriaşe de materiale de lux necesare. De exemplu, socotelile contabile

arată că s-au cumpărat 72.544 de *Jleur de lis* ţesute din fir de aur şi cusute pe catifea albastră, pentru a se decora pereţii pavilioanelor regale. Din nefericire, mare parte a efortului a fost zădărnicit de vânturile puternice şi ploile torenţiale. Acestea au făcut ca la câteva zile de la finalizarea construcţiilor ele să fie demontate. Eforturile englezilor au fost încununate de mai mult succes. Centrul lucrărilor lor îl reprezenta un palat în care urmau să stea regele şi câţiva dintre curtenii de frunte – restul grupului era adăpostit, fără confort. Într-o tabără alcătuită din.800 de corturi. Palatul a fost considerat una dintre minunile acelor vremuri, atât erau de frumoase decoraţia şi design-ul (vezi ilustraţia de la pagina 57), şi a atras curioşi din toate colţurile lumii. Aceasta se datora, fără îndoială, şi celor două fântâni de la intrare, din care curgea vin pentru toată lumea. La acest edificiu au muncit câteva luni multe sute de lucrători.

1 Atât de mare era afluenţa într-acolo, încât cavalerii şi doamnele care veniseră să vadă minunăţia erau nevoiţi să doarmă pe fân şi paie, însă au rămas foarte încântaţi.

Totuşi, se pare că întâlnirea nu a avut până la urmă nicio semnificaţie de durată. Dacă ea a avut drept scop să cimenteze prietenia

anglo-franceză, se pare că a dat greş în mod evident. Membrii grupului englez, ale căror păreri se cunosc, se pare că şi au întărit prejudecăţile anti franceze în loc să renunţe la ele sau să şi le diminueze iar în timpul celor două săptămâni de ceremonii nu s-a ajuns la nicio înţelegere importanţă. De fapt, se pare că Henric şi Francisc au considerat această întâlnire o ocazie de a i impresiona pe alţii cu bogăţia şi prestanţa lor de nivel mondial. Este limpede că întâlnirea de pe Câmpia Cortului de Aur nu a adus nimic nou pentru cauza păcii. Dacă a făcut ceva,

atunci i-a creat probleme lui Wolsey, care a trebuit să convingă restul Europei că Anglia nu era partizana Franţei în confruntarea pentru supremaţie dintre Francisc I şi Carol Quintul. Au fost organizate întâlniri între Henric şi Carol, atât înainte, cât şi după Câmpia Cortului de Aur, astfel ca să fie foarte limpede mesajul că englezii nu luau partea francezilor. Faptul că aceste întâlniri erau necesare ne face să înţelegem cu atât mai mult că extravaganţa manifestată în Franţa a fost în esenţă un exerciţiu de protocol, nu o contribuţie la cauza generală a păcii în Europa. Este semnificativ că Henric i-a fost foarte recunoscător lui Wolsey pentru că l-a ajutat să apară în faţa lumii drept un egal al suveranilor celor două „superputeri" din Europa (netăcând nicio menţiune referitoare la cauza păcii) şi că evenimentele din 1520 au confirmat încă o dată că Wolsey se afla cu adevărat în slujba monarhului său. Este imposibil de determinat cât cântărea pentru Wolsey această apreciere.

7 Wolsey şi tiara papală

Părerea lui Pollard că Wolsey aspira în mod real la tronul papal se baza pe dovezi serioase. Este sigur că, în timpul procesului electoral de după moartea papei Leon al X-lea, în 1521, şi a succesorului său, Adrian al VI-lea, în 1523, Wolsey a aşteptat cu încredere să fie el norocosul candidat. Avea motive întemeiate să fie optimist. Nu numai că avea promisiunea lui Carol Quintul că îl va susţine, dar şi veştile de la Roma spuneau că Wolsey se bucura de sprijin din partea corpului electoral al cardinalilor. Dar când au avut loc alegerile, s-a

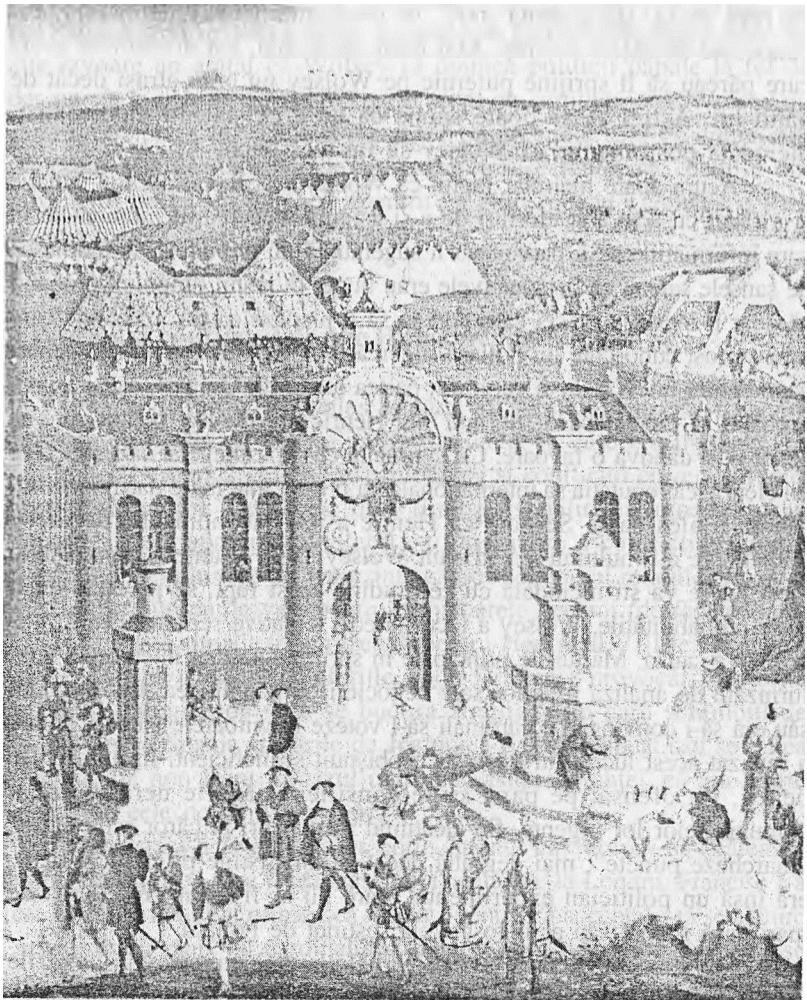

Palatul şi fântânile aflate pe Câmpia Cortului ele Aur

dovedit că Wolsey fusese păcălit. În cazul primelor alegeri, Carul a făcut presiuni pentru un alt candidat (fostul său tutore, care a şi fost de fapt ales), iar a doua oară, în mod intenţionat, nu şi-a făcut cunoscute dorinţele la timp. Mai mult decât atât, s-a dovedii că aceia care păreau să îl

sprijine puternic pe Wolsey nu erau atraşi decât de banii lui. Astfel că se poate spune că nu a existat, în mod realist, niciodată posibilitatea ca Wolsey să fie ales papă.

Acum apare mai clar faptul că Wolsey a acceptat această situaţie şi a făcut cu adevărat eforturi de a-şi asigura alegerea în momentele în care informaţiile ce îi parveneau îi sugerau că nu trebuie să se îndoiască de şansele sale şi că perspectivele erau bune. În restul timpului, probabil că doar îi încuraja pe cei care doreau să îi pledeze cauza. Izvoarele care nu i-au fost cunoscute lui Pollard sugerează că propunerea iniţială pentru candidatura lui Wolsey a venit din partea lui Carol Quintul, care încerca probabil să-i satisfacă o „dorinţă” lui Henric al VIII-lea, pentru care să ceară şi el cândva o favoare. Cu siguranţă că nu a pregetat să-i sugereze lui Henric că reputaţia sa internaţională va fi mult mai mare dacă ministrul său ar fi ales papă. Se pare că Henric a muşcat momeala, deoarece numai spre a-l mulţumi s-a străduit Wolsey să îşi înainteze candidatura. Deşi nu se va şti niciodată cu certitudine acest fapt, se pare că, după toate probabilităţile, Wolsey a făcut rareori tentative serioase pentru a-şi promova cauza. Mărturiile principale în sprijinul acestei interpretări sunt furnizate de analiza lungilor sale negocieri cu papalitatea. Dacă scopul său era să-i convingă pe cardinali să-l voteze la viitoarele alegeri, atunci a realizat acest lucru într-un mod neobişnuit şi ineficient. În numeroase ocazii, i-a ofensat pe papă şi pe consilierii săi, fie nerăspunzând comunicatelor lor urgente, fie alcătuind răspunsuri al căror scop era să „marcheze puncte”, mai degrabă decât să îşi câştige prieteni. Wolsey era însă un politician experimentat, care nu ar fi făcut greşeli aşa de mari dacă scopul său ar fi fost acela susţinut de Pollard.

Un element al argumentării lui Pollard îl reprezentau dovezile despre încercările lui Wolsey de a câştiga sprijin în timpul perioadelor electorale. Istoricul a susţinut acest

punct de vedere bazându-se pe convingerea că toate acţiunile lui Wolsey de politică externă aveau în

comun dorinţa sa de a câştiga susţinători la Roma, Această interpretare a fost demontată de cercetările ulterioare, care au demonstrat că părerile lui Pol lard erau inexacte, chiar bazându-se pe dovezile respective, iar alte izvoare au arătat că Wolsey se opunea politicii papale la fel de des pe cât o adopta. Se poate spune acum cu certitudine că Wolsey nu avea deloc drept ţel scaunul papal, iar momentele sale de entuziasm temporar faţă de tiara papală erau simple vise fanteziste, deduse din informaţii de epocă inexacte, pentru că erau repede înăbuşite odată ce se vădea că realitatea era alta.

8 Wolsey şi conflictul dintre Habsburgi şi Valois în 1519, când Carol a fost ales împărat al Sfântului imperiu romano-german, el a adăugat la rivalităţile existente, în care era implicat, pe cea franco-burgundă şi franco-spaniolă, ca şi conflictul cu regii Franţei asupra Milanului. De aceea, dată fiind personalitatea agresivă a lui Francisc I, era aproape inevitabil ca o agravare a conflictului dintre Habsburgi şi Valois să nu reprezinte cadrul general al relaţiilor internaţionale din Europa de vest pentru următoarele decenii (de fapt până în 1559). Această situaţie a reprezentat pentru Henric al VIII-lea şi pentru Wolsey un izvor de ocazii fertile şi de frecvente provocări. Datorită poziţiei strategice de care se bucura Anglia, prin care schimbul de mesaje dintre Spania şi Ţările de Jos putea fi lesne blocat sau se putea deschide un nou front în cazul unui atac asupra Franţei, ea era foarte curtată de cele două mari puteri.

Aceasta s-a întâmplat cu puţin înainte ca Wolsey să plătească pentru triumful pe care îl realizase cu Tratatul de

la Londra. Francisc I a fost foarte fericit să-şi primească răsplata pentru că acceptase să se alăture „grandiosului plan” al cardinalului, dar nu avea deloc intenţia de a se lăsa constrâns de prevederile sau de clauzele lui. El era hotărât să-şi întărească poziţia în nordul Italiei, printr-o acţiune militară împotriva lui Carol şi a susţinătorilor lui, şi nu se aştepta ca prevederile din Tratatul de la Londra să fie invocate împotriva sa. În final, nu era în interesul

nici unuia dintre nonbeligeranţi să se întâmple aşa. Totuşi, aşa cum era de aşteptat, Carol a cerut ajutorul Angliei şi altor state pentru a opri înaintarea agresorului. În august 1521, Wolsey a sosit cu mare pompă la Bruges, în Ţările de Jos, pentru a discuta cu Carol despre acţiunile ce trebuiau întreprinse. Încă o dată, s-au făcut promisiuni de ajutor, în special pentru că se spera că schimbarea situaţiei ar face inutile aceste obligaţii. Înţelegerea cu împăratul prevedea ca armata engleză să invadeze Franţa dacă Francisc nu accepta să încheie pace. S-a susţinut deseori că Wolsey se aştepta ca simpla ameninţare din partea Angliei să fie suficientă pentru a convinge Franţa să cedeze. Totuşi este puţin probabil ca Wolsey să fi fost aşa de naiv. FI ştia destule despre încăpăţânarea lui Francisc, ca să nu fi realizat că nu era suficientă doar ameninţarea cu războiul. Este mult mai probabil să-şi fi spus că războiul va rezolva într-un fel sau altul problema, înainte ca el să pună capăt tacticii amânării, în privinţa acţiunii englezilor. În acest timp, era mai mult decât mulţumit de gloria pe care i-o adusese întrevederea cu Carol.

Până la urmă, Wolsey nu a reuşit să-i împiedice pe prietenii împăratului să-l convingă pe Henric al VIII-lea că Anglia trebuia să declanşeze neapărat o acţiune militară, dacă Francisc Ignora avertismentele primite. El n-a fost însă afectat din pricina acestei situaţii, pentru că se anunţa o

înfrângere catastrofală a francezilor. Carol izbutise să-şi asigure sprijinul ducelui de Bourbon, unul dintre magnaţii de vază ai Franţei, care era aşa de nemulţumit de felul în care fusese tratat de Francisc, încât era pregătit să rişte totul, chiar să fie acuzat de trădare pe faţă. Se credea că el va reuşi să convingă o parte importantă a nobilimii franceze să se revolte împreună cu el. Aşa că, deşi campania se afla la jumătate, a fost trimisă repede în Franţa o armată engleză, în august 1523. Dar, aşa cum se întâmpla deseori în secolul al XVI-lea, acţiunea militară a înregistrat rezultate mult mai puţin convingătoare decât se aşteptaseră autorii ei. Bourbon s-a dovedit a fi o mare dezamăgire. El nu a reuşit să câştige decât un mic sprijin pentru cauza sa în Franţa, devenind la scurtă vreme un exilat, care, în ciuda finanţării engleze şi a patronajului imperial, nu a reuşit să devină un factor semnificativ în conflict. Astfel, chiar dacă cele trei asalturi engleze asupra Parisului nu

s-ar fi împotmolit în noroiul iernii, planul aliat de coordonare a tuturor terţelor, pentru un atac decisiv asupra capitalei franceze, ar fi Cost blocat de eşecul armatei lut Bombon. În consecinţă, entuziasmul lui Wolsey şi al lui Henric faţă de intervenţia armată a dispărut, regele permiţându-i lui Wolsey să-şi pună în aplicare strategia sa originală de a opri solicitările de acţiune ale lui Ca rol. În timp ce el urma să încerce în secret negocierea condiţiilor de pace cu francezii.

Dar norocul nu a fost de partea lui Wolsey. În februarie 1525, Carol a câştigat victoria pe care Wolsey o considera atât de improbabilă. Într-o bătălie care a avut loc în afara zidurilor cetăţii oraşului Pavia, în nordul Italiei, incredibilul s-a produs. Nu numai că armata franceză a fost complet distrusă, devenind o forţă ineficientă, dar au fost capturaţi Francisc I şi principalii săi aliaţi. Aceasta l-a plasat pe Carol

într-o poziţie de superioritate copleşitoare. Henric al VIII-lea s-a grăbit să profite de această situaţie. El a realizat că avea o ocazie unică de a-şi împlini vechiul să vis, la care se gândea când şi când, acela de a câştiga coroana Franţei. Această propunere i-a fost repede împărtăşită împăratului. Fiind vorba despre dezmembrarea Franţei, Carol şi Bourbon urmau să primească părţile pe care le-ar fi pretins în mod rezonabil, iar Henric avea să ia restul, împreună cu titlul de rege al Franţei. Acest plan nu mai era susţinut de nimic în afară de multă speranţă. Deşi Henric îi promisese să lupte de partea sa în viitor, drept aliat credincios, propunerea era foarte puţin atractivă pentru Carol. Henric nu-i putea face niciun rău, aşa că el nu avea deloc motive să-i cumpere sprijinul, răspunzându-i la oricare dintre aceste cereri. Cu siguranţă că nu avea niciun sens să fie schimbat un rege al Franţei puternic şi ambiţios cu altul, pentru ca, în final, să rămână unul care să controleze toate marile teritorii aflate de-o parte şi de alta a Canalului Mânecii. Carol considera că cel mai mare avantaj era să pedepsească Franţa, dar nu să o îndurereze foarte tare, de aceea nu se simţea obligat să caute o răzbunare rapidă. Dar pe cât de sănătoasă părea această strategie, pe atât a fost ea de imposibil de aplicat. Deşi Francisc a fost obligat să depună cel mai umilitor jurământ posibil, privitor la comportarea lui viitoare, şi a trebuit să-şi ofere fiii drept ostatici, garanţie pentru atitudinea sa viitoare, la un an de la eliberare el era deja

pregătit să se lanseze în noi atacuri contra lui Carol. În acest timp, el fusese dezlegat de jurăminte de către papă, pe temeiul că îi fuseseră smulse cu forţa. Francisc avusese corect intuiţia că împăratul Carol nu va risca un scandal internaţional, făcându-le rău ostaticilor.

În afara unei izbucniri de furie neputincioasă, Henric şi Wolsey nu au avut altceva de făcut. Henric nutrise speranţa

de a se lansa într-un atac asupra Franţei când ea se afla fără lider, dar a fost nevoit să renunţe la acest plan, nereuşind să facă rost de bani. S-a sugerat că Wolsey fusese mult mai puţin încântat de această aventură, aşa după cum o arată şi lipsa sa de hotărâre de a promova la nivel naţional, în 1525, taxa *Amicoble Gram* – însemnând, de fapt, alte noi impozite. Dar izvoarele nu sunt deloc concludente în acest sens. Cu toate acestea, Wolsey era binevoitor şi încuraja formarea unei alianţe antiimperiale (Liga de la Cognac) în nordul Italiei, în 1526, cu care s-ar fi putut asocia şi Franţa pentru a anula verdictul dat la Pavia. El era, de asemenea, pregătit să încheie o alianţă cu Franţa în anul următor, ameninţându-l pe Carol Quintul cu un atac englez, dacă nu cădea, în termeni acceptabili, la învoială eu adversarii săi. Aceste demersuri s-au finalizat cu o declaraţie de război împotriva lui Carol, în 1528, dar fără nicio consecinţă practică. Nu a fost desfăşurată nicio armată engleză, ci s-a încheiat un acord separat pentru garantarea continuării comerţului între Londra şi Ţările de Jos. Prin urmare, nu surprinde că Anglia a fost inclusă în ultima clipă în Tratatul de la Cambrai, negociat între Franţa şi Carol, în 1529, pentru a se pune capăt luptelor. Dacă Wolsey nu ar fi introdus cu abilitate şi partea engleză în etapa finală a negocierilor, ar fi fost încă şi mai limpede că Henric al VIII-lea nu mai era tratat drept egal de către regele Franţei şi împăratul Sfântului imperiu romano-german. Astfel că ultimul mare gest diplomatic al lui Wolsey înainte de înlăturarea sa de la putere, în octombrie 1529, a fost de fapt un exerciţiu de salvare a imaginii unui stăpân din ce în ce mai nerecunoscător.

63

9 Evaluare

Majoritatea istoricilor au fost loane critici cu privire la politica externă a lui Henric al VIII-lea şi Wolsey, în perioada

1509–1529. Aceste critici au fost însă lipsite de consistenţă. Relaţiile Angliei cti vecinii ei în aceşti ani au fost descrise drept prost coordonate, greoaie; au fost considerate nişte eşecuri costisitoare, acţiuni naive sau ruşinoase. Deşi câteva dintre aceste judecăţi ne spun mai mult despre valorile şi concepţiile celor care le-au emis decât despre problemele luate în studiu, un fapt rămâne de neevitat: acela că, indiferent ce criterii s-au folosit pentru evaluare, concluziile rezultate au fost rareori favorabile regelui sau consilierului său şef.

Cele mai puţin controversate criterii folosite de istorici au fost acelea care s-au concentrat pe măsura în care o persoană a reuşit să-şi atingă telurile şi obiectivele. Totuşi, rareori se va declara mulţumit un cercetător cu un număr atât de limitat de criterii. Este foarte normal să fie analizate ţelurile şi obiectivele, iar comentariul să se refere la oportunitatea şi aplicabilitatea lor. Bineînţeles că problema oportunităţii este aceea care dă naştere la cele mai subiective interpretări din partea comentatorilor. Cum obiectivitatea s-a aflat în centrul codului de profesionalism la care au aspirat istoricii britanici în secolul XX, subiectivitatea a fost în general dezaprobată de majoritatea acelora care au cercetat istoria Angliei în ultimii 100 de ani. Dar trebuie să ne amintim faptul că în multe societăţi conceptul de istorie obiectivă este anatemizat şi că orice relatare despre trecut care nu reflectă sistemul valorilor dominante este suspectă. Totuşi, toţi cei ce studiază istoria într-o societate „liberă” trebuie să fie încurajaţi să-şi alcătuiască propriul set de criterii, pentru a face judecăţi despre trecut, şi, în mod just, le vor privi cu suspiciune pe altele, care nu le aparţin.

Astfel că prima sarcină, când se evaluează relaţiile externe ale Angliei în timpul primei jumătăţi a domniei lui Henric al VIII-lea, este să se identifice criteriile cate vor fi folosite. Cu siguranţă, putem afirma că majoritatea

studenţilor vor dori să includă „gradul de succes” în evaluarea lor. Atunci, el va fi aplicat aspiraţiilor lui Henric şi Wolsey.

64

Dacă aşa stau lucrurile, atunci concluziile vor avea un caracter mult mai puţin critic decât în trecut. Deşi au existat nişte eşecuri de proporţii, în special între 1525 şi 1529, au fost şi suficiente momente în care Henric şi Wolsey ar fi fost îndreptăţiţi să se declare mulţumiţi de ceea ce au făcut. După campania din 1513, Henric a ştiut că era perceput pe scară mondială drept o personalitate din tradiţia nobilului cavalerism, iar siguranţa sa a fost întărită de evenimente, cum a fost întâlnirea de pe Câmpia Cortului de Aur din 1520. În egală măsură, şi Wolsey a avut succes, reuşind să-şi creeze o reputaţie remarcabilă şi un statut deosebit (în special când a fost numit *legatus a latere* pe viaţă, în 1524), ceea ce însemna că era tratat aproape la fel cu conducătorii Europei. Dacă punem aceste succese alături de periodicele eşecuri ale celor doi bărbaţi, nu putem spune că ele reprezintă nişte realizări minore, mai ales că ultimele au fost tot mai frecvente în ultima etapă a parteneriatului lor.

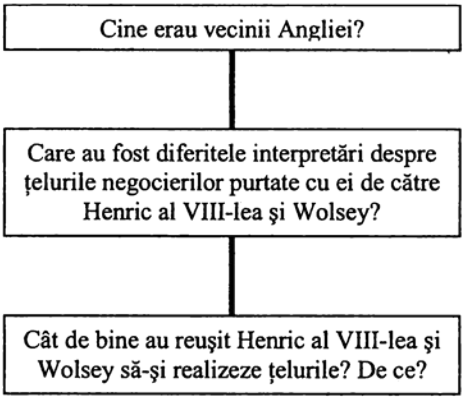
Cine erau vecinii Angliei?
Care au fost diferitele interpretări despre ţelurile negocierilor purtate cu ei de către Henric al VIII-lea şi Wolsey?
Cât de bine au reuşit Henric al VIII-lea şi Wolsey să-şi realizeze ţelurile? De ce?

Rezumat – Anglia şi vecinii ei, 1509–1529

65

Să luăm notiţe despre „Anglia şi vecinii ei, 1509–1529”

Acesta este primul capitol al cărţii din care e bine să luaţi notiţe detaliate, întrucât acoperă probleme referitoare la subiecte independente, importante pentru examen, şi constituie şi o componentă esenţială a oricărei consideraţii generale despre cariera lui Thomas Wolsey, pentru care şi următorul capitol este la fel de important.

În timp ce luaţi notiţe, să aveţi în vedere: 1) să identificaţi ţelurile urmărite de Henric şi Wolsey în politica externă; 2) să stabiliţi măsura în care au avut succes. În acest fel, veţi ajunge să scrieţi despre „probleme” şi nu doar să înregistraţi „fapte”.

Următoarele titluri şi întrebări pot alcătui o schiţă a notiţelor voastre.

1. „În ţară” şi „peste hotare”.

2. Interesele naţionale

La aceste secţiuni merită să vă concentraţi asupra următoarei întrebări: „Ce concepţii moderne trebuie puse sub semnul îndoielii când se studiază relaţiile internaţionale din prima parte a secolului al XVI-lea?

3. Primii ani de domnie ai lui Henric.

3.1. Ce dorea să realizeze Henric?

3.2. În ce măsură a ajuns el să-şi realizeze obiectivele?

4. Wolsey la cârmă.

În ce fel s-a schimbat contextul politicii externe a Angliei între 1514 şi 1517?

5. Politica externă a lui Wolsey.

Identificaţi diversele interpretări despre politica externă a lui Wolsey.

6. Wolsey pacificatorul.

6.1. Tratatul de la Londra.

6.2. Câmpia Cortului de Aur.

7. Wolsey şi tiara papală.

66

Care a fost atitudinea lui Wolsey faţă de perspectiva de a deveni papă?

8. Wolsey şi conflictul dintre Habsburgi şi Valois.

De ce nu a avut succes, în general, Wolsey în afacerile externe în perioada 1525–1529?

9. Evaluare.

Evaluaţi succesul avut de politica externă a lui Wolsey folosindu-vă de criterii proprii. Evidenţiaţi-le.

Întrebări bazate pe izvoare despre „Anglia şi vecinii ei, 1509–1529”

1 întâlnirea de pe Câmpia Cortului de Aur, 1520

Studiaţi cu atenţie ilustraţia ce reprezintă palatul englez de pe Câmpia Cortului de Aur (pagina 57) şi citiţi descrierea de epocă despre vizitatorii palatului (pagina 55). Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Folosindu-vă de dovezile furnizate de ilustraţie şi citat, identificaţi genul de oameni cărora le era permis să viziteze palatul englez. De ce se întâmpla aşa? (3 puncte)

b) Contemporanii erau*impresionaţi de dimensiunea ferestrelor palatului. De ce? Ce anume i-ar mai fi putut impresiona?

(5 puncte)

c) Care sunt motivele probabile pentru care Henric al VIII-lea a cheltuit atât de mulţi bani pentru o construcţie care urma să fie demolată după două săptămâni? (4 puncte)

d) Care a fost semnificaţia istorică a Câmpiei Cortului de Aur?

(3 puncte)

CAPITOLUL 4

Cardinalul Wolsey

Cariera cardinalului Wolsey a fost cel mai uimitor episod al unei domnii uimitoare. Thomas Wolsey era fiul unui măcelar şi s-a născut la Ipswich, în 1472 sau 1473. În ciuda acestei origini umile, el a sfidat toate regulile ascensiunii sociale, devenind cel mai bogat şi mai puternic om din Anglia, cu excepţia regelui. S-a susţinut deseori că el a acţionat ca stăpânul efectiv al ţării *(alter rex*) timp de 15 ani, până în 1529. În punctul culminant al influenţei sale, la mijlocul anilor 1520, cuvântul său era lege, iar lumea din ţară şi din afară ştia că nu avea cum să câştige vreo favoare din partea regelui fără ajutorul său. Curtea sa rivaliza cu a regelui, prin dimensiune şi splendoare, şi deseori o punea în umbră în ceea ce priveşte importanţa vieţii politice. Palatele sale, în special Hampton Court şi York House (cunoscut mai târziu sub numele de Palatul Westminster), erau amenajate conform trebuinţelor unui rege, aşa cum a descoperit Henric al VIII-lea cu mult înainte să şi le însuşească. Cariera sa nu a putut fi egalată secole de-a rândul, iar succesul politic pe care l-a avut a fost unic prin amplitudine în Anglia dinastiei Tudor.

Totuşi, istoricii profesionişti l-au ocolit în general. În Anglia nu a fost publicată decât o singură biografie importantă despre el, şi aceea a apărut în 1929. Tomul voluminos publicat de Peter Gwyn în 1990 a reprezentat mai degrabă o lucrare amplă, de perspectivă, făcută din pură pasiune. De ce a fost Wolsey atât de ignorat? Cu siguranţă nu pentru că nu ar fi existat documente despre activitatea lui. S-ar putea spune că sunt prea multe, deşi ele nu conţin detalii suficiente pentru elucidarea problemelor, ceea ce face să nu se poată ajunge la o concluzie fermă. Pentru că el a acţionat în arena politicii internaţionale şi religioase, având şi tangenţă cu toate aspectele vieţii publice engleze, există o cantitate mare de material important,

împrăştiat prin toate arhivele din Europa. Ar fi nevoie de o viaţă de om pentru a te familiariza cu el. Dar nu natura descurajantă a acestei sarcini este explicaţia faptului că istoricii s-au ferit sistematic să aducă la zi biografia de pionierat a lui Pollard, întocmită cu atâta vreme în urmă, în anii de dinainte şi de după primul război mondial. Explicaţiile se referă mai mult la faptul că subiectul Wolsey a fost considerat o fundătură din punct de vedere istoric, el fiind ultimul dintr-un şir lung de consilieri regali puternici, din perioada medievală, a cărui existenţă reprezenta aproape un anacronism al epocii lui, şi de aceea nu era şi o temă foarte generoasă de studiu. Este văzut mai degrabă ca un sfârşit decât ca un început, drept cineva care nu a avut decât un efect de scurtă durată asupra lucrurilor, fiind de mică semnificaţie istorică. Acestea fiind împrejurările, păreau prea puţine motivele pentru a-ţi închina cariera studiului său. A face totuşi aşa ceva înseamnă să te dovedeşti un prea indulgent amator de antichităţi. Dar bineînţeles că nu toată lumea acceptă curentul dominant în privinţa justificărilor pentru a face un studiu istoric.

1 Ascensiunea în ierarhia socială

Cum de a fost posibil ca fiul unui simplu măcelar să devină cel mai i de seamă reprezentant al aristocraţiei engleze?

Ar fi fost surprinzător ca lucrul acesta să nu se întâmple, pentru că în cazul său a fost vorba de merite personale şi de o soartă favorabilă. Wolsey era o persoană foarte inteligentă. Avea o minte extrem de subtilă, remarcată de cei din jur din fragedă tinereţe. Spre bătrâneţe îi făcea o deosebită plăcere să-şi aducă aminte cum fusese trimis la Oxford, la o vârstă crudă încă, şi cum i se acordase titlul neoficial de bacalaureaţi pentru că îşi luase diploma la 15

ani. S-a evidenţiat însă mai degrabă prin caracter şi personalitate decât prin marea sa capacitate intelectuală. Avea energia şi încrederea necesare pentru a profita de ocaziile! favorabile ce i se iveau. În mod evident, nu se temea de nimic (nu de eşec, cu siguranţă) şi era gata să-şi asume riscul de câte ori era necesari

69

Un contemporan de-al său povesteşte (deşi anumiţi istorici se îndoiesc de credibilitatea mărturiei) că atunci când i s-a dat sarcina de a răspunde de fondurile colegiului, el a luat de unul singur decizia de a demara nişte construcţii ambiţioase cu acei bani, bazându-se pe faptul că colegilor săi le lipsea curajul să intre în dispută cu el. Nu a avut dreptate şi a trebuit să încerce avansarea în alt fel. Dar tocmai în câştigarea protecţiei oamenilor importanţi a dovedit el pricepere – caracteristică parvenitului. Putea să flateze cu slugărnicie şi, în acelaşi timp, să se facă plăcut şi interesant. Şi cel mai important lucru, era un om pe care te puteai baza pentru orice sarcină încredinţată, el rezolvând-o cu maximă pricepere şi sârguinţă. Muncea din greu, rezolvând treburi complicate într-o epocă în care majoritatea oamenilor căutau şi găseau un mod de viaţă liniştit. Această trăsătură l-a evidenţiat printre concurenţii săi, la fel cum s-a întâmplat cu devotamentul sau felul lipsit de scrupule cu care aborda o problemă. Dacă cineva îi ieşea în cale, îl dădea la o parte, chiar cu forţa dacă era necesar. Există multe poveşti despre modalităţile ticăloase întrebuinţate de el în tinereţe pentru a-şi croi drum. Nici nu contează că multe dintre ele sunt apocrife. Semnificativ este că Wolsey pretindea că erau adevărate, probabil pentru că îl înfăţişau ca pe acel tip de persoană (arivist egoist, lipsit de principii) care îi plăcea să fie.

S-a făcut remarcat pentru prima dată, într-un mod deosebit, în timpul ultimilor ani de domnie ai lui Henric al

VII-lea, când era omul de încredere al episcopului Fox. Acesta era unul dintre cei mai de încredere consilieri ai regelui, ceea ce i-a permis lui Wolsey să strălucească, afirmându-se drept cel mai eficient şi mai plăcut om aflat în slujba regelui. Totuşi, schimbarea majoră din viaţa sa a avut loc în contextul primilor ani de domnie ai noului rege. La început, Henric al VIII-lea era înconjurat de majoritatea vechilor consilieri ai tatălui său. Nu e de mirare, din moment ce el a venit pe tron la vârsta de 17 ani, neavând până atunci de-a face cu treburile publice şi nedispunând de susţinători proprii pentru a-i putea promova în posturi superioare. Totuşi, ceea ce l-a mâniat pe Henric şi a reprezentat şansa lui Wolsey a fost că vechii consilieri nu erau deloc dispuşi să devină oamenii noului rege. Nu numai că insistau cu superioritate să continue politica tatălui său (mai ales în

domeniul extern), când el îşi dorea de fapt să urmeze o politică „progresistă” personală, dar îl mai şi criticau că nu tratează cu suficientă seriozitate „îndatoririle” de rege şi îşi pierde prea mult timp cu distracţiile, cum ar fi vânătoarea şi ospeţele. Mai apoi, Wolsey a susţinut că a profitat de situaţie, dându-i regelui acele sfaturi pe care acesta le aştepta şi câştigându-i, astfel, bunăvoinţa. În acelaşi timp, a afirmat că l-a încurajat pe rege să-şi continue viaţa de plăceri, lăsând plicticoasa muncă a guvernării în seama unor oameni ca el, în care se putea avea încredere că vor finaliza proiectele stăpânului, consilierii vechi neprezentând un astfel de credit. Deşi s-a observat, în mod just, că în jurnalul său Wolsey simplifică prea mult lucrurile, este foarte posibil ca versiunea sa să reflecte cu acurateţe esenţa celor întâmplate. Defectul său este că el anticipează lucrurile, făcând să pară că ceea ce s-a întâmplat în câţiva ani a avut loc dintr-odată.

Pe Wolsey l-a ajutat şi faptul că multe personalităţi de marcă ale guvernării anterioare fuseseră fie înlăturate de pe scena politică, precum Empson şi Dudley, fie preferaseră o viaţă mai liniştită, retrăgându-se, aşa cum au făcut arhiepiscopul W arh am şi episcopul Fox. Aşa se face că lui Wolsey i-a rămas un drum aproape liber până în vârf. Cu toate acestea, el a trebuit să îi dovedească regelui că îi este loial. Ocazia de a demonstra acest lucru într-un fel spectaculos a venit în perioada 1512–1513. Era nevoie de cineva ca să organizeze foiţele expeditionare care urmau să atace Franţa sub conducerea lui Henric, în vara lui 1513. Wolsey era gata să-şi asume această răspundere, în ciuda faptului că alţi slujbaşi, superiori lui şi mai experimentaţi, se eschivaseră de la această muncă grea, care părea că nu le va aduce decât probleme şi bătaie de cap şi după aceea critici la adresa a ceva ce anticipau drept un dezastru. Wolsey a sfidat însă toate avertismentele înţelepţilor, înhămându-se la realizarea imposibilului. A avut grijă să se asigure că oamenii necesar şi proviziile se aflau în locurile corespunzătoare, la momentul stabilit. În vederea atingerii acestui scop, a fost nevoit să intre în conflict cu majoritatea factorilor responsabili, trecând peste drepturile şi sensibilităţile lor cu grosolănie, pentru a obţine rezultatele dorite, con form planificării, argumentând la fiecare pas că dorinţele regelui aveau

întâietate. Totuşi, cu cât se plângeau mai mult lui Henric de grosolănia lui Wolsey, cu atât devenea regele mai mulţumit de slujitorul care se dovedise în stare să depăşească toate obstacolele pentru a-i împlini dorinţele. Pe la mijlocul anului 1514, Henric i-a încredinţat lui Wolsey aproape toate problemele referitoare la afaceri, cu siguranţa că ele vor fi rezolvate eficient şi conform dorinţelor sale.

* în împrejurările respective, Henric nu avea cadrul legal necesar să se opună solicitărilor făcute de Wolsey pentru propriul său interes, dat fiind faptul că poziţia neoficială de prim-ministru a acestuia din urmă nu avea echivalent în posturile de funcţionari existente. Wolsey nu a ezitat să se folosească de argumentul că onoarea şi demnitatea regelui cereau ca principalul său consilier să aibă statutul cel mai înalt şi să primească un venit care să-i permită să ducă o viaţă în acord cu rangul de slujitor favorit al suveranului. Cea mai ieftină cale de a-l recompensa pe Wolsey era pentru Henric aceea de a-i asigura numirea în posturi plătite din alţi bani decât din fondurile regale. Biserica era îndeobşte aleasă pentru astfel de avansări. Înainte să devină consilier şef, Wolsey beneficiase deja de numirea în posturi de importanţă mai mică în structura Bisericii, cum ar fi cel de vicar de Lincoln. După succesul înregistrat în 1513, Wolsey era pregătit pentru funcţii foarte importante. Foarte repede, a fost numit episcop de Tournai (un post potrivit pentru acela care înlesnise capturarea de către Henric a oraşului, deşi nu a reuşit niciodată să profite de el suficient); episcop de Lincoln şi arhiepiscop de York. Postul de arhiepiscop era important, mai ales pentru că, datorită lui, Wolsey devenea a doua persoană în ierarhia Bisericii Angliei.

Totuşi, Wolsey nu era niciodată mulţumit cu rangul al doilea. El dorea să fie considerat primul. Deşi postul de frunte din Biserica Angliei (acela de arhiepiscop de Canterbury) era deţinut de un om care îi dăduse foarte limpede de înţeles că nu avea de gând să demisioneze pentru a face loc favoritului regelui, mai exista o cale pentru ca Wolsey să poată avansa. Papa putea să-l numească într-un post superior aceluia de arhiepiscop de Canterbury. În acest sens, Wolsey a dus o adevărată campanie de presiuni asupra papei, fiind sprijinit total de Henric. În

1515, papa Leon al X-lea a cedat presiunilor şi l-a făcut pe Wolsey cardinal, un rang mai presus de toate celelalte, cu excepţia aceluia de papă. Dar aceasta nu l-a mulţumit pe noul „prinţ al Bisericii" pentru că, deşi era mai presus de Warham, arhiepiscop de Canterbury, în împrejurările oficiale, nu avea control total asupra întregii Biserici engleze. Aceasta rămânea în mâinile lui Warham şi pentru ca situaţia să se schimbe mai avea nevoie de un titlu. Wolsey trebuia să fie numit în cel mai înalt rang, acela de împuternicit papal – *leqatus a latere,* un rang acordat în mod obişnuit cu un scop anume, acela ca un reprezentant al papei având împuternicire deplină să poată participa la întâlnirile ocazionate de luarea deciziilor – întâlniri ce aveau loc departe de Roma. Wolsey, cu ajutorul lui Henric, a dus o campanie în forţă pentru a obţine numirea. În 1518, împreună cu un coleg cardinal trimis de la Roma, a pus la cale să i se acorde împuternicirea de a acţiona, în numele papei, la negocieri despre care lumea spera că vor consfinţi o alianţă între toate statele europene importante. Ele urmau să se desfăşoare în aşa fel încât să se poată declanşa şi o cruciadă împotriva turcilor. Speculând orice avantaj diplomatic posibil, Wolsey şi-a asigurat la început titlul pentru câţiva ani şi apoi, în 1524, a complotai pentru a câştiga ceea ce pentru el reprezenta premiul cel mare – confirmarea titlului pe viaţă. Acesta era un succes remarcabil, iar pentru Wolsey reprezenta cea mai îndrăgită funcţie a sa.

Wolsey avea şi mai puţină nevoie să fie numit în funcţii oficiale în stat decât în structura bisericii. La urma urmei, se bucura de întregul sprijin al şefului statului (Henric al VIII-lea), ceea ce nu se întâmpla în raporturile cu papa de la Roma. Atâta vreme cât regele îl sprijinea, Wolsey nu avea de ce se teme din partea concetăţenilor săi. La începutul

secolului al XVI-lea, guvernul era încă guvernul regelui, atât în practică, cât şi în teorie, şi era un fapt general acceptat că regele putea să schimbe regulile (dar nu şi legile) dacă şi când dorea. Dacă regele dorea să-i acorde puteri discreţionare lui Wolsey, aceasta era decizia lui şi puţini aveau curajul să o conteste, chiar dacă astfel erau încălcate domenf aflate în responsabilitatea altcuiva. Felul în care acţiona, în practică, sistemul a fost demonstrat în momentul organizării de către Wolsey a

expediţiei militare în Franţa din 1513. Deşi nu deţinea niciuna dintre sarcinile importante în stat, el fusese capabil să mobilizeze întreaga maşinărie a guvernului pentru a îndeplini ordinele regelui. Acest lucru fusese posibil pentru că îl dorise regele. Wolsey era însă mai preocupat de chestiuni precum statutul şi întâietatea. Nu era mulţumit numai cu faptul că avea putere, voia să fie văzut conducând. De aceea, insista ca Henric să-l numească într-un post important în stat: acela de lord cancelar. Dar aşa cum se obişnuia în majoritatea treburilor publice, când nu era Wolsey factorul de decizie, trebuia să treacă mult timp ca această intenţie să devină faptă. Deşi *de facto* Wolsey era prim-ministru, pe la mijlocul anului 1514, de abia în anul următor Henric a solicitat retragerea arhiepiscopului Warham, lordul cancelar din acel moment, ca să-l numească pe Wolsey în locul său. Dar a meritat să aştepte cardinalul această numire. De acum încolo avea să fie foarte greu pentru cineva să-i contrazică deciziile, pentru că Wolsey avea controlul direct asupra sistemului juridic al statului.

2 Puterea lui Wolsey

S-a susţinut deseori că Wolsey se comporta ca un dictator. Sunt multe argumente puternice în sprijinul

acestui punct de vedere, deşi trebuie să ţinem seama de faptul că în problemele laice regele se afla deasupra sa (şi câteodată Henric era acela care hotăra ce dorinţe ale prietenilor săi trebuiau îndeplinite). Dar astfel de intervenţii ale regelui erau rare, cu atât mai mult cu cât se ştia bine că aceia care treceau de cardinal şi îşi asigurau direct sprijinul regelui aveau să plătească cândva pentru acest afront. Wolsey era foarte răzbunător în astfel de ocazii şi îi urmărea neobosit pe cei care câştigaseră fie şi numai un avantaj temporar, fără ştiinţa sa. „Pedeapsa” era întotdeauna mai aspră decât „ofensa”. Putea însemna falimentul familiei al cărei membru ar fi spus regelui ceva jignitor la adresa lui Wolsey.

Cardinalul Wolsey

În acest portret, Thomas Wolsey, lordul cancelar al Angliei şi cardinal-arhiepiscop de York, arată ca un om care a dus-o întotdeauna bine. Probabil că avea cincizeci de ani când i s-a făcut acest portret, atunci fiind o epocă în care se îmbătrânea repede. Chiar aşa, se poate spune că faţa îi este netedă şi fără riduri. Fălcile şi grumazul sunt masive, ca ale unui taur. Celelalte trăsături sunt însă delicate, aproape feminine. Buzele sunt pline, roşii şi uşor încreţite, în timp ce sprâncenele sunt ridicate interogativ. Ceva nu era cum trebuie. Orice ar fi fost, nu era vorba însă de el însuşi.

(David Starkey, *The Reign of Henry VIII)*

75

Care era natura acestei efective dictaturi a lui în chestiunile laice? Ca în majoritatea dictaturilor, se acţiona la întâmplare şi depindea de temerea lui Wolsey faţă de succesul unei acţiuni. Cu siguranţă însă nu era o dictatură totalitară, de tipul acelora din secolul XX. Marea majoritate a populaţiei nu îi suporta efectele, pentru că pe Wolsey nu îl interesa ce gândesc, zic sau fac ceilalţi oameni, atâta vreme cât nu îl supărau pe el. Cei care aveau de suferit erau persoanele ce intrau în contradicţie cu scopurile lui Wolsey. Deseori, se întâmpla să fie nişte inocenţi, care se nimereau într-un loc greşit, într-un moment nepotrivit, şi care trebuiau să facă un anumit sacrificiu, pentru a înlesni realizarea unuia dintre proiectele consilierului. Putea fi vorba de vânzarea unei părţi din terenul propriu, de care avea nevoie Wolsey, sau de un împrumut fără dobândă a cărui dată de retumare nu era cunoscută, sau să se retragă dintr-un proces pe care Wolsey îl găsea incomod. Cei care nu erau suficient de înţelepţi şi ridicau obiecţii la cele ce li se cereau aveau curând după aceea mari probleme. Dacă nu erau oameni „importanţi”, se trezeau închişi datorită

unor acuzaţii false, nimeni nedorind să îi asculte. Dacă erau persoane mai influente, atunci erau implicaţi într-un proces complicat şi scump, care sigur le seca şi timpul şi banii. Unii constatau că verdictul unui proces, pe care îl câştigaseră, a fost schimbat la intervenţia lui Wolsey, pentru a-i pedepsi pentru lipsa lor de cooperare.

Nici cele mai puternice personalităţi din ţară nu erau la adăpost de răzbunarea lui Wolsey – cel puţin pe termen lung. Cine îl jignea nu mai putea să doarmă liniştit în patul lui, pentru că nu ştia când urma să fie chemat să dea socoteală pentru vreo faptă aparent inocentă pe care o comisese. În acea vreme, lumea considera că dezonorarea şi executarea ducelui de Buckingham în 1521 (vezi pagina 103), unul dintre cei mai de seamă nobili ai ţării, avusese loc pentru că Wolsey dorise să se răzbune pe el pentru felul batjocoritor în care îl tratase acesta în trecut. Deşi acum este limpede că Buckingham a fost acuzat de trădare din vina sa personală – datorită felului iresponsabil în care a vorbit despre anumite lucruri, există încă suspiciunea că nu ar fi păţit nimic dacă Wolsey nu ar fi complotat să atragă mânia regelui asupra lui. Pe la începutul anilor 1520 circula – în viaţa politică engleză -

zvonul că, în cazul în care trezeai mânia cardinalului, nu mai aveai nicio şansă. Pentru că, pe cât era de bun şi generos cu cei care îi recunoşteau superioritatea socială şi politică, pe atât era de neîmblânzit când căuta să amendeze chiar şi o scăpare cât de mică. Era cu atât mai de temut, cu cât răzbunarea nu venea imediat şi părea a nu avea nicio legătură cu incidentul iniţial. Chiar cei care nu avuseseră niciodată de-a face cu el se temeau de această probabilitate.

* Dictatura lui Wolsey în chestiunile ecleziastice era încă şi mai dură decât cea din domeniul laic. După ce a primit

titlul de *legatus a latere* pe viaţă, practic nimeni nu mai putea face nimic să îi limiteze puterea pe care o avea în Biserica Angliei. Deşi, tehnic vorbind, se putea face apel la Roma, dificultăţile erau aşa de mari, încât aceasta nu putea însemna o soluţie realistă pentru adversarii săi. Aşa că, în treburile spirituale, Wolsey era liber să facă ce voia. Totuşi, intervenţiile sale se făceau într-o zonă foarte limitată, aproape exclusiv în legătură cu numirea clericilor în posturi şi cu perceperea taxelor pentru serviciul religios. Făcea foarte puţin uz de imensa lui putere ca să rezolve cazurile de abuz (probabil pentru că aici el era principalul vinovat) sau să împiedice răspândirea ereziei (poate pentru că acorda o mică importanţă credinţei oamenilor).

A cerut, şi a obţinut, dreptul să numească pe oricine vrea în orice post ecleziastic liber s-ar fi ivit. A reuşit chiar să „creeze" noi posturi, forţându-i pe ocupanţi să se retragă, în cazurile în care se putea demonstra că existase o eroare de procedură în momentul numirii lor. Este aproape sigur că a acţionat ilegal în multe cazuri, dar nimeni nu-i putea face nimic. Cei care încercau se trezeau la sfârşit că mai mult pierduseră decât câştigaseră. Câteodată se folosea de metoda avansării în funcţie pentru a-i recompensa pe susţinătorii săi sau pe clientul vreunui aliat, dar adesea aceasta era o simplă metodă de a cere cea mai mare mită posibilă de la persoana sau instituţia care avea dreptul legal de a numi pe cineva în acel post, astfel ca numirea să fie făcută conform dorinţei respective. Stătea în puterea tribunalului ecleziastic să confere legalitate testamentelor, „autorizându-le", şi să decidă în disputele dintre moştenitori, ceea ce îi furniza lui Wolsey cea mai profitabilă modalitate de a

interveni. El susţinea că, în calitate tle *legatus a latere,* avea dreptul să ia orice decizie juridică referitoare la

testamente şi moşteniri şi se folosea de toate celelalte puteri ale sale pentru a avea câştig de cauză. După ce reuşea să depăşească opoziţia faţă de decizia sa, instituia 10% taxă din moştenire în contul său.

Wolsey şi-a câştigat curând, pe bună dreptate, renumele de om rapace, profitând necinstit de toate drepturile sale. Lucra multe ore pe zi, acordând mare atenţie detaliilor, pentru a şti tot ce se petrecea în regatul întreg şi, în special, în viaţa principalelor familii ale ţării. Nu ar fi reuşit să-şi ducă la bun sfârşit furturile fără ajutorul unei numeroase clici de informatori şi agenţi care să-i furnizeze dovezile şi să-i pună în aplicare ordinele. Deşi nu pot să afle tot ce a făcut el, istoricii au destule mărturii ca să-şi dea seama de ceea ce se întâmpla. De exemplu: se ştie că persoanele care ofereau ştiri despre moartea iminentă a unui cleric aflat într-o funcţie oarecare primeau o recompensă. Pentru Wolsey aceste informaţii erau vitale, pentru că el avea dreptul să numească pe cineva într-un post numai dacă făcea acest lucru înaintea superiorului responsabil în mod firesc. Prin urmare, trebuia să fie primul care să afle despre posturile libere. În aceste împrejurări, nu e de mirare că imaginaţia unor informatori deborda de-a dreptul şi că anumiţi oameni ai bisericii aflau că muriseră, când ei de fapt plesneau de sănătate! Dar în acest proces de agonisire de bani şi de luptă pentru favoruri nu s-a întrebuinţat niciodată violenţa. De altfel, nici nu era necesară. Wolsey controla ambele sisteme juridice, cel laic şi cel ecleziastic, şi putea în acest mod să acţioneze legal, interpretând legea după bunul plac atunci când voia să exercite presiuni asupra acelora care i se opuneau. În manipularea legii era complet lipsit de scrupule, transferând diferite cazuri dintr-un sistem juridic în altul, după cum îi convenea, sfidând orice practică din domeniu, indiferent dacă era veche sau nouă. Din această cauză, el a stârnit imensă furie, deşi neputincioasă, în rândul acelora

care au avut de suferit de pe urma sa. Rareori s-a întâmplat ca un slujbaş public să îşi facă atât de mulţi duşmani.

78

3 Wolsey se menţine la putere

Wolsey era un om care nu se putea relaxa niciodată. Era în permanenţă activ, neavând alte preocupări în afară de munca sa şi de păstrarea aparenţelor. Toate eforturile i se concentrau în aceste două direcţii. Cea mai mare parte a timpului (câteva ore în majoritatea zilelor) se concentra doar pe a-şi clădi şi a-şi menţine puterea personală, fără de care el „nu ar fi fost nimic". Deşi rareori se găsea în acelaşi loc cu regele, care şi-a petrecut o parte semnificativă a anilor de domnie „călătorind" prin zona de sud a regatului, Henric era prezent în aproape fiece gând al lui Wolsey. „Ce anume să i se spună şi ce să i se ascundă?", „Cum poate fi cel mai bine convins să urmeze o anumită direcţie politică?", „Cum să fie interpretate indicaţiile sale astfel încât să nu intre în conflict cu dorinţele lui Wolsey?", „Cum poate fi minimalizată influenţa asupra lui a acelora care au contact zilnic cu el?", „Cât de mult se poate obţine de la el?" în acelaşi fel trebuia să mediteze şi asupra negocierilor sale cu Roma atunci când încerca să mai câştige ceva pentru sine. Acolo însă situaţia era mult mai complicată. Nu numai că trebuia să încerce să influenţeze oameni pe care nu îi cunoştea şi ale căror toane le putea doar ghici, dar exista deseori un mare decalaj de timp între o mutare pe care o făcea el şi reacţia provocată de ea. Puteau trece câteva luni între expedierea unui mesaj la Roma şi primirea răspunsului, pe baza căruia putea să-şi alcătuiască deciziile privitoare la noua sa mutare. Nu este de mirare că era nevoie câteodată de ani pentru a înregistra un oarecare progres. Această necesitate de a supraveghea neobosit ce se petrecea la Roma a dispărut în momentul în care i s-a acordat titlul *legatus a latere* pe viaţă, în 1524. De acum

încolo, Wolsey obişnuia să-şi trateze superiorul ecleziastic cu un dispreţ prost ascuns, ignorând orice mesaj din acea zonă sau cooperând cu el într-o manieră superficială şi lentă – asta doar până în momentul în care a avut nevoie de sprijinul papei, de această dată pentru obţinerea anulării căsătoriei lui Henric cu Caterina de Aragon.

79

4 Averea lui Wolsey în afară de faptul că Wolsey se folosea de poziţia sa soeială fie pentru a câştiga mai multă putere, fie pentru a-şi apăra autoritatea, el îşi dedica întreaga energie acumulării de bogăţie. Aici a avut succes ca nimeni altul. În ciuda faptului că nu sunt suficiente izvoare pentru a ne permite să facem o evaluare plină de acurateţe a venitului său – ceea ce nu este deloc de mirare, ţinând cont de natura multora dintre tranzacţiile sale –, este posibil să se descrie totuşi succesul înregistrat de el, atât în termeni generali, cât şi specifici. Spre sfârşitul carierei, era de departe cea mai bogată persoană din ţară (din punctul de vedere al valorii venitului mai degrabă decât al capitalului), în afară de rege. Cei mai apropiaţi ca avere aveau doar o zecime din venitul său, atât de sus urcase Wolsey. Deşi Henric primea mai mulţi bani decât consilierul său, majoritatea erau alocaţi guvernării ţării. În afară de asta, regele cheltuia cu zgârcenie, folosind doar un mic procent din venitul său. Dacă vorbim de averea de care dispunea, neîndoielnic că Wolsey era cel mai bogat om din ţară, având o putere de cumpărare neegalată de nimeni de atunci în Anglia. Şi totul fusese acumulat de un om care plecase de la zero.

Care erau sursele venitului lui Wolsey? Deşi el izbutise să pună mâna pe cele mai bănoase funcţii din stat, banii pe care îi primea reprezentau mai puţin de jumătate din venitul său. Cea mai mare parte a acestuia provenea din surse greu cuantificabile. Probabil cei mai mulţi bani

veneau din taxele percepute de către tribunalele ecleziastice (vezi pagina 76), dar acest lucru nu e cert, fiind imposibil să se estimeze suma primită în „cadouri”, în fiecare an, de Wolsey. Mai mult ca sigur că era vorba de mii de cadouri şi probabil că fiecare din ele reprezenta echivalentul sumei necesare unei familii modeste de nobili de ţară ca să trăiască timp de un an, dar totalul nu poate fi calculat.

* Cum îşi folosea Wolsey enormul venit anual? Cu certitudine că nu era un om chibzuit şi nici nu a acumulat capital, pentru vremurile ce urmau să vină. Deşi avea doi copii nelegitimi, el nu nutrea deloc ambiţia de a întemeia o dinastie sau de a promova interesele familiei. În gândurile

sale de viitor nu era loc decât pentru persoana sa şi, cum nu întrevedea situaţia când ar fi trebuit să renunţe la putere, nu vedea nici rostul de a pune bani deoparte, pentru pensie. Nu păstra bani nici pentru cei mai apropiaţi susţinători ai săi, aşa încât atunci când a fost deposedat brusc de avere, în 1529, majoritatea clienţilor săi au rămas cu o situaţie financiară dificilă. Stăpânul lor cheltuise fără să se gândească la viitor. Pe de altă parte, nu se poate spune că Wolsey era un cheltuitor căruia îi plăcea să trăiască bine. Este evident că avea puţine plăceri de ordin fizic. Adevăratele sale plăceri ţineau de intelect şi imaginaţie, şi cea mai mare dintre ele era să se închipuie egal cu un rege şi să fie tratat ca atare. Vanitatea sa era nelimitată, iar veniturile şi le folosea exclusiv pentru a şi-o satisface. Palatele pe care le construise cu mari cheltuieli (palatul Hampton Court era una dintre cele patru faimoase locuinţe ale sale) nu erau menite strict confortului său. Ele trebuiau să arate lumii ce om important era, alcătuind decorul adecvat rolului său în societate.

Era hotărât ca fastul curţii sale să fie asemănător cu al

oricărei alteia din Europa, dar trebuia să aibă grijă să nu îl ofenseze pe rege, depăşindu-l printr-un lux prea mare. Există documente controversate privind numărul personalului domestic pe care îl avea la apogeul carierei sale, în anii 1520. Acesta era alcătuit din cei puţin 500 de persoane, de la nobili la servitori obişnuiţi, şi probabil că numărul lor era dublu, în ocazii speciale. Curtea sa era astfel egală cu aceea a lui Henric al VIII-lea şi a papei, cei doi stăpâni ai săi. Ritualul zilnic era acelaşi cu al curţilor regale din acel timp, iar hainele şi mobilierul erau la fel de luxoase ca ale acestora. Serviciile de masă din aur şi argint din care se mânca sau care erau expuse în timpul primirii oaspeţilor importanţi, inclusiv a regelui, erau atât de scumpe încât trezeau invidia oricui. Nu se făcea nicio economie cu prilejul ospeţelor, mai ales când era vorba de trimişi străini care puteau apoi să împrăştie vorba despre splendoarea pe care o văzuseră. Într-o asemenea ocazie îşi instruia el funcţionarii:

1 să nu precupeţească nici bani, nici muncă, pentru a-i face pe francezi să fie aşa de bine dispuşi încât să se minuneze nu doar aici, ci să spună o poveste magnifică atunci când ajung în ţara lor, spre cinstea regelui şi a regatului său.

Erau oferite în asemenea împrejurări cele mai extravagante cadouri, simbolizând bogăţia ce putea fi arătată peste tot în lume, într-o vreme în care cei puternici erau judecaţi după favorurile pe care le acordau.

Când apărea în societate, Wolsey făcea eforturi de a epata şi mai mult, mai ales dacă pornea în vreo călătorie. Când pleca în misiune diplomatică în Europa, cheltuia cu prisosinţă, îmbrăcându-şi suita în costume bune şi convingându-i astfel pe privitori de importanţa sa.

1 Apoi plecă de la casa sa din Westminster, trecând prin

Londra, pe Podul Londrei, în faţa sa fiind mulţi gentilomi, câte trei în rând, în haine de gală din catifea neagră şi cei mai mulţi cu lanţuri mari de aur la gât. Toţi slujitorii lui, împreună cu servitorii nobililor şi ai gentilomilor, îl urmau îmbrăcaţi în livrele brun-roşcate, având brodate, pe spate şi pe piepţi, literele „T” şi „C”, sub pălăria cardinalului. Catârii săi de povară, 20 şi chiar mai mulţi, cu căruţele şi celelalte echipaje ale suitei sale, mergeau înainte, mânaţi şi păziţi de un mare număr de oşteni cu arcuri şi lănci. Călărea întocmai ca un cardinal, cu pompă, pe un catâr învăluit în falduri peste falduri de catifea purpurie, cu scările de

aramă şi suflate cu aur; catârul de rezervă îl urma cu găteli asemănătoare. În faţa sa se aflau cele două mari cruci de argint ale sale, două sceptre din argint, marele sigiliu al Angliei, pălăria de cardinal şi un gentilom care ducea aşa-numita *valaunce* (sau sacul pentru mantie), care era din pânză fină, stacojie, bogat brodată peste tot cu fir de aur, în care se afla o mantie fină, roşie.”

„Călătoria cardinalului”

Regula spunea că Wolsey, ca om al bisericii, trebuia să meargă pe un catâr şi nu pe un cal de rasă, dar a ştiut cum să impresioneze prin grandoare datorită alaiului de călăreţi ce îi deschidea drumul. Cele două mari cruci de argint (una reprezentând împuternicirea pe care o avea în calitate de arhiepiscop de York şi alta titlul de *legatus a latere*) şi cele două sceptre de argint (însemnele rangului de cardinal) deveniseră simbolul său. O altă trăsătură a sa era aceea că îi plăcea să umble însoţit de un mare număr de servitori „înalţi şi bine făcuţi”, care să dea strălucire procesiunii. Îi plăcea atât de mult să aibă servitori care să impresioneze prin aspectul lor încât oricine îi recomanda vreunul era sigur că va primi o recompensă conformă cu rangul său.

5 Wolsey şi guvernarea Angliei

Wolsey a fost consilierul principal al lui Henric al VIII-lea timp de 15 ani şi, în general, istoricii au fost dezamăgiţi de cât de puţin a realizat în domeniul afacerilor interne. Interpretarea clasică a susţinut că şi-a îndreptat atenţia mai ales asupra afacerilor externe, asupra creării şi menţinerii puterii personale şi sporirii venitului său. S-a sugerat că era de datoria sa să fi reformat şi modernizat felul în care era condusă ţara, aşa cum avea să facă Thomas Cromwell (vezi paginile 131–145). Dar probabil că această pretenţie dezvăluie o atitudine anacronică faţă de scopurile guvernării la începutul secolului al XVI-lea în Anglia. Deşi cei mai de seamă umanişti din Europa pledau pentru schimbări radicale, atât la nivelul obiectivelor, cât şi la acela al metodelor de guvernare, cea

mai mare parte a personalităţilor de seamă ale vieţii publice nu se aşteptau la foarte mult de la guvernarea unui rege. De fapt, doreau ca lucrurile să rămână, pe cât se poate, cum erau (ne mai despart multe secole de credinţa

generală în „progres”) şi să se menţină legea şi ordinea – dacă ele erau ameninţate de tulburări civile importante. Nu doreau să intervină în cursul firesc al lucrurilor mai mult decât era absolut necesar. De aceea, prea puţini contemporani au fost dezamăgiţi că Wolsey nu a realizat mai mult.

Wolsey a fost criticat deseori şi pentru atitudinea sa faţă de parlament. A fost în special acuzat că a încercat să se dispenseze total de activitatea lui. Acesta este un diagnostic precis al situaţiei, deoarece cât a fost el la putere, au fost convocate doar două parlamente. Era o situaţie foarte diferită de ceea ce s-a întâmplat înaintea sa şi după el, când parlamentul se întâlnea frecvent, măcar pentru o scurtă sesiune. Wolsey nu a făcut însă niciodată un secret din dispreţul său faţă de această instituţie, care părea creată doar pentru a provoca probleme în guvernare şi ai cărei membri păreau să nu înţeleagă nicidecum că funcţia lor principală era să ducă la îndeplinire dorinţele regelui. După o experienţă negativă avută în 1515, Wolsey a acţionat numai în conformitate cu propria sa judecată şi a permis, totuşi, convocarea parlamentului în 1523, fiind evident că nu avea altă cale de a strânge marea sumă de bani de care avea nevoie Henric pentru a-şi pune în aplicare politica sa progresistă în Europa. Dacă ar fi putut găsi altă cale de a evita acest lucru, ar fi făcut-o, dar experienţa avută cu taxa Amicable Grant (vezi pagina 62) îi confirmase faptul că votul parlamentului era singura cale de a face rost de fondurile suplimentare necesare pentru a întreţine o armată mare.

* Totuşi, oricât de mică a fost contribuţia lui Wolsey la îmbunătăţirea stării de lucruri din Anglia, ar fi incorect să spunem că ea a fost nulă. Se poate spune că el a încercat cu adevărat să aducă mai multă corectitudine în sistemul juridic englez. Problema a reprezentat-o echilibrul dintre cele două sisteme juridice. Dreptul cutumiar *(common low*)

era sistemul dominant în Anglia încă înainte de cucerirea normandă. Dreptul civil (sau de echitate) era sistemul împrumutat din practica

juridică folosită în Imperiul roman. Era la modă în cea mai mare parte a sudului Europei, iar în Anglia îl utilizau tribunalele care lucrau cu un reprezentant al regelui (în special consiliul regelui, atunci când acţiona ca o curte de justiţie). Dreptul civil era preferat de elementele progresiste din societatea engleză, pentru că punea accent pe justiţia naturală în procesul de luare a deciziilor, şi nu pe conceptul de precedenţă (ceea ce se făcuse înainte), care era o abordare fundamentală a dreptului cutumiar. În cercurile progresiste circula părerea că, deşi dreptul cutumiar proteja împricinaţii de părtinire din partea judecătorilor, obligându-i să dezvăluie raţionamentul, bazat pe cazurile anterioare, în luarea deciziei, el conducea totuşi la verdicte injuste, pentru că acuzatul putea câştiga procesul datorită unui detaliu de procedură.

În calitate de lord cancelar, Wolsey era şeful sistemului juridic laic al ţării şi răspundea direct de activitatea juridică a consiliului regelui şi a tribunalelor care se formaseră pe baza lui, cum ar fi Camera înstelată şi Curtea de justiţie a lordului cancelar (*Chancery*). El dedica mult timp şi atenţie acestui aspect ce ţinea de responsabilitatea sa, audiind el însuşi multe cazuri şi având deseori grijă să facă publice raţiunile verdictelor sale. Totuşi, este limpede că nu avea scrupule când era vorba să se folosească de sistem în propriul său interes, mai ales când voia să răstoarne nişte decizii de drept cutumiar care nu îi conveneau şi să se ajute de lege pentru a-i hărţui pe cei pe care avea pică. Cel mai des citat exemplu de acest fel, deşi autenticitatea lui a fost pusă la îndoială, este felul în care s-a purtat cu Sir Amyas Paulet. Sir Amyas îşi dăduse frâu liber urii, tratându-l cu

dispreţ pe Wolsey, pe atunci tânăr preot arogant şi plin de el, despre care, oricum, mulţi erau de părere că mai trebuia să i se taie din nas. Când, un deceniu mai târziu, Wolsey a devenit lord cancelar, primul gând a fost să se răzbune crunt. Şi-a convocat inamicul şi l-a lăsat să-l aştepte zilnic, timp de cinci ani, sub ameninţarea că îi va confisca toate bunurile, pentru sfidare la adresa curţii, dacă pleca din Londra fără permisiune. Wolsey l-a folosit ca pe un avertisment public pentru cei care îl ofensau şi ca o dovadă vie că avea memorie suficient de bună.

Totuşi, obţinerea satisfacţiilor personale nu era, în mod sigur, unicul motiv al activităţii sale juridice. Se pare că a dorit sincer ca

justiţia să fie mai bine servită în ţară, atât prin promovarea dreptului civil în defavoarea celui cutumiar, cât şi prin facilitarea accesului celor săraci şi umili în tribunalele de care răspundea în mod direct, oameni care aveau puţine şanse să-şi apere drepturile în faţa celor bogaţi şi puternici, în tribunalele de drept cutumiar, unde posibilitatea de a plăti taxe mari era, de regulă, o componentă importantă a succesului. Astfel că îi plăcea să apară în procese la unul din tribunalele de care răspundea când afla că un verdict de drept cutumiar încălcase justiţia naturală şi să se asigure că, în special în Camera înstelată, erau audiate cazurile în care trebuiau restituite bunurile luate de cei puternici (cu excepţia sa). El se folosea de majoritatea ocaziilor pentru a încerca să-i convingă pe ceilalţi de avantajele dreptului civil. Se spune că ar fi sfătuit astfel un înalt funcţionar:

Te sfătuiesc pe tine şi pe alţi judecători şi oameni învăţaţi din consiliul său [al regelui] să nu îl sfătuiţi decât că legea trebuie să se împace cu conştiinţa; pentru că atunci când îi

spuneţi aceasta este legea, ar fi bine să-i spuneţi şi că, deşi *aceasta* este legea, totuşi *aceasta* este conştiinţa; pentru că lege fără conştiinţă nu este bine să fie recomandată unui rege de către consiliul său să fie administrată nici de el, nici de consilierii săi: pentru că fiecare consilier al unui rege trebuie să respecte conştiinţa înaintea rigorilor legii... Pentru demnitatea sa regală şi a prerogativelor sale, un rege trebuie să reducă rigorile legii, acolo unde conştiinţa are mai multă forţă; de aceea, în locul său, el a numit un cancelar să se ocupe în numele său de aceste lucruri. Şi de aceea Curtea de justiţie a lordului cancelar a fost numită popular curtea conştiinţei; pentru că intră în jurisdicţia ei să eeară legii ca în fiecare caz să renunţe să execute conform rigorii aceleaşi lucruri atunci când conştiinţa are cel mai mare efect.

Trebuie însă să recunoaştem că Wolsey era mult mai puţin hotărât să controleze respectarea justiţiei decât să-şi urmărească propriile interese şi că intervenţiile sale în diferite procese probabil făceau mai mult rău

decât bine. Nu dorea să se facă niciun fel de schimbări de natură instituţională, care să se menţină şi după ce el nu le-ar mai fi susţinut, şi renunţa să îi sprijine pe cei nevoiaşi ori de câte ori chestiunile personale îl solicitau mai mult. Gwyn a pus mare accent pe modul în care a acţionat Wolsey împotriva acelora care împrejmuiseră câmpurile comune pentru profitul personal, dar în acelaşi timp, izvoarele sugerează că el nu a acţionat consecvent şi că nu a dat dovadă de hotărâre pentru a aborda problema în totalitatea ei. Argumentele în favoarea lui Wolsey pălesc şi datorită interpretărilor contrare referitoare la acţiunile sale din acest domeniu. Se poate susţine rezonabil că această campanie a sa de sprijinire a celor săraci împotriva celor

bogaţi era o simplă răzbunare contra nobililor şi proprietarilor rurali în general, ca clase sociale, întrucât de multe ori fusese tratat cu dispreţ, datorită faptului că era o persoană obişnuită, de origine umilă, de către membrii acestor elite sociale. Este probabil semnificativ că în domeniul juridic a dat dovadă de hotărâre în mod consecvent în pedepsirea membrilor nobilimii pentru încălcări ale legilor ce sancţionau tulburarea liniştii publice. Deşi era o componentă inevitabilă a politicii de menţinere a legii şi ordinii, ea trăda din partea sa şi o dorinţă puternică de răzbunare contra celor care se considerau superiorii săi.

Câteodată s-a sugerat că încercările lui Wolsey de reformare a cabinetului particular al regelui indică faptul că a căutat de fapt să aducă permanent îmbunătăţiri sistemului de guvernare moştenit. S-a acordat în special atenţie Ordonanţelor Eltham din 1526, prin care încerca să elimine haosul financiar din activitatea cabinetului regelui şi să eficientizeze administrarea aparatului domestic al acestuia. Dar dacă examinăm cu atenţie împrejurările care au condus la alcătuirea acestor ordonanţe şi felul precipitat în care s-a permis ca ele să nu fie aplicate în cele mai importante privinţe, înţelegem că motivele lui Wolsey aveau prea puţin de-a face cu o administraţie mai eficientă şi cu o evidenţă contabilă mai strictă. Principala lui preocupare a fost să limiteze mijloacele pe care le aveau alţii de a-l influenţa pe rege şi să accentueze controlul pe care îl exercita asupra tuturor aspectelor guvernării. Demersul făcut de el pentru creşterea eficienţei a fost văzut de toţi cei interesaţi drept un

vicleşug prin care putea să ascundă lupta pentru putere în spatele unei iniţiative ce promova interesul public. După ce Wolsey a obţinut controlul asupra persoanelor care trebuiau să-l asiste pe rege, planurile de revizuire a

procedurilor administrative ale cabinetului particular al regelui au fost curând uitate. Încă o dată, Wolsey a demonstrat că politica sa internă nu reprezenta decât o încercare de a-şi extinde şi consolida poziţia. Orice idee privitoare la binele public îi era, de fapt, străină

6 Wolsey şi Henric al VIII-lea

Deloc surprinzător, istoricii au fost interesaţi mai ales de definirea naturii relaţiei dintre Henric al VIII-lea şi cardinal. S-a discutat foarte mult despre măsura în care Wolsey putea să acţioneze independent de dorinţele regelui şi cât de credincios îi era stăpânului său regal. Au fost analizate, cu atenţie, încă trei chestiuni, strâns legate de primele: dacă Wolsey putea să câştige o poziţie de dominaţie în favoarea lui Henric, cât de mult o putea menţine şi de ce a pierdut-o în final.

Situaţia politică din Anglia, între 1514 şi 1529, era neobişnuită, în mod paradoxal, părea că un tânăr rege talentat, cu o minte ascuţită, se afla sub dominaţia consilierului său mai bătrân şi viclean. Dar deşi aceasta părea să fie situaţia la prima vedere, istoricii nu erau pregătiţi să o accepte. Deşi este ştiut faptul că Wolsey a devenit tot mai iscusit în a-i manipula pe alţii, se susţine că şi-a găsit naşul în persoana lui Henric, care se descurca foarte bine, ştiind să-şi poarte de grijă în haosul de intrigi politice, şi care nu se lăsa înşelat multă vreme (şi în mod cert nu timp de 15 ani). Aşa că s-a ajuns la concluzia că Wolsey lua singur deciziile, când îi permitea Henric, şi pentru scurte perioade de timp, când regele nu ştia prea bine ce se petrece. Până la urmă, în esenţa ei, relaţia dintre cei doi era aceea dintre un stăpân şi sluga sa, chiar dacă sluga îşi permitea din când în când să se întindă mai mult decât îi era plapuma. Probabil că analogia cea mai potrivită în descrierea relaţiei lor este aceea cu managementul la un nivel superior într-o companie mare şi modernă de astăzi,

Wolsey fiind managerul care ia

zilnic decizii importante, iar Henric preşedintele care hotărăşte asupra obiectivelor politicii întreprinderii şi care alcătuieşte strategia generală.

Cei doi bărbaţi erau conştienţi de faptul că Wolsey depindea complet de bunăvoinţa monarhului său şi, dacă i-ar fi fost retrasă, poziţia slujbaşului nu mai putea fi menţinută. Acest lucru era valabil, în ciuda faptului că Wolsey depusese mari eforturi să obţină o poziţie independentă în interiorul Bisericii şi câteodată chiar simţea că reuşise să ajungă suveranul spiritual al Angliei, alături de Henric, care deţinea puterea laică. În adâncul sufletului însă. El recunoştea că funcţia de împuternicit *a httere* era valabilă atâta vreme cât dorea Henric. De aceea, încerca să nu intre în conflict cu dorinţele exprese ale regelui nici măcar în domeniul ecleziastic, unde, teoretic, el reprezenta autoritatea absolută în ţară. S-a întâmplat o dată să îl contrazică pe rege, după care a trebuit să cedeze umil în faţa mâniei aprinse a acestuia. Cauzele incidentului au fost relativ neînsemnate – numirea unei stareţe la o mănăstire de călugăriţe din Wilton, Wiltshire, în 1528. Henric promisese postul cunoştinţei unuia dintre oamenii săi de la curte şi l-a informat în acest sens pe Wolsey. Dar Wolsey nu a găsit de cuviinţă să urmeze indicaţiile şi a dat postul altcuiva. A ignorai şi o a doua indicaţie din partea regelui, iar la a treia explicaţia sa a fost că precizările regelui nu fuseseră clare. Aceasta era deja prea mult pentru Henric, care a replicat mânios că nu va tolera să fie tratat astfel de subordonatul său. Abia târziu şi-a dat seama Wolsey de gravitatea situaţiei şi a tăcut tot ce îi stătea în putinţă să-şi mulţumească stăpânul. Cu această ocazie, s-a putut vedea mult mai bine adevărata relaţie dintre rege şi consilierul său, dovedindu-se că şi Wolsey mai greşea când era vorba

de o decizie.

* Dacă relaţia era aşa de puternic dominată de Henric, atunci cum a fost posibil să se plaseze Wolsey cu atâta forţă pe primul loc? În cele din urmă, poziţia sa era de aşa natură încât Pollard a simţit nevoia să spună despre el că avea „în stat o autoritate despotică”. Răspunsul poate fi aflat în diversitatea enormă şi în proporţiile abilităţilor sale şi, în parte, în personalitatea şi interesele lui Henric al VIII-lea. Fără îndoială, Wolsey a fost unul dintre cei mai capabili miniştri ai coroanei din întreaga istorie a Angliei. Datorită combinaţiei de excepţională inteligenţă, energie

fenomenală şi percepţie justă despre cum puteau să fie influenţaţi oamenii, el reuşea să rezolve lucruri imposibile pentru alţii. Henric a recunoscut repede că merita să plătească un preţ mare pentru a beneficia ele serviciile acestui om de încredere excepţional. Regele şi-a dat seama corect că, indiferent câtă putere concentra consilierul, nu prezenta un pericol real pentru poziţia sa, Anglia era o societate puternic ierarhizată şi chiar supuşii de origine nobilă nu puteau răzbate fără sprijinul monarhului. Nici cu Wolsey lucrurile nu stăteau altfel.

Wolsey mai avea un avantaj: acela de a fi folosit pentru a se interpune între rege şi cei mai puternici dintre supuşii săi aristocraţi. Deşi de multă vreme a fost discreditată ideea că Henric al VIII-lea era foarte bine motivat în dorinţa de a eclipsa puterea nobililor care ar fi prezentat un pericol potenţial la adresa regimului său, nu încape nicio îndoială că îi făcea mare plăcere să vadă cum se agitau mânioşi supuşii săi nobili ce trebuiau să cedeze locul fiului unui măcelar, care, datorită faptului că avansase în ierarhia ecleziastică, le putea cere să îi ofere întâietatea în toate ocaziile oficiale. Faptul că Wolsey era tratat drept superiorul nobilimii engleze, în timp ce se vedea că era

total sub comanda regelui, însemna că Henric era cu adevărat recunoscut ca fiind un rege puternic.

Wolsey susţinea că Henric îl privilegia pentru că îl încuraja pe rege să acorde timp plăcerilor şi să lase plicticoasa treabă a guvernării în seama miniştrilor săi. Deşi părerea sa nu conţine tot adevărul, ceva tot este valabil. Henric era încântat că exista cineva care putea să îi pună ideile în practică în locul său, fără să îi solicite tot timpul indicaţii şi fără să fie controlat. Un astfel de aranjament îi permitea să ducă viaţa pe care o visase, având încredere în acelaşi timp că dorinţele sale erau respectate.

* Pentru Wolsey a deţine o poziţie dominantă în guvern era una şi a o păstra cât mai mult timp era alta. Era aceeaşi diferenţă cu a te urca pe un munte înalt şi a rămâne acolo, indiferent de anotimp. Fiind un consilier şef de origine modestă, care servea un rege ce ştia să-şi apere dreptul de a se asocia cu cine dorea, Wolsey a trebuit să accepte ideea că motivele şi acţiunile sale vor fi puse mereu la îndoială în faţa regelui

de către numeroşii săi inamici – în ciuda fricii de răzbunare pe care o insuflase tuturor. Cu toate acestea, Wolsey a reuşit să supravieţuiască tuturor atacurilor îndreptate asupra sa, timp de 15 ani. A fost cu adevărat o mare realizare. A reuşit acest lucru datorită capacităţilor sale neobişnuite, dar şi pentru că regele analiza cu iscusinţă credibilitatea informaţiilor primite. Astfel, relaţia dintre Henric al VIII-lea şi Wolsey a fost un parteneriat real (deşi inechitabil), care depindea de succesele ambilor pentru a supravieţui.

Contemporanii au fost atât de uimiţi de durata şi profunzimea dominaţiei lui Wolsey, încât au căutat câteodată explicaţii fanteziste (pentru modul modern de gândire) ale acestei realităţi. Cea mai des exprimată opinie

a fost că puternicul cardinal îi făcea farmece regelui! Era o presupunere perfect rezonabilă, dacă ţinem cont de credinţele şi concepţiile timpului. Polydore Vergii, în relatarea despre perioada respectivă, susţine că Wolsey a păstrat aşa de mult puterea datorită capacităţii sale de a-l manipula pe Henric:

De fiecare dată când voia să obţină ceva de la Henric, el aducea problema ca din întâmplare în conversaţie; apoi scotea un mic dar, o farfurie frumos împodobită, de exemplu, sau o bijuterie sau un inel sau daruri de felul ăsta, şi în timp ce regele, concentrat, admira darul, Wolsey aducea cu abilitate vorba despre subiectul care îl preocupa.

Nu avem niciun motiv să ne îndoim că Wolsey ar fi folosit astfel de metode, în ciuda faptului că Vergii are, în general, o atitudine critică faţă de cardinal. Ciudat în aceste interpretări este că ele parcă susţin ideea unui succes total al acestei relaţii. Analizele mai recente, care subliniază că Henric îl considera pe Wolsey un partener foarte eficient şi loial, dar de rang mai mic, par mai convingătoare.

* în 1529 Henric s-a hotărât să folosească împotriva lui Wolsey arma de care dispunea de mai bine de un deceniu. În secolul al XIV-lea, parlamentul adoptase o serie de acte privitoare la ofensa de *praemunire,* care în esenţă se referea la orice acţiune de exercitare a puterilor papale

în Anglia, în defavoarea regelui sau a oricăruia dintre supuşii săi. Din momentul în care a primit titlul de *legaius a latere,* Wolsey putea fi acuzat de *praemunire* şi pedepsit în conformitate – adică să i se confişte toată averea şi să fie închis atât cât dorea regele. Totuşi, când Henric s-a hotărât să-l înlăture de la putere pe consilierul său, el nu a dorit ca acesta să suporte toate consecinţele. Deşi Wolsey a fost

arestat şi i s-au confiscat toate bunurile, el a fost apoi eliberat şi i s-a dat voie să ducă o viaţă modestă, departe de curte. Abia după câteva luni a fost arestat din nou şi dus la Londra, din arhidioceza de York, unde fusese „exilat” de către Henric. Sănătatea sa fiind grav afectată, Wolsey a murit la Leicester, la 29 noiembrie 1530. În perioada de dizgraţie, el a făcut toate manevrele posibile ca să revină la putere. A trimis un adevărat val de scrisori regelui, pledându-şi cauza, şi a încercat să câştige sprijinul „prietenilor” săi din toată Europa. Totul a fost în van însă. Încet, încet, regele s-a convins că slujitorului său principal, vechi de-o viaţă, i se cuvenea un singur sfârşit, după lunga perioadă de dominaţie: dizgraţia şi moartea. Sfârşitul prematur al lui Wolsey la Leicester l-a scutit pe rege de procesul public şi de execuţia care aproape sigur îl aşteptau pe Wolsey la Londra.

De ce s-a încheiat atât de tragic un parteneriat atât de plin de succes? Fără îndoială, principalul motiv l-a constituit eşecul lui Wolsey de a-i asigura lui Henric anularea căsătoriei cu Caterina de Aragon. Se pare că acest lucru l-a frământat pe Henric timp de doi ani, înainte să-l înlăture pe Wolsey. Consilierul îl asigurase că această chestiune va fi uşor de rezolvat, datorită influenţei de care se bucura la Roma, unde se aprobau anulările căsătoriilor, dar fiecare încercare se soldase cu un eşec. (Problema divorţului este înfăţişată pe larg în cartea *Henric al VIII-lea şi Reforma în Anglia*.) Henric a avut totuşi multă răbdare. Anna Boleyn, viitoarea soţie, îşi apăra fecioria de Henric, spunând că va ceda numai când el îi va putea garanta că va face din ea „o femeie cinstită”, spre evidenta frustrare a suveranului. Henric era tot mai conştient că trecerea timpului făcea tot mai improbabilă aspiraţia sa de a lăsa la tron un moştenitor adult atunci când avea să moară. Faptul că discuţia explicativă dintre cei doi a fost atât de mult amânată denotă încrederea adâncă pe care Henric o avea în Wolsey

şi iscusinţa de care a dat dovadă

ministrul când i-a explicat cauza nerezofvării problemei. Cu oricine altcineva deznodământul ar fi avut loc mult mai curând.

Istoricii nu s-au pus de acord asupra cauzei pentru care regele s-a hotărât să acţioneze împotriva ministrului său favorit, în momentul în care a făcut-o. Deşi dovezile sunt puţin convingătoare în acest sens, cea mai plauzibilă explicaţie pare aceea că Henric a hotărât să scape de Wolsey când a fost convins de Anna Boleyn şi de facţiunea ei că, de fapt, cardinalul conspira să amâne decizia papală – în speranţa că regele se va plictisi de aventura sa romantică, între timp, şi se va reîntoarce la Caterina, evitând astfel inconvenientul politic de a da la o parte o nevastă admirată de toată lumea în ţară şi peste hotare, bucurându-se de mare sprijin. Bineînţeles, nu se va şti niciodată cât adevăr se află în această presupunere (deşi cu certitudine ceva adevărat este), dar se pare că Henric a ajuns s-o creadă şi să acţioneze pe baza ei. Totuşi, faptul că în câteva împrejurări, în lunile care îi mai rămăseseră până la moarte, Wolsey a primit semne ale bunăvoinţei regelui, arată că Henric nu era întru totul convins de trădarea ministrului său şi, de câteva ori chiar, se gândise să-l reabiliteze. Că el nu a cedat acestor îndoieli este rezultatul iscusinţei de care a dat dovadă facţiunea Annei Boleyn, procurând continuu regelui noi informaţii potrivnice lui Wolsey. Astfel, cel mai probabil pare faptul că puternicul cardinal a fost victima inamicilor săi politici, conduşi de Anna Boleyn, după cum susţinea un zvon din epocă. Dar, deşi lipsa de popularitate a lui Wolsey era aşa de mare încât foarte multă lume s-a bucurat că a fost înlăturat de la putere, Henric a dat dovadă curând de realism, regretând sincer că s-a lăsat convins să-l distrugă pe slujitorul mai

capabil decât oricine altcineva din jurul său să-i ducă la îndeplinire dorinţele. Poate că Wolsey nu era un om foarte plăcut; era însă cu siguranţă o mare personalitate, conform criteriilor celor mai des folosite în astfel de ocazii. Totuşi, mulţi vor ajunge la concluzia că o persoană de asemenea capacitate, care a acţionat cu atâta egoism de-a lungul întregii sale vieţi, a fost de fapt un individ fără valoare şi nu cineva care să merite admiraţie.

93

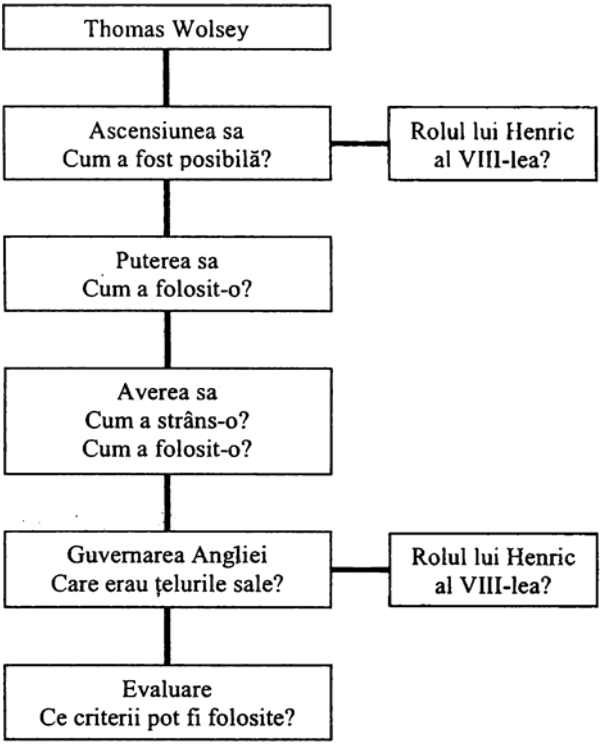

Rezumat – Cardinalul Wolsey

94

Să luăm notiţe despre „Cardinalul Wolsey”

Când luaţi noliţe la acest capitol – care pot fi destul de amănunţite – trebuie să aveţi mereu în minte trei întrebări. Acestea sunt: 1) Care erau ţelurile lui Wolsey? 2) Care erau metodele sale? 3) Ce succes a înregistrat în atingerea obiectivelor sale? Dacă nu sunteţi o persoană experimentată în luarea de notiţe, nu veţi putea să vă organizaţi materialul în funcţie de aceste titluri. Poate ar fi mai bine să luaţi notiţe urmând structura capitolului şi apoi să răspundeţi la cele trei întrebări.

Următoarele titluri, subtitluri şi întrebări vă pot furniza cadrul adecvat pentru notiţele de care aveţi nevoie:

!. Ascensiunea în ierarhia socială

1.1. Cum de a fost el în stare să urce până în vârf?

1.2. Ce funcţii a deţinut?

2. Puterea lui Wolsey

2.1. Laică

2.2. Ecleziastică

2.3. Care erau metodele sale?

3. Menţinerea lui Wolsey la putere Ce strategii a folosit

4. Averea lui Wolsey

4.1. Venit (valoare şi surse)

4.2. Cheltuieli

5. Wolsey şi guvernarea Angliei

De ce şi-a pierdut Wolsey atât timp şi energie cu activitatea Camerei înstelate?

6. Wolsey şi Henric al VIII-lea

6.1. Care a fost natura relaţiei lor?

6.2. De ce a fost Wolsey atât de puternic?

6.3. De ce a durat atât de mult această relaţie?

6.4. De ce a luat sfârşit această relaţie?

Să răspundem la întrebări-eseu despre „Cardinalul

Wolsey”

Când vă pregătiţi răspunsurile la întrebările-eseu despre Thomas Wolsey, este important să vă gândiţi la activitatea sa în sfera politicii ca la un întreg. Va trebui, prin urmare, să folosiţi ideile pe care le-aţi dezvoltat şi informaţiile pe care le-aţi obţinut citind ultimele două capitole.

Studiaţi următoarele întrebări:

1. De ce cariera lui Wolsey a dat naştere la evaluări atât de diferite?
2. Cât de bine definite erau ţelurile şi realizările lui Wolsey din politica externă?
3. În ce măsură şi-a realizat Wolsey obiectivele politicii externe?
4. În ce măsură merită Wolsey să fie considerat nepopular?
5. Pe ce principii se baza politica externă a lui Wolsey?
6. „În ciuda marii lui puteri, rolul lui Thomas Wolsey în istoria engleză nu este important.” Comentaţi.
7. A avut succes Thomas Wolsey?
8. „Nerealistă şi nepopulară.” Este corectă această apreciere asupra politicii externe a lui Wolsey?
9. Cât de mult poate fi învinuit pentru politica promovată?

Pentru care întrebări trebuie să folosiţi atât materialul din capitolul 3, cât şi cel din capitolul 4? Care din aceste întrebări vă solicită o evaluare generală a realizărilor lui Wolsey?

Trebuie să vă amintiţi că o parte esenţială în pregătirea abordării unei întrebări-eseu bazate pe evaluare este să identificaţi cu grijă criteriile pe care le veţi folosi când veţi face aprecierile. Este bine să le stabiliţi explicit în eseul vostru. Ce criterii veţi folosi ca să evaluaţi succesul lui Wolsey?

Examinaţi întrebarea 4. Un răspuns bun la această întrebare presupune să vă identificaţi criteriile. Care sunt

acestea? Când vă veţi pregăti să răspundeţi la celelalte întrebări, ar fi util (dar nu esenţial) să vă identificaţi criteriile. Care sunt aceste întrebări? Alcătuiţi un plan pentru a răspunde la întrebarea 9, bazându-vă pe criteriile pe care le-aţi ales.

96

Întrebări bazate pe izvoare despre „Cardinalul Wolsey”

1 Portretul lui Wolsey

Studiaţi portretul lui Wolsey (pagina 74) şi concluziile la care ajunge David Starkey pe baza lui (pagina 74). Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Care dintre concluziile lui Starkey vi se pare a fi cea mai convingătoare? Argumentaţi. (5 puncte)

b) Care dintre concluziile lui Starkey vi se pare a fi cea mai puţin convingătoare? Argumentaţi. (5 puncte)

c) Discutaţi opinia conform căreia „portretele personalităţilor istorice ne furnizează dovezi utile, însă în cea mai mică măsură, despre personalitatea şi caracterul celui descris”. (10 puncte)

2 Wolsey impresionează (1)

Citiţi cu atenţie instrucţiunile pe care le dă Wolsey funcţionarilor săi (pagina 80). Răspundeţi la întrebările de mai jos:

a) Care era argumentul susţinut de Wolsey, cu care dorea să-i impresioneze pe solii francezi? (2 puncte)

b) Explicaţi semnificaţia sintagmei „cinstea regelui” (rândul 4). (4 puncte)

c) De ce voia Wolsey să impresioneze peste tot unde se ducea? (4 puncte)

3 Wolsey impresionează (2)

Citiţi cu atenţie descrierea momentului în care Wolsey porneşte într-o misiune diplomatică (paginile 81–82) şi

priviţi cu atenţie ilustraţia ce reprezintă un eveniment asemănător (pagina 81). Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Ce înseamnă într-o relatare de epocă 1) „livrele” (rândul 5) şi 2) „catâri de povară” (rândul 8)? (2 puncte)

b) Indicaţi patru feluri în care trebuia să-i impresioneze alaiul pe cei care îl vedeau. (4 puncte)

97

c) Care a fost scopul probabil al artistului care a realizat ilustraţia? Ce dovezi aveţi în sprijinul punctului vostru de vedere? (3 puncte)

d) Datorită căror motive este posibil ca ilustraţia să nu fie precisă în chestiuni de detaliu? Identificaţi patru feluri în care relatarea şi ilustraţia sunt de acord. (6 puncte)

4 Wolsey şi Henric al VIII-lea

Citiţi cu atenţie citatul din Polydore Vergii de la pagina 90. Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Ce surse interne conţine citatul care sugerează că, în ciuda cunoscutei ostilităţi a autorului faţă de Wolsey, el nu este inventat? (4 puncte)

b) Acest fragment din cartea lui Vergii, *History,* nu a fost publicat decât după moartea lui Henric al VIII-lea. Care ar putea fi motivele? (4 puncte)

c) Consideraţi acest citat întru totul credibil? Argumentaţi. (7 puncte)

CAPITOLUL 5

Henric al VIII-lea şi supuşii săi

1 Introducere

Circulă despre Henric al VIII-lea două imagini, la fel de populare. El este fie „veselul rege Hal”, fericitul degustător de plăceri, întotdeauna sufletul petrecerilor, fie tiranul despotic şi sângeros care poruncea tăierea capului la cel

mai mic semn de nesupunere (vezi pagina 13). În relaţiile cu supuşii, probabil că imaginea a doua se apropie cel mai mult de realitate – deşi bineînţeles că ea conţine o simplificare grosolană şi, prin urmare, în mare parte este neadevărată.

Se pare că, de-a lungul vieţii, Henric reacţiona violent de câte ori cineva i se opunea sau nu îi erau duse la îndeplinire ordinele cum trebuie. Când era tânăr, se calma uşor, având activităţi precum vânătoarea, dar după ce a îmbătrânit se potolea mai greu şi ranchiuna era mai puternică. Totuşi, furia nu dura mai mult de câteva ore. Atunci, el lăsa inteligenţa şi abila judecată politică să-l conducă în defavoarea sentimentelor negative. Aceasta nu înseamnă că era gata să ierte şi să uite, ci doar că aştepta momentul potrivit ca să se răzbune. Putea să aştepte mult. Se putea întâmpla să treacă zece ani şi chiar mai mult până să se răzbune, în acest punct semăna în mod curios cu celebrul său ministru.

Henric dădea deseori impresia că este în esenţă un despot fanfaron, care, ca majoritatea tiranilor, avea pică mai ales pe cei care se temeau de el. Era, de asemenea, rău cu cei care îl dispreţuiau sau despre care îşi imagina că îl insultaseră măcar o dată. Singurii oameni care se puteau sustrage judecăţii lui, continuând să prospere (cel puţin o vreme), erau aceia suficient de abili ca să îl trateze cu o deferenţă prefăcută când era cazul, în timp ce îşi urmăreau scopul cu o hotărâre egală cu a lui Henric. Dar personalităţi precum Thomas Wolsey sau Anna Boleyn

sunt puţine într-o epocă, iar majoritatea supuşilor lui Henric erau absolut incapabili să se opună în vreun fel dorinţelor regelui lor. Şi cu cât Henric persista în acest fel de a fi, cu atât mai puţin dorea să renunţe la el. Prin urmare, nu este greşit dacă ni-l imaginăm în ultimii ani ai

vieţii detestând orice idee de nesupunere, până la limita nebuniei. Deşi niciodată nu şi-a pierdut cumpătul încât să zică „Jos cu capetele lor”, nu e greşit să ne imaginăm că ar fi putut să facă astfel.

Totuşi, Henric nu a fost niciodată cu adevărat un tiran, care să conducă după cum îl tăia capul. Acţiunile sale ţineau cont atât de concepţia timpului despre natura regalităţii, cât şi de datoria supuşilor faţă de suveran. Henric, împreună cu majoritatea supuşilor săi, considera că regele este trimisul lui Dumnezeu pe pământ, însărcinat să-i pedepsească pe cei care îi încălcau poruncile. Numai Dumnezeu avea dreptul să judece acţiunile trimisului său – simplii muritori erau vinovaţi de trufie păcătoasă dacă încercau acest lucru. Prin urmare, datoria supusului era să îl respecte şi să îl asculte pe rege, pentru că procedând altfel s-ar fi opus dorinţelor lui Dumnezeu. Datoria trebuia respectată chiar dacă, în concepţia supusului, regele proceda incorect. Nu era treaba oamenilor obişnuiţi să comenteze deciziile regelui cu privire la ce era drept şi ce nu. Nu erau încurajaţi nici cei care doreau să conteste acţiunile lui Henric pe baza conceptului de „ilegalitate”. Deşi este adevărat că „domnia legii” reprezenta o componentă importantă a vieţii engleze, puţini erau aceia care contestau faptul că legea era legea regelui. Era un fapt deplin acceptat că el se afla deasupra legii şi prin urmare nu putea să fie controlat prin ea. Faptul că a hotărât să câştige sprijinul principalilor săi supuşi faţă de toate legile noi, trecându-le prin parlament, nu submina acest principiu. Nici faptul că alegea să-i pedepsească pe majoritatea supuşilor care greşeau (dar nu pe toţi) conform „legilor cuvenite”. Aceste acţiuni înfăţişau doar grija sa specială de a acţiona ca un stăpân bun faţă de supuşii săi.

* Oricât ar părea de surprinzător pentru cititorul modern, aceste concepţii erau împărtăşite de marea majoritate a supuşilor lui Henric. Pentru mulţi dintre ei, aceasta era o

chestiune de morală (de bine şi rău), mai degrabă decât de adecvare. Totuşi, existau şi raţiuni egoiste puternice pentru toţi ceilalţi, cu excepţia celor mai săraci membri ai societăţii,

care trebuiau să accepte punctul oficial de vedere. Acesta era perceput ca singura măsură de protecţie împotriva anarhiei, ca un element esenţial pentru protejarea drepturilor şi a proprietăţii de eventualele distrugeri provocate de săraci, care erau deseori puternici şi invidioşi şi, prin urmare, trebuiau ţinuţi sub control. Astfel, până şi aceia care aveau puţine proprietăţi (oricum, mai mult de una) manifestau tendinţa de a sprijini *statu-quo-vh.* Poate că nu le plăcea câteodată felul în care profita regele de pe urma lor (mai ales când era vorba de strângerea impozitelor), dar considerau aceasta drept cel mai mic rău. Bineînţeles că acest lucru era valabil pentru toate păturile cât de cât înstărite ale comunităţii, cum erau zecile de mii de proprietari de pământ mari şi mici, al căror venit depindea în mare parte sau total de rentele plătite de arendaşii lor. Henric se aştepta ca ei să adopte o atitudine pozitivă şi să sprijine legea regelui, când apărea pericolul tulburărilor sociale. Rareori a fost dezamăgit de ei.

Date fiind aceste circumstanţe, nu este surprinzător că orice monarh considera opoziţia drept un păcat – „nesupunere”, care în secolul al XVI-lea era sinonimă cu ceva funest, acesta era cuvântul folosit de contemporani. Dacă ţinem cont şi de părerea superlativă pe care o avea despre sine Henric, n-ar trebui să ne surprindă că, în mai mare măsură decât alţi monarhi, el considera majoritatea formelor de nesupunere pasibile de pedeapsa cu moartea. Istoricii s-au folosit deseori de faptul că în anii 1530 acuzaţia de înaltă trădare a fost redefinită, printr-un act al parlamentului, ca incluzând orice critică la adresa regelui,

spusă sau scrisă, ei fiind de părere că aceasta era o dovadă a despotismului lui Henric, dar ea nu era altceva decât o extensie logică a concepţiilor deja existente. Henric era mult mai atent şi mai preocupat să-şi apere poziţia decât mulţi dintre predecesorii săi, dar nu dorea să schimbe baza relaţiei dintre monarh şi supuşii săi.

2 Henric al VIII-lea, nobilimea şi Partida Trandafirului Alb

Nu trebuie să ne mire că Henric se mânia foarte tare pe aceia care păreau să-i pună la îndoială dreptul de a fi rege. La urma urmei, el era fiul unui om care câştigase coroana pe câmpul de luptă şi al cărui drept la

moştenire nu era indiscutabil. Totuşi, într-o privinţă, a avut noroc: majoritatea acelora care ar fi putut emite vreo pretenţie la tron datorită sângelui lor regesc muriseră sau fuseseră executaţi înainte să urce el pe tron. Asta nu l-a împiedicat însă să se comporte aproape paranoic cu cei care mai rămăseseră în viaţă. Când tatăl său a murit, principala personalitate a partidei Trandafirului Alb (aşa cum erau cunoscute îndeobşte rudele din dinastia de York, pe care o îndepărtase Henric al VII-lea), era în închisoare. Edmund de la Pole era fiul uneia dintre surorile lui Eduard al IV-lea şi avea dreptul să reclame tronul. Cum unicul său frate, Richard, deja lupta de partea francezilor, era evident pentru Henric că inamicii săi puteau să joace „cartea yorkistă” de câte ori se relua războiul cu Franţa. Prin urmare, a dat ordin, în 1513, ca Edmund să fie executat, pentru a fi sigur că nu mai rămânea niciun potenţial nucleu de opoziţie cât lipsea el din ţară pentru a conduce luptele în Franţa. Aceasta însă nu elimina de tot problema. Richard de la Pole rămânea în libertate şi a fost chiar recunoscut drept succesor la tron, cu numele de Richard al IV-lea, de către regele Franţei. Cât a trăit Richard, Henric nu s-a simţit în

siguranţă pe tron. Această ameninţare a dispărut abia în 1525, când Richard de la Pole a murit pe câmpul de luptă de la Pavia (vezi pagina 61). Totuşi, sentimentul de insecuritate nu l-a părăsit pe Henric.

Neîndoielnic, existenţa ameninţării Yorkiste, oricât ar fi fost ea de îndepărtată, i-a întărit din nou lui Henric suspiciunile pe care le manifesta faţă de oricine avea un statut social înalt şi o avere mare. Se temea că aceşti oameni s-ar fi putut lepăda de loialitatea faţă de el, pentru a sprijini un pretendent oarecare la tron. Se temea în mod special de aceia care nu îl acceptau fără rezerve, chiar dacă până atunci avuseseră o reputaţie nepătată. Probabil că Henric atribuia altora propriile sale atitudini egoiste şi lipsite de scrupule, pentru că deseori suspiciunile erau mai mari decât lasă să se vadă izvoarele. În 1520, el a luat chiar măsura extraordinară de a-l instrui pe Wolsey în scris (rareori erau încredinţate hârtiei astfel de lucruri) să-i supravegheze atent pe principalii membrii ai nobilimii de a căror loialitate se îndoia. Printre cei numiţi se afla şi cel mai bun prieten al său, Henry Brandon, duce de Suffolk. Probabil că Henric era foarte tulburat, din moment ce l-a încurajat pe Wolsey să pună la cale o acuzaţie împotriva unuia dintre principalii săi

Moştenitorii cu sânge regal aflaţi în viaţă în timpul domniei lui Henric al VIII-lea

Nu existau descendenţi direcţi ai regilor normanzi ai Angliei. Toţi cei care pretindeau cfi au sânge regesc erau descendenţi indirecţi ai lui Eduard al III-lea (1327–1377).

Casa de Lancaster

Tudorii reprezentau ultima ramură a casei de Lancaster, care provenea din cel de-al patrulea fiu al lui Eduard al III-

lea, John de Gaunt Henric al VIE-lea făcea parte din cea de-a cincea generaţie, prin intermediul unei linii feminine.

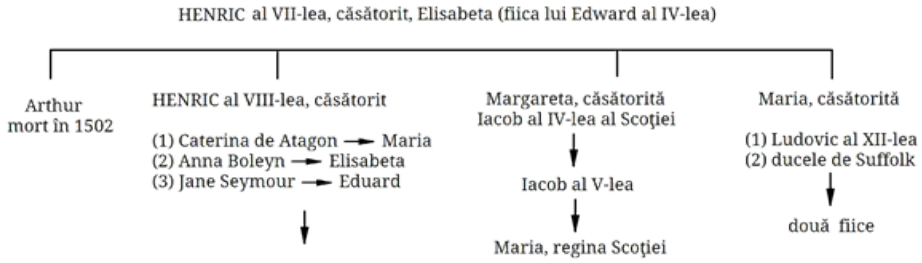

Casa de York

Casa de York descindea din cel de-al treilea fiu al lui Eduard al m-lea, Lionel.

Eduard al IV-lea (1416–1483) şi fratele său Richard al m-lea (1483–1485) reprezentau a cincea generaţie de descendent, prin intermediul a două linii feminine. Cei din familia de York care mai trăiau în timpul lui Henric al VIII-lea erau descendenţii fratelui şi surorii lui Eduard al IV-lea sau ai fiicei lui.

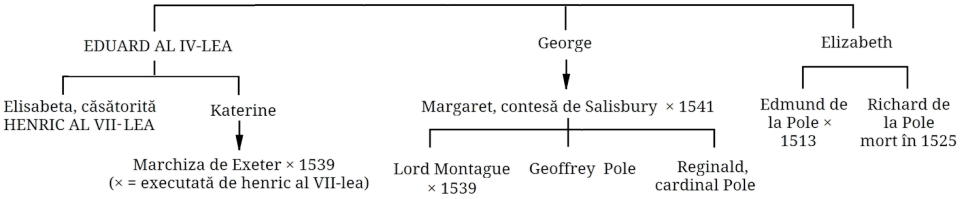

susţinători. Şi, bineînţeles, lui Wolsey îi trebuia foarte puţină încurajare ca să-i umilească pe oricare dintre nobilii importanţi, aceia care de atâtea ori îl minimalizau numindu-l parvenit. Totuşi, Suffolk nu tăcuse nimic din ce putea fi considerat act de trădare. Ducele de Buckingham, unul dintre ceilalţi enumeraţi de Henric, nu a fost aşa de

norocos. El nu era doar un mare magnat ce controla totul în teritoriul aproape independent constituit din Marcher lordships*, aflat între Anglia şi Ţara Galilor, dar se ştia că este un simpatizant al partidei Trandafirului Alb. În astfel de condiţii, el a dat dovadă de necugetare când în conversaţiile particulare a spus că s-ar putea ca Henric să nu mai fie rege pentru multă vreme. După ce Wolsey a primit de la servitorii acestuia rapoarte referitoare la această indiscreţie şi la altele asemănătoare, era puţin probabil ca ducele să scape nepedepsit. La începutul lui 1521, Buckingham a fost chemat la Londra, arestat şi închis în Turn. A fost apoi judecat şi găsit vinovat de pairi, după care a fost executat. Puţini au fost aceia care nu au înţeles imediat că vorbele aruncate în vânt te pot costa viaţa.

Buckingham a murit în primul rând pentru că nu a ştiut să se comporte public în conformitate cu ideea că regele îi era superior în toate privinţele. Dar chiar şi aceia care se ploconeau în faţa lui Henric se aflau în aceeaşi situaţie nesigură dacă poziţia lor socială era considerată o ameninţare. Membrii familiei Percy, mai precis conţii de Northumberland, exercitaseră de câteva secole o dominaţie aproape totală în nord-estul Angliei. Henric era hotărât să pună capăt acestei situaţii. El a căutat, prin urmare, un pretext ca să ia măsuri împotriva acestei familii. Capul familiei era o persoană aşa de timidă încât nimic din ce spunea sau făcea nu putea fi considerat drept o dovadă de necredinţă. Dar acest fapt nu-l mulţumea pe Henric. Dacă nu era posibil să i se însceneze un proces de trădare, trebuiau găsite alte mijloace pentru a distruge această familie. În final, după o lungă campanie de intimidare, contele, neavând copii (deşi avea fraţi care îl puteau moşteni), a fost convins să-l numească pe rege drept moştenitor. Astfel că atunci când a murit, în 1537, pământurile lui Percy au revenit coroanei şi una dintre puţinele familii care avea dreptul la tron a fost anihilată.

*Marcher lordships – terenuri de graniţă aflate în posesia lorzilor.

104

Totuşi, existenţa partidei Trandafirului Alb a fost aceea care a continuat să-l frământe pe Henric chiar după moartea lui Richard de la Pole în 1525. Deşi pretendenţii potenţiali la tron erau înrudiţi doar pe departe cu foştii regi de York, exista încă posibilitatea ca ei să se constituie într-un grup de opoziţie faţă de dinastia Tudor. Membrii principali ai partidei Trandafirului Alb erau acum cei trei fraţi Pole (aparţinând unei alte linii faţă de recent dispăruta familie de la Pole), care moşteniseră dreptul la tron prin mama lor, contesa văduvă de Salisbury, fiica fratelui lui Eduard al IV-lea. Familia Cavendish, condusă de marchiza de Exeter, avea şi ea o vechime asemănătoare. Deşi membrii familiilor din Partida Trandafirului Alb erau în general extrem de atenţi să nu facă nimic care să poată fi considerat semn de neloialitate – chiar au încetat să se mai vadă între ei, ca să nu fie acuzaţi că ar conspira –, acţiunea lor a fost zădărnicită de Reginald Pole. Când ruptura dintre Henric al VIII-lea şi papă a fost evidentă, la mijlocul anilor 1530, Reginald a trecut de partea papei în mod făţiş. Simpatizând cu Roma, a devenit inamic oficial pentru rege. Ofensei i s-a adăugat insulta, atunci când a fost numit cardinal, la începutul anului 1537, şi trimis de papă în Ţările de Jos ca să fie pregătit să traverseze Canalul Mânecii, în calitate de *legatus a latere,* când ar fi fost momentul. Henric era furios. A trimis criminali plătiţi ca să scape de cardinal, dar nu au reuşit să-l omoare, şi mai târziu, în acelaşi an, Reginald Pole a reuşit să se întoarcă la Roma nevătămat.

Rudele lui din Anglia nu aveau să scape tot aşa de uşor. Geoffrey Pole, fratele mai mic, a fost arestat. După câteva luni de hărţuială în închisoare, el a fost convins să-şi acuze

prietenii şi rudele că ar fi luat parte la discuţii trădătoare. Acum Henric avea dovezile care îi trebuiau. Nu numai că au fost arestaţi capii de familie – lordul Montague, fratele mai mare al lui Geoffrey, şi marchiza de Exeter –, care au fost judecaţi şi executaţi, dar şi copiii lor au fost luaţi în custodie, în caz că situaţia s-ar fi înrăutăţit şi ar fi trebuit eliminaţi. Acest lucru nu s-a dovedit însă niciodată necesar. Când s-a descoperit complotul din Yorkshire, în 1541, a fost suficient să fie anihilată contesa de Salisbury şi, deşi fiul lordului Montague a murit în închisoare, fiii lui Exeter au supravieţuit şi au fost

eliberaţi de Mana când a devenit regină. Bineînţeles şi cardinalul Polc a putut să se întoarcă în Anglia, pentru a oficia reconsacrarca bisericii conform vechii ei subordonări faţă de Roma. În acest timp, Geoffrey Pole colinda în lung şi lat Europa, nebun, incapabil să conceapă faptul că fusese păcălit să-şi trădeze rudele pentru a-şi câştiga libertatea şi dreptul de a părăsi ţara. Foarte puţini istorici au fost critici la adresa lui din această pricină. El a fost considerat, în general, un om slab, care a avut ghinionul să fie folosit de un monarh lipsit de scrupule, ai cărui oameni l-au determinat să spună întâi adevărul şi apoi să falsifice faptele pentru ca rudele sale să fie condamnate. Mulţi au fost scandalizaţi că Henric a putut să meargă atât de departe şi să verse aşa de mult sânge nevinovat pentru a înlătura o ameninţare pur teoretică la adresa dinastiei Tudorilor.

S-a susţinut uneori că Henric avea o metodă anume de a se purta cu membrii nobilimii. S-a spus că a încercat în mod premeditat să le reducă importanţa pentru a adânci distanţa dintre el şi cei mai importanţi dintre supuşii săi, atât din punct de vedere al puterii politice, cât şi al statutului social şi economic. În esenţă, el încerca să se

îndepărteze de staictura medievală, în care regele era ceva mai mult decât primul între egali, spre un sistem modern, în care monarhul era sursa puterii şi influenţei în ţară. Deşi această interpretare are câţiva adepţi, în fapt este imposibil de detectat o atitudine consecventă în comportamentul lui Henric faţă de „supuşii cei puternici”, în afară de aceea a omului lacom, avid de mai mult, dornic să suprime orice ameninţare, reală sau imaginară, la adresa autorităţii sale.

3 Menţinerea legii şi ordinii

De fapt, până la urmă, Henric a realizat cât de dependent era de nobilii săi pentru menţinerea legii şi ordinii în regat. Cum nu exista poliţie, în sensul modern al cuvântului, şi nici armată permanentă, majoritatea tulburărilor sociale erau rezolvate de liderii locali. Henric presupunea

că fiecare nobil trebuia să asigure liniştea în „ţara sa” – adică în teritoriul unde era considerat persoana cea mai importantă, deoarece era cel mai mare proprietar de pământ. „Ţara” putea fi mică, cât un orăşel şi împrejurimile lui, sau mare cât mai multe comitate la un loc, în funcţie de averea nobilului respectiv. Deseori, un nobil mai mic locuia în „ţara” unuia din cei aproximativ 20 de magnaţi puternici (de obicei conţi, marchizi sau duci). La rândul lor, magnaţii depindeau de gentilomi (principalii lor arendaşi şi proprietarii de pământ mai mici ai districtului), care îi ajutau când era nevoie şi rezolvau problemele de mai mică importanţă.

Totuşi, în cazul unei invazii sau al unei izbucniri de violenţă majore, un număr de nobili, conduşi de rege, trebuiau să-şi ducă oamenii în acele districte în care era nevoie de ajutor. Acest sistem presupunea o perioadă de concentrare, când oamenii dintr-un district erau obligaţi să se adune într-un loc prestabilit, cu echipamentul de luptă

de care dispuneau. Acesta consta în arc, săgeţi şi poate o platoşă. Cei mai înstăriţi aveau spadă şi cal. Probabil că aveau şi o suliţă. Erau necesare aceste concentrări, ca o măsură de precauţie, dar ele durau puţin, întrucât cheltuielile implicate erau ridicate, fiecare „soldat" având dreptul, cât se afla în perioada de instrucţie, la un salariu de întreţinere. Câteodată era însă nevoie ca trupele să facă aplicaţii timp de câteva săptămâni. Lucrul acesta nu îi încânta prea mult pe participanţi, pentru că acest timp coincidea cu partea cea mai plină din calendarul de activităţi agricole, întrucât în alte perioade, între octombrie şi martie de exemplu, existau puţine ameninţări importante la hotare.

În zonele de frontieră – în special lângă graniţele dintre Anglia şi Scoţia şi dintre Anglia şi Ţara Galilor – actele de violenţă erau obişnuite, în anumite zone, cum ar fi Tynedale şi Rededale din Northumberland, atacurile violente erau sistematice, ele luând forma unor raiduri asupra comunităţilor învecinate, conduse de nobilimea locală. Faptul că aceia care ar fi trebuit să menţină legea şi ordinea erau tocmai capii acţiunilor de încălcare a lor făcea să existe puţine şanse ca aceste nesocotiri ale legii să fie pedepsite vreodată, iar cei jefuiţi să fie despăgubiţi. Însă numai în aceste regiuni îndepărtate un infractor putea să încalce legea

la nesfârşit. În zonele mai aeccsihile era nevoie de câţiva ani pentru ca o armată organizată să se deplaseze spre a-i pedepsi pe răufăcători, dar, până la urmă, se făcea dreptate. În arhivele Camerei înstelate se află date despre zeci de cazuri nerezolvate ale victimelor atacurilor nobililor din zonă, care veniseră la Londra pentru a-şi spune păsul, cu speranţa că aici li se va face dreptate. Li se făcea dreptate destul de des şi se dădeau şi cuvenitele

despăgubiri, dar e mai puţin sigur că reuşea cineva să le strângă.

Mult mai puţine mărturii ne-au parvenit despre tulburările spontane decât despre jafurile de proporţii sau despre ocuparea abuzivă a proprietăţilor. Asta pentru că aceia care provocau tulburările erau în mod obişnuit săracii, pe care nu merita să-i plimbi prin tribunale, deoarece ei oricum nu ar fi avut de unde să plătească pentru daunele provocate dacă ar fi fost condamnaţi. Pentru nobilimea locală era firesc să folosească forţa pentru a pune capăt violenţelor şi apoi să aibă grijă ca şefii răzmeriţelor să fie spânzuraţi, ca să-i sperie pe ceilalţi să mai facă astfel de fapte reprobabile în viitor. Dacă răscoala era de mici proporţii şi autorităţile locale reuşeau să o înăbuşe fără ajutor din afară, atunci nu mai existau documente scrise despre cele întâmplate. Cel puţin acest lucru se sugerează prin aluziile din documente, care sunt referiri la răzmeriţe altfel necunoscute. Este de asemenea imposibil de determinat, cu oarecare precizie, frecvenţa acestor evenimente. Dat fiind numărul mare al acelora totuşi menţionate, se pare că erau un fapt obişnuit răzmeriţele la care participau sute de persoane şi care duceau la distrugeri considerabile de proprietăţi. Aceste evenimente făceau parte din experienţa fiecărui adult. Nu este greu de înţeles, de aceea, de ce majoritatea proprietarilor de pământ considerau că până la anarhie mai era doar un pas.

4 Henric îşi pierde popularitatea

Dacă ţinem cont de faptul că tulburările civile erau atât de dese, putem spune că Henric a avut noroc că doar un număr aşa de mic dintre ele

au fost îndreptate împotriva sa, în timpul primei jumătăţi a domniei. Asta pentru că „oamenii obişnuiţi” găseau

rădăcinile suferinţelor lor mai la îndemână. Cele mai dese cauze de nemulţumire le reprezentau preţurile crescute (mai ales la alimente), atitudinea nejustă a notabililor din zonă (cum ar fi pedepsele aspre aplicate de judecătorii de pace, împrejmuirea terenurilor comune şi micşorarea salariilor) şi calamităţile naturale (în special vremea proastă ce ducea la recolte slabe). În toate aceste situaţii, regele era considerat un fel de tata ce domina totul din depărtare, apt să îndrepte relele şi să elimine efectele dezastrelor. Rareori era considerat vinovat pentru cele întâmplate. Excepţiile de la această regulă apăreau când intervenţiile de la Londra afectau viaţa ziinică a oamenilor. Majoritatea acestor excepţii aveau legătură cu strângerea impozitelor. Lumea se aştepta ca regele să trăiască „din veniturile lui”, concepţie adânc înrădăcinată. Aceasta însemna ca cheltuielile guvernării să fie acoperite din banii pe care regele îi primea din rentele provenite de pe întinsele sale domenii, din taxele de import şi export, fără să fie nevoie de impozite suplimentare, cu excepţia perioadelor de pericol naţional, cum ar fi fost iminenţa unor atacuri din afară. De câte ori Henric încerca să mărească impozitele, fără vreo necesitate evidentă, aveau loc numeroase tulburări civile. Ele erau instigate (sau cel puţin tolerate) de gentilomii locali, fiindcă în cele din urmă ei urmau să piardă cel mai mult, funcţionarii regelui aşteptând ca aceştia să contribuie financiar cel mai mult.

Nemulţumirea care îi unea pe „cei care aveau” cu „cei care nu aveau” reprezenta factorul de pericol la adresa coroanei, întrucât îi ştirbea obişnuita autoritate faţă de dezordinile sociale. Cu toată siguranţa afişată, Henric înţelegea perfect pericolele unor astfel de situaţii şi, în mod obişnuit, se comporta în aşa fel încât să înlăture nemulţumirea populară. Se reuşea acest lucru, oprindu-se o vreme colectarea impozitului în districtele cu probleme, până ce se linişteau spiritele. Totuşi, în cazuri extreme, cum

s-a întâmplat cu Amicable Grant, taxa din 1525 (vezi pagina 62), când toată lumea a fost de părere că guvernul acţiona necinstit, promovând şi o măsură inutilă, regele a considerat nimerit să renunţe total la strângerea acestui impozit. Din 1529 probabilitatea

odată eu modificarea concepţiilor despre rege. Opinia publică, aşa cum arătau rapoartele u imise în mod neregulat consiliului regal de către demnitarii din districte, era tot mai nemulţumită de acţiunile guvernului O uşoară nemulţumire a provocat, în ann 1520, politica externă, ce părea să irosească atât de mult din averea ţării fără niciun beneficiu evident. Dar schimbarea radicală de ton a fost determinată de tentativele îndelungi şi mult trâmbiţate ale lui Henric tic a pune capăt căsătoriei cu Caterina de Aragon. Aproape fără excepţie, acest gest a fost perceput de populaţie drept un lucru egoist şi nejustificat, prin care se urmărea îndepărtarea unei temei nobile şi virtuoase, pentru a face loc unei amante de origine relativ modestă („târfa cu ochi holbaţi”, Anna Boleyn). Aceasta a jignit credinţa majorităţii oamenilor în corectitudine şi în dreptate. Regelui. În special, i-a redus considerabil credibilitatea.

Un alt fapt care a nemulţumit oamenii – deşi pe mulţi dintre ei nu prea îi interesa cu adevărat – a fost răcirea relaţiilor cu Roma. Punctul culminant al acestei rupturi a fost în 1535, când Henric şi-a arogat titlul de „şeful suprem” al Bisericii de pe teritoriul Angliei. Evenimentul a avut impact direct asupra majorităţii oamenilor simpli. Prin decizia confirmată printr-un act al parlamentului în 1536 erau desfiinţate sute de mici mănăstiri care îşi câştigaseră un prost renume din cauza lipsei de stricteţe religioasă şi morală în ultimele decenii, iar proprietăţile lor, bunuri şi pământuri, erau trecute în mâinile regelui. Această decizie,

a cărei semnificaţie s-a vădit mai bine când împuterniciţii regali au ajuns la faţa locului pentru a-i îndepărta pe călugări şi călugăriţe, a lua în posesie bunurile lor şi a le concesiona pământurile, a fost întâmpinată cu multă împotrivire în numeroase zone. Părerea generală a oamenilor era că străinii veniseră să-i jefuiască de o parte importantă a moştenirii lor şi că ceea ce se întâmpla nu era decât un furt legalizat. Anumiţi istorici au pus la îndoială faptul că aceste evenimente au provocat asemenea conflicte pătimaşe şi au sugerat că trebuie să fi existat cauze mai importante pentru marile răscoale care au urmat. Asemenea păreri trec cu vederea cele mai multe documente existente şi se află în pericolul de a se baza pe sistemul de valori al secolului XX şi nu pe cel al secolului

al XVI-lea. Deşi nu ne este uşor să acceptăm acest lucru, nu e nicio îndoială că mulţi dintre englezii din secolul al XVI-lea erau mai afectaţi de chestiuni privind „binele” şi „răul” decât de acelea care priveau bunăstarea lor materială. Asta nu înseamnă că nu au existat cauze economice şi sociale importante pentru tulburările sociale din 1536–1537, ci doar sugerează că ele au fost mai degrabă periferice.

5 Pelerinajul graţiei divine

Revolta de la sfârşitul lui 1536, care s-a prelungit până la începutul lui 1537, este cunoscută sub numele de Pelerinajul graţiei divine. Probabil că dintre toate tulburările sociale ale acestei perioade despre ea s-a scris cel mai mult. Multe dintre personalităţile importante de atunci au scris relatări amănunţite despre ce s-a întâmplat şi avem motive să le considerăm complete şi precise. Ele au fost întocmite de oameni inteligenţi şi de onoare, care au considerat că este în interesul lor să spună adevărul. La acestea se adaugă un mare număr de scrisori ale

participanţilor, care s-au păstrat, şi pe baza lor se poate analiza schimbarea de percepţie şi atitudine a autorilor lor, pe măsura desfăşurării evenimentelor. Aceste surse au fost cercetate de două surori, Madeleine şi Ruth Dodds, înainte de primul război mondial. Rezultatul studiului lor a fost cartea în două volume *The Pilgrimage of Grace and tlie Exeter Conspiracy,* publicată în 1915. Cartea este o istorie fascinantă şi documentată a ceea ce s-a întâmplat şi e puţin probabil că va fi întrecută, pentru că ea reprezintă un exemplu strălucit de cercetare. Totuşi, aceasta nu înseamnă că trebuie să ne bazăm total pe părerile surorilor Dodds. Deşi nu avem motive să punem la îndoială prezentarea făcută de ele, există suficiente argumente ce sugerează că sunt discutabile concluziile lor despre cauzele, motivele şi consecinţele evenimentelor. Acestea se bazează foarte mult pe interpretarea dovezilor şi pe extrapolări, iar nu pe folosirea directă a surselor pentru reconstituirea unei naraţiuni cronologice; de aceea ele pot fi contrazise, fiind puncte de vedere şi nu

fapte nude. Există mult mai multă siguranţă în privinţa faptelor efective conţinute în studiu.

* Deşi este corect să foloseşti sintagma Pelerinajul graţiei divine când descrii răscoala din Yorkshire, desfăşurată între octombrie şi decembrie 1536, termenul este folosit în mod obişnuit pentru toate răzmeriţele care au avut loc în nordul Angliei între 1536 şi 1537. Cel mai adecvat ar fi să numim prima etapă „răzmeriţa din Lincolnshire”, care a avut loc în octombrie 1536. A durat puţin peste două săptămâni (între 2 şi 18 octombrie), dar a reprezentat o ameninţare gravă la adresa guvernului. A fost aşa pentru că ea nu a reprezentat o simplă tulburare a celor „simpli”. A fost cu siguranţă condusă, probabil şi instigată, de proprietarii de pământ înstăriţi, care, în mod normal, ar fi trebuii să constituie baza

guvernului pentru aplanarea nemulţumirilor, însă nu toţi gentilomii care au luat parte la răscoală au făcut-o voluntar. Rebelii au luat ostatici toţi membrii nobilimii pe care i-au găsit şi i-au ameninţat că îşi vor pierde viaţa şi bunurile dacă nu li se alătură. Puţini au avut curajul să se opună sau să dea dovadă de prezenţă de spirit şi să fugă înainte de a fi capturaţi. În consecinţă, regele şi consiliul său şi-au dat seama că trebuiau să aducă trupe din alte părţi ale ţării pentru a înăbuşi revolta. Chiar dacă s-ar fi organizat concentrări în zonă, oamenii s-ar fi alăturat rebelilor.

La câteva zile de la prima ridicare la luptă, aproximativ 40.000 de locuitori din Lincolnshire au răspuns apelului rebelilor (mai ales cei din jurul satelor Louth şi Horncastel), apel răspândit din gură în gură, prin focuri de semnalizare şi prin tragerea clopotelor de la biserică. Erau în general bine înarmaţi şi organizaţi – o concentrare de trupe neoficială, dar foarte entuziastă. Au mărşăluit către Lincoln, unde au fost întâmpinaţi de cea mai mare parte a populaţiei. Aici, majoritatea gentilomilor, fie voluntari, fie luaţi cu forţa, au început să se teamă. Ei nu erau atât de uniţi pe cât păreau. Aveau destul de mult de pierdut şi se părea că se îndreptau către un punct fără întoarcere. Ştiau că ducele de Suffolk, cu trupele care îi erau loiale, se deplasa vertiginos spre ei şi nu puteau să întrevadă victoria proprie, odată lupta începută. Poate că ar fi reuşit să distrugă o armată, dar ce rost avea? Dorinţa lor era să îl convingă pe Henric să renunţe la o parte din măsurile sale nepopulare, aşa cum

se întâmplase cu taxa Amicable Grant, în 1525. Nu doreau un război civil de durată. De aceea au profitat de prima propunere neoficială care li s-a făcut – aceea de a se dispersa paşnic, urmând ca cererile lor să fie luate în considerare de rege. Deşi câţiva mai înfierbântaţi dintre cei

„simpli” au ameninţat că îi vor omorî pe gentilomi pentru trădare, ei nu au reuşit să-şi convingă tovarăşii, majoritatea, să continue răscoala. Aşa se face că, atunci când Suffolk şi trupele sale au ajuns în Lincoln, nu mai exista propriu-zis o rezistenţă organizată. Nu mai rămăsese decât o nemulţumire tulbure, pe care Henric nu avea chef să o risipească.

Prima reacţie a regelui la aflarea veştii despre răscoală a fost previzibilă. A dat ordin să fie zdrobită cu maximum de violenţă şi apoi să fie executaţi toţi cei care au luat parte la ea. Regele avea un raţionament simplu în această chestiune. Rebelii îşi încălcaseră principala îndatorire, aceea de a fi loiali monarhului, şi trebuiau, prin urmare, să moară. Nu puteau exista circumstanţe atenuante, iar jignirea adusă trebuia răzbunată din plin. Atitudinea sa este pusă în lumină de răspunsul dat solicitărilor rebelilor, pe care l-a scris cu mâna sa. Începea astfel:

Cât de neruşinaţi sunteţi voi, supuşi mojici ai comitatului, şi încă ai celui mai sălbatic şi mai violent din tot regatul, să îndrăzniţi să vă criticaţi prinţul pentru că şi-a ales consilierii şi prelaţii pe care şi i-a ales; şi să luaţi asupra voastră, contrar legii lui Dumnezeu şi a oamenilor, să-l conduceţi voi pe prinţul vostru, pe care trebuie să-l slujiţi conform ambelor legi, şi să-l ascultaţi şi să-l serviţi cu vieţile voastre, cu pământurile şi bunurile voastre, şi să nu vă puneţi împotrivă-i pentru nicio cauză lumească; dar voi aţi făcut pe dos, ca nişte trădători şi răzvrătiţi ce sunteţi, şi nu ca nişte adevăraţi supuşi credincioşi, cum vă spuneţi.

Totuşi, Henric a trebuit să aştepte multe luni până să i se îndeplinească, fie şi în parte, intenţiile. El s-a gândit că pericolul trecuse când a aflat că rebelii din Lincolnshire se risipeau. Urma însă ceva mai rău. După câteva zile, autorităţilor le-a fost limpede

că o răscoală mult mai mare se pregătea puţin mai la nord de Lincolnshire şi că orice răzbunare trebuia amânată.

* Răscoala din Yorkshire a fost, în multe privinţe, asemănătoare eu cea din Lincolnsliirc. Grupurile de răsculaţi erau alcătuite din oameni bine pregătiţi, din întreaga regiune, conduşi, de voie sau silnic, de proprietarii de pământ ai locului. Trupele tiu fost concentrate şi li s-au dat bani suficienţi ca să-şi asigure proviziile, evilându-se astfel furturile. Banii au fost donaţi de cei înstăriţi, în special de oameni ai bisericii. Fiecare a depus un jurământ, pentru a se evita cazurile de trădare. Jurământul avea o asemenea putere în acele vremuri, încât puţini oameni riscau osânda veşnică încălcându-l. Răscoala din Yorkshire a fost totuşi diferită într-o privinţă: a avut conducători foarte buni.

Robert Aske a fost rapid recunoscut drept liderul incontestabil al răzmeriţei. Deşi făcea parte dintr-o importantă familie din Yorkshire şi acţiona astfel pe locurile sale natale, el avea experienţa Londrei şi a teritoriilor din nord. Era un avocat foarte bine pregătit şi abil, obişnuit să practice în tribunalele din capitală. Aşa cum era de aşteptat, stăpânea foarte bine limba engleză şi se pricepea să conducă o dezbatere publică. Era, de asemenea, şi un organizator foarte bun. Drept urmare, el s-a preocupat mult să se asigure că revolta este bine coordonată şi că trupele de sub comanda lui sunt o armată şi nu o simplă mulţime înflăcărată. A avut de asemenea grijă ca acţiunile rebelilor să fie prezentate în cea mai bună lumină posibilă, astfel ca ele să fie acceptate de toată comunitatea, fără ca bogaţii să se sperie de acţiunile lor. Aske a creat şi popularizat sintagma Pelerinajul graţiei divine, care ar trebui să se aplice riguros exact numai răscoalei conduse de el. Formula a reprezentat mai mult decât un exemplu de inteligenţă în

domeniul relaţiilor publice. Ea reflecta spiritul mişcării, aşa cum îl vedea Aske, scoţând în lumină principalul obiectiv al rebelilor – acela de a face o călătorie ce urma să le aducă un beneficiu spiritual. Speranţa lor era ca, printr-o demonstraţie de forţă, să-l convingă pe Henric să renunţe la atacurile sale la adresa Bisericii (în special la acţiunea de desfiinţare a mănăstirilor) şi să revină la atitudinea loială faţă de Roma. Dar Aske nu ştia precis cum să îşi atingă scopurile. El pornea de la premisa că Henric era un monarh grijuliu faţă de popor, care fusese înşelat de consilierii săi de origine modestă, precum

Thomas Cromwell, şi care şi-ar fi schimbat politica dacă ar fi realizat că se putea ajunge la un război civil sângeros. De aceea, era necesar ca pelerinii să fie pregătiţi de luptă, dacă era nevoie, chiar dacă Aske şi majoritatea celorlalţi lideri considerau că Henric va ceda înainte să se ajungă aici. Organizarea pelerinilor în formaţii militare clasice de către Aske a făcut ca Pelerinajul graţiei divine să devină o răzmeriţă extrem de periculoasă.

Punctele principale ale demersului lui Aske sunt relevate de jurământul din Lincolnshire, pe care l-a scris în mai multe exemplare (pentru că nu existau tiparniţe în nordul Angliei în acea vreme) şi l-a trimis în majoritatea districtelor din nord şi din vest.

Jurământul oamenilor de onoare

Noi nu vom participa la Pelerinajul graţiei divine pentru bunăstarea noastră, ci numai din dragostea pe care i-o purtăm lui Dumnezeu cel atotputernic şi din credinţa în el, doar pentru Biserica cea sfântă şi pentru păstrarea ei, pentru ca persoana regelui să fie apărată, cât şi cauza sa, pentru purificarea nobililor şi îndepărtarea de înălţimea sa şi de Consiliul privat a tuturor consilierilor răi, de origine

umilă. Şi nu vom face parte din acest pelerinaj pentru vreun profit personal sau ca să aducem vreun necaz cuiva, ci pentru binele obştesc; nu vrem să sugrumăm sau să omorâm din invidie, ci vrem să îndepărtăm de la sufletele noastre frica şi spaima, şi să urmăm crucea lui Hristos, şi să păstrăm în inimi credinţa în el, vrem restaurarea Bisericii şi îndepărtarea acelor eretici şi a părerilor lor, prin tot acest conţinut sfânt aici înfăţişat.

Aske s-a bucurat de sprijin general. Pelerinajul a pornit din East Riding, comitatul Yorkshire, apoi i s-au alăturat numeroase contingente din restul ţinutului, din Durham şi din Northumberland. Sprijin mai mic, dar nu neglijabil, a venit din vestul dealurilor Pennines (Lancashire, Cumberland şi Westmoreland). Deşi e adevărat că numeroşi aşa-zişi pelerini, în mod special din Northumberland, s-au folosit de pretextul revoltei pentru a jefui proprietăţile vecinilor, marea majoritate a rebelilor

s-au comportat paşnic atunci când s-au adunat prima dată în York şi apoi în Pontefract.

Localitatea Pontefract era importantă, pentru că aici se afla castelul care, în mod teoretic, trebuia să reprezinte un punct de apărare regal al drumului către sud. Practic castelul numai un loc sigur nu era. Se afla într-o condiţie proastă şi era păzit doar de aproximativ 300 de ostaşi, a căror loialitate faţă de rege era îndoielnică. Se găseau sub comanda lordului Thomas Darcy, în a cărui zonă de influenţă se afla oraşul. Cu greu se putea spune despre Darcy că era un supus cu adevărat loial al regelui. De fapt, de câţiva ani, Henric îl suspecta (fără să aibă dovezi clare) că ar conspira cu prietenii săi, nobilii din nord, şi probabil cu ambasadorul imperial, împotriva schimbărilor religioase care aveau loc. Drept rezultat, în mod regulat lui Darcy i se

refuzase permisiunea de a părăsi Londra pentru a se întoarce pe domeniile sale din nord. Regele se temea că, în ciuda faptului că Darcy avea aproape 80 de ani, deci o vârstă când nu mai putea să se implice efectiv în vreo acţiune, reîntoarcerea sa în Yorkshire ar fi putut constitui pentru rebeli un semnal de luptă. Nu e de mirare, de aceea, că Henric nu l-a crezut pe Darcy când acesta a afirmat că nu avea nicio legătură cu Aske şi pelerinii săi şi în special când le-a predat acestora castelul Pontefract fără niciun fel de confruntare. Argumentul lui Darcy a fost că nu a avut de ales, întrucât reduta sa era imposibil de apărat, iar oamenii săi erau gata să fugă la inamic. Aceasta nu l-a impresionat pe monarh, care a ajuns la concluzia că Darcy făcuse front comun cu rebelii şi că va opune rezistenţă cât va putea. Faptul că mai apoi Darcy s-a alăturat rebelilor şi a devenit unul dintre cei mai importanţi lideri ai lor sugerează că Henric nu se înşelase.

La 21 octombrie, când castelul Pontefract s-a predat, sub comanda lui Aske se aflau 35.000 de pelerini călări şi înarmaţi. Regele nu prea avea forţe care să li se opună. Contele de Shrewsbury se deplasa spre East Midiands cu câteva mii de oameni, iar ducele de Norfolk se îndrepta şi el spre nord, cu câteva mii. Dar chiar când s-au întâlnit aceste forţe, rebelii tot erau de trei-patru ori mai mulţi şi existau slabe speranţe că li se vor alătura în curând alte efective. Părea că pelerinii aveau toate avantajele militare posibile. Din fericire pentru rege, Aske şi ceilalţi

lideri sperau încă foarte mult într-o pace prin negocieri. De aceea, lui Norfolk nu i-a fost greu să ajungă la o înţelegere cu pelerinii, atunci când s-a întâlnit cu reprezentanţii lor la Doncaster Bridge, la 27 octombrie. Le-a câştigat încrederea dând de înţeles că e de acord cu cererile lor, ceea ce nu i-a fost greu, pentru că era

recunoscut pentru vederile sale conservatoare în ceea ce priveşte religia. Se ştia şi că era un adversar al lui Thomas Cromwell şi al susţinătorilor săi, pe care pelerinii îi acuzau pentru promovarea măsurilor nepopulare ale regelui. S-a convenit ca rebelii să se risipească în timp ce Norfolk urma să însoţească o delegaţie de-a lor (din care lipseau cei mai cunoscuţi lideri, rămaşi în Yorkshire pentru asigurarea legii şi ordinii) la Londra ca să-şi prezinte cererile regelui.

Aske şi tovarăşii săi nu erau însă complet naivi; ei şi-au dat seama că, odată înlăturată orice presiune asupra lui Henric, acesta nu ar mai fi făcut nimic. Au avut, prin urmare, grijă să-şi păstreze trupele organizate, deşi majoritatea oamenilor fuseseră trimişi acasă. Henric era însă un politician mult mai şiret decât Aske. El a amânat răspunsul aşteptat de solii pelerinilor vreme de câteva săptămâni, în speranţa că răzmeriţa se va potoli. Atunci când părea că răbdarea pelerinilor a luat sfârşit, el a mai tras de timp, cerându-le să-şi limpezească solicitările. A susţinut că i se prezentaseră nişte cereri atât de generale încât nu ştia cum să le rezolve în mod concret. A dat indicaţii ca liderii pelerinilor să se întâlnească şi să elaboreze solicitări clare, pe care să i le comunice prin intermediul ducelui de Norfolk. În acelaşi timp, el i-a ordonat lui Norfolk să promită tot ce trebuia pentru a pune capăt răzmeriţei, în condiţiile în care regele decisese deja ce promisiuni nu vor fi onorate, pe motiv că nu i se prezentaseră lui personal şi că fuseseră smulse cu forţa.

La începutul lui decembrie, liderii pelerinilor s-au întâlnit la Pontefract şi au întocmit în detaliu solicitările, alcătuind astfel 24 de articole. Istoricii consideră aceste articole drept cea mai clară dovadă în sprijinul cauzei reale a pelerinajului. Ei consideră că cererile pelerinilor reflectau obiectiv motivele pentru care se răzvrătiseră. Cercetările mai recente au relevat că nu există o legătură strânsă între aceste fapte şi că includerea anumitor chestiuni în listă nu

dovedeşte decât interesul spe

cial al unuia sau altuia dintre conducătorii revoltei pentru ele. În cele din urmă, trebuie spus că pelerinii nu erau condiţionaţi de un anumit număr de cereri, aşa că nu avea rost ca un conducător să-l supere pe altul aducând obiecţii unei cereri pe care o avea acesta, chiar dacă ea reprezenta un punct de vedere minoritar. Este, de asemenea, evident că deoarece articolele au fost în exclusivitate scrise de membrii elitelor sociale, ele nu rellectă părerile oamenilor simpli. Astfel că articolele lui mai sunt acum considerate atât de semnificative din punct de vedere istoric cum se credea cândva.

Cu toate acestea, cererile pot fi folosite pentru a ilustra multe din preocupările rebelilor. Nouă cereri aveau legătură cu religia. În esenţă, ele susţineau dorinţa de a se renunţa la schimbările făcute în ultimii câţiva ani şi de a se reveni la situaţia anterioară lui 1531. Şase articole aveau conţinut politic. Şi ele cereau să se renunţe la schimbările recente din această sferă şi să fie pedepsiţi aceia (Cromwell şi colaboratorii lui) care le iniţiaseră. Doreau, de asemenea, să se revină la „epoca de aur”, când parlamentele erau alese liber şi luau singure decizii (fără presiuni din partea regelui sau a reprezentanţilor lui). Este limpede că tonul general al cererilor este conservator şi chiar reacţionar. Evident, cei care le-au întocmit şi acceptat se opuneau schimbărilor care avuseseră loc în ultimii ani. Se pare, de asemenea, că nu erau foarte încântaţi nici de situaţia imediat anterioară şi că doreau, de fapt, revenirea la o etapă şi mai veche, când guvernul exercita un control neînsemnat dincolo de zona Trent şi când nordul era alcătuit dintr-o serie de ţinuturi aproape independente.

După redactarea articolelor, un grup de 300 de pelerini din conducere i le-au dus ducelui de Norfolk, la Doncaster.

S-a ajuns la o înţelegere la 6 decembrie. S-a promis din partea regelui că amănuntele articolelor vor fi analizate de un parlament liber ales, care probabil urma să se întrunească în York în viitorul apropiat, şi că toţi pelerinii aveau să fie iertaţi pentru faptele comise în timpul pelerinajului. În ceea ce-i priveşte, pelerinii au promis să se împrăştie paşnic. Aske şi tovarăşii săi erau siguri că înregistraseră o mare victorie şi că pricinile nemulţumirii lor vor fi curând înlăturate fără pierderi de vieţi omeneşti – şi că

evenimentul tragic ce avusese loc fusese rezultatul unui accident. Un grup de pelerini îl confundaseră pe unul dintre oamenii lor cu un adversar pentru că acesta avea brodată crucea Sf. Gheorghe (emblema trupelor regelui) pe vestonul pe care îl îmbrăca de câte ori mergea la luptă, şi l-au ucis înainte ca eroarea să poată fi limpezită.

* Entuziasmul resimţit de conducătorii pelerinilor se explică prin faptul că Norfolk reuşise să îi convingă că Henric le era recunoscător, fiindcă îl lămuriseră în legătură ce se petrecea, considerând că făcuseră un mare serviciu ţării. Aske, mai ales, a fost perfect convins de bunele intenţii ale regelui. La o lună după acordul de la Doncaster, s-a dus la Londra, la solicitarea lui Henric, unde a fost primit de rege cu mari onoruri. Ceea ce Aske a considerat a fi un gest sincer de prietenie, nu era decât un scenariu bine pus la punct. Henric îi dăduse chiar şi lanţul gros de aur pe care îl purta când s-au întâlnit prima dată. Aske a luat de bună rugămintea regelui de a scrie în detaliu tot ce se întâmplase în timpul pelerinajului, astfel încât consiliul să fie mai bine informat despre părerile poporului. În realitate, Henric specula, nu foarte abil, încrederea supusului său în el. Dorea să-l câştige pe Aske, astfel încât să scadă probabilitatea izbucnirii unei alte răzmeriţe, în timp ce el s-

ar fi pregătit să recâştige controlul militar asupra nordului. Dorea o relatare detaliată asupra celor întâmplate, ca să-i identifice pe vinovaţi şi să-i poată pedepsi.

„Acţiunea” lui Henric a fost atât de generoasă, iar dorinţa lui Aske de a-l crede era aşa de puternică, încât nu i-a trezit acestuia din urmă nicio suspiciune. Mai târziu, în ianuarie, când Aske a revenit în Yorshire, s-a comportat ca un eficient ambasador al regelui, înlăturând temerile acelora care se întrebau de ce întârzie să se întoarcă ducele de Norfolk cu promisa iertare generală şi cu amănunte despre viitoarea întrunire a parlamentului.

Norfolk nu a fost trimis în nord ca pacificator. Regele i-a dat limpede de înţeles că loialitatea sa faţă de coroană depindea de severitatea cu care îi pedepsea pe rebeli. Cum Norfolk ştia că regele îl bănuieşte că ar simpatiza cu pelerinii, avea tot interesul să înlăture orice îndoială privitoare la credinţa sa. I-a fost de ajutor în acţiunea sa izbucnirea de noi tulburări civile, care, deşi au fost condamnate de majoritatea liderilor

pelerini, puteau fi folosite ca o scuză pentru acţiunea de represiune. Cea mai gravă din acest şir de tulburări a avut loc la Cumberland, în luna februarie 1537. Populaţia s-a ridicat la luptă, fără sprijinul nobililor, şi a atacat fortăreaţa Carlisle de la graniţă. Atacul a fost respins, dar s-au înregistrat sute de victime (e puţin probabil, totuşi, să fi fost 800 de morţi în acele împrejurări, aşa cum s-a zvonit). Norfolk a putut astfel să-şi demonstreze fidelitatea faţă de rege, dând ordin să fie spânzuraţi câteva sute dintre suspecţii de a fi luat parte la atac, în propriile lor sate, ca o demonstraţie cum că astfel de acţiuni nu aveau şansă de izbândă. Henric nu avea deloc intenţia însă de a-l lăsa pe Norfolk să se simtă tare pe poziţie. După câteva săptămâni i-a trimis o misivă acuzându-l de neglijenţă, pentru că

permisese ca un număr de cadavre să fie îngropate, în loc să le lase spânzurate ca avertisment sumbru al consecinţelor ce urmau să fie suportate de răzvrătiţi. Nu e surprinzător faptul că Norfolk s-a considerat învinuit pe nedrept. Acţiunile fuseseră încununate de succes, pentru că el, ca un adevărat comisar al regelui în zona de nord, se întrecuse pe sine în a-şi mulţumi monarhul, stăpânul său.

Henric şi Cromwell au considerat că, întrucât Norfolk era de acum pregătit psihologic să zdrobească orice urmă de rezistenţă, venise momentul să-i prindă în capcană pe liderii pelerinilor. Au fost chemaţi, unul câte unul, la Londra să răspundă unor întrebări. Niciunul nu a putut să nu asculte de ordinul regelui, pentru că aşa ceva ar fi fost considerat un act de trădare, şi oricum mulţi dintre ei aveau încredere în iertarea ce le fusese acordată. Când au ajuns la Londra, au fost arestaţi în vederea judecăţii. Pe la începutul lui mai, 15 dintre cei mai importanţi pelerini, printre care lordul Darcy şi Robert Aske, erau în mâinile lui Henric. Regele nu era însă mulţumit doar cu nişte condamnări la moarte; el dorea să obţină toate avantajele posibile din această situaţie şi să vadă toată lumea că o controlează deplin. S-a hotărât ca prinşii să fie judecaţi atât la Londra, cât şi în Yorkshire. Punerea sub acuzare era o procedură juridică prin care un juriu decidea dacă existau suficiente dovezi pentru ca un acuzat să fie judecat. Scopul era de a-i foiţa pe prietenii şi pe rudele acuzatului fie să accepte acţiunile regelui, fie să le respingă şi astfel să se vadă că nu îi sunt loiali. Procedura, concepută în termeni

generali de Cromwell, autorizată de Henric şi pusă detaliat în practică de către Norfolk, era de o cruzime extremă. Urmau să fie formale două jurii, care aveau să decidă pe baza a două capete de acuzare formulate identic. Norfolk şi-a făcut cunoscute intenţiile într-o scrisoare

adresată lui Cromwell:

1 Bunul meu stăpân, nu voi pregeta să-i pun la încercare pe cei mai buni prieteni ai acestor oameni, să-şi dovedească sentimentele, dacă preferă să o servească pe Majestatea Sa cu adevărat şi în mod onest sau să ia partea prietenilor lor.

5 Şi o să vadă ei apoi mulţumiri, după sufletele lor păcătoase. Cât despre cealaltă acuzare, voi numi asemenea oameni încât să nu mă pot îndoi decât de mine însumi.

Nimeni nu a fost surprins că ambele comisii de juraţi au hotărât că acuzaţii trebuiau judecaţi, ceea ce s-a şi întâmplat. Se ştia că erau judecaţi pentru acţiuni făptuite în afara perioadei pentru care li se acordase iertarea, dar în cazul lui Darcy şi Aske, în mod special, nu era nicio îndoială că erau judecaţi pentru fapte pentru care li se acordase deja iertarea. Cu toate acestea „toţi acuzaţii au fost găsiţi vinovaţi de trădare. Majoritatea au fost executaţi la Londra, iar Aske şi alţi câţiva au fost duşi în nord pentru executarea sentinţei, ca să fie un exemplu clar că regele era stăpân deplin pe situaţie. Foştii pelerini nu au încercat în niciun fel să-şi salveze liderii de altădată. Norfolk şi-a făcut treaba bine.

6 Cauzele Pelerinajului graţiei divine

Henric a susţinut că Pelerinajul graţiei divine a fost provocat doar de zvonurile false care circulau în acea perioadă, dar niciun istoric nu a luat această afirmaţie în serios. Este recunoscut de toată lumea că regele ducea intenţionat o campanie de dezinformare, menită atât să asigure guvernele străine că problemele sale erau rezultatul unor neînţelegeri care puteau fi lesne rezolvate (şi că regimul său nu era, prin urmare, în

niciun fel de pericol), cât şi să furnizeze pelerinilor autentici o scuză bună pentru a renunţa la cauza lor. Aceasta nu înseamnă desigur că trebuie să ne îndoim de existenţa zvonurilor şi de faptul că ele erau folosite pentru a-i aţâţa pe oamenii săraci, pentru a se teme şi mai mult, pentru a fi mai furioşi decât erau. Dar pelerinajul ar fi avut loc, chiar dacă nu ar fi existat zvonurile.

Care erau aceste zvonuri? Consiliului i s-a raportat de către judecătorii de pace, care trimiteau informări în primele stadii ale revoltei, despre trei zvonuri mai persistente. Cel mai răspândit era că regele urma să dea ordin tuturor bisericilor să predea toate obiectele din argint (acestea erau, în mod obişnuit, o cruce purtată în timpul procesiunilor religioase, un potir şi, folosite în timpul slujbei) şi că în locul lor urmau să fie aduse unele din cositor. Deşi nu există niciun document că guvernul avea intenţia de a face aşa ceva, era perfect credibil un astfel de fapt. La urma urmei, proprietatea micilor mănăstiri se afla în proces de secularizare, iară nicio perspectivă de compensaţie. Celelalte zvonuri circulau în mai multe variante. Unul spunea că regele urma să aplice taxe cu ocazia diferitelor evenimente rituale (botez, căsătorie şi înmormântare), adăugând, prin urmare, alte greutăţi la acelea numeroase pe care le suporta deja, cu greu, populaţia. Al doilea zvon se referea la o lege ce urma să fie votată şi care urma să considere drept act ilegal, pentru cei aflaţi social sub rangul de gentilom, consumul anumitor mâncăruri (cum ar fi fost carnea albă). Se presupunea că această lege dorea să ţină poporul la „locul lui” şi că oamenii înstăriţi nu aveau să sufere în vremuri de criză alimentară. Dat fiind faptul că bogaţii se bucurau deja de privilegiul exclusiv de a purta anumite haine, era perfect raţional să se creadă că astfel de legi discriminatorii ar fi putut fi extinse.

Surorile Dodds au fost sigure că identificaseră cauzele

reale ale revoltei. Ele au susţinut că a fost o reacţie împotriva schimbărilor religioase din ultimii ani şi că nemulţumirea a izbucnit datorită desfiinţării micilor mănăstiri, dintre care numai în Lincolnshire şi Yorkshire erau 100. În timp ce au recunoscut că doar o minoritate a pelerinilor dorea revenirea la supremaţia papei asupra Bisericii, ele au susţinut şi

că sprijinul oficial dat răspândirii ideilor reformatoare (susţinute prin numirea câtorva dintre promotorii lor fervenţi, cum ar fi Thomas Cranmer, care fusese arhiepiscop de Canterbury din 1532, în poziţii cheie din Biserică) provocase mari resentimente. Mulţi oameni simţeau că era subminată credinţa pe care o aveau încă din copilărie şi doreau ca responsabilii să fie pedepsiţi. Documentele existente susţin aceste puncte de vedere şi nu e nicio îndoială că majoritatea pelerinilor au acţionat în principal din motive religioase.

Totuşi, mulţi istorici care au studiat această perioadă în deceniile ce au urmat apariţiei studiului surorilor Dodds s-au întrebat dacă nu ar fi fost mai semnificativ, deşi mai puţin evident, să existe alte cauze ale revoltei. Una dintre bănuielile mult explorate a fost aceea că în spatele nemulţumirii pelerinilor s-ar fi aflat factori economici. Un puternic sprijin în acest sens îl constituie evenimentele din Cumberland şi Westmorland, unde păturile sărace au fost foarte nemulţumite de felul în care proprietarii de pământ au majorat valoarea arenzilor şi a plăţilor unice, cum ar fi taxa de luare în posesiune plătită de un nou arendaş când primea o bucată de pământ. Dar cu excepţia evenimentelor din nord-vest, s-a dovedit imposibil să se susţină că factorii economici reprezentau o cauză principală a răscoalei. Este evident că exista o nemulţumire generală faţă de numeroase neajunsuri economice, dar pare evident că

pelerinajul ar fi avut loc şi dacă ele nu ar fi fost implicate. Aşa că, în privinţa elementului economic, cel mai nimerit ar fi de spus că el a contribuit la nemulţumirea generală a oamenilor săraci, făcându-i mult mai dispuşi la revoltă decât altfel.

Câţiva istorici au abordat problema cauzelor Pelerinajului graţiei divine punându-şi întrebarea: „A cui revoltă a fost aceasta?”. Raţionamentul lor a fost acela că dacă se identifică iniţiatorii principali ai tulburărilor, atunci motivaţiile acestui grup vor furniza cele mai semnificative dovezi în sprijinul elucidării cauzelor. În timp ce surorile Dodds au descris pelerinajul drept o revoltă a săracilor, beneficiind de sprijinul nobililor, curentul dominant ulterior susţine că a fost o revoltă a nobilimii rurale, sprijinită de păturile mai sărace. Astfel, în ultimele decenii, istoricii au tendinţa să-şi concentreze atenţia asupra motivelor

pe care le-ar fi puiuţ avea pelerinii înstăriţi. Cea mai convingătoare (deşi nu în totalitate) explicaţie a fost aceea că nobilimea rurală avea profunde resentimente faţă de faptul că maniera „feudală” de a conduce lucrurile fusese înlocuit de modalităţi „moderne”. Argumentul este acela că, deşi aceste schimbări erau în curs de câteva decenii, ele se acceleraseră la începutul anilor 1530, când, sub influenţa lui Cromwell, guvernul a început să intervină tot mai mult la nivel local. S-a susţinut că în special nobilimea din nord credea că felul ei tradiţional de a trăi, bazat pe acceptarea comportamentelor şi credinţelor tradiţionale, era înlocuit de noi idei şi de noi oameni (adică nu din aristocraţia tradiţională) sprijiniţi aparent de rege. Astfel că schimbările religioase erau considerate a fi doar o parte, importantă, a unei boli generalizate, care afecta toate aspectele vieţii publice, ceea ce făcea ca pelerinajul să fie atât o revoltă socială şi politică, cât şi una religioasă.

În 1980, Sir Geoffrey Elton a sugerat că principalii instigatori ai revoltei erau membrii partidei conservatoare de la curte, căzuţi în dizgraţie, şi nu nobilimea rurală. Argumentul său este că aceştia pierduseră speranţa de a-şi recâştiga privilegiile de la „liberali” (care supravieţuiseră căderii în dizgraţie a Annei Boleyn, la începutul anului 1536, păstrându-şi influenta aproape intactă), altfel decât prin metode violente, şi nu le mai rămăsese, prin urmare, decât calea revoltei armate. El a înfăţişat cu multă măiestrie faptul că ideea de revoltă apăruse de multă vreme printre principalii „conservatori”, între care se număra şi lordul Darcy, dar nu a reuşit să argumenteze convingător că ei au dirijat din umbră pelerinajul sau au câştigat controlul după aceea. Impresia noastră rămâne aceea că, deşi rolul facţiunii opoziţiei de la curte a fost trecut cu vederea, răscoala a fost sprijinită şi nu dominată de cei nemulţumiţi că îşi pierduseră influenţa în faţa regelui. Testul revelator pare să fie dat de răspunsul la întrebarea: „Ar fi avut loc pelerinajul, în esenţă aşa cum a avut loc, dacă facţiunea conservatoare de la curte n-ar fi existat?”. Răspunsul trebuie să fie „da”.

Astfel, dacă se acceptă ideea că revolta a fost esenţial una a nobilimii rurale, sprijinită voluntar de ţăranii dependenţi, argumentul că motivele adânci şi vechi ale pelerinajului trebuie găsite în declinul

feudalismului, în limp ce cauzele imediate se referă mai ales la schimbările religioase din jurul anilor 1530, pare demn de a fi luat în considerare. Totuşi, trebuie să ţinem cont că orice încercare de a stabili cu precizie cauzele unei mişcări care a implicat zeci de mii de oameni trebuie să fie doar cu titlu provizoriu. Dovezile existente sunt în mare parte incomplete şi există suspiciunea că au fost tot atâtea motive de revoltă câţi revoltaţi. Dar merită făcut acest

efort, atâta vreme cât ştim că orice concluzie are valoare provizorie.

7 Semnificaţia Pelerinajului graţiei divine

Istoricii s-au aplecat asupra semnificaţiei Pelerinajul graţiei divine întrebându-se lucruri de genul: „Cât de serioasă era ameninţarea sa la adresa lui Henric al VIII-lea?”. Regele însuşi s-a străduit să convingă poporul că nu era vorba decât de o problemă locală minoră, fără prea mare semnificaţie. Totuşi, comentatorii mai recenţi au dezaprobat puternic acest punct de vedere. Ei, în general, susţin nu numai că pelerinajul a reprezentat cea mai mare ameninţare la adresa autorităţii unui monarh din secolul al XVI-lea, dar şi că un eventual succes al său ar fi dus la înlăturarea regelui şi la înlocuirea sa cu Maria, fiica lui din prima căsătorie.

S-a ajuns la această concluzie pe baza comparării efectivelor militare ale regelui şi ale rebelilor şi a luării în calcul a eventualităţii intervenţiei străine. Acest lucru se explică nu doar prin ipoteza că Henric a fost forţat să organizeze o armată suficient de mare şi devotată ca să îi învingă pe pelerini, chiar dacă a făcut-o la sfârşitul lui noiembrie 1536. Se ia în considerare şi probabilitatea ca rebelii să se fi aventurat spre sud. Atunci, lor li s-ar fi alăturat un mare număr de nemulţumiţi din districtele pe care le-ar fi străbătut, ceea ce ar fi făcut înfrângerea lor aproape imposibilă. Cu siguranţă, posibilitatea ca răscoala să se bucure de sprijin din afară era cu adevărat temerea regelui şi speranţa ferventă a pelerinilor. S-a anticipat că papa ar fi decis că venise vremea ca Henric să fie excomunicat şi să-i cheme în ajutor pe toţi bunii catolici, pentru

îndeplinirea sentinţei. Pix ista chiar temerea că însuşi

Carol Quintul ar fi putut trimite trupe rebelilor spre a-i pedepsi pe Henric pentru tendinţele filofranceze manifestate în politica sa externă din ultimii ani. Se consideră că, deşi în parte Henric s-a salvat datorită abilităţii cu care a manevrat evenimentele, principala explicaţie pentru salvarea sa a reprezentat-o eşecul inamicilor săi în a acţiona decisiv. Nu numai că pelerinii au acceptat o pace în condiţii dezavantajoase când erau pe o poziţie de forţă, care le permitea să dicteze condiţiile, dar papa şi împăratul şi-au dat seama cu întârziere de avantajul ce putea fi câştigat din această situaţie.

Totuşi, este evident că revolta nu a realizat nimic concret. S-a susţinut chiar că, făcând improbabilă o viitoare rebeliune, pelerinajul a întărit poziţia lui Henric, dâmiu-i posibilitatea de a continua măsurile care generaseră tulburările. În final, desfiinţarea principalelor mănăstiri în 1538 a făcut ca acţiunile de acelaşi fel din 1536 să pară aproape insignifiante. Totuşi, părerea că Pelerinajul graţiei divine a grăbit schimbarea modului de viaţă pe care dorea să-l salvgardeze este prea radicală. Henric a dovedit în mod constant că era gata să aplice măsurile care îi conveneau, indiferent de opoziţia faţă de ele, şi este puţin probabil că le-a înăsprit în restul domniei sale, doar din cauză că adversarii săi fuseseră învinşi în 1536, iar altfel nu ar fi făcut-o. De fapt, opusul situaţiei este mai probabil. Chiar când avea loc Pelerinajul gratiei divine, Henric dădea ordine ca ereticii să fie pedepsiţi cu şi mai mare asprime, pentru a demonstra că el nu era „liberal” în chestiunile religioase, aşa cum îl suspectau adversarii săi conservatori. Există dovezi că atitudinea sa mai precaută faţă de schimbările la nivelul credinţelor şi practicilor religioase în ultimul deceniu al domniei sale a fost o tentativă premeditată de a calma o parte a opoziţiei, dornică de schimbări, aşa cum o arătase pelerinajul. Desigur, există motive întemeiate să considerăm că Pelerinajul graţiei divine a fost mai mult

decât una dintre posibilităţile

126

nefructificate ale secolului al XVI-lea şi că a avut poate mai mult efect asupra politicii din viitorul apropiat decât era dispus să recunoască Henric.

Să luăm notiţe despre „Henric al VIII-lea şi supuşii săi”

Dacă examinaţi schiţa care serveşte drept rezumat al acestui capitol, veţi vedea că aceasta se concentrează asupra problemelor şi situaţiilor, cât şi asupra evenimentelor, întrucât obiectivul acestui capitol a fost să vă ajute la identificarea problemelor istorice şi să luaţi în considerare varietatea de modalităţi prin care istoricii le-au abordat, cât şi să descrieţi ceea ce s-a întâmplat.

Bineînţeles, asta nu înseamnă că nu e nevoie să memoraţi principalele idei legate de evenimentele care au avut loc. Merită cu siguranţă să compilaţi datele evenimentelor descrise în secţiunile 2 şi 5, astfel încât să puteţi folosi informaţiile necesare în susţinerea argumentelor pe care le veţi înfăţişa în eseurile pe care urmează să le scrieţi despre acest subiect.

Totuşi, partea cea mai importantă a notiţelor voastre trebuie să o constituie răspunsurile scurte la întrebările de mai jos.

1. Introducere

Care era concepţia lui Henric despre raporturile dintre un rege şi supuşii săi? (Vezi şi citatul de la pagina 112.) Ce grup de supuşi sprijineau în mod obişnuit această concepţie? De ce?

2. Henric al VIII-lea, nobilimea şi Partida Trandafirului Alb.

Ce concluzii se pot trage despre personalitatea lui Henric al VIII-lea şi despre caracterul său din felul în care s-a comportat cu Partida Trandafirului Alb?

3. Menţinerea legii şi ordinii

Care erau procedurile obişnuite pentru menţinerea legii şi ordinii pe cuprinsul ţării?

4. Henric şi pierderea popularităţii

De ce a devenit Henric atât de nepopular în jurul anului 1536?

5. Pelerinajul graţiei divine

Ce aflăm despre caracterul lui Henric al VIII-lea din felul în care a tratat problema Pelerinajului graţiei divine?

6. Cauzele Pelerinajului graţiei divine

Enumeraţi cauzele, în ordinea importanţei, şi motivaţi de ce aţi procedat aşa.

7. Semnificaţia Pelerinajului graţiei divine

Aşezaţi evaluările semnificaţiei în ordinea importanţei şi motivaţi de ce aţi procedat aşa.

Să răspundem la întrebări-eseu despre „Henric al VIII-lea şi supuşii săi”

Majoritatea examinatorilor încearcă să alcătuiască teste „echitabile”, conţinând atât întrebări generale, cât şi specifice. De obicei, întrebările care se referă la un subiect foarte particular sunt directe şi precise, în timp ce acelea mai generale conţin termeni mai vagi. Asta fiindcă se consideră că se poate testa calitatea pregătirii unui candidat pentru examen solicitându-i-se cunoştinţe detaliate despre un subiect fără să se formuleze întrebarea prea complicat – aşa cum se susţine că acei candidaţi care arată că ştiu „câte ceva despre tot” trebuie să răspundă la întrebări care nu sunt foarte accesibile. Citiţi cu atenţie următoarele întrebări:

1. Care au fost cauzele Pelerinajului graţiei divine? A constituit el în vreun moment o ameninţare gravă la adresa lui Henric al VIII-lea?

2. Cât de corectă este aserţiunea că Henric a fost un tiran?

3. „Tulburările sociale nu au fost niciodată altfel decât superficiale.” Comentaţi această propoziţie referindu-vă la perioada de început a Angliei Tudorilor.

4. De ce au fost Henric al VII-lea şi Henric al VIII-lea atât de ostili faţă de cei mai importanţi supuşi ai lor?

5. A existat vreodată o ameninţare gravă la adresa tronului, în timpul lui Henric al VIII-lea?

128

Aranjaţi din nou întrebările, ţinând cont de gradul de dificultate. Care consideraţi că este cea mai uşoară? Fiţi pregătiţi să vă explicaţi alegerea.

Multă lume va considera întrebarea 1 drept cea mai uşoară – probabil pentru că se poate răspunde la ea prin enumerare. Tocmai de aceea sunt periculoase aceste întrebări, pentru că se poate răspunde simplist, la un nivel inferior, la ele. Este foarte uşor să ai multe informaţii despre un subiect şi să scrii un răspuns lung, dar aşa nu obţii decât jumătate

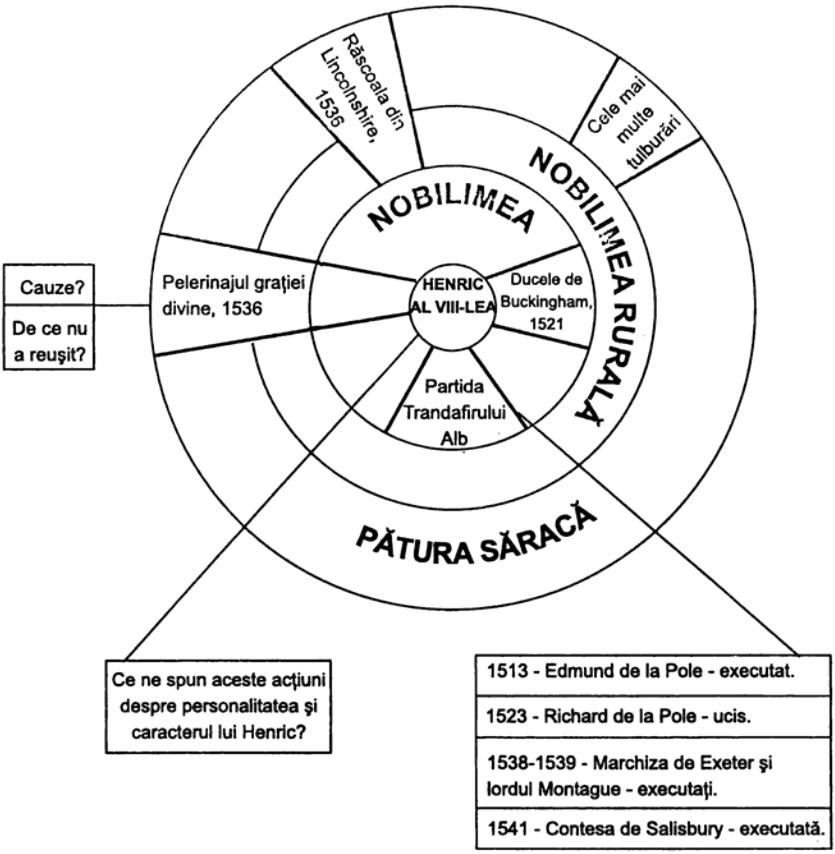
Răscoala din Lincolnshire, 1536
Cele mai multe tulburări
NOBILIMEA
NOBILIMEA RURALĂ
Cauze?
De ce nu a reuşit?
Pelerinajul graţiei divine, 1536
HENRIC AL VIII-LEA
Ducele de Buckingham, 1521
Partida Trandafirului Alb
PĂTURA SĂRACĂ
Ce ne spun aceste acţiuni despre personalitatea şi caracterul lui Henric?
1513 - Edmund de la Pole - executat.
1523 - Richard de la Pole - ucis.
1538-1539 - Marchiza de Exeter şi lordul Montague - executaţi.
1541 - Contesa de Salisbury - executată.

Rezumat – Henric al VIII-lea şi supuşii săi

din punctaj. Nu trebuie procedat astfel. La ambele părţi ale întrebării i se poate răspunde în aşa fel încât răspunsul să fie punctat maxim, dacă sunt înţelese toate implicaţiile subtile ale ei, altfel se încearcă doar cea mai uşoară cale de rezolvare. Trebuie să se facă un plan, care să conţină ambele părţi ca teme ale unei discuţii, explicându-se diferitele puncte de vedere pe care le-au avut istoricii şi încheindu-se cu acea interpretare care pare cea mai

convingătoare. Ar fi un bun exerciţiu practic să încercaţi elaborarea unui plan pentru a răspunde la întrebarea 1.

Şi întrebarea 4 are capcane. De ce? Ţineţi minte că examinatorii sunt de obicei impresionaţi de candidaţii ce prezintă argumente (sprijinite pe dovezi) care să arunce o umbră de îndoială asupra unei presupuneri conţinute de întrebare!

Întrebări bazate pe izvoare despre „Henric al VIII-lea şi supuşii săi”

1 Răspunsul dat de Henric rebelilor din Lincolnshire, 1536
Citiţi cu atenţie citatul din răspunsul dat de Henric al VIII-lea solicitărilor răzvrătiţilor din Lincolnshire, de la pagina 112. Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Parafrazaţi argumentul pe care îl dă Henric în fragmentul situat între punct şi virgulă („şi să luaţi asupra voastră… nicio cauză lumească”). (5 puncte)

b) Identificaţi cele trei accente de tonalitate ale citatului, folosind câte un exemplu ilustrativ pentru fiecare. (3 puncte)

c) Ce se poate deduce din expresia finală a citatului? (2 puncte)

2 Jurământul pelerinilor, 1536

Citiţi cu atenţie textul jurământului distribuit membrilor pelerinajului, de la pagina 114. Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Care este semnificaţia referirii la „persoana regelui… şi cauza sa”? (rândurile 4–5)? (3 puncte)

b) Jurământul conţine cinci cereri. Identificaţi-le şi subliniaţi ce se ascunde în spatele fiecărei solicitări. (15 puncte)

c) Ce concluzie se poate trage din fraza finală a citatului? (2 puncte)

3 Juraţii urmează sa audieze punerile sub acuzare la adresa pelerinilor, în York, 1537

Citiţi cu atenţie citatul din scrisoarea ducelui de Norfolk către Cromweil, de la pagina 120. Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Explicaţi înţelesul primei propoziţii din citat şi comentaţi care sunt implicaţiile ei. (4 puncte)

b) Explicaţi înţelesul celei de-a doua propoziţii din citat şi comentaţi care sunt implicaţiile ei. (4 puncte)

c) Explicaţi înţelesul celei de-a treia propoziţii din citat şi comentaţi care sunt implicaţiile ei. (3 puncte)

d) De ce credeţi că strategia expusă în scrisoare ar putea fi considerată uşor de înţeles? (2 puncte)

c) De ce era ducele de Norfolk atât de hotărât să asigure succesul acestei operaţii? (2 puncte)

f) Ce aflam *atât* despre Henric al VIII-lea, *cât* şi despre Thomas Cromweil din rolul pe care l-au jucat în aceste evenimente? (5 puncte).

CAPITOLUL 6

Thomas Cromwell înainte de 1950, aproape toţi istoricii l-au portretizat pe Thomas Cromwell ca fiind o personalitate oarecare, obscură şi dezagreabilă, călăul aflat în slujba lui Henric al VIII-lea în anii 1530 şi care a primit ce i se cuvenea în 1540, când regele l-a îndepărtat, ordonând să fie judecat şi omorât. El a fost, în general, înfăţişat drept un parvenit ambiţios care a câştigat favorurile lui Henric prin promisiunea de a-l face cel mai bogat conducător din lume şi care chiar a pornit să-şi ducă la îndeplinire vorbele, spoliind Biserica prin desfiinţarea mănăstirilor. S-a susţinut că, în vederea întăririi poziţiei sale, pentru a controla opoziţia publică faţă de campania de vandalism de stat pe care a dus-o, el a creat un sistem dur de represiune, bazat pe spioni şi informatori, ceea ce a dus la executarea a sute

de victime nevinovate, acuzate de crime imaginare în mare parte. S-a considerat că a fost un „personaj profund negativ”. Această părere a fost radical modificată de unul dintre cei mai de seamă istorici britanici din cea de-a doua jumătate a secolului XX. Sir Geoffrey Elton şi-a dedicat cea mai mare parte a studiilor sale, desfăşurate pe o perioadă de mai bine de 40 de ani, cercetării în amănunţime a guvernării Angliei în anii 1530. Datorită concluziilor sale, imaginea principalului ministru al acestui deceniu este foarte diferită. El a creat şi a menţinut o argumentaţie ce susţine că această perioadă reprezintă cea mai importantă epocă în dezvoltarea structurii guvernării în Anglia – că este, de fapt, o etapă revoluţionară. Aceste teze au provocat multe dezbateri istorice, stimulând un mare număr de cercetători să aprofundeze subiectul. Se poate, astfel, considera că anii 1530 reprezintă perioada cea mai cercetată din istoria Angliei. Deşi accentele dezbaterii s-au schimbat de-a lungul deceniilor, pe măsură ce au fost amendate şi interpretările istorice, controversa continuă să stârnească interesul şi atenţia tuturor, ca şi multe pasiuni şi animozităţi.

1 Teza lui Elton

Elton a identificat, între 1533 şi 1540, ceea ce el a numit „o revoluţie în guvernare înfăptuită de un Tudor”, într-o perioadă când principalul ministru al lui Henric era Cromwell. Cel mai important argument al său a fost că în aceşti ani au avut loc o serie de schimbări (puse la cale de Cromwell), care în totalitatea lor au dus la trecerea de la forma medievală la cea modernă de guvernare. El şi-a continuat argumentarea susţinând că, întrucât această evoluţie reprezintă unul din cele câteva puncte cheie din istoria politicii britanice, merită să poarte numele de revoluţie. Argumentarea lui s-a concentrat asupra definirii

formei medievale şi a celei moderne de guvernare şi asupra evaluării evenimentelor petrecute în anii 1530. Elton a fost foarte precis în sublinierea trăsăturilor tipice ale guvernării medievale:

În toate privinţele, marea restaurare a guvernării de după războaiele civile din secolul al XV-lea, acţiunile lui Eduard al IV-lea şi Henric al VII-lea au însemnat restaurarea guvernării medievale în cel mai înalt grad. Administrarea financiară bazată pe activitatea cabinetului regelui şi pe măsurile neoficiale adoptate, pentru verificare şi control, tot mai extinsa întrebuinţare a sigiliului [sigiliul personal al regelui] şi întărirea poziţiei secretarului, guvernarea prin intermediul unor anumiţi consilieri şi nu pe baza consiliului ca grup, toate acestea au marcat triumful metodelor domestice în administraţie.

El a susţinut că formele moderne de guvernare se află la antipodul celor medievale, în care administraţia se bazează pe aparatul domestic al monarhului. Sistemele moderne erau birocratice, bazate pe „departamente" constituite ca atare, care funcţionau conform unui set de reguli şi de proceduri date şi care erau, de aceea, mai deschise influenţei indivizilor. „Sistemul" era doar paravanul.

Elton a argumentat că în anii 1530 au avut loc suficiente schimbări în structura guvernului pentru a se considera că statul condus de Henric

a traversat graniţa dinspre medieval spre modern. El a identificat două schimbări semnificative. Prima o reprezintă înlocuirea sistemului domestic de gestiune financiară, prin care cea mai mare parte a venitului regelui era strânsă prin intermediul unor funcţionari al căror statut nu era reglementat prin proceduri clar formulate şi ale căror

venituri şi cheltuieli nu erau verificate printr-un sistem birocratic. În noul sistem, departamente legal constituite primeau bani din surse specificate anterior, plăteau sume pentru raţiuni clar determinate şi erau eficient controlate pentru a se vedea dacă îşi desfăşurau corect activitatea. Departamentele nu aveau titluri care să le identifice drept organisme financiare. Ducatul de Lancaster reprezenta un astfel de „departament", care administra întinsele domenii şi drepturile ce reveneau coroanei din partea casei de Lancaster, şi el a reprezentat un model pentru un număr de noi „curţi", care s-au înfiinţat pentru a administra cea mai mare parte a celorlalte surse de venit ale coroanei. Cele mai cunoscute dintre acestea erau *Court of First Fruits and Tenths** şi *Court of Augmentations***, create pentru a se ocupa de averea Bisericii – o nouă sursă de venit a regelui. Erau numite tribunale pentru că aveau şi dreptul legal de a asista disputele privitoare la sumele cuvenite guvernului sau la cele pe care trebuia să le achite acesta. Pe lângă acest lucru, Casa regală era supusă unor reglementări foarte stricte, referitoare la banii pe care încă îi mai controla, astfel că ea a devenit unul dintre noile „vlăstare" ale departamentelor financiare.

A doua mare schimbare a reprezentat-o înfiinţarea Consiliului privat. Elton a susţinut că, la un moment nedeterminat în anii 1530 (probabil în 1536), sistemul medieval al consiliului extins, având între 100 şi 200 de membri, dintre care puţini participau la şedinţe, a fost înlocuit de sistemul Consiliului privat, în care un grup de aproximativ 20 de membri, numiţi consilieri, îşi asumase responsabilitatea pentru conducerea de zi cu zi a guvernului. Cum lipsa de reguli a sistemului medieval a făcut ca în mod firesc unul sau doi consilieri (cum a fost

* Curtea anatelor şi a zeciuielii.

**Instanţa judecătorească înfiinţată de Henric al VIII-lea

pentru a hotărî asupra controverselor legate de desfiinţarea mănăstirilor.

cardinalul Wolsey) să concentreze puterea în mâinile lor, schimbarea a fost percepută drept o deplasare a controlului exercitat de un mic număr de indivizi influenţi către un grup puternic, organizat, birocratic.

Elton şi-a sintetizat punctul de vedere şi l-a plasat într-un context istoric mai larg susţinând că:

Atunci când o administraţie bazată pe aparatul domestic este înlocuită cu una bazată exclusiv pe departamente birocratice şi pe funcţionari de stat, are loc o revoluţie în guvernare. Principiul adoptat atunci nu a fost discreditat decât mult mai târziu, de revoluţia mai profundă ce a avut loc în secolul al XIX-lea, care nu numai că a distrus rămăşiţele sistemului medieval, care fuseseră lăsate să existe fără sens vreme de aproape 300 de ani, dar a creat, de asemenea, o administraţie bazată pe departamente subordonate parlamentului – o administraţie în care coroana, pentru prima dată, a încetat să mai deţină controlul suprem.

* Deşi Elton şi-a petrecut o bună parte a deceniilor care au urmat anului 1953, când a publicat cartea *The Titelor Revoluţion în Government,* cu elucidarea şi apărarea principalei teze de aici, el şi-a mai găsit timp să-şi continue şi cercetarea asupra lui Thomas Cromwell, pe care primele sale studii o anunţau rodnică. A ajuns la concluzia că punctul de vedere tradiţional asupra ministrului era greşit şi a încercat să demonstreze acest lucru. Dorea să înlocuiască imaginea parvenitului egoist şi lipsit de scrupule cu aceea a slujbaşului de mare ţinută, care, deşi ambiţios şi gata să ia decizii nepopulare când nu avea încotro, era un om fidel

legii şi un reformator devotat binelui societăţii. Elton era sigur că existau suficiente izvoare pentru a dovedi acest lucru, întrucât toate hâitiile confiscate la arestarea lui Cromwell, în 1540, se aflau acum la dispoziţia cercetătorului. Arhiva era foarte bogată. Cromwell fusese un arhivar foarte meticulos – probabil primul englez care a procedat aşa şi în contrast evident cu Wolsey. El a păstrat chiar şi bucăţile de hârtie pe care nota *aide memoires* referitoare la lucrurile pe care trebuia să le rezolve în viitorul apropiat. Toate acestea s-au adăugat colecţiilor incomplete de documente aflate în alte locuri.

135

Sarcina ultimă era discreditarea imaginii tradiţionale a lui Cromwell, conform căreia acesta s-a comportat ca un tiran fără milă. Elton a reuşit acest lucru în cartea *Palicy aiul Poliţe*, publicată în 1972. Astfel a fost demontat mitul că Thomas Cromwell venise la putere şi se menţinuse datorită unei reţele de spioni plătiţi şi de informatori. În urma cercetării, a devenit limpede că el s-a bazat aproape în totalitate pe canalele fireşti de comunicare de atunci, pe martori – când era vorba de evenimente compromiţătoare –, pe membrii elitei din zona respectivă (în special judecători de pace) şi pe consiliul de la Londra. La fel s-a întâmplat şi cu acuzaţia că Cromwell era răspunzător pentru executarea unui mare număr de adversari potenţiali, bazându-se pe dovezi incorecte şi folosindu-se de proceduri legale dubioase. Elton a demonstrat că totul era complet neadevărat. El a analizat cu amănunţime cazurile celor acuzaţi de trădare în timpul perioadei de ascensiune a lui Cromwell. Din 883 de persoane acuzate, doar 329 (aproximativ 40%) au fost, de fapt, executate. Cum peste jumătate dintre acestea fuseseră participante la Pelerinajul graţiei divine, se poate susţine cu greu că Cromwell a instituit un regim de teroare. Încă mai

revelatoare sunt dovezile care susţin că el era nu numai gata să respecte legea, dar chiar insista ca ea să fie aplicată. În consecinţă, mai mult de 60% dintre capetele de acuzare au căzut din cauza chichiţelor juridice pe care Cromwell le-a acceptat – deşi câteodată era furios pe aceia a căror incompetenţă generase pierderea unor procese. Puţinele exemple în care el a „manevrat” legea pentru a obţine condamnarea au fost cele care îl interesau în mod special pe Henric. În acest sens, se bănuieşte că Henric i-ar fi spus ministrului său că nimic altceva decât condamnarea nu îl va mulţumi.

Totuşi, Elton nu a pretins că Thomas Cromwell a fost numai „lapte şi miere” în încercarea de menţinere a legii şi ordinii. „Regele şi ministrul său nu erau oamenii caldei bunătăţi. Ei conduceau o revoluţie [Reforma] şi aveau nevoie de instrumente dure de represiune.” Nu încape îndoială că măsurile pe care le luau, prin intermediul parlamentului, erau draconice. Nu numai că acela care vorbea critic despre rege, în calitate de cap al Bisericii, era condamnat la moarte, dar era socotit trădător şi acela care nu raporta aşa ceva (faptă cunoscută drept tăinuire), ceea ce

putea duce la închisoare pe viaţă şi confiscarea întregii averi. Deşi Elton recunoaşte că teama generală, indusă de existenţa acuzaţiei de tăinuire, putea constitui ea singură un factor de bază al unui regim de teroare, el subliniază cu fermitate că Cromwell şi-a exercitat marea putere, în general, fără asprime. Cercetătorul a demonstrat cu multă convingere că ministrul recunoştea el însuşi că mulţi dintre presupuşii trădători despre care i se vorbise erau doar nişte simpli oameni manipulaţi, care nu reprezentau nicio ameninţare. O parte dintre aceste informaţii sunt amintite în rapoarte ani de-a rândul, fără ca împotriva respectivilor

suspecţi să se Fi luat vreo măsură. Reversul medaliei este că ministrul nu pregeta să ia măsuri împotriva acelora care îi influenţau pe alţii. Cel puţin, Elton consideră că aceasta este o interpretare corectă a faptului că aproape jumătate dintre cei judecaţi erau clerici, care, ca grup, reprezentau doar 5% din populaţie. Se confirmă astfel impresia că ministrul Cromwell îi vâna energic pe oponenţii ce reprezentau o posibilă ameninţare la adresa sa. El singur controla acest sector al guvernării, clasând şi triind sute de scrisori în fiecare an, pe tema încălcării liniştii, interogând pe mulţi dintre cei suspectaţi de trădare şi hotărând care cazuri trebuiau urmărite şi care abandonate. Nu a fost niciodată setos de sânge, nu-i plăcea să ucidă ca să se distreze. Aceia împotriva cărora a luat măsuri păreau să fi fost sau să fi putut deveni instigatori la revoltă.

* A treia parte a tezei lui Elton este o încercare de a-l înfăţişa pe Cromwell drept unul dintre oamenii „commonwealth”-ului, ai binelui societăţii. Oamenii commonwealth-ului erau un grup de indivizi care împărtăşeau aceleaşi concepţii despre necesitatea ca guvernul să ia măsuri pentru a reforma viaţa socială şi economică în interesul binelui societăţii. Nu reprezentau un grup organizat, dar erau, de fapt, membri ai unei mişcări vest-europene de gândire care promova ideea progresistă că suveranii puteau şi trebuiau să îmbunătăţească vieţile supuşilor prin introducerea de legi şi reglementări care să ducă la o creştere a armoniei sociale şi la scăderea intrigilor egoiste. Înainte de lucrarea lui Elton, istoricii din perioada modernă timpurie erau de părere că astfel de idei circulau, dar efectul lor practic a fost minim în Anglia anilor 1520 şi 1530, înainte ca ele să înflorească, pentru scurt timp, în perioada domniei

lui Eduard al VI-lea (1547–1553). Teza lui Elton,

dezvoltată în *Reforrn & Renewal: Thomas Croniwell and the Commonwealth* (1973), a fost că Thomas Cromwell s-a înconjurat de un grup de oameni ce promovau binele social şi i-a folosit pentru a-i pregăti programele de legislaţie. Propunerile lor au fost baza unui program legislativ pe care a încercat să-l pună în practică, dar a constatat cu tristeţe că pătura săracă nu voia să-l susţină, iar înlăturarea de la putere i-a întrerupt acţiunea la jumătate.

* Când viitoarele generaţii de istorici vor ajunge să analizeze calităţile remarcabile ce au făcut din Elton unul dintre cei mai de seamă istorici ai secolului XX, probabil că se vor referi la uşurinţa acestuia de a opera cu amănunte obscure, dar semnificative şi de a alcătui tablouri sintetice pe baza unor evenimente în succesiune rapidă. Se întâmplă rar ca un cercetător să fie în elementul său şi când discută implicaţiile unei notiţe mâzgălite pe spatele unui document altfel neimportant, şi când face legătura între evenimente, într-un fel nou, plin de imaginaţie, astfel încât să creeze o nouă viziune asupra perioadei. Asta a făcut Elton în timpul deceniilor în care l-a studiat pe Cromwell. De-a lungul acestui proces, el a făcut multe afirmaţii revoluţionare despre ministrul anilor 1530, subestimat până atunci. Cromwell a devenit astfel nu numai „cel mai de succes instrument radical aflat la dispoziţie în secolul al XVI-lea”, ci chiar şi „cel mai de seamă revoluţionar din istoria engleză”. A fost „un administrator de geniu”, care a dat dovadă de „dexteritate şi perspicacitate în elaborarea unor lucruri noi”. Datorită felului în care a coordonat parlamentul în prima perioadă a ascensiunii sale, a fost considerat şi „primul om de stat parlamentar al ţării”. Probabil cea mai semnificativă aserţiune a fost aceea că Thomas Cromwell era „un om care ştia precis încotro se îndrepta şi care aproape întotdeauna realiza ceea ce îşi propunea”. Aceasta nu înseamnă că Thomas Cromwell vedea lucrurile în funcţie de obiective personale, ci, mai degrabă, că avea o viziune

coerentă despre revoluţia pe care voia să o realizeze şi că era „angajat în reînnoirea bazelor înseşi ale statului”. Aceasta a fost teza generală a lui Elton, de care se leagă toate celelalte străduinţe ale lui Cromwell – reorganizarea sistemului financiar al regelui prin proceduri birocratice, crearea Consiliului privat, organism colectiv răspunzător

de aplicarea politicii regelui, metodele sale de îngrădire a opoziţiei în timpul revoluţiei, încercările de a introduce în societate reforma socială şi economică conform liniilor trasate de oamenii commonwealth-ului, consacrarea regelui în parlament drept cea mai înaltă autoritate în stat şi distrugerea poziţiei Bisericii de stat în stat (vezi *Henric al VIII-lea şi Reforma în Anglia,* pentru o amplă discuţie asupra acestui punct).

2 Controversa

„Ştiu că există părerea generală că măreţia lui Thomas Cromwell a fost cumva fabricată după îndepărtarea sa de la putere.” Elton a recunoscut (mărturisire publicată în 1973) că nu a reuşit să-i convingă pe majoritatea istoricilor de validitatea argumentării sale, însă aceasta a fost o mărturisire înşelător de calmă, pe fondul unei controverse aprinse, care s-a manifestat puternic în publicaţiile de specialitate timp de aproape 20 de ani şi care, de fapt, avea să continue încă mulţi ani. Proporţiile şi intensitatea schimbului de replici între participanţi, devenite repede polemice, au fost remarcabile. Au fost dedicate zeci de articole docte şi capitole de carte la fel de numeroase argumentelor pro şi contra ideii că anii 1530 au fost martorii unei revoluţii de proporţii ample, pusă la cale de Cromwell. Uneori, disputele au devenit atât de aprige şi de subiective încât mulţi din afara polemicii s-au mirat de atitudinile extreme la care au ajuns cei implicaţi.

Dezbaterea a căpătat o asemenea dimensiune emoţională încât John Guy (un istoric respectabil) a simţit nevoia să-şi asigure cititorii de „loialitate şi respect” faţă de Elton înainte de a-şi exprima îndoielile cu privire la teza acestuia. Alegerea cuvântului „loialitate” este, în mod special, revelatoare.

Cum a fost atacată teza lui Elton? Câţiva critici au exprimat îndoieli faţă de teza lui Elton în termeni generali. Cele mai grăitoare dintre aceste atacuri generale au fost acelea care au pus la îndoială faptul că Thomas Cromwell ar fi avut un plan de ansamblu. S-a susţinut că ideea de coerenţă se afla numai în mintea lui Elton şi că, deşi Cromwell a avut, în anumite momente, atitudinile şi aspiraţiile care i-au fost atribuite, ele nu au

constituit în niciun fel o filosofie bine articulată a guvernării pe care să-şi fi propus să o pună în practică cu consecvenţă. S-a argumentat că era atât de uşor de îndepărtat de la scopurile sale altruiste de către necesităţile politice ale momentului – în mod special de necesitatea de a satisface cerinţele regelui şi de a respinge atacurile adversarilor – încât în majoritatea cazurilor se comporta mai degrabă ca un oportunist decât ca un vizionar care doreşte să pună în aplicare un plan măreţ. A fost criticat faptul că Elton s-a grăbit să găsească o structură coerentă de intenţii şi motive de-a lungul anilor 1533–1540, când, practic, nu exista aşa ceva. Această linie de atac a fost urmată eficient mai ales în chestiunea legăturii dintre Cromwell şi oamenii commonwealth-ului. S-a susţinut că aşa-zisul grup de consilieri pe care l-a identificat Elton şi despre care a spus că s-ar fi manifestat la sfârşitul anilor 1530 era de fapt o mână de indivizi oarecare, care îl abordaseră pe Cromwell în chestiuni de protecţie în diferite momente, şi că s-ar fi putut la fel de bine inventa şi alte

„grupuri” de consilieri cu alt punct de vedere, de pe listele lungi de clienţi, cărora el le acordase sprijin financiar. Deşi s-a recunoscut faptul că în hârtiile lui Cromwell existau numeroase propuneri de reformă, s-a susţinut că Elton nu a reuşit să fie convingător, iar ministrul n-ar fi avut decât intenţia de a aplica unele din aceste măsuri. S-a spus despre Cromwell că a manifestat interes faţă de ideile oamenilor din commonwealth şi că îi făcea plăcere să le discute, dar că nu le-a fost, de fapt, niciodată devotat.

Dincolo de faptul că Elton lua câteodată drept dovezi concluzii lipsite de suport, mulţi istorici au criticat faptul că a apreciat greşit semnificaţia unui număr de schimbări descrise. Cel mai izbitor exemplu se referă la schimbările survenite în felul în care erau administrate finanţele regelui. Pe când Elton le-a considerat drept ilustrative pentru tranziţia de la medieval la perioada modernă, ceilalţi istorici au demonstrat exact opusul. Părerea lor era că aranjamentele făcute de Cromwell erau o întoarcere la tipul de sistem care funcţiona la mijlocul evului mediu înainte să intre în uz sistemul cabinetului regelui, introdus de Eduard al IV-lea şi Henric al VII-lea. Ei au considerat cele întâmplate în anii 1530 drept un pas înapoi şi nu ca un indiciu de progres.

140

În mod asemănător, câteva obiecţii au fost făcute la evaluările lui Elton faţă de semnificaţia dezvoltării Consiliului privat. Mulţi nu l-au văzut drept parte a unui plan al lui Cromwell pentru reforma guvernării, ci ca pe o mişcare promovată de adversarii săi pentru a-i limita puterea. Argumentul adus de ei a fost că acei oameni importanţi de la curte care nu priveau cu ochi buni faptul că ministrul Cromwell domina evenimentele s-au gândit că un sistem corect alcătuit al Consiliului privat le-ar asigura lor participarea la luarea celor mai importante decizii pentru a

nu mai rămâne simpli spectatori, aşa cum se întâmplase în anii anteriori. Ei au susţinut că ministrul a făcut tot ce îi era în putinţă ca să limiteze eficienţa noilor planuri, controlând cu grijă toate activităţile cheie (cum ar fi alcătuirea ordinii de zi a problemelor, redactarea proceselor verbale şi punerea în aplicare a deciziilor consiliului), ca acestea să treacă prin mâinile sale, nu să fie transferate funcţionarilor permanenţi, care ar fi trebuit să fie folosiţi pentru a „servi” consiliului. În special, au atras atenţia asupra faptului că asemenea funcţionari nu au fost numiţi decât după înlăturarea ministrului, ajungând astfel la concluzia că el conducea cu mare eficienţă o luptă de ariergardă, ca să-şi protejeze libertatea de manevră. Mai mult, ei au recunoscut că o tactică similară fusese întrebuinţată şi pentru dezvoltarea unui nou sistem de administraţie financiară. Cercetătorii bănuiesc că în mare măsură motivaţia lui Cromwell pentru introducerea unor noi aranjamente era rodul dorinţei de a-şi întări controlul asupra finanţelor guvernului. Ei au accentuat asupra faptului că procesul birocratic de contabilitate nu a fost aplicat, în anumite departamente, decât după 1540. În acelaşi timp, Cromwell cheltuia mari sume din banii regelui după dorinţă, considerând că numai el avea acest drept. Acesta nu pare modul de lucru al cuiva devotat introducerii unor metode „moderne” de administraţie.

3 Evaluare

Care este atunci linia de echilibru între interpretarea lui Elton şi a acelora care au pus la îndoială anumite aspecte ale tezei sale?

Faptul că niciun istoric important nu a acceptat principalele concluzii ale dezvăluirilor tăcute de Elton sugerează că criticile au avut un efect foarte puternic.

Acest lucru este cu atât mai adevărat cu cât ar fi dificil să găsim un singur specialist de mitre reputaţie care să accepte principalele elemente ale tezei, fără să adauge la ele nicio nuanţă, înseamnă oare aceasta că anii 1530 nu au fost semnificativi în istoria Angliei? Mai mult ca sigur că nu. Deşi teza lui Elton despre o revoluţie în guvernare pusă la cale de Cromwell nu poate fi acceptată în forma ei iniţială, majoritatea istoricilor sunt de părere că în 1540 Anglia era un stat foarte diferit de acela care existase cu zece ani în urmă. Majoritatea schimbărilor sunt însă considerate ca fiind componente ale Reformei şi sub acest aspect sunt studiate detaliat în cartea *Henric al VIII-lea şi Reforma în Anglia.* Totuşi, se cuvin menţionate câteva aspecte importante ale tranziţiei, luând în considerare teza lui Elton şi cariera lui Thomas Cromwell.

Probabil că Elton i-a atribuit lui Cromwell mai multă clarviziune şi consecvenţă decât o mărturisesc izvoarele, atunci când a susţinut că ministrul avea o imagine clară a stadiului pe care dorea să-l atingă Anglia şi că el s-a devotat planului de atingere a acestui stadiu într-un mod coerent. Totuşi, nu e nicio îndoială că în mare măsură Cromwell a fost răspunzător de procesul de consolidare şi centralizare a statului englez care a avut loc cât s-a aflat el la putere. Principala schimbare, desigur, a fost excluderea autorităţii papale asupra domeniilor statului englez şi cumularea de către rege a ambelor jurisdicţii legale (laică şi ecleziastică) ce funcţionau în Anglia de jumătate de mileniu. Datorită faptului că aceste schimbări au fost atât de profunde şi reprezintă o parte integrantă a Reformei, ele nu vor fi discutate în prezentul volum. Totuşi, este important să ne amintim că, deşi acesta a fost cel mai semnificativ element de schimbare la nivelul guvernării şi administraţiei care a avut loc în Anglia în anii 1530, toate celelalte schimbări nu au depins de el. Timp de câteva decenii au existat tentative sporadice de a pune capăt

autonomiei pe care o aveau concesiunile numeroase, semiindependente, aflate pe domeniile regelui. Se poate spune astfel că Thomas Cromwell nu a fost deloc original în politica sa de a transforma Anglia într-un stat

cu sistem de administrare centralizat şi uniform. Specifice lui însă au fost proporţiile eforturilor şi succesul lor.

Cele mai importante succese ale sale le-au reprezentat acţiunile din Durham şi Ţara Galilor. După cucerirea normandă din 1066, palatinatul Durham a intrat sub jurisdicţia unui episcop. Deşi episcopul îi datora supunere regelui Angliei într-o măsură mai mare decât îi datorau prinţii episcopi ai Germaniei împăratului lor, pentru că era, în ultimă instanţă, numit direct de el, cei care locuiau în dioceza luf erau imuni faţă de sistemul juridic englez şi reglementările guvernului. Astfel, ordonanţele (puterile juridice) regelui nu aveau efect în această zonă şi politica guvernului era aplicată numai dacă voia episcopul. S-a făcut, de aceea, un pas important, când, în 1536, Cromwell a luat măsuri ca parlamentul să nege statutul special şi privilegiile ţinutului Durham şi să dea legi prin care să fie inclus în regat pe aceeaşi bază cu celelalte comitate. În acelaşi an a avut loc un proces mai amplu de subminare a statutului special. Printr-un act al parlamentului, numit în mod inexact Actul unirii, Tara Galilor şi Anglia au fost considerate oficial unite din secolul al XIII-lea – întregul teritoriu de azi al Ţării Galilor şi porţiuni de graniţă ale Angliei, care anterior tăcuseră parte din domeniile lorzilor de la graniţă, au fost declarate drept părţi integrante ale regatului, aflate complet sub jurisdicţia regelui. Au luat fiinţă şapte noi comitate, iar comitatele Shropshire, Herefordshire şi Gloucestershire au fost extinse. Aplicarea legilor engleze în comitatele velşe a fost lăsată, în mare

parte, în seama judecătorilor de pace, ce reprezentau un sistem nou (ca să le aducă pe aceeaşi linie cu practica juridică engleză). Comitatelor le-a fost acordat dreptul de a trimite membri în parlament. Un drept similar i-a fost acordat oraşului Calais, ceea ce ilustra hotărârea lui Henric şi Cromwell de a încorpora această bază continentală cât mai mult cu putinţă în statul englez. Nu s-a făcut acelaşi lucru cu micul grup de insule aflate chiar lângă coasta Franţei, care reprezentau de asemenea domeniile lui Henric. Astfel că Insulele Canalului – pentru că erau considerate neimportante din punct de vedere politic şi strategic – au continuat să se bucure de un statut semiindependent sub coroana engleză, pe care îl au şi în prezent. Cu excepţii minore, Cromwell a

definitivat procesul transformării Angliei şi Ţării Galilor într-un stat cu o naţiune unită într-o vreme în care în multe părţi din Europa continentală drepturile locale aveau să mai existe încă multe de secole.

În acelaşi timp, s-au făcut paşi în direcţia asigurării unui control mai mare al lui Henric asupra unor regiuni mai îndepărtate ale ţării. S-a realizat acest lucru plasându-le sub controlul unor consilii regionale, ai căror membri erau numiţi de rege şi a căror responsabilitate era să urmărească aplicarea politicii guvernului în zonă. Consiliul din nord, deja existent, cu sediul în York şi care controla ţinuturile Yorkshire, Durham, Northumberland, Cumberland şi Westmorland, a devenit o extensie a consiliului de la Londra, mai degrabă decât un organism de supraveghere a respectării drepturilor regelui ca proprietar de pământuri în comitatele nordice. Chiar regiunile Devon şi Cornwall, unde se considera că erau puţini moşieri cu adevărat loiali şi devotaţi care să pună în aplicare politica guvernului, au fost introduse sub control, prin înfiinţarea Consiliului din vest.

Totuşi, sistemul consiliilor regionale nu s-a dovedit nici popular, nici eficient şi a fost repede abandonat după înlăturarea de la putere a lui Cromwell. Deşi este imposibil să cuantificăm semnificaţia acestor măsuri, este aproape sigur că ele au înlăturat anumite bariere aflate în calea întăririi identităţii naţionale, proces ce va avea loc în deceniile următoare.

4 Reevaluarea personalităţii lui Cromwell

Dacă Elton a fost deschizătorul de drumuri în ceea ce priveşte reevaluarea radicală a vieţii şi carierei lui Thomas Cromwell, zeci de alţi cercetători de după el şi-au adus contribuţia pentru a ne ajuta să îl înţelegem şi mai bine pe acest om remarcabil. Din însumarea tuturor acestor străduinţe a rezultat o imagine a unui englez de condiţie obişnuită, care a murit acum patru secole şi jumătate, imagine realizată cât de realist s-a putut. Este în acelaşi timp şi o imagine care întruneşte consensul istoricilor care au cercetat perioada.

De exemplu, puţini nu sunt acum de acord cu părerea că Thomas Cromwell a fost cel mai bun ministru pe care şi l-ar fi dorit orice rege din secolul al XVI-lea. „Cel mai bun” înseamnă că era foarte bun în munca pe care o făcea şi că era foarte devotat intereselor stăpânului său. Bineînţeles, este dificil ca Wolsey să fie întrecut când vine vorba de aplicaţie şi abilitate politică – deşi Cromwell nu este nici el cu mult mai prejos în aceste domenii –, dar acţiunile primului au fost atât de mult influenţate de interesul personal încât se poate spune că Henric a plătit un preţ scump (întotdeauna financiar şi câteodată politic) pentru serviciile lui. Nu au existat asemenea probleme cu Cromwell. Atât cronicarii din epocă, cât şi comentatorii de azi susţin, de comun acord, că primul gând al lui Cromwell

era întotdeauna cum să îndeplinească dorinţele stăpânului său. În numeroase ocazii, a renunţat la o anumită măsură sau decizie pentru că nu era agreată de Henric. Se pare că nu a întrebuinţat niciodată strategia de inducere premeditată în eroare folosită de Wolsey ca să continue o politică ce îi convenea. Totuşi, se spune deseori că loialitatea lui Cromwell faţă de Henric izvora din frică şi nu dintr-un devotament autentic. Un oaspete la curte povesteşte:

Regele îl ia la rost de două ori pe săptămână şi câteodată îl loveşte zdravăn peste căpăţână; cu toate acestea, chiar dacă a fost scărmănat ca un câine, el apare în marea sală de recepţie scuturându-se cu un aer atât de vesel de parcă el ar fi conducătorul.

Această descriere nu trebuie luată ad litteram, întrucât se bănuieşte că reia o istorisire exagerată, pusă în circulaţie de curtenii ostili lui Cromwell, care doreau să submineze autoritatea ministrului. Totuşi, trebuie să ne amintim că deseori a existat un grăunte de adevăr chiar în cele mai incredibile povestiri ale vremii, care au circulat printre cei care cunoşteau evenimentele descrise, iar relatarea se potriveşte cu tot ce ştim despre tactica violentă de intimidare folosită de Henric şi despre bunăvoinţa dovedită a lui Cromwell de a face tot ce era necesar pentru a rămâne în graţiile regelui. Putem să afirmăm cu certitudine că Thomas Cromwell nu a câştigat niciun sfert din spaţiul de manevră pe care şi-l crease Wolsey.

145

Cromwell şi Wolsey se asemănau din punct de vedere al calităţilor puse în slujba îndeplinirii dorinţelor regelui. Amândoi aveau o inteligenţă foarte ascuţită, care le permitea să alcătuiască planuri complicate şi să evalueze

avantajele şi dezavantajele diferitelor opţiuni. Deşi Cromwell nu primise instrucţie în şcoli, citise foarte mult şi stăpânea, de exemplu, câteva limbi, învăţate de el singur. Avea o memorie extrem de bună – se spune că în tinereţe învăţase pe de rost tot Noul Testament, în timp ce călătorea din Franţa spre Italia. Pentru că îi plăcea foarte mult să discute diverse probleme cu alte persoane având aceeaşi capacitate intelectuală cu a sa, forţa argumentelor sale a crescut, astfel că atunci când a venit la putere era recunoscut ca unul ce îşi putea apăra cauza în faţa celor mai iscusiţi avocaţi ai ţării, de nivelul lui Thomas More. Prin urmare, putea să ia cele mai bune decizii pe baza dovezilor pe care le avea la dispoziţie. Atât Wolsey, cât şi Cromwell erau nişte oameni extrem de muncitori, care nu numai că îşi dedicau multe ore din zi rezolvării sarcinilor oficiale, dar făceau şi afaceri şi încă neobişnuit de repede. Cromwell putea să supravegheze personal majoritatea amănuntelor legate de guvernare şi să se asigure că toate deciziile importante fuseseră supervizate de el înainte să fie prezentate regelui pentru aprobarea finală. Aceasta ar fi trebuit să ducă la o mare consecvenţă politică, dar nu se întâmpla aşa, datorită faptului că nu îi înfăţişa niciodată regelui o propunere care ştia că nu va fi agreată. De aceea, nu insista când ştia că temperamentalul şi capriciosul său stăpân se opunea unei anumite părţi a planului său.

5 Cariera lui Cromwell

Nu trebuie să ne imaginăm că Thomas Cromwell era o persoană umilă şi linguşitoare, căreia îi plăcea să joace rolul omului din umbră, care doar duce la îndeplinire indicaţiile primite. Ceea ce se ştie despre tinereţea sa sugerează că nu era deloc un conformist şi o fire pasivă. Lucru normal în cazul personalităţilor din secolul al XVI-lea de origine modestă, se ştiu puţine lucruri certe despre perioada anterioară intrării în arena publică. Aceasta se

datorează, pe de o parte, faptului că cei mai obişnuiţi

oameni ai vremii nu au lăsat nicio urmă deosebită în documentele timpului şi, pe de altă parte, faptului că nu doreau să facă paradă cu originea lor înaintea colegilor eu rădăcini nobile, care, în general, îi considerau pe cei de origine umilă doar cu puţin mai sus decât foştii sclavi. Într-o epocă în care vârsta exactă nu avea nicio semnificaţie, nu se cunoaşte nici măcar când s-a născut Cromwell; probabil însă că în jurul anului 1485. A fost crescut la Londra într-o familie de artizani modeşti, dar se pare că a fugit de acasă în adolescentă, din motive care nu pot fi cunoscute. Îndrăzneala şi curajul său trebuie recunoscute, mai ales pentai că a traversat Canalul Mânecii (o întreprindere riscantă prin ea însăşi) şi s-a îndreptat spre Italia, care era atunci centrul civilizaţiei europene. Se pare că intenţia lui a fost să se alăture armatei franceze, care încerca să-şi recâştige poziţia, în lungile lupte din Italia. Există dovezi consistente că a participat la una dintre importantele înfrângeri ale francezilor, dar probabil că nu era suficient de instruit ca să fie altceva decât un simplu soldat.

Se pare că şi-a petrecut următorul deceniu şi mai bine îndeplinind diferite funcţii pe lângă membrii numeroasei comunităţi engleze din Italia. Era în mod evident un tânăr atent la „şansa vieţii”, pentru că a învăţat destul de mult despre comerţ pentru a ocupa funcţii de răspundere în slujba unor negustori. În mod obişnuit aceştia preferau să angajeze membri ai familiei sau oameni recomandaţi de persoane de încredere. Cum Cromwell nu se bucura de niciunul dintre aceste avantaje, probabil că avea o personalitate remarcabilă şi o îndemânare deosebită în a-şi susţine cauza. Când patronul lui din acel moment, un cardinal englez ce locuia la Roma, a murit (în 1514), el s-a hotărât să se întoarcă în Anglia. A intrat în serviciul lui

Wolsey, pe atunci o stea în ascensiune, şi a depus mari eforturi pentru a se face indispensabil stăpânului său timp de câţiva ani, înainte de a deveni consilierul juridic al ministrului, la începutul anilor 1520. Cum a reuşit să dobândească educaţia şi experienţa respectivă nu se ştie, dar probabil că a fost un caz de dotare excepţională şi de hotărâre, făcând tot ce era cu putinţă dacă îşi punea în minte. În anii 1520 uriaşa lui energie i-a permis să facă atât tot ceea ce îi cerea stăpânul său, cât şi să-şi îmbogăţească experienţa.

147

Cromwell a dezvăluit multe despre sine prin felul cum a reacţionat în 1529, când Wolsey a fost brusc înlăturat de la putere. S-a comportat foarte diferit de majoritatea celor din jurul său. Nu a devenit nici lipsit de inspiraţie şi inactiv, pe baza presupunerii că oamenii din suita cardinalului vor fi înlăturaţi odată cu stăpânul lor, nici nu a încercat să se distanţeze de această nenorocire, asociindu-se corului acelora care îl ponegreau pe idolul căzut. A trecut repede în revistă situaţia şi a acţionat hotărât, grăbindu-se să-şi asigure numirea într-un post vacant din parlament, care trebuia să se întrunească la Westminster. Intenţia sa avea două direcţii de acţiune. Dorea să îşi promoveze propriile pretenţii de avansare făcându-se cunoscut regelui şi oricăror persoane importante noi de la curte. Voia de asemenea să fie în poziţia de a putea apăra interesele fostului său stăpân. Acest exemplu de loialitate faţă de Wolsey, manifestat în ultimele luni de viaţă ale cardinalului, cât şi iscusinţa eu care a condus afacerile complicate care priveau rezolvarea cazurilor juridice favorite ale fostului stăpân l-au adus în atenţia lui Henric, care foarte curând a fost încântat să-l recruteze în serviciul său.

În ciuda rezultatelor cercetărilor care s-au făcut în ultimele decenii, nu este încă posibil să se evidenţieze

etapele prin care a trecut consilierul juridic al lui Wolsey, devenind în final principalul ministru al lui Henric. Nu există suficiente izvoare în acest sens. Dar orice s-a întâmplat, nu a fost cu siguranţă un proces rapid, pentru că numai din primăvara lui 1533 se constată că principala influenţă asupra regelui era a sa. Totuşi, pentru că se ştie cum nu a avut loc ascensiunea sa, printr-un proces de eliminări se pot face presupuneri bine întemeiate despre felul în care a decurs. Cromwell nu şi-a asigurat promovarea prin numirea sa succesivă într-o serie de posturi importante în stat. De fapt, în niciun moment al perioadei sale de ascensiune nu a ocupat poziţii importante în stat, iar în anii în care făcea planuri de a urca în ierarhia puterii tot ce a reuşit a fost să ocupe nişte posturi minore, care nu i-au adus decât un venit modest şi ocazia de a afla exact cum funcţiona (prost) sistemul administrativ.

Probabil că ascensiunea lui Cromwell a avut loc prin metode netradiţionale, aşa cum se întâmplase şi eu Wolsey, cu 20 de ani mai înainte. Este foarte probabil ca el să fi câştigat favorurile regelui

dovedindu-i că putea să găsească rezolvarea dorită problemelor şi să vină cu soluţii, pe care superiorii săi (superiori atât din punctul de vedere al experienţei, cât şi al statutului social) nu le aveau. Bineînţeles problema insolubilă în acea vreme era anularea căsătoriei regelui cu Caterina de Aragon, astfel încât Anna Boleyn să devină nevasta lui Henric. Se pare că ascensiunea lui Cromwell în ierarhie a fost asigurată de iscusinţa sa de a găsi o ieşire realistă din această problemă şi de abilităţile administrative folosite în aplicarea acestei strategii. Aceste evenimente sunt discutate pe larg în cartea *Henric al VIII-lea şi Reforma în Anglia.*

Cromwell era un politician foarte abil. Şi-a dat seama că,

deşi poziţia sa se baza în întregime pe buna părere a regelui despre sine, el rămânea totuşi extrem de vulnerabil la luptele intestine ce dominau viaţa la curte. O greşeală gravă, sau chiar aparenţa uneia, ar fi însemnat sfârşitul carierei dacă nu ar fi avut prieteni influenţi care să-l apere sau o bază de unde să organizeze un contraatac eficient. Existau însă puţine perspective ca să-şi asigure prieteni influenţi, întrucât Wolsey, fostul său protector, murise de curând, după ce căzuse în dizgraţie, şi nu avea rude în posturi înalte la care să apeleze. A făcut tentative de a câştiga favoarea facţiunii Annei Boleyn, care devenea tot mai influentă, dar nu este surprinzător faptul că gesturile sale nu au fost bine primite de către acest grup, care era foarte suspicios faţă de oricine se aflase în preajma cardinalului şi care, în orice caz, dorea susţinători, şi nu lideri. Astfel că lui Cromwell nu i-a rămas altceva de făcut decât să îşi întărească singur poziţia. Deşi nu există mărturii directe care să ne indice acest lucru, se pare că el a fost prima persoană care a intuit potenţialul uriaş al postului minor de secretar principal al regelui, care în acel timp reprezenta puţin mai mult decât o funcţie de confident în probleme religioase. Cu siguranţă că a muncit din greu ca să obţină numirea în acest post. La început s-a oferit să îl înlocuiască pe secretarul existent, plecat peste hotare cu o misiune din partea regelui, apoi i-a dat la o parte pe cei care aspirau să vină în acest post şi a insistat în faţa lui Henric ca acesta să-i înlăture pe ceilalţi candidaţi şi să-l numească pe el. Cum numirea depindea în întregime de un ordin verbal din partea regelui – nu există documente care să confirme ce s-a întâmplat –, nu putem fi siguri de dată, dar cel mai probabil a fost vorba de aprilie 1534.

Thomas Cromwell

150

Cromwell s-a folosii de poziţia sa în centrul treburilor de stat, în care atât de multe informaţii şi atât de multe ordine îi treceau literalmente prin mână. Oricine dorea o favoare din partea regelui sau voia să rezolve ceva avea mai multe şanse de succes dacă obţinea mai întâi sprijinul secretarului principal. Deşi nu a reuşit niciodată să controleze total canalele către protecţia regală şi pe acelea de decizie, în

maniera în care a făcut-o Wolsey, şi-a creat totuşi o poziţie privilegiată; sute de oameni depindeau de bunăvoinţa sa pentru continuarea sau menţinerea ambiţiilor lor. S-a întâmplat aşa mai ales în anii de după căderea în dizgraţie a facţiunii Boleyn, în primăvara lui 1536, când el deja îşi asigurase numirea multora dintre slujitorii săi în posturi cheie în administraţie. Unul dintre semnele ascensiunii sale l-a constituit numirea sa ca lord păstrător al micului sigiliu, în iunie 1536, ceea ce însemna că o mare parte din instrucţiunile juridice ale regelui nu intrau în vigoare decât dacă le autoriza el. Semnificaţia acestei numiri nu trebuie însă exagerată. Majoritatea oamenilor se obişnuiseră să accepte faptul că atunci când Cromwell scria sau spunea: „Majestatea Sa doreşte să", era vorba de un ordin al regelui. Cu multă vreme în urmă, Elton a demonstrat în detaliu importanţa pe care o căpătaseră ordinele lui Cromwell, care deveniseră lege administrativă la nivelul guvernului.

* în iunie 1540, Cromwell a fost arestat şi acuzat de trădare. A fost executat în luna următoare. Câţiva istorici şi-au exprimat uimirea şi chiar revolta faţă de acest fapt. Totuşi, date fiind caracterul nesigur al poziţiei ministrului, în ciuda eforturilor sale, şi firea tot mai capricioasă a stăpânului său, a cărui consecvenţă era subminată de accese îndelungi de durere, cu mânia şi frustrarea pe care le aduceau, era aproape sigur că acest fapt urma să se întâmple. Pentru istoric problema nu este de ce s-a întâmplat, ci de ce s-a întâmplat în acel moment.

În ciuda faptului că toate iţele comploturilor şi ale contracomploturilor s-au dovedit imposibil de descâlcit, este sigur că evenimentele au atins punctul culminant foarte repede. Deşi este adevărat că poziţia lui Cromwell a început să se clatine din momentul în care a ales să o peţească pentru rege pe Anna de Cleves, această căsătorie devenind în final un dezastru (vezi paginile 11–12), în 1539,

de atunci a reuşit să

mai câştige, totuşi, din terenul pierdut. A fost, de exemplu, un semn de mare onoare pentru el când, cu câteva luni înainte de înlăturarea sa de la putere, regele l-n lacul conte tic fissex – o înnobilare care avea loc foarte rar, mai ales că era vorba de cineva care provenea dintr-o familie modestă. Henric nu ar fi procedat în acest fel dacă ar fi avut şi cea mai mică intenţie să-l înlăture pe principalul său ministru.

Se pare că cei mai influenţi dintre adversarii lui Cromwell – regrupată facţiune Boleyn, condusă de ducele de Norfolk – au reuşit să facă rost de un atu, pe care nou numitul conte nu l-a putut contracara. L-au momit pe Henric cu cea de-a doua nepoată a lui Norfolk (Anna Boleyn fusese prima) şi au amestecat „otrava" împrăştiată despre ministru „într-o ceaşcă de miere" despre Caterina Howard. O tânără de 19 ani. Regele a fost dus de nas şi a crezut minciunile şi înşelăciunile despre Cromwell, plătind preţul pentru zburdalnica tânără ce a devenit cea de-a cincea soţie a sa. Temeiurile pe baza cărora a fost acuzat Cromwell nu trebuie luate prea în serios de cercetători: decizia a fost luată pentru a-l distruge, în primul rând, după care au fost căutate pricinile. Acuzaţia care l-ar fi impresionat cel mai mult pe Henric a fost că Thomas Cromwell a complotat în secret pentru a introduce în Biserică o versiune nouă de protestantism, de tip anabaptist, în ciuda faptului că regelui îi displăceau schimbările radicale la nivelul religiei oficiale.

Existau suficiente dovezi ale simpatiilor lui Cromwell faţă de credinţa protestantă ca o asemenea acuzaţie să pară credibilă – cu excepţia faptului că nu se putea pune la îndoială sinceritatea mărturisirii pe care o făcea frecvent, că ar îndeplini orice i-ar spune regele şi ar crede în ceea ce ar vrea acesta. Sfida orice logică să execuţi un servitor atât

de credincios, fapt pe care Henric l-a realizat imediat ce pasiunea stârnită de noua sa soţie-jucărie s-a consumat. Printre cele mai mari ironii ale acestui extrem de bizar episod se numără executarea lui Cromwell aproape simultan cu căsătoria lui Henric cu Caterina (dând impresia că evenimentele s-au determinat reciproc) şi recunoaşterea de către Henric a faptului că inamicii lui Cromwell l-au înşelat pe măsură. Regele devenea tot mai convins că, înainte de măritiş, Caterina fusese foarte libertină, iar ea se gândea tot mai serios la adulter – după ce şi-a dat seama ce

înseamnă să te măriţi cu un om care îţi displace fizic şi care este cu 30 de ani mai mare decât tine. Regele nu putea decât să regrete acum şi nu-i rămânea decât să o sorteasscă pe Caterina şi pe prietenii ei cei mai apropiaţi aceluiaşi destin care căzuse atât de nedrept pe capul lui Thomas Cromwell. Aceasta, bineînţeles, nu avea cum să-l readucă la viaţă pe singurul om care ar fi putut conduce Anglia în turbulenţii ultimi ani ai domniei lui Henric.

6 Concluzii

După toate cercetările, dezbaterile, atacurile şi apărările, care este adevărul despre cariera politică şi semnificaţia istorică a lui Thomas Cromwell, care să poată fi acceptat cu oarecare credit?

Ar putea exista un anume consens printre istorici, mai mare decât ne închipuim dacă ţinem cont că până acum au avut loc lungi dispute. Se poate vorbi de consens în privinţa faptului că Thomas Cromwell a fost o personalitate politică deosebită, care şi-a folosit extraordinalele capacităţi intelectuale pentru a transforma câteodată vagile aspiraţii politice ale lui Henric al VIII-lea în politici perfect fezabile, pe care apoi le-a aplicat în amănunt, indiferent de

împrejurări. Acest lucru a fost posibil pentru că el a reuşit întotdeauna să urmărească obiectivul general, chiar dacă s-a adâncit în studiul celor mai mici detalii. În acest fel, a reuşit să distingă între amănuntele esenţiale şi cele neesenţiale şi să nu se împotmolească în treburi urgente, dar neimportante. Ritmul său de muncă era fenomenal şi datorită acestui lucru nu a avut nevoie de asistenţi. Comparaţiile făcute peste secole sunt întotdeauna controversate, datorită diferenţelor mari dintre cunoştinţele şi tehnicile folosite, dar câţiva istorici au fost gata să susţină că Thomas Cromwell a fost poate cel mai eficient ministru din toate timpurile. Desigur că nimeni nu a argumentat convingător contrariul.

Dacă se acceptă că argumentele impresionante ale lui Elton privitoare la semnificaţia istorică a lui Cromwell sunt mai degrabă interesante decât convingătoare – şi avem puţine motive să nu procedăm

aşa se poate vorbi în general de consens referitor la locul pe care îl ocupă anii 1530 în dezvoltarea de perspectivă a statului englez. A fost un deceniu în care monarhia descentralizată şi prost definită „de tip medieval” a căpătat multe trăsături de stat modern, centralizat şi birocratic, în care supremaţia dreptului naţional a început să-şi joace rolul şi să fie acceptată. Majoritatea istoricilor sunt acum de acord că, deşi Cromwell avea vederi bine conturate referitoare la avantajele unui asemenea evoluţii, deciziile care duceau la schimbări aveau un caracter particular, erau în general comandate de rege şi îşi propuneau atingerea altor obiective. Astfel, o serie de coincidenţe au făcut să pară că era vorba de o politică foarte coerentă, când, de fapt, avea loc un demers obişnuit într-o organizaţie complexă, cu reţele de grupuri de putere aflate în concurenţă. Deciziile erau luate sub presiunea prezentului,

obiectivele pe termen lung furnizau doar un cadru în care puteau fi evaluate opţiunile cele mai uşor de luat. Indiferent care a fost sau nu idealul de stat avut de Cromwell în minte, prima sa motivaţie a fost să-i facă voia stăpânului său, indiferent în ce stare de spirit se afla acesta în acel moment. Miracolul este că, în ciuda acestor împrejurări, politica sa este caracterizată de consecvenţă.

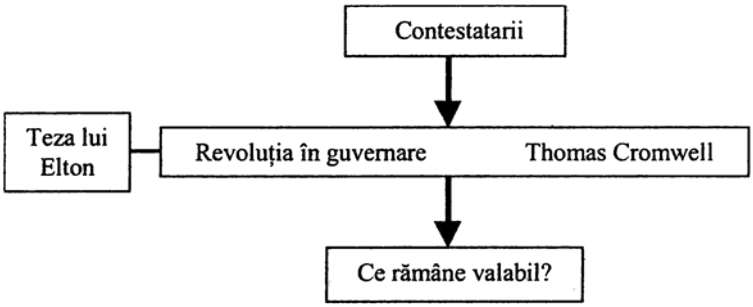

Rezumat – Thomas Cromwell

154

Să luăm notiţe despre „Thomas Cromwell”

Hstc important să reţineţi că mai aveţi de citit despre Thomas Cromwell. Deşi în acest capitol sunt trecute în revistă toate problemele importante referitoare la el, nu se regăsesc şi toate faptele de care veţi avea nevoie când veţi discuta despre semnificaţia sa istorică. Pentru acest lucru este nevoie să cunoaşteţi mai multe despre Reforma din Anglia care a avut loc în anii 1530.

După ce citiţi acest capitol, trebuie să rezolvaţi două sarcini importante. Trebuie să elaboraţi idei principale despre două seturi de chestiuni:

1. Controversa în jurul tezei lui Elton

Care sunt punctele de vedere deosebite din teza lui Elton?

Care sunt principalele critici care au fost aduse tezei

sale?

Care este situaţia controversei acum?

2. Thomas Cromwell

Ce este deplin acceptat în ce priveşte contribuţia sa ca ministru principal al lui Henric al VJII-lea?

În ce puncte nu sunt de acord istoricii în ceea ce-l priveşte?

Vă va fi probabil de folos să încercaţi să răspundeţi direct la cele cinci întrebări.

Întrebări bazate pe izvoare despre „Thomas Cromwell”

1 Teza lui Elton

Citiţi cu atenţie citatele din scrierile lui Elton, de la paginile 132 şi 134. Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Ce anume a descris Elton ca fiind singurul element principal de guvernare medievală restaurat de Eduard al IV-lea şi Henric al VII-lea? Care erau cele cinci componente ale sale? (6 puncte)

b) În ce privinţe nu au fost de acord anumiţi istorici cu această parte a analizei lui Elton? (2 puncte)

c) Ce anume susţine Ellon, în al doilea citat, că este cel mai important aspect al revoluţiei în guvernare care a avut loc în anii 1530? (2 puncte)

d) în privinţe nu sunt de acord istoricii în acest punct al analizei lui Elton? (5 puncte)

2 Portretele lui Wolsey şi Cromwell

Studiaţi cu atenţie portretele cardinalului Wolsey şi Thomas Cromwell, reproduse la paginile 74 şi 149. Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Presupunând că portretele erau pe placul subiecţilor, ce putem deduce despre felul în care a dorit să fie pictat fiecare dintre cei doi? Evidenţiaţi asemănările şi deosebirile. (10 puncte)

b) Care este semnificaţia obiectelor aflate pe masă în portretul lui Cromwell? (5 puncte)

CAPITOLUL 7

Ultimii ani ai domniei

1 Introducere

Henric al VIII-lea a murit la 28 ianuarie 1547. Nu a fost un eveniment neaşteptat. Era grav bolnav de mai bine de un deceniu şi de multă vreme doctorii şi curtea se aşteptau ca pacientul şi monarhul lor să moară. La urma urmei, nu mai era tânăr. Faptul că ajunsese la 54 de ani însemna că trăise mai mult decât majoritatea contemporanii lor săi, într-o vreme în care un om de 40 de ani era considerat la vârsta bătrâneţii, nu a maturităţii, ca acum. La anii lui nu mai era nici sănătos. Suferea dureri atroce din pricina umflării picioarelor (anumiţi istorici susţin că numai un picior era afectat) şi avea periodic crize îngrozitoare, iar dezumflarea lor îi aducea, paradoxal, o mare uşurare. Era foarte gras, talia lui măsura aproximativ 130 cm, iar celelalte părţi ale trupului erau la fel de masive. Acest morman de carne se pare că a dus la accentuarea durerii de care ar fi suferit în orice caz.

Au existat foarte multe controverse cu privire la natura bolii sale. Timp de secole s-a spus că se afla într-un stadiu avansat de sifilis. În popor, bolii i se spunea în Anglia sfrinţie sau boală franţuzească, fiecare ţară europeană folosind pentru identificarea ei numele unei ţări dispreţuite sau duşmane din vecinătate. Pentru spanioli, de exemplu, ea era boala englezească. Doctorii credeau în mod incorect că, dacă bolnavii luau cantităţi mici de mercur, evoluţia bolii putea fi încetinită sau chiar oprită, dar există dovezi clare că lui Henric nu i s-a prescris acest tratament. Aşadar, în vremea lui nu se considera că este victima sifilisului şi nu există nicio dovadă că doctorii au greşit diagnosticul unei boli evidente. Totuşi, deşi toată lumea ştie de ce anume nu

suferea, nu se cunoaşte ce boală avea de fapt. Autorii celor câteva cărţi şi ai numeroaselor articole

157

Henric al VIII-lea, portret ele Cornelys Matsys, 1544

158

pe aecastă temă nu au ajuns la un punct comun de vedere şi trebuie să acceptăm că nu există dovezi suficiente pentru a determina cu precizie despre ce este vorba. Putem susţine, fără teamă de eroare, că regele avea mai multe afecţiuni. Creierul i-a fost afectat în urma unui accident survenit la un turnir, în 1536 şi suferea de avitaminoză, din cauza unei diete dezechilibrate. Oricât ar fi de interesant de speculat asupra naturii bolilor lui Henric,

doar efectele lor asupra sa au de fapt semnificaţie istorică.

Concepţia „ortodoxă” a susţinut că perioada cuprinsă între înlăturarea lui Cromwell şi moartea lui Henric a fost una a declinului constant atât la nivelul afacerilor regelui, cât şi ale ţării, lucrurile înrăutăţindu-se vizibil, astfel încât moştenitorului său şi principalilor săi supuşi le-a fost lăsată o situaţie disperată. Ultimii şase ani ai domniei sale au fost caracterizaţi de crize recurente, provocate în mare parte de reacţiile exagerate şi de excentricităţile din ce în ce mai mari ale unui conducător tot mai tiranic şi mai înnebunit de dureri. Se spune despre Henric că oscila între lungi perioade de disperare neagră şi depresie şi mici pauze pline de un optimism nerealist; în timpul primelor deciziile erau luate cu atâta întârziere încât provocau un adevărat haos în treburile statului sau, dacă erau luate în timpul crizelor de optimism, se bazau pe premise atât de nerealiste, încât rezultatele nu puteau fi decât dezastruoase.

Susţinătorii acestei teze se sprijină pe un tablou care pare să le sintetizeze argumentele. Acesta este portretul lui Henric, pictat de Cornelys Matsys, în 1544 (vezi pagina 157). Chiar dacă el s-a vrut o imagine flatantă a regelui, privitorii din secolul XX nu observă decât faţa buhăită a unui om grav bolnav, a cărui răutate, şi chiar nebunie, este evidentă în lucirea ochilor săi porcini şi în conturul buzelor sale subţiate. Fără îndoială că, aşa cum este înfăţişat aici, poţi crede poveştile despre tirania şi cruzimea sa. Dovezile zdrobitoare despre principalele treburi de stat rezolvate de el în această perioadă confirmă aceste concluzii.

159

2 Caterina Howard

Toţi istoricii sunt de acord că cea de-a patra căsătorie, un eşec, cu Anna de Cleves, a fost o greşeală a lui Thomas Cromwell (vezi pagina 11). Totuşi, cea de-a cincea, cu

tânăra Caterina Howard, care i-a urmat rapid, a fost considerată o dovadă clară că Henric nu mai era cu capul pe umeri în ultimii săi ani de viaţă.

Caterina era fiica fratelui mai mic al ducelui de Norfolk. Făcea parte din tânăra generaţie a clanului Howard, aleasă să susţină ambiţiile politice şi dinastice ale familiei. Cel dintâi între aceşti tineri era contele de Surrey, care urma în curând să preia conducerea familiei, pentru că tatăl său, ducele de Norfolk, trecuse de 60 de ani şi nu mai avea mult de trăit. Surrey (sau Norfolk, cum urma să se numească) era al doilea după familia regală în ceea ce priveşte vechimea nobiliară, în venele sale curgând sângele celor mai vechi două familii din ţară. Prin mama sa, moştenitoarea ultimului duce de Buckingham (vezi pagina 75), putea să pretindă că se trage din regii Plantageneţi, iar de la tatăl său moştenise mantia ultimului baron din elita anglo-normandă. Cu toate acestea, actuala poziţie socială nu era pe placul familiei. Ei doreau mai multă putere politică şi considerau că aceasta le fusese refuzată pe nedrept de regii din familia Tudor. Primul pas pentru atingerea acestui ţel era să îi înlăture pe slujitorii de origine umilă care se aflau în jurul regelui şi care îi împiedicau pe adevăraţii nobili să-şi ocupe locul ce le revenea de drept la conducerea treburilor statului. În 1540 aceşti parveniţi erau conduşi de Thomas Cromwell. S-a pus la cale atunci complotul pentru înlăturarea sa. Se pare că o componentă minoră a planului lor presupunea ca Henric să fie implicat într-o aventură cu o tânără din familia lor, care apoi urma să-l alimenteze pe rege cu informaţii false despre principalul său ministru. Nu se ştie când a fost înlocuită ideea de la început cu cea a căsătoriei, care ar fi adus un mai mare profit dacă femeia ar fi dat naştere şi unor moştenitori pentru bătrânul rege (cărora le-ar fi revenit într-o bună zi tronul, ţinând cont de sănătatea şubredă a lui Eduard şi de cât de uşor ar fi putut fi declarate fiice

nelegitime Maria şi Elisabeta) şi l-ar fi vrăjit cu farmecele ei tinereşti.

160

Caterina Howard, o femeiuşcă păcătoasă în vârstă de 19 ani (deşi principalul ei biograf a făcut investigaţii exhaustive, nu a reuşit să afle anul în care s-a născut), a fost aleasă drept momeală. Prima parte a planului a avut un succes total. Deşi este puţin probabil că perspectiva câştigării favorurilor ei a fost un factor important în decizia regelui de a scăpa de Cromwell, Henric a fost cucerit de ea imediat ce a fost adusă la curte. I-a devenit amantă de bună voie şi, probabil pretinzând că este însărcinată, a devenit peste câteva luni soţia sa. Desigur că nu i-a fost greu mai apoi să-i explice că a pierdut prezumtiva sarcină, cu atât mai mult cu cât avea timp suficient să mai aibă alţi copii. Regele era în culmea fericirii şi nimic nu îi făcea mai mare plăcere decât să o înconjoare cu semne de dragoste pe noua sa regină, fie că era vorba de bijuterii sau de favoruri politice, cerute la indicaţiile mentorilor ei. Steaua familiei Howard strălucea şi se afla în ascensiune.

Din nefericire pentru succesul pe termen lung al planului, Caterinei îi lipsea simţul politic, ca şi Annei Boleyn, cealaltă nepoată a ducelui de Norfolk, care a devenit regină, nefiind binecuvântată cu priceperea de a se descurca printre intrigile de la curtea lui Henric. Ea s-a plictisit repede să mintă că-şi iubeşte soţul aşa cum o iubea el. Cu aceeaşi uimitoare lipsă de judecată politică ce îi caracterizase pe Norfolk şi pe principalii membri ai familiei timp de decenii întregi, aceştia nu au făcut niciun efort pentru a o sili pe regină să se comporte raţional. „Supraveghetoarele” ei nu numai că i-au permis să caute satisfacţii romantice (şi probabil sexuale) în alte părţi, dar au făcut chiar pregătirile necesare în acest scop. Aveau dreptate să creadă că Henric era atât de îmbrobodit încât să nu observe că ea îşi împarte

nurii şi altora. Henric nu a observat nimic, dar rivalii familiei Howard şi-au dat seama ce se petrecea şi au profitat de ocazie pentru a-şi discredita adversarii. Ei au adunat toate dovezile posibile despre indiscreţiile Caterinei şi i le-au dat lui Henric. Faptul că informaţiile i-au fost înmânate într-un sul sigilat, în mijlocul unei slujbe ţinute de arhiepiscopul de Canterbury, împreună cu rugămintea şoptită să citească documentul mai târziu, când e singur, este un semn că personalităţile publice importante se temeau de crizele de furie ale regelui din această perioadă a domniei sale. După cum era

de aşteptat, Henric s-a înfuriat când a citit conţinutul hârtiei şi i-a acuzat pe autori că s-au lăsat înşelaţi de nişte născociri. Dar când, sub tortură, tinerii implicaţi au mărturisit adevărul, regele nu a avut de ales; a trebuit să accepte că nevasta sa iubită îşi bătuse joc de el. Regele şi-a dat seama că se purtase ca un bătrân stupid şi credul în întreaga afacere şi asta l-a deprimat mult; de aceea nu s-a răzbunat aşa cum ar fi făcut-o în alte împrejurări pe toţi aceia care îl aduseseră în situaţia aceea neplăcută. Regina, principala doamnă de companie din suita ei şi doi bărbaţi implicaţi în afacerile adulterine au fost executaţi în februarie 1542, dar lui Norfolk şi asociaţilor săi apropiaţi li s-a permis să se retragă de la curte, căzuţi în dizgraţie, însă fără să fie pedepsiţi. Triumful înregistrat de ei în 1540 a devenit o eclipsă în 1542, dar din fericire nu şi dezastrul total la care se aşteptaseră atunci când a izbucnit scandalul.

3 Politica externă

Punctul central al acuzelor împotriva lui Henric în anii 1540 a fost acela că politica sa externă a reprezentat un eşec uriaş şi costisitor, el risipind averea mănăstirilor, care

ar fi trebuit să îi asigure monarhiei independenţă financiară şi renunţarea la impozitele speciale percepute de la supuşii săi timp de mai multe generaţii. S-a susţinut că a revenit la practicile discreditate din prima parte a domniei, deşi ar fi trebuit să realizeze că îl vor duce la faliment, Ură ca să îi aducă lui sau ţării vreun avantaj în schimb. Este acuzat că a căutat să-şi recâştige tinereţea pierdută, în special după lecţia amară pe care a primit-o din căsătoria cu necredincioasa Caterina Howard, alergând după succese militare peste hotare când nu exista nicio perspectivă realistă de a le obţine. Se spune nu numai că ţelurile sale erau nerealiste, ci erau urmărite cu atâta incompetenţă încât, chiar dacă ar fi avut vreo şansă de succes, regele le-ar fi transformat într-un dezastru. Este imaginea unui conducător care îşi trimite armata să cucerească Scoţia fără să aibă o hartă sau altceva decât o noţiune vagă despre poziţia geografică a ţinuturilor aflate la nord de limesul lui Hadrian sau a unui rege gras ridicat cu un dispozitiv special pe cal, îmbrăcat complet în armură (cu excepţia pieselor metalice pentru

protejarea picioarelor, îndepărtate ca să lase libere umflăturile groteşti) atunci când pornea în fruntea trupelor într-o campanie pe continent, în timp ce aceia care îndrăzneau (aliaţi şi supuşi deopotrivă) îl implorau să rămână acasă, astfel ca augusta sa persoană să nu fie în pericol în toiul luptei.

Există dovezi considerabile în sprijinul acestei interpretări a evenimentelor.

Se pare că în anii 1530 Henric şi-a dat seama că nu avea niciun rost să urmeze o politică externă „progresistă”. Probabil că sub influenţa lui Thomas Cromwel! a lăsat ca superputerile de pe continent (Franţa şi Imperiul habsburgic) să se consume în rivalităţi, în timp ce el avea

să se concentreze asupra afacerilor interne. A reuşit chiar să evite o mare catastrofă, în anii tulburi 1538 şi 1541, când părea că se formase împotriva sa o mare coaliţie. În aceşti ani, poziţia internaţională a Angliei era dezastruoasă. Papa îl declara pe Henric un eretic ce trebuia înlăturat de la tron, iar scoţienii păreau interesaţi să se alăture lui Carol Quintul şi Francisc I, care făcuseră pace, unindu-şi forţele pentru a duce la îndeplinire ordinul papei. A fost cu atât mai uimitor că, deşi Henric nu mai era obligat să lupte cu cele două puteri, Anglia fiind scoasă din joc după reluarea ostilităţilor dintre Carol şi Francisc, în 1542, el totuşi a plecat la război.

Obiectivul său principal era să câştige o victorie importantă împotriva francezilor. Se pare că intenţia sa era să îşi întărească renumele. Probabil se gândea că această victorie îi va aduce nişte teritorii importante în nordul Franţei, dar pare şi mai probabil că s-ar fi mulţumit şi cu un câştig mai mic, dacă ceilalţi conducători l-ar fi considerat semnificativ. Era însă foarte conştient că, înainte de atacul asupra Franţei, trebuia prevenită invazia dinspre Scoţia. Aceasta s-ar fi putut întâmpla atunci când armata engleză s-ar fi aflat dincolo de Canalul Mânecii, pentru că vechea alianţă dintre Franţa şi Scoţia, creată contra Angliei în primul rând, era la fel de puternică. Sub domnia nepotului lui Henric, Iacob al V-lea, Scoţia se arătase dornică să se alăture unui atac împotriva „vechiului duşman”, Anglia, care ar fi fost organizat în 1539 sau în 1540.

163

a) Scoţia

Henric avea o părere proastă despre curajul şi perseverenţa vecinilor săi din nord. El şi-a imaginat că pot fi lesne puşi pe fugă. I-a solicitat lui Iacob al V-lea o întâlnire la York, în vara anului 1541, în timpul unicei vizite făcute în comitatele din nord, astfel încât să-l sperie pe nepotul său,

iar acesta să renunţe la prietenia cu inamicii potenţiali ai Angliei de pe continent.

Henric a fost sincer uimit când şi-a dat seama că l-a aşteptat degeaba pe regele Scoţiei în capitala din nord a statului său. Regele Scoţiei a prezentat cele mai incredibile scuze cu privire la absenţa sa, susţinând că era imperativ necesar să nu-şi părăsească în acel moment regatul. Când şi presiunile diplomatice care au urmat au fost tratate la fel, dovedind că regele scoţian voia doar să se joace cu unchiul său, pentru a câştiga timp, Henric a luat hotărârea să facă o demonstraţie de forţă. În vara anului 1542 a fost trimisă într-acolo o armată condusă de ducele de Norfolk, ca să bage frica în scoţieni. Aceasta a jefuit şi a ars destule oraşe şi sate, ca scoţienii să-şi dea seama că lucrurile puteau degenera, dacă nu manifestau respect faţă de englezi când negociau cu alte state. Dar deşi atacul a făcut atâtea pagube, el a fost prost organizat şi aprovizionat, iar armata s-a văzut nevoită să se retragă spre sud mult mai curând decât fusese prevăzut. Lacob s-a convins astfel de slăbiciunea Angliei, nu de puterea ei – aşa cum fusese intenţia lui Henric. A fost încurajat, astfel, să lanseze propriul atac de răzbunare în sud, ca să arate că nu se lăsa deloc intimidat de vecinul său mai puternic.

Rezultatul a fost bătălia de la Solway Moss, din noiembrie 1542, care a reprezentat una dintre cele mai mari umilinţe militare ale Scoţiei. Lucrurile au fost cu atât mai grave, cu cât ea s-a datorat unei culpe proprii. Un corp mare de armată scoţian, bine echipat, a căzut în capcană, înfundându-se într-o mocirlă, când a avut de înfruntat o mână de englezi. Armata a fost în plus paralizată şi de rivalităţile dintre diferitele ei corpuri, pentru că liderul nici unui grup nu voia să primească ordine de la ceilalţi. Cea mai mare parte a scoţienilor au preferat să se predea în loc să lupte,

în timp ce restul au fugit. Un cimitir noroios îi aştepta pe mulţi fugari, iar trupele engleze au prins mai mulţi nobili şi gentilomi decât orice altă mare armată. Armata scoţiană a încetat să mai existe, din cauza unor acţiuni incompetente ale comandanţilor ei, aproape unice în analele războiului. În acel timp Iacob al V-lea se afla la Edinburgh, iar când a murit, puţin mai târziu, nu a uimit pe nimeni pricina morţii, şi anume ruşinea. A lăsat-o moştenitoare la tron pe fiica sa, care se născuse cu doar câteva zile înainte.

Vestea despre aceste evenimente l-a determinat pe Henric să îşi reevalueze politica. Nu mai dorea să aibă linişte în Scoţia, ci să pună mâna pe ea. Probabil ştia ce se întâmplase când ducele de Bretania murise, în împrejurări asemănătoare, în anii 1490. Atunci drepturile de tutelă asupra tinerei moştenitoare fuseseră invocate de suzeranul ei, regele Franţei, el însuşi copil atunci. Prin urmare, ea a trebuit să se mărite cu tutorele ei şi Franţa a obţinut astfel o mare provincie. Regii Angliei susţineau demult că sunt suzeranii regilor Scoţiei şi, în ciuda faptului că această pretenţie se lovise mereu de rezistenţă, Henric încerca acum să procedeze cu Scoţia cum procedase Franţa cu Bretania. Henric nu şi-a trimis armata să captureze copilul pe care îl avea sub tutelă, aşa cum procedaseră francezii, ci a încercat să-şi atingă ţelul prin mijloace paşnice. Probabil că nu dorea să-şi piardă soldaţii, antrenaţi pentru a ataca Franţa, planul său secret.

Henric a fost mereu ademenit de ideea succesului în politica sa din Scoţia, succes care nu a venit niciodată. Tocmai inabilitatea sa de a ajunge la victorie, atunci când părea că o are în mână, i-a făcut pe mulţi istorici să-l condamne. Se poate spune că a luat o decizie nepotrivită la fiecare pas. Pe nobilii capturaţi la Solway Moss i-a încărcat cu daruri şi le-a dat voie să se ducă acasă, după ce aceştia i-au promis că vor face totul pentru a servi cauza engleză.

Nu au făcut nimic de acest fel. S-au pierdut luni în şir cu negocierea unui tratat (Tratatul de la Greenwich, din iulie 1543) cu reprezentanţii scoţieni, care, până la urmă, nu a corespuns cerinţelor engleze. Maria, fiica minoră a lui Iacob al V-lea, avea să rămână în Scoţia până la vârsta de zece ani, când urma să fie adusă în sud pentru a se căsători cu Eduard, fiul lui Henric şi moştenitorul

său. Cerinţa englezilor era ca ea să fie trimisă imediat în Anglia, ca scoţienii să nu mai poată încheia şi alte înţelegeri. La aceasta, se adăuga permisiunea acordată scoţienilor de a-şi păstra toate înţelegerile oficiale cu Franţa. În timp ce aveau loc aceste negocieri prelungite, capacitatea militară a Scoţiei se refăcea. La sfârşitul anului, scoţienii au refuzat să semneze tratatul, care a rămas o simplă bucată de hârtie. S-au făcut eforturi de a cumpăra sprijinul celor mai importanţi lideri politici scoţieni, dar deşi aurul a fost primit, englezii nu au câştigat nimic în schimb. La începutul lui 1544, Henric a realizat, cu întârziere, că era necesară o nouă demonstraţie de foiţă, dacă voia ca scoţienii să joace cum le cântau englezii. Dar campania fulger de zece zile, care a dus la incendierea oraşului Edinburgh, s-a dovedit a fi o opţiune greşită. Scoţienii erau din nou uniţi, ţara era capabilă să desfăşoare o armată şi să furnizeze ascunzători sigure pentru trupele franceze aliate. Când a murit Henric, Scoţia era mult mai ostilă Angliei decât fusese vreodată şi nu renunţase deloc la raidurile în sud, organizate în cele mai delicate momente politice. Nu ar fi prea dur dacă am cataloga politica lui Henric cu Scoţia din anii 1540 drept un eşec penibil. Fusese ratată o poziţie de superioritate cu nişte costuri foarte mari şi tot ce rămânea mai bun de făcut pentru viitor era să se păstreze starea de lucruri din acel moment.

b) Franţa

Fără îndoială, în ultimii şase ani de viaţă, Henric a fost mult mai preocupat de relaţiile cu Franţa decât de cele cu Scoţia, care erau rareori considerate mai mult decât un mijloc în atingerea unui obiectiv. În vara lui 1541, când încă se mai încălzea la văpaia dragostei pe care credea că i-o poartă Caterina Howard, lui Henric i-a venit ideea de a organiza o a doua expediţie (după cea din 1513), pentru a câştiga faimă în Franţa. Probabil doar faptul că era curtat de Carol Quintul ca potenţial aliat în ultima rundă a încleştării dintre Habsburgi şi Valois l-a făcut pe Henric să iasă, la mijlocul anului 1542, din tristeţea în care îl aruncase trădarea celei de-a cincea neveste. Deşi a făcut mari eforturi pentru a-l determina pe Carol să plătească scump această alianţă, până la urmă, în februarie

1543, a cedat şi a fost de acord să se alăture împăratului, pentru a ataca Franţa, fără să fi câştigat nimic în schimbul eforturilor sale diplomatice. Ambele părţi au convenit să organizeze fiecare câte o armată împotriva Franţei, în anul următor, să se coordoneze pentru un marş spre Paris şi să nu încheie pace separat. Henric nu avea niciun avantaj special din această înţelegere.

A fost într-adevăr o surpriză (ţinând cont de numărul mare de conducători care nu-şi respectau promisiunile făcute prin tratate) că ambele armate şi-au desfăşurat forţele la data convenită, în 1544. Dar aici s-a încheiat şi cooperarea eficientă dintre Carol şi Henric. Henric s-a folosit de toate scuzele posibile pentru a nu se îndrepta spre Paris şi nu a pregetat să-şi conducă cea mai mare parte a armatei dinspre Calais spre portul Boulogne, asediindu-l. Se pare că el a dorit întotdeauna să facă din capitularea acestui orăşel relativ neimportant piatra de hotar a campaniei sale. Se pare că şi Carol avea obiective

separate, dar nu a pornit să le înfăptuiască decât atunci când i-a fost limpede tactica lui Henric şi faptul că aliatul său îl părăsise. Nu s-a lăsat nici el mai prejos însă. În timp ce forţele engleze distrugeau fără prea mare efort apărarea oraşului Boulogne, francezii s-au limitat la activitatea diplomatică. Carol a fost receptiv la propunerile inamicului. A fost o coincidenţă izbitoare faptul că exact în ziua când oraşul Boulogne se preda soldaţilor englezi (conduşi de ducele de Suffolk, supravegheat de aproape de rege), Carol şi Francisc semnau un tratat de pace. Francezii puteau acum să-şi concentreze întreaga atenţie spre invadatorul de dincolo de mare. Henric nu avea deloc intenţia de a se confrunta singur cu puternica armată franceză. Boulogne a fost împânzit de garnizoane, a fost alimentat cu provizii, iar regele şi cea mai mare parte a armatei engleze s-au întors acasă, pentru a-şi sărbători „triumful”.

Era prea târziu (puţine confruntări militare aveau loc toamna sau iarna) ca francezii să facă mai mult decât o încercare de formă pentru a-şi recupera teritoriul pierdut. Ca să se răzbune, trebuiau să aştepte până în primăvara anului 1545. Din informaţiile secrete primite, lui Henric i-a fost limpede că francezii urmăreau să îi facă pe englezi să simtă acelaşi gust amar, plănuind un atac dincolo de Canalul Mânecii.

167

Această veste s-a răspândit repede în comitatele din sud, unde fuseseră ridicate fortificaţii în timpul celor cinci ani de spaimă faţă de război şi unde se înălţaseră acum şi altele noi. Aici aveau loc concentrări militare, pentru ca trupele să se poată deplasa repede unde era pericolul mai mare. Probabil că englezii şi-au dat seama de proporţiile pericolului, aflând care erau dimensiunile armatei strânse de francezi, printre care se numărau şi câteva galere aduse din Marea Mediterană lângă coasta normandă. Până la

urmă, campania din 1545 a fost un punct culminant, în sens negativ. Francisc, care nu avea nicio bază militară pe solul englez, corespunzătoare oraşului Calais, de unde să organizeze atacurile, a fost nevoit să acosteze cu armata direct pe teritoriul inamic. Gândul său era să atace direct apărarea navală engleză din portul Portsmouth, în speranţa că flota sa uriaşă o va distinge pe cea engleză şi va putea să debarce fără nicio oprelişte. Dar incompetenţa comandanţilor a făcut ca – împiedicate şi de vânturile potrivnice, care împingeau corăbiile franceze înapoi, spre propria linie de coastă – cele două flote să nu se poată apropia suficient pentru a se angaja în luptă înainte de terminarea proviziilor francezilor şi de retragerea lor forţată. Englezii au făcut foarte multe cheltuieli (ca şi francezii, de altfel), dar în rest au scăpat foarte uşor. S-au înregistrat mici pagube datorită distrugerilor provocate de un grup de atac pe Insula Wight şi datorită faptului că una dintre navele de care era mândru Henric, „Mary Rose”, s-a scufundat singură în portul Portsmouth, încercând să facă manevre cu turnurile la babord. Nici în cele mai frumoase vise nu şi-ar fi închipuit învingătorul de la Boulogne că va scăpa atât de uşor. La aceasta s-a adăugat şi faptul că fortificaţiile din Boulogne au rezistat tuturor încercărilor francezilor de a le distruge. S-a ajuns astfel într-un impas militar.

Curând a fost evident că activitatea diplomatică era la fel de incapabilă, pe cât fusese forţa armată, de a pune capăt războiului. Principalul blocaj îl constituia faptul că, pe când Franţa nu era pregătită să semneze un tratat prin care să cedeze Angliei unele teritorii ale sale, Henric nu dorea să renunţe la oraşul Boulogne aşa repede, după ce îl capturase. Până la urmă s-a ajuns la o formulă care i-a mulţumit pe ambii regi. În iunie 1546 s-a semnat Tratatul de la Ardres (un sătuc

foarte aproape de Câmpia Cortului de Aur). Francisc îşi recupera toate teritorii le, inclusiv Boulogne, pe care le cucerise Menrie cu doi ani în urmă, Onoarea sa rămânea neatinsă. Teritoriile urmau să intrate în stăpânirea franceză după opt ani, între timp plătindu-li-se englezilor mari suine de bani. Regele englez se aştepta ca francezii să nu cedeze şi să nu ofere aurul, iar oraşul Boulogne să rămână în continuare în stăpânirea englezilor. Astfel şi onoarea lui Henric a rămas nepătată.

Deşi se poate spune că tratatul l-a avantajat pe Henric, este mult mai bine să relevăm că niciuna dintre părţi nu a avut de câştigat, nici de pe urma războiului, nici de pe urma păcii. Cu siguranţă că majoritatea istoricilor vor arunca toată vina episodului francez asupra lui Henric. După părerea istoricilor, cheltuielile acestei întreprinderi nu ar fi putut fi egalate nici prin câştigarea unor teritorii, nici prin faimă. Este limpede şi că banii promişi de Francisc erau insuficienţi pentru a acoperi enormele cheltuieli ale englezilor pentru apărarea oraşului Boulogne, în anii dinainte ca el să fie cedat francezilor, ca să nu mai vorbim de rambursarea costurilor iniţiale pentru capturarea portului, după cum fusese înţelegerea. Colosala iresponsabilitate financiară, care l-a făcut pe Henric să se angajeze într-un război inutil cu Franţa, i-a uimit pe cei mai mulţi comentatori. Nu este vorba pur şi simplu doar de cheltuieli (peste 2 milioane de lire sterline, echivalentul cheltuielilor de guvernare obişnuite, timp de un deceniu), cât mai ales de măsurile la care a trebuit să recurgă Henric pentru a face rost de bani, prilej de comentarii negative. Impozitele mari şi împrumuturile forţate, care au furnizat mai mult de o treime din suma necesară, au provocat greutăţi claselor conducătoare, dar ele au fost suportabile. Mai puţin scuzabil a fost felul în care s-a ipotecat viitorul şi s-a subminat încrederea în sistemul financiar al ţării.

Thomas Cromwell îşi imaginase că achiziţionarea pământurilor mănăstirilor în anii 1530 va furniza coroanei independenţă financiară timp de generaţii, dar regele a vândut ce mai rămăsese (valori de peste 800.000 de lire sterline) ca să acopere cheltuielile pentru campania din 1544. Mai mult, el a împrumutat aproape 100.000 de lire sterline de pe pieţele străine, o datorie pe care succesorii săi vor trebui să o retumeze. Probabil că cea mai gravă acţiune a sa a fost devalorizarea monedei naţionale. El a

recurs de două ori la activitatea frauduloasă de a scoate din circulaţie monedele de argint ale ţării şi a le reemite cu un conţinut mai scăzut de metal preţios, dar cu aceeaşi valoare. Deşi această operaţie i-a adus un profit net de mai mult de un sfert de milion de lire, el a periclitat viitorul monedei naţionale: activitatea economică internă a scăzut întrucât cei care deţineau capital au adoptat o strategie „fără riscuri”, bazată pe cheltuieli şi pe eliminarea investiţiilor.

4Henric tiranul în legătură cu felul în care s-a ocupat de politica externă în ultima parte a domniei sale, se spune că Henric nu numai că nu a reuşit să înregistreze succese, care îi erau, totuşi, la îndemână, dar şi-a înrăutăţit starea sănătăţii şi a pus în pericol averea moştenitorilor săi, prin încercările eşuate de a câştiga glorie militară pe continent. O acuză şi mai gravă i s-a adus privitor la felul în care a condus ţara în anii care i-au precedat moartea. El a fost descris ca un exemplu tipic de tiran violent, care abuza de autoritatea sa, pedepsindu-i nu numai pe cei care îndrăzneau să nu fie de acord cu el sau i se opuneau direct, dar şi pe mulţi dintre aceia pe care îi respecta tocmai pentru acest lucru. Se spune că a instituit un regim de teroare primitiv, în care toată lumea se spiona şi în care

teama că cineva ar fi putut interpreta greşit cuvintele sau acţiunile altcuiva bloca iniţiativa la toate nivelurile în guvern, iar funcţionarii nu întreprindeau nimic până nu primeau instrucţiuni precise de la superiorul lor. Mai rău este că lui Henric îi făcea o plăcere perversă să îi vadă pe supuşii săi agitându-se, afirmând că era posibil să îi ierte pe aceia care îşi mărturiseau toate greşelile şi îi solicitau clemenţa. Câteodată, provoca situaţii delicate cu singurul scop de a-i face să se simtă stânjeniţi pe cei care îi duceau la îndeplinire instrucţiunile.

Unul dintre incidentele care a fost deseori povestit pentru a ilustra aceste trăsături ale conducătorului Henric este încercarea făcută de el în 1546 de a o aresta pe Caterina Pair, cea de-a şasea soţie a sa, acuzând-o de erezie. Henric se căsătorise cu ea pentru a găsi alinare, nu senzaţii

tari (vezi pagina 12). A aliat de concepţiile ei religioase „avansate”, după ce i-a devenit soţie. Facţiunea „conservatoare” de la curte (al cărei membru de Irunte era ducele de Norfolk) a încercat să procedeze cu ea cum făcuseră „progresiştii” cu Caterina Howard. De această dată, acuzaţiile erau de natură religioasă, nu sexuală. Existau dovezi clare că regina Caterina era mai apropiată în concepţii şi în practică de protestantism decât i-o permitea legea. „Conservatorii” l-au ales pe Wriothesley, lordul cancelar, ca să îi înfăţişeze regelui dovezile. Probabil că şi-a îndeplinit bine misiunea, din moment ce regele a fost de acord ca soţia sa să fie arestată şi închisă în Turn pentru interogatoriu. Se pare că Henric a avut grijă să-i spună Caterinei despre ce era vorba, pentru că după câteva ore ea a solicitat să-şi vadă soţul şi i-a câştigat indulgenţa cu promisiunea că va crede şi va face numai ceea ce îi va spune el, în marea sa înţelepciune. Henric s-a declarat mulţumit, dar, probabil înadins, a uitat să-i spună lui

Wriothesley că situaţia se schimbase. Când, a doua zi, lordul cancelar a apărut cu un grup de soldaţi să o aresteze pe regină, asupra lui s-a abătut un potop de jigniri din partea regelui, pentru că a îndrăznit să comită un act de trădare atât de prostesc. Henric şi-a demonstrat deplin întreaga putere.

Un incident similar s-a petrecut cu arhiepiscopul Cranmer, pe care tot „conservatorii” îl acuzaseră că este protestant în secret. De această dată, lui Henric i-a făcut mare plăcere să-i ordone lui Cranmer să cerceteze singur acuzaţiile ce i se aduceau. Prin urmare, acuzatorii s-au văzut confruntaţi cu perspectiva de a fi judecaţi chiar de persoana pe care sperau să o discrediteze. Nu e de mirare că în aceste condiţii nu s-a găsit nicio dovadă! Henric a arătat că nu avea rost să fie atacat singurul dintre slujbaşii săi importanţi în care avea deplină încredere. Timp de mai bine de un deceniu, Cranmer dovedise că nu are nicio ambiţie personală şi că era gata să facă ce îi cerea monarhul.

O reputaţie de slujitor loial îşi crease şi ducele de Norfolk. El traversase cu bine multe situaţii periculoase – mai ales când fuseseră aruncate în dizgraţie nepoatele sale, Anna Boleyn şi Caterina Howard, în 1536 şi 1542 – pentru că implorase mila suveranului său şi îi promisese că va duce la îndeplinire orice sarcină i se va da. Dar norocul

l-a părăsit la sfârşitul lui 1546, când a fost implicat în acţiunea de trădare a fiului său mai mare, contele de Surrcy, care lăsase să se înţeleagă, în mod necugetat, că datorită vechimii familiei sale avea aceleaşi drepturi, ca oricine altcineva, de a fi rege al Angliei. Într-un acces de paranoia, care îl apuca de câte ori apărea o ameninţare, oricât de îndepărtată, faţă de dinastia sa, Henric a ordonat executarea lui Surrcy. Se consideră că, dacă regele ar mai

fi trăit încă o zi, Norfolk ar fi împărtăşit soarta fiului său. Dar aşa, acest amestec de noroc şi umilinţă bine calculată l-a făcut să trăiască suficient pentru a asista la venirea la tron a altui rege.

* Dorinţa regelui de a controla totul chiar de dincolo de mormânt a fost argumentul pe care s-au bazat istoricii pentru a susţine tendinţele megalomanice ale regelui în ultimii ani de viaţă. Ei şi-au susţinut cazul pornind de la conţinutul şi momentul încheierii testamentului regelui. Nu a existat vreo îndoială că succesorul lui Henric va fi unicul său fiu, Eduard, dar odată ce a fost limpede că Eduard va fi încă minor la moartea tatălui său (el nu putea fi declarat major decât cel mai devreme la mijlocul anilor 1550), interesul curţii s-a concentrat asupra aranjamentelor ce trebuiau făcute pentru guvernarea ţării până ce tânărul rege avea să devină adult. Lumea şi-a dat seama că acea facţiune care îşi va asigura poziţia dominantă în timpul minoratului lui Eduard va reuşi să aibă o putere imensă şi să achiziţioneze o avere uriaşă pe socoteala monarhiei.

Cele două facţiuni rivale, care erau oricum numai omogene nu, erau „conservatorii”, conduşi de ducele de Norfolk, şi „progresiştii”, având-l drept lider pe Edward Seymour, conte de Hertford, fratele mamei decedate a lui Eduard. „Conservatorii” doreau ca învăţăturile şi practicile Bisericii anglicane să fie păstrate într-un cadru cât mai tradiţional cu putinţă şi erau de părere că regele trebuie să se sfătuiască cu nobilii de frunte, şi nu cu oameni de origine umilă, aşa cum se întâmpla din 1485. Cel mai abil dintre membrii activi ai facţiunii era Stephen Gardiner, episcop de Winchester, ale cărui comploturi se aflaseră în spatele tuturor încercărilor de discreditare a personalităţilor „progresiste”, începute după ce pierduse lupta cu Thomas Cromwell pentru favorurile regelui, la începutul anilor 1530. „Progresiştii” fuseseră identificaţi cu Cromwell,

în timpul perioadei sale de dominaţie. După căderea sa, în 1540, ei au fost întrucâtva în derută. Poate că noul lor lider ar fi trebuit să fie Thomas Cranmer, arhiepiscop de Canterbury, întrucât le împărtăşea tendinţele protestante. Cranmer însă nu era interesat nici de politică, nici de o poziţie mai bună în ierarhie. Spiritul său competitiv era minim. Reconsolidarea facţiunii ce dorea schimbarea a fost lăsată în seama rudelor lui Eduard din partea mamei.

Istoricii care l-au identificat pe Henric cu personajul negativ din acest joc de putere susţin nu numai că el ştia despre această luptă care avea loc în jurul său, dar chiar o încuraja, ca să stârnească un grup împotriva celuilalt şi să poată controla el în continuare totul. În această lumină au fost interpretate ultimele sale dorinţe şi testamentul. În acest document Henric pretinde ca ţara să fie condusă după moartea sa de un consiliu de regenţă, ai cărui membri să fie cei numiţi de el şi care să nu poată fi schimbaţi. Cerea, de asemenea, ca deciziile consiliului să fie comune, niciun membru să nu fie mai avantajat decât altul. Tentativa de a bloca ascensiunea unui lider, împreună cu faptul că acest consiliu era compus dintr-un număr egal de membri „conservatori” şi „progresişti”, vin în sprijinul părerii că Henric încerca să se asigure că politica va rămâne „îngheţată” în cadrul de atunci, până când fiul său va creşte şi va decide singur ce schimbări să facă, dacă era cazul.

Momentul ales pentru întocmirea şi semnarea testamentului a fost folosit de istorici pentru a susţine ideea că Henric era un tiran care a întrebuinţat tot felul de metode detestabile în ultima parte a domniei sale. În general, s-a considerat că testamentul a fost alcătuit în linii mari la sfârşitul lui decembrie 1546, dar nu a fost autorizată semnarea sa decât o lună mai târziu, când regele şi-a dat seama că urma să moară. Explicaţia care s-a dat cel mai

des pentru aceste evenimente a fost că existenţa testamentului nesemnat, de care aveau cunoştinţă cei numiţi în el, era o tentativă a lui Henric de a intimida mai departe pe supuşii mai importanţi. Faptul că documentul era nesemnat reprezenta o ameninţare clară că, în cazul în care cei amintiţi în paginile lui nu îl mulţumeau, el putea fi schimbat în dezavantajul lor, înainte de versiunea finală.

Aceasta a fost, cu mici variaţii, interpretarea tradiţională, de-a lungul anilor. În ultimii ani ai vieţii – chiar cu câteva ore înainte să

moară – Henric a fost descris drept un tiran egoist şi lipsit de scrupule, care a condus ţara numai spre dezastre, în defavoarea intereselor ei, ale guvernului şi ale supuşilor. S-a susţinut că a lăsat în urmă probleme grave, cărora succesorii săi cu greu le-au făcut faţă şi asta numai datorită norocului. Înţelesul implicit a fost că dacă el ar fi murit mai devreme, interesele sau reputaţia celor implicaţi nu ar fi avut de suferit atât de mult.

5 Alte interpretări

Deşi nu a existat nicio tentativă serioasă de a descrie ultimii ani ai domniei lui Henric drept o perioadă de guvernare încununată de succes sau în beneficiul naţional, s-au adus totuşi numeroase obiecţii interpretării „ortodoxe” prezentate mai sus. Deşi ele nu au putut constitui o interpretare opusă celei tradiţionale, au reuşit să constituie baza unei reevaluări semnificative, care nu îl judecă pe Henric atât de aspru. Pentru fiecare dintre acuzaţiile aduse împotriva sa au fost găsite şi circumstanţe atenuante.

a) Căsătoriile lui Henric

Puţine pot fi spuse în apărarea lui Henric, în ceea ce priveşte relaţia sa cu Caterina Howard, cu excepţia faptului

că el a păcătuit mai puţin. Fără îndoială a dat dovadă de credulitate dacă şi-a imaginat că tânăra femeie ce i-a fost prezentată „întâmplător” în Casa lui Stephen Gardiner nu era o „capcană”. La fel de naiv s-a dovedit când a crezut că numirea unuia dintre foştii prieteni ai reginei în fruntea suitei sale a fost un act inocent. Totuşi, spre meritul său, a învăţat din greşeli. Atunci când şi-a ales o altă nevastă, s-a orientat spre acele calităţi de care avea nevoie şi nu spre o faţadă strălucitoare, care să îi mângâie vanitatea. Poate că a şasea soţie, Caterina Pair, nu a fost, aşa cum s-a susţinut uneori, o femeie trecută şi demodată, deşi fusese căsătorită de două ori, nu avea copii şi, la 30 de ani, era văduvă şi foarte credincioasă. Fără îndoială s-a preocupat de fericirea soţului ei şi a celor trei copii vitregi şi a făcut mult pentru

a-i uşura suferinţa lui Henric în ultimii ani de viaţă. Dacă îl judecăm pe Henric conform standardelor moderne privitoare la alegerea soţiei, el se află în culpă, fiindcă îşi dorea o nevastă supusă bărbatului în toate privinţele, însă el a dat dovadă de realism, ştiind clar ce doreşte şi obţinând acest lucru. Pentru cei care consideră că trebuie apreciat conform normelor timpului, judecata sănătoasă de care a dat dovadă în alegerea celei de-a şasea soţii ar trebui să fie o compensaţie pentru cea de-a cincea.

b) Scoţia

Nu poate fi nicio îndoială că Henric a înregistrat în general numai eşecuri în politica faţă de Scoţia din anii 1540. Tot ce poate fi spus în favoarea sa este că inamicii săi din nord nu s-au folosit de absenţa lui din ţară în vara lui 1544 sau de pericolul unei invazii a francezilor în sudul Angliei în 1545, pentru a porni un atac împotriva duşmanului lor tradiţional. Şi trebuie să ne amintim că Henric îşi dorea să nu fie nevoit să ducă război pe două

fronturi. Totuşi, e îndoielnic că lipsa acţiunilor ofensive militare din partea scoţienilor, în 1544–1545, a fost rezultatul acţiunilor englezilor. Cauza au reprezentat-o mai degrabă rivalităţile interne păguboase de după moartea lui Iacob al V-lea şi nu distrugerea forţei armate provocată lor de către Henric (evenimentele de la Solway Moss trebuie considerate drept o rană autoprovocată) sau teama de revanşa englezilor.

S-au făcut anumite încercări de a atenua criticile la adresa acţiunilor lui Henric atunci când obiectivul său a fost să controleze, nu să neutralizeze Scoţia, spunându-se că acei istorici care l-au învinovăţit că nu s-a lansat într-un atac militar în nord pentru a o răpi pe micuţa Maria imediat după moartea lui Iacob al V-lea s-au dovedit lipsiţi de realism crezând că o astfel de aventură putea fi încununată de succes. Facţiunile scoţiene ar fi dat dovadă de mare nepricepere dacă i-ar fi lăsat pe englezi să o ia pe Maria. Totuşi, aceasta vine cu greu în sprijinul lui Henric. Rămâne la latitudinea noastră să alegem, fie că a pierdut când a luptat pentru o poziţie dominantă luând nişte decizii prost gândite, fie că a pierdut pentru că obiectivele sale au fost lipsite de realism şi imposibil

de atins. Istoricii sugerează în continuare că asimilarea franceză a provinciei Bretania nu avea cum să fie echivalată de o acţiune similară a Angliei în Scoţia.

c) Franţa

O argumentare mult mai solidă poate fi făcută spre a susţine că Henric a fost întotdeauna prea mult criticat pentru politica faţă de Franţa în anii 1540. Dacă este comparat cu alţi doi conducători contemporani din Europa occidentală – Carol Quintul şi Francisc I care aspirau la o recunoaştere internaţională pentru faptele lor de arme,

atunci putem spune că Henric nu stă atât de prost. Ambii concurenţi ai lui Henric se bazau pe resurse mult mai mari decât ale regelui Angliei, totuşi realizările lor timp de peste 30 de ani au fost foarte mici, iar în anii 1540 Henric a fost singurul care a dobândit faimă. Chiar dacă criteriul pe care îl folosim este valoarea relativă a banilor, se poate susţine că deşi Carol şi Francisc au cheltuit mai mult decât Henric, ei au câştigat mai puţin: mai puţine teritorii şi mai puţină glorie.

Chiar afirmaţia că Henric a adus Anglia în pragul falimentului pentru un ţel minor trebuie revizuită, dacă acceptăm că în istorie oamenii trebuie judecaţi după propriile lor valori. Dată fiind credinţa lui Henric în natura monarhiei şi în valoarea „onoarei” (vezi pagina 30), putem spune că declaraţia sa de război contra Franţei nu numai că a fost consecventă cu principiile sale, ci şi că, pentru el, capturarea oraşului Boulogne şi Tratatul de la Ardres au fost victorii clare. În astfel de împrejurări, argumentul că s-au făcut cheltuieli prea mari devine lipsit de relevanţă, pentru că, după standardele lui Henric, gloria era principala sa vocaţie şi nu ar fi fost demn de un rege să ţină seama de consecinţe. Astfel, în funcţie de punctul de vedere adoptat de observator, se poate oferi, cu argumente, o interpretare alternativă a războiului cu Franţa.

d) Henric şi guvernarea Angliei

Cercetările din ultimele decenii au generat o puternică îndoială faţă de ideea că Henric devenise un tiran la bătrâneţe. Este general acceptat că

în acest lei se vedea el pe sine şi aşa s-a comportat în anumite împrejurări, mult citate de altfel. Însă contestată cu adevărat a fost ideea că aşa au stat lucrurile în cea mai mare parte a timpului între căderea lui Cromwell şi moartea

regelui. Interpretarea tradiţională depinde foarte mult de validitatea părerii conform căreia în ultimii ani ai domniei Henric a acţionat şi ca propriul său ministru, ocupându-se în amănunt de guvernare în acelaşi fel în care procedaseră Wolsey şi Cromwell. Acest lucru ne permite să spunem că regele a stârnit facţiunile una contra celeilalte – că, literalmente, a dezbinat pentru a conduce.

Totuşi, pe măsură ce perioada a fost mai intens cercetată şi s-au scris noi studii, s-a ajuns la concluzia că regele manipula facţiunile la fel de mult pe cât îl manipulau şi ele. Centrul acestei interpretări alternative este că, deşi izvoarele des citate au fost citite corect, ele nu sunt reprezentative şi nu trebuie generalizate. Aceasta se aplică întregii perioade luate în discuţie, când implicarea lui Henric în detaliile activităţii de guvernare nu era susţinută, mai ales în politica externă, lăsând astfel suficientă mână liberă principalilor săi slujitori pentru a controla deplin evenimentele. Această interpretare este şi mai convingătoare dacă este aplicată ultimelor luni de viaţă ale regelui.

În acest proces de evaluare au ieşit la suprafaţă două personalităţi, situate mai înainte în umbră, acum fiind considerate de mare influenţă politică. Este vorba de Sir Anthony Denny şi Sir William Paget. Cel mai puţin înţeles dintre cei doi a rămas Denny. El se ocupa de Consiliul privat al regelui – acele camere unde Henric îşi petrecea cea mai mare parte a timpului în ultimii săi ani şi unde se intra numai cu acordul lui Denny. El putea controla, prin urmare, cine are acces la rege, în special în lungile perioade în care Henric era deprimat şi uşor de influenţat. Este limpede că Denny se folosea de puterea pe care o avea pentru a-i ţine afară pe cei influenţi şi în timpul deselor discuţii cu regele îi spunea numai ce voia el. Nu s-a putut ajunge la o evaluare rezonabilă a efectului total al influenţei exercitate de Denny; se poate spune însă că ea era mare.

Se ştiu mai multe despre Paget, deşi dovezile privitoare la el rămân deschise interpretărilor. A fost secretarul personal al lui Henric (postul de care se folosise Cromwell pentru a urca în ierarhia puterii)

177

în aceşti ani şi, cumva asemănător cu Denny, reuşea să controleze informaţiile scrise trimise regelui. Era un om ambiţios şi lipsit de scrupule şi probabil a influenţat decizia regelui referitoare la facţiunea victorioasă. Ar fi putut să treacă de partea oricărei facţiuni, dar în mod evident i s-a făcut cea mai bună ofertă de către Hertford, facilitând, de aceea, victoria „progresiştilor”. În acest scop, a fost sprijinit de Denny, care făcea cu siguranţă parte din complot. „Principalul instrument” de exercitare a controlului a fost testamentul lui Henric. Probabil că Paget a întocmit prima parte (cea necontroversată) a acestuia, cu ştirea regelui, în decembrie 1546, şi a aranjat în aşa fel lucrurile încât să aibă martori în această etapă – martorii au semnat, dar a mai rămas destul loc şi pentru alte modificări. Detaliile despre Consiliul de regenţă au fost adăugate când regele trăgea să moară, astfel încât să nu le mai poată schimba. Dacă este examinat cu atenţie testamentul, se vede că, din moment ce Norfolk se afla în Turn aşteptând să fie executat, iar Gardiner era exclus de la curte în semn de dizgraţie pentru a nu fi reuşit, zice-se, să respecte indicaţiile regelui privitoare la nişte terenuri dintr-o anumită eparhie, „progresiştii” aveau toate şansele să domine consiliul şi să se folosească de o portiţă astfel încât Hertford să exercite pe deplin puterile monarhice.

Nici nu a mai fost nevoie ca Henric să semneze testamentul, deoarece Denny se afla în posesia „ştampilei” folosite de un an în locul semnăturii tot mai tremurate a regelui. Deşi această versiune asupra evenimentelor nu va putea fi niciodată susţinută ferm, pare totuşi scenariul cel

mai credibil dintre toate care au fost prezentate de către cercetători. Se poate astfel spune că bătrânul tiran, aşa cum a fost prezentat în mod tradiţional regele, a fost de multe ori (mai ales către sfârşit) un bătrân demn de milă, exploatat cu neruşinare de slujitorii de încredere din preajma sa.

Cum nici interpretarea „ortodoxă” şi nici cea „revizionistă” nu sunt foarte flatante la adresa lui Henric al VIII-lea, este dificil să evităm concluzia că ultimii ani din viaţa regelui au fost foarte păgubitori, într-un fel sau altul, pentru reputaţia sa. A fost fără îndoială o tragedie că o domnie care începuse atât de promiţător s-a încheiat cu un eşec politic. Fiecare cititor va decide dacă regele trebuie simpatizat şi în ce privinţă.

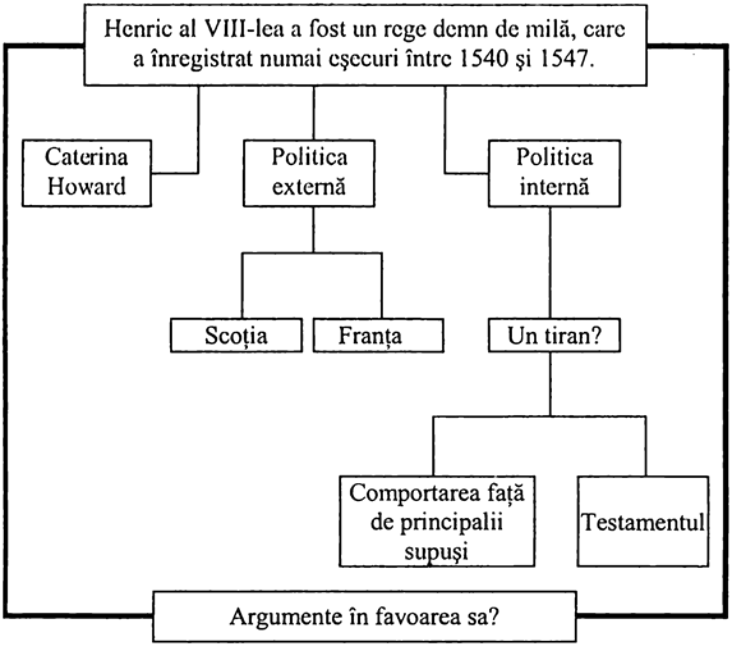

Rezumat – Ultimii ani ai domniei

Să luăm notiţe despre „Ultimii ani ai domniei”

Capitolul acesta conţine două lucruri importante. Prezintă destul de detaliat interpretarea „ortodoxă” despre ultimii ani de domnie ai lui Henric al VIII-lea ca fiind o perioadă de declin politic a Angliei. Tot aici se discută anumite căi prin care s-ar putea evalua versiunea tradiţională a evenimentelor – anume abordarea revizionistă.

De aici încolo trebuie să faceţi trei lucruri.

1. Trebuie să vă asiguraţi că aţi înţeles interpretarea tradiţională şi să vă amintiţi principalele caracteristici ale dovezilor folosite în sprijinul ei. Pentru această sarcină nu trebuie să gândiţi independent, ci să vă amintiţi argumentele susţinute de alţii. Cea mai

simplă cale pentru a reuşi este să luaţi notiţe foldsinduvă de titlurile şi subtitlurile de la paginile 156–173.

1. Trebuie să vă decideţi în ce măsură acceptaţi amendamentele aduse curentului tradiţional, discutate în secţiunea 5. Notiţele voastre la această secţiune trebuie să fie altfel decât cele precedente. Trebuie să vă notaţi propriile concluzii, după ce aţi cântărit argumentele prezentate şi aţi luat o decizie privitoare la părerea voastră.

2. După ce aţi luat notiţe la acest capitol, trebuie să vă gândiţi cum vă influenţează concluziile la care aţi ajuns părerea despre caracterul şi personalitatea lui Henric al VIII-lea. E de dorit ca acesta să fie principalul obiectiv pe care să-l urmăriţi când studiaţi această carte. Probabil că acum este cel mai bun moment să ajungeţi, măcar cu titlu provizoriu, la nişte concluzii finale despre aceste probleme.

Să răspundem la întrebări-eseu despre „Ultimii ani ai domniei”

Câteodată, examinatorii se aşteaptă să trataţi temele

acestui capitol ca pe un subiect de sine stătător. Alteori, ei vor să faceţi conexiuni cu evenimentele care le-au precedat pe acestea sau care le-au urmat. Cel mai simplu, vi se va cere să scrieţi despre ultimii ani ai domniei lui Henric în contextul „crizei de la jumătatea epocii Tudor”, pe care anumiţi istorici au văzut-o manifestându-se acum. Pentru a răspunde bine la aceste întrebări va trebui să aveţi suficiente cunoştinţe despre întreaga perioadă cuprinsă între 1540 şi 1558.

Dacă veţi citi cartea *Edward VI and Mary: A Mid-Tudor Crisis?* din această colecţie, veţi avea destule informaţii pentru a răspunde bine la aceste întrebări.

Examinaţi următoarele întrebări, care se referă la domnia lui Henric al VIII-lea:

1. „Ultimii ani din viaţa lui Henric au fost un dezastru, atât pentru

Anglia, cât şi pentru monarhie.” Comentaţi.

2. Hvaluaţi succesul relaţiilor lui Henric cu Franţa.

3. De ce au fost atât de infructuoşi ultimii şapte ani ai domniei lui Henric al VIII-lea?

4. Care au fost ţelurile politicii externe a Angliei în perioada dintre 1509 şi 1547?

5. De ce au fost atât de lipsite de succes relaţiile matrimoniale ale lui Henric al VIII-lea?

6. În ce măsură s-a ocupat Henric al VIII-lea de guvernarea Angliei în perioada dintre înlăturarea lui Thomas Cromwell, în 1540, şi propria sa moarte, în 1547?

Dacă aţi rezolvat sarcinile enumerate la pagina 127, veţi avea suficientă experienţă ca să puneţi întrebările în ordinea dificultăţii aşa cum o apreciaţi. Care credeţi că este cea mai uşoară întrebare dintre cele şase înşirate mai sus? De ce? De ce pericol trebuie să vă feriţi dacă veţi avea de scris un eseu cu această temă?

Întrebările 3 şi 5 au câteva asemănări, datorită felului în care sunt formulate, dar cea mai importantă asemănare se află în natura presupoziţiei pe care o fac. Care este această asemănare? în ce fel va influenţa această particularitate felul în care veţi răspunde?

Întrebarea 2 vă sugerează să faceţi o legătură între conţinutul capitolului acesta şi capitolul 3. Calea cea mai bună este să alcătuiţi un tabel cu date privitoare la afacerile externe. Formularea întrebării vă reaminteşte că e nevoie să specificaţi criteriile folosite atunci când faceţi o judecată istorică. Ce criterii veţi folosi când vă veţi formula judecăţile pentru a răspunde la această întrebare?

Întrebări bazate pe izvoare despre „Ultimii ani ai domniei”

1 Henric al VIII-lea în 1544

Studiaţi cu atenţie portretul lui Henric al VIII-lea din 1544, reprodus la pagina 157. Răspundeţi la următoarele întrebări:

a) Identificaţi acele aspecte ale portretului care îl înfăţişează pe Henric într-o lumină critică. (5 puncte)

b) Care este semnificaţia prezentei florilor de crin în blazonul lui Henric? (2 puncte)

c) Din felul în care a acceptat să fie portretizat, ce anume puteţi deduce despre imaginea de sine a lui Henric?

D) Pe ce credeţi că s-au bazat anumiţi istorici susţinând că acest portret ilustrează ultima parte a domniei lui Henric? (7 puncte)

CAPITOLUL 8

Concluzii

1 Henric regele – evaluare

La moartea lui Henric, se părea că domnia lui a fost un

eşec. Nu numai că visul lui de tinereţe, în care se vedea drept un cavaler viteaz repurtând victorii istorice asupra Franţei, nu se împlinise, dar nu se realizase nici dorinţa lui fierbinte de a lăsa în urma sa un bărbat adult, moştenitor al unui regat prosper şi independent. Perspectivele erau foarte sumbre. Unicul său fiu avea nouă ani şi o sănătate şubredă. Regatul se afla în pragul falimentului, căci marea bogăţie obţinută prin secularizarea averii mănăstirilor fusese în mare parte risipită în războaie inutile. În orice moment, relaţiile cu Franţa puteau să se strice, iar scoţienii erau pregătiţi să profite de orice dezechilibru politic apărut la graniţa lor sudică. În numeroase locuri din ţară aveau loc tulburări din motive religioase, mulţi dintre protestanţi şi reformişti fiind gata de orice pentru a răsturna ordinea conservatoare din ultimii ani de domnie ai lui Henric. Cel mai rău lucru dintre toate însă era faptul că elitele conducătoare, pe care se baza stabilitatea politică şi socială, erau mai dezbinate ca oricând din cauza principiilor guvernării. Nu e de mirare, prin urmare, că anumiţi istorici au văzut în situaţia politică a ţării din momentul morţii lui Henric semnele clare ale dezastrului.

Cu toate acestea, cele mai rele lucruri nu s-au întâmplat. Nimeni nu a contestat succesiunea la tron a lui Eduard, ţara nu a fost atacată, iar legea şi ordinea au fost menţinute în majoritatea locurilor şi situaţiilor. Profeţii catastrofelor aveau de ce să fie dezamăgiţi. A fost sau nu un eşec domnia lui Henric, în cele din urmă? Bineînţeles că răspunsul depinde de criteriile folosite pentru a face o asemenea apreciere.

183

Istoricii care aparţin tradiţiei liberale caută automat elementele de „progres” atunci când analizează un conducător. Ei sunt preocupaţi să vadă dacă autoritatea studiată a lăsat lucrurile mai „avansate” (ceea ce

înseamnă, în mod normal, mai aproape de starea din prezent), faţă de momentul când respectivul a preluat funcţia. În cazul lui Henric, aceasta duce la o apreciere asupra statului englez: dacă în 1547 era mai modern decât în 1509. Dacă este acceptată oricare parte a tezei principale a lui Elton, atunci, desigur, răspunsul trebuie să fie: da, ceva de mare importanţă s-a realizat în timpul domniei lui Henric. Totuşi, trebuie amintit (vezi capitolul 6) că interpretarea „ortodoxă” susţine că principalele elemente ale tezei lui Elton sunt, în cel mai bun caz, nedovedite şi ar fi, prin urmare, riscant să se pună prea mare preţ pe ele. Există atunci alte modalităţi prin care să se poată susţine că statul englez a progresat sub Henric ai VIII-lea?

Este un fapt general acceptat că Anglia moştenită de Eduard al VI-lea a fost, în mod evident, o ţară mai unită şi mai independentă decât atunci când a venit pe tron tatăl său, după moartea lui Henric al VII-lea. Lucrurile acestea sunt evidente. Zonele libere, în care autoritatea regelui nu era recunoscută în domeniul juridic sau administrativ – în principal episcopia Durham sau teritoriile de graniţă ale Ţării Galilor –, fuseseră incluse în sistemul englez. În esenţă, tot teritoriul Ţării Galilor a fost inclus în regat (mai degrabă considerat aşa, decât teritoriu cucerit), iar Irlanda a fost legată mai strâns de coroana engleză, când (în 1541) Henric a fost declarat rege al său, în loc de simplu senior. Titulatura anterioară era considerată cumva imprecisă şi dependentă de bunăvoinţa papei. Remarcabil era faptul că autoritatea coroanei nu mai era împărţită, în teritoriile sale, cu cea a bisericii (care avea propriul său cod juridic şi sanctuarele sale, unde cuvântul regelui nu avea putere) şi nu mai depindea de un conducător străin (papa) în ceea ce priveşte luarea deciziilor. În acest fel, Anglia a devenit „un imperiu suficient sieşi”, statul devenind arbitrul final în toate chestiunile, iar locuitorii începeau să se considere, cu

tot mai multă mândrie patriotică, drept nişte insulari. Luase fiinţă statul naţional englez.

Totuşi, toată această argumentaţie a fost serios subminată de către detractori, de-a lungul anilor, în multe privinţe. S-a susţinut că ceea ce

părea o schimbare radical;! modifica foarte puţin în practică: Ţara Galilor şi celelalte teritorii au continuat să fie guvernate ca şi înainte, iar titulatura de rege al Irlandei era o pavăză juridică împotriva autorităţii papale din această zonă. Distrugerea sistemului juridic ecleziastic nu reprezenta decât finalul unui aranjament, care nu fusese niciodată mai mult decât un inconvenient minor pentru guvernare, iar autoritatea papală în Anglia avea o putere minimă, poate cu excepţia scurtei perioadei în care Wolsey, făcând uz de împuternicirea pe care o deţinea, a ales să procedeze altfel. O altă linie de interpretare a arătat că, pe de altă parte, naţionalismul englez era în plină înflorire în secolul al XV-lea şi, prin urmare, nu avea cum să fie efectul domniei lut Henric, iar, pe de altă parte, „dezvoltarea" statului naţional englez a avut loc la câteva decenii după moartea lui Henric şi, în consecinţă, nu avea cum să fie determinată de schimbările produse sub autoritatea sa. Deşi mulţi specialişti ai acestei perioade acceptă aceste interpretări „revizioniste", este posibil ca moda de a minimaliza schimbările survenite în anii 1530, care sugerează că acestea nu au reprezentat decât nişte simple etape în cadrul amplei evoluţii a statului englez modern, să fi împins lucrurile prea departe. Există încă suficiente dovezi care nu au fost discreditate şi care susţin ideea că au avut loc schimbări de importanţă fundamentală, la nivelul structurii statului englez, în timpul guvernării lui Henric al VIII-lea, chiar dacă unele dintre ele au avut nevoie de mult timp pentru a deveni perceptibile şi chiar dacă este

imposibil de dovedit că ele au reprezentat componente ale unui plan bine gândit. Nu se ştie însă ce ne va releva viitorul şi în această ultimă privinţă.

* Mulţi dintre istoricii care au refuzat în mod repetat să accepte accentul pus de cercetătorii cu viziune liberală pe ideea de „progres” încă evaluează succesele perioadei folosind criterii cum ar fi „efecte de durată” (care, în final, se aseamănă foarte mult cu „progresul”). Henric al VIII-lea a fost văzut într-o lumină foarte proastă atunci când s-a pus întrebarea: „Care au fost realizările sale pe termen lung?”. Comentatorii care resping argumentele referitoare la „modificările petrecute la nivelul structurii guvernării statului” au probleme când trebuie să identifice alte lucruri semnificative pe care le-a înfăptuit Henric. Nu este surprin-

zător, pentru că, în ciuda obsesiei sale de a şi asigura sueeesiunea la tron, Henric a fost, în mod fundamental, un „om al clipei”, iar nu „constructor al viitorului”. Deşi din cftnd în când îl frământa gândul despre ce va zice posteritatea despre el, mai important era ce ziceau contemporanii. Nu era lipul de om care să vrea să schimbe (dacă aşa ceva ar fi fost posibil) faima din timpul vieţii pentru gloria postumă. În acest fel, se poate spune că problema „înfăptuirilor de durată” nu i s-ar fi părut de o importantă deosebită.

Există cercetători care sunt de părere că singurele evaluări istorice valoroase ale indivizilor se bazează fie pe standardele timpului, fie pe ţelurile pe care şi le-au propus ei înşişi... Când sunt folosite astfel de criterii este posibil să se identifice zone importante, în care Henric al VIII-lea a avut succes. Normele timpului îi cereau regelui să fie plin de măreţie, fapt acceptat de Henric însuşi. În mod indiscutabil, Henric avea această calitate, chiar dacă anumiţi comentatori se simt obligaţi, cu această ocazie, să

adauge şi nuanţa „în mod grotesc”. Este adevărat că o bună parte din „măreţia” regelui se datora activităţii intense de relaţii publice de la curte, pentru că, de exemplu, el a fost primul monarh din Europa preocupat să i se multiplice portretul. Într-un număr suficient de exemplare, încât să ajungă şi la acei membri din pătura nobilă care nu veneau niciodată la curte, ei având astfel ocazia să vadă cât de minunat arată regele lor. Pe lângă aceasta însă, se poate spune că reputaţia de care se bucura era îndreptăţită. Nu e vorba aici doar de punctele culminante ale politicii sale, cum ar fi evenimentul de pe Câmpia Cortului de Aur din 1520, ci şi de uzanţele de protocol de la curte în privinţa oaspeţilor (mai ales a grupurilor de trimişi străini), care erau recunoscute în toată lumea drept cele mai extravagante şi mai pline de splendoare, nu în ultimul rând şi datorită darurilor scumpe pe care le primeau aceştia. Henric însă nu a mers până acolo încât să adopte acea politică de evident succes de a-şi deschide curtea către popor. Aceasta avea să fie o strategie a fiicei sale, Elisabeta I, pe care ea a aplicat-o cu mare efect. Henric nu a încercat aşa ceva decât o singură dată. Este vorba de vechea promisiune, de atâtea ori amânată, de a face o vizită din regiunea centrală a ţării până la York, lucru care s-a întâmplat în 1541. Se poate spune că

această călătorie a avut un succes răsunător, pentru că i-a umplut de veneraţie pe supuşii care trăiau la nord de domeniile sale de vânătoare.

Imaginea sa plină de maiestate a avut nu doar un succes de faţadă, ci şi implicaţii politice importante. În cea mai mare parte a evului mediu, regele englez era în practică, şi în teorie, *primus inter pares* (primul între egali). Deşi regii începuseră procesul de distanţare faţă de marii nobili

supuşi lor mult înainte de 1509, abia în timpul lui Henric al VIII-lea acesta a devenit ireversibil. Ducele de Buckingham şi cei din elita mişcării Pelerinajului graţiei divine erau, de mai bine de un secol, ultimii englezi care nu se supuseseră total regelui, care nu acceptaseră concepţia conform căreia monarhul este, în mare măsură, singurul în vârful ierarhiei politice şi sociale. Superioritatea coroanei fost general acceptată în anii de după 1509, în mare parte datorită faptelor lui Henric şi a felului în care le-a împlinit.

Henric se pricepea să aleagă reşedinţe fmmoase, situate în locuri deosebite. Când a murit, deţinea 55 de astfel de proprietăţi – o adevărată „colecţie" – de proporţii şi stiluri impresionante. Le achiziţionase pe diferite căi. Pe unele le moştenise, dar majoritatea proveneau de la supuşi deloc dornici de a se despărţi de ele. Cea mai des folosită modalitate a lui Henric de a obţine o casă era să-i sugereze proprietarului un schimb de locuinţă. Era foarte neobişnuit să refuzi o astfel de propunere. Se crede că Stephen Gardiner, „creierul" facţiunii conservatoare de la curte, a fost înlăturat în mare parte pentru că ar fi ridicat obiecţii faţă de un schimb inechitabil, pe care îl propusese Henric, şi care se referea la o proprietate pe care Gardiner o avea în grijă ca episcop de Winchester. E sigur că Wolsey a înţeles mai bine regula jocului şi şi-a dat seama că nu-l putea împiedica pe rege să-i ia domeniul de la Hampton Court, după ce acesta pusese ochii pe el. Curând Henric şi-a pierdut interesul faţă de multe dintre aceste trofee, dar nu chiar faţă de toate. În ultimii ani de viaţă şi-a dedicat o mare parte din timp, din energie şi din avere îmbunătăţirii unuia din aceste palate (e vorba de Nonsuch Palace, din comitatul Surrey), transformându-l într-un edificiu care să reprezinte cu strălucire coroana engleză. Istoricii nu au fost foarte generoşi în aprecierile referitoare la aceste eforturi ale sale, deseori pe nedrept.

Probabil că s-au folosit de faptul că nu a mai rămas nicio urmă din strădania regelui (palatul fiind distrus complet într-un incendiu din secolul următor), cu atât mai mult cu cât mulţi l-au criticat pentru că a lăsat posterităţii atât de puţine lucruri durabile.

În ciuda faptului că şi-a creat o bună reputaţie datorită imaginii pline de strălucire pe care a dat-o coroanei, Henric a rămas un dezamăgit până la moarte. Fiul şi moştenitorul său era minor, iar el eşuase în tentativa de a repurta acele victorii militare splendide asupra Franţei, pe care le dorise când era tânăr. Mărturie că această aspiraţie l-a urmărit toată viaţa este insistenţa sa de a lupta din nou, în ciuda sfaturilor care i s-au dat de a nu o face (trecuseră totuşi 30 de ani de la prima sa campanie militară din nordul Franţei). Deşi a avut mare efect faptul că a reuşit să captureze oraşul Boulogne, în această ultimă luptă, el era perfect conştient că victoria sa nu o putea egala pe cea de la Azincourt, care i-a fost întotdeauna model. Totuşi, ar fi incorect să evaluăm realizările lui Henric folosind doar criteriul ţelurilor propuse. Ar n mult mai exact dacă le-am evalua ţinând cont de ce anume se putea înfăptui efectiv. Dacă adoptăm această abordare, concluziile referitoare la personalitatea sa sunt pozitive, având în vedere că a fost criticat pentru că şi-a propus ţeluri irealizabile. În 1520 şi 1530, în Europa de vest era un fapt deplin acceptat că existau trei lideri la nivelul afacerilor internaţionale – Carol Quintul, Francisc I şi Henric al VIII-lea. Această recunoaştere singură, în sine, e o mare realizare pentru Henric, dacă luăm în considerare resursele fiecăruia. Anglia avea o populaţie reprezentând a zecea parte din cea aflată pe posesiunile lui Carol şi a şaptea parte din cea a lui Francisc. Venitul lui Henric reprezenta, în mare, cam aceeaşi proporţie. Faptul că Anglia era considerată ca făcând parte din aceeaşi „ligă” cu celelalte două mari puteri reprezenta

o reflectare pozitivă a felului în care reuşise Henric să impună atât imaginea sa de rege puternic, cât şi pe aceea a importanţei regatului său.

188

2 Henric omul – evaluare

Dacă aţi citit întreaga carte (ori măcar un fragment mai mare din ea), înseamnă că v-aţi familiarizat deja cu polemica pe tema personalităţii şi caracterului lui Henric al VIII-lea şi aţi ales deja interpretarea cea mai plauzibilă. Dacă sunteţi ageri, poate că aţi identificat şi curentul de idei pe care îl susţine antonii acestei cărţi. Totuşi, este important să aveţi în vedere că niciuna dintre aceste interpretări nu îl va convinge pe judecătorul unui tribunal. În nicio interpretare nu există elemente care să se afle „dincolo de orice îndoială posibilă". Pentru a continua metafora, trebuie să spunem că deliberările continuă, că poate nu se vor încheia niciodată. Această realitate nu trebuie însă să-l împiedice pe acela care studiază perioada istorică prezentată aici să ajungă la o concluzie, oricât de provizorie; dimpotrivă, ea îl provoacă tocmai la aşa ceva. Nu trebuie să ne imaginăm aici că singurele posibilităţi sunt „pachetele" de idei evidenţiate în capitolele 1 şi 2. Dacă diverse idei, care formează un nou „pachet", par să ofere o explicaţie mai coerentă, atunci aveţi toate motivele să le acceptaţi pentru o vreme.

Totuşi, este puţin probabil să scăpaţi de dihotomia „esenţialmente puternic şi bun, ori slab şi rău". Nu este însă nevoie să alegeţi extremele. Henric a fost denumit atât un „Stalin al epocii Tudor", cât şi „cel mai înţelept rege pe care l-a avut Anglia". Niciuna dintre cele două aprecieri nu oferă prea mult. Cu asemenea calificative excesive ar opera doar un student nechibzuit. A fost el un om crud, aşa cum au susţinut partizanii acestei interpretări? Cu siguranţă că nu a fost întotdeauna astfel. L-a copleşit mânia (şi a durat o

vreme) atunci când a aflat de indiscreţiile Caterinei Howard şi codul onoarei i-a dictat să accepte ca ea să fie executată. A apelat la răzbunare şi în cazul pelerinilor, în anii 1536–1537, şi ar fi putut fi mult mai dură dacă el ar fi vrut. A fost atât de lipsit de scrupule pe cât au acreditat ideea alţi cercetători? Dacă într-adevăr a fost astfel, este uimitor că a ales varianta unei lungi bătălii, pentru a obţine anularea căsătoriei cu prima nevastă, Caterina de Aragon, când o otravă ar fi avut un efect mai rapid şi mai sigur.

189

Aceste întrebări, laolaltă cu răspunsurile respective, oferă o indicaţie referitoare la modalitatea cea mai eficientă prin care un om studios, dar neprofesionist, poate ajunge la o judecată proprie asupra personalităţii şi caracterului lui Henric al VIII-lea. Cu multă vreme în urmă, Elton a susţinut că, atunci când studiem Anglia lui Henric al VIII-lea, trebuie, deseori, să ne lăsăm călăuziţi atât de lipsa unor dovezi specifice, cât şi de existenţa unor fapte ce sprijină o anume interpretare, aşa că cea mai productivă întrebare pentru a lămuri „ce fel de om a fost Henric al VIII-lea” este cea de tipul „Dacă Henric a fost în felul x, atunci nu ar fi făcut el acţiuni y”?

Fie într-un caz, fie în altul, ştim cu siguranţă că el a exercitat o mare fascinaţie asupra tuturor, a stârnit emoţii puternice o lungă perioadă de timp şi există toate motivele să credem că astfel se va întâmpla şi de acum încolo. Cel mai plăcut este că putem lua cu toţii parte la această controversă, pentru că, dacă te laşi contaminat de acest „microb”, nu te mai „vindeci” niciodată.

Să studiem „Concluziile”

Acesta nu este un capitol pe marginea căruia trebuie să luaţi notiţe ca un observator din afară. Acum ar fi bine să pătrundeţi „în interior”. Dacă nu aţi tăcut deja acest pas, atunci trebuie să luaţi decizii în privinţa a două seturi de

chestiuni.

1. Evaluarea succesului sau eşecului lui Henric al VIII-lea ca rege al Angliei.

2. Evaluarea personalităţii şi caracterului lui Henric al VIII-lea.

În ambele cazuri trebuie să vă decideţi ce criterii veţi folosi. Dacă nu procedaţi în acest mod, vă veţi împotmoli cu siguranţă.

S-ar putea să ajungeţi la concluzia că sunt valabile câteva seturi de criterii istorice, deşi în diferite situaţii. Această poziţie, dacă o acceptaţi, este bună. Trebuie însă să vă fie limpede ce set de criterii folosiţi într-un anumit caz (şi, de preferat, de ce anume). Este la fel de bine şi dacă vă decideţi doar asupra unui singur set de criterii, dacă ele vă susţin părerea. Bineînţeles, în acest caz, trebuie să fiţi pregătiţi să vă justificaţi opţiunea.

190

După ce v-iiţi ales criteriile, nu mai sunt obstacole în calea unei judecăţi personale, deşi aceasta presupune destulă muncă. Va trebui să consultaţi notiţele pe care le-aţi luat pe marginea primelor capitole, pentru a vă reîmprospăta informaţiile şi concluziile la care aţi ajuns pentru fiecare chestiune în parte. Decât să faceţi acest lucru „la întâmplare”, mai bine treceţi de câteva ori prin notiţe. De fiecare dată, veţi avea în minte o anumită întrebare, iar scopul vostru trebuie să fie acela de a localiza ideile şi informaţiile care vă ajută în acest sens.

De exemplu, dacă v-aţi decis că felul în care trebuie judecat succesul sau eşecul unui conducător se bazează pe evaluarea măsurilor luate de el în privinţa supuşilor săi, atunci prima voastră întrebare ar putea fi: „Acţiunile întreprinse de Henric al VIII-lea au îmbunătăţit condiţiile de viaţă ale englezilor?”. Poate veţi considera că formularea întrebării este prea strictă. În acest caz, cu ce altă întrebare

aţi înlocui-o? Ce întrebare aţi pune pentru a trece a doua oară prin notiţe?

Paragrafele de mai sus au fost scrise avându-i în minte pe cei care se apropie de sfârşitul studiului. Poate însă că voi vă aflaţi la începutul unui studiu mai aprofundat asupra acestei perioade. În acest caz, nu sunteţi încă pregătiţi să abordaţi sarcinile din această secţiune şi ar fi bine, în prezenta etapă, să nu mai întreprindeţi nimic, dar, la momentul potrivit, cu cât veţi medita mai mult asupra problemelor ridicate în această carte (şi mai degrabă procedaţi aşa, decât să memoraţi faptele pe care le descrie), cu atât mai mare va fi progresul vostru în aprofundarea subiectului. Dacă această perspectivă vă sperie întrucâtva, merită să vă amintiţi că pentru majoritatea oamenilor e mai greu să se gândească la anumite probleme decât să memoreze nume şi date. În studierea istoriei ambele sunt importante, dar prima vă va aduce cele mai mari beneficii. Poate că au dreptate aceia care susţin că a medita pe marginea unei teme este o deprindere greu dobândită, dar cert este că nu greşesc atunci când susţin că efortul depus este recompensat de multe ori de-a lungul unei vieţi!

Tabel cronologic

1472–1473 Se naşte Thomas Wolsey.

1483 Henric al VII-lea devine rege în urma victoriei în lupta de la Bosworth.

? se naşte Thomas Cromwell.

1491 28 iunie, se naşte, la Greenwich Palace, Henric al VIII-lea.

1301 Căsătoria lui Arthur cu Caterina de Aragon

1501 Moare Arthur.

1509 21 aprilie, moare Henric al VII-lea.

11 iunie, are loc căsătoria dintre Henric al VIII-lea şi Caterina de Aragon.

23 iunie, încoronarea lui Henric al VIII-lea.

1510 Martie, reînnoirea pactului cu Franţa, probabil împotriva dorinţei lui Henric.

1512 Anglia i se alătură Spaniei în cadrul unei noi alianţe împotriva Franţei, dar campania militară dusă alături de Ferdinand se dovedeşte un dezastru. Armata trimisă în Spania pentai a conduce un atac al celor două părţi nu înfăptuieşte nimic.

1513 Aprilie, Maximilian I, împăratul Sfântului imperiului romano-german, se alătură alianţei. Formate din Anglia, Spania şi papalitate împotriva Franţei (Spania se desprinde din alianţă aproape imediat).

30 iunie, Henric se alătură împăratului Maximilian I în lupta din Franţa.

16 august, are loc „bătălia pintenilor”, o victorie engleză mai mult simbolică.

24 august, este cucerit oraşul Therouanne.

9 septembrie, o armată engleză, sub conducerea contelui de Surrey, îi învinge pe scoţieni la Flodden. 23 septembrie, este cucerit oraşul Tournai.

1514 August, Henric încheie pacea cu Franţa, după ce l-au părăsii toţi aliaţii.

1515 Ianuarie, Henric I este încoronat rege al Franţei.

1516 Februarie, se naşte Maria (singurul copil al Caterinei de Aragon care a supravieţuit). A domnit cu numele de Maria I între 1553 şi 1558.

1518 Tratatul de la Londra. Henric al VIII-lea şi Wolsey încearcă să obţină pacea.

1519 Carol Quintul este ales împărat al Sfântului imperiu romano-german (pe lângă faptul că moştenise deja posesiunile Habsburgilor, burgunzilor şi spaniolilor).

1520 Mai, Henric se întâlneşte cu suveranul Carol Quintul în Anglia.

Iunie, Henric şi curtea engleză se întâlnesc cu Francisc I şi curtea franceză pe Câmpia Cortului de Aur, lângă oraşul Calais.

Iulie, are loc întâlnirea dintre Henric şi Carol Quintul la Calais.

1521 Mai, este executat ducele de Buckingham.

August, Wolsey îi face o vizită lui Carol Quintul la Bruges. Are loc semnarea unei înţelegeri (confirmată şi extinsă în iunie 1522) pentru un atac comun asupra Franţei, fiecare parte obligându-se să participe cu o armată formată din 40.000 de oameni.

1523 August, o armată engleză formată din 10.000 de oameni, sub comanda ducelui de Suffolk, acostează la Calais. Asediul oraşului Boulogne este abandonat în favoarea unui atac asupra Parisului. Drumurile pline de noroi împiedică înaintarea şi lupta este abandonată.

1525 14 februarie, bătălia de la Pavia. Franţa este învinsă de armata imperială. Este capturat Francisc I, iar Richard de la Pole este ucis.

Martie, este instituită taxa Amicable Grant pentru strângerea fondurilor necesare unui atac militar asupra Franţei. Se renunţă din cauza opoziţiei populaţiei.

30 august, Henric încheie pace cu Franţa.

1527 Henric, îndrăgostit de Anna Boleyn, se hotărăşte să încerce obţinerea anulării căsătoriei încheiate cu prima soţie, Caterina de Aragon.

Aprilie, este încheiată o alianţă militară cu Franţa împotriva lui Carol Quintul.

1528 Ianuarie, Anglia şi Franţa îi declară război lui Carol Quintul.

1529 5 august, Tratatul de la Cambrai consfinţeşte pacea dintre Carol Quintul şi Francisc I.

Octombrie, Wolsey este înlăturat din funcţie.

1530 29 noiembrie, Wolsey moare la Leicester.

1533 25 ianuarie, Henric se căsătoreşte în secret cu Anna

Boleyn.

31 mai, Anna Boleyn este încoronată regină.

7 septembrie, se naşte Elisabeta. A domnit cu numele de Elisabeta I între 1558 şi 1603.

Thomas Cromwell avansează în funcţie, devenind principalul ministru al lui Henric.

1536 7 ianuarie, moare Caterina de Aragon.

19 mai, este executată Anna Boleyn.

30 mai, Henric se însoară cu Jane Seymour.

2–18 octombrie, începe în Yorkshire Pelerinajul graţiei divine, răscoala condusă de Robert Aske.

1537 12 octombrie, Jane Seymour îl naşte pe Eduard şi moare 12 zile mai târziu. Acesta a devenit rege, cu numele de Eduard al VI-lea; a domnit între 1547 şi 1553.

1538 Este emisă bula papală prin care este excomunicat Henric al VIII-lea. Teama de un atac francez atinge punctul culminant.

1538–1539 Sunt executaţi cei mai de seamă reprezentanţi ai partidei Trandafirului Alb.

1540 6 ianuarie, Henric se însoară cu Anna de Cleves.

Căsătoria nu s-a consumat; după 6 luni, cei doi au divorţat.

10 iunie, este arestat Thomas Cromwell.

28 iunie, este executat Thomas Cromwell. Caterina Howard devine cea de-a cincea soţie a lui Henric al VIII-lea.

1541 Are loc călătoria lui Henric în zona de nord a ţării. Henric îşi adaugă titlul de „rege al Irlandei”.

1542 Este executată Caterina Howard.

Henric declară război Scoţiei.

25 noiembrie, armata engleză îi înfrânge pe scoţieni la

Solway Moss.

14 decembrie, moare Iacob al V-lea al Scoţiei, lăsând-o moştenitoare pe fiica sa minoră Maria.

1543 1 iulie, este încheiat cu Scoţia Tratatul de la Greenwich. Scoţienii îl încalcă în luna decembrie.

12 iulie, Caterina Parr devine cea de-a şasea soţie a lui Henric al VIII-lea.

Henric al VIII-lea declară război Franţei.

1544 Are loc un atac englez asupra sudului Scoţiei, urmat de devastarea acestei zone, condus de Eduard Seymour, în încercarea de a îndepărta ameninţarea din această parte, în timp ce englezii invadează Franţa.

14 septembrie, armata engleză cucereşte oraşul Boulogne.

1545 Francezii încearcă să atace Anglia. Nu au loc confruntări majore.

1546 Iunie, este semnată pacea dintre Anglia şi Franţa la Ardres – Franţa renunţă la drepturile asupra Scoţiei.

1547 28 ianuarie, moare Henric. A condus Anglia timp de 37 de ani şi 8 luni.

(Acest tabel cronologic omite toate evenimentele cu referinţă religioasă, ce sunt tratate în cartea *Henric al VIII-lea şi Reforma în Anglia* din această colecţie.)

Lecturi suplimentare

1 Manuale

Veţi avea de câştigat dacă veţi parcurge (fără să luaţi notiţe) capitolele despre Henric din două lucrări care se ocupă de întreaga epocă Tudor. Lectura vă va ajuta să vă daţi seama care este interpretarea dată de autori, în general, acestei perioade. Cel mai accesibil dintre textele moderne, oferind interpretări la zi asupra multor terne relevante, este al lui

John Guy, *Tudor England* (O.U.P. 1988).

O interpretare aproape cu totul diferita găsiţi în cel mai

incitant volum al vechii generaţii de istorici:

G.R. Elton, *England under The Tudors* (Methuen, 1955).

Un exerciţiu util este acela de a face o listă cu problemele politice majore ale perioadei (aşa cum le înţelegeţi voi) şi apoi să notaţi care este poziţia lui Guy şi Elton în privinţa lor. Dacă o temă sau alta lipseşte în vreuna dintre cărţi, acest lucru vă va face să ajungeţi la concluzii interesante despre schimbarea centrului de interes al istoricilor în privinţa subiectului.

2 Biografii

Există zeci de biografii accesibile ale celor mai importante personalităţi ale acestei perioade. Pentru cel care studiază acest subiect la nivel avansat există însă una extrem de utilă:

J.J. Scarisbrick, *Henry VIII* (Methuen, 1968). Acest volum a influenţat foarte mult concepţia unei întregi generaţii de cercetători despre domnia lui Henric şi a instituit un nou curent de interpretare a acestei perioade. Cel ce studiază aprofundat epoca respectivă trebuie să citească din această carte în măsura în care timpul îi permite.

Alte două biografii reprezintă un exemplu strălucit pentru acest gen şi, dacă le veţi citi, vă vor ajuta să vă formaţi o viziune globală asupra acestei perioade.

E.W. Ives, Anne *Boleyn* (Blackwell, 1986) este dovada că şi o biografie scrisă la cele mai înalte standarde academice poate fi interesantă pentru marele public. Ea înfăţişează etapele pe care le parcurge un istoric profesionist experimentat pentru a da coerenţă unor fragmente disparate furnizate de izvoare, care deseori sunt fie incomplete, fie puţin credibile. Cartea reprezintă un splendid studiu de caz al artei istoricului.

L. B. Smith, *Henry Vili: The meisk ofroyalty* (London,

1971) este o carte cu totul diferită. Nu devenim conştienţi, ca în primul caz, de metoda analizei istoricului, dar ne recompensează cu înţelegerea cuprinzătoare şi profundă a autorului asupra perioadei în discuţie. Aproape fiecare pagină conţine analize subtile, astfel încât până şi o simplă frunzărire a ei se poate dovedi o experienţă benefică.

Pentru nivelul avansat, din păcate, nu există lucrări despre cei doi miniştri (Wolsey şi Cromwell) ai lui Henric.

Pcter Gwyn, *The King's Cardinal: The Rise and Fall ofthomas Wolsey* (Barrie & Jenkins, 1990) este o adevărată mină de informaţii, un volum cuprinzător de 650 de pagini. Cu siguranţă că îl va interesa mai cu seamă pe acela care a devenit pasionat de personalitatea lui Wolsey. Lucrările amănunţite ale lui Geoffrey Elton despre Cromwell merită citite de cei care îşi dau examenele de grad, dar probabil sunt prea dificile şi prea lungi pentru ceilalţi studenţi.

3 Lucrări de specialitate

Aproape toate studiile de specialitate despre diversele aspecte ale vieţii politice din epoca lui Henric al VIII-lea sunt prea detaliate pentru cititori, cu excepţia acelora pasionaţi. Totuşi, există o carte mai accesibilă despre politica externă, care, deşi oarecum depăşită, adună laolaltă cea mai mare parte a documentelor. Aceasta este:

R.B. Wernham, *Before The Armada: The Growth ofenglish Foreign Policy 1485–1558* (Jonathan Cape, 1966)

O încercare încununată de succes a unuia dintre cei mai de seamă istorici ai perioadei de a face subiectul accesibil pentru marea masă de cititori este:

David Starkey, *The Reign of Henry VIII: Personalities & Politics* (George Philip, 1985)

Cartea propune o lectură uşoară, în special pentru aceia care cunosc subiectul: sunt comentate probleme pe care le abordează, în mod obişnuit, doar lucrările foarte consistente.

Studenţii care vor să consulte şi alte lucrări de specialitate pot găsi un ajutor în biografia din volumul lui Guy.

INDEX

A
Amicabic Grant, taxa 62, 83, 108, 112, 192
Aquitania 46
Aragon, Caterina 9, 11, 21, 28, 31, 33, 44, 78, 91, 109, 148, 188, 191, 193
Ardres, tratatul de la 167, 175, 194
Aske, Robert 113, 119, 193

B
Boleyn, Anna 10, 11, 25, 27, 28, 31, 33, 91, 92, 98, 109, 148, 151, 170, 193, 195
Boulogne 166–168, 175, 187, 192, 194
Bourbon, ducele de 60, 61
Bretania, ducele de 164, 175
Buckingham, ducele de 75, 103, 159, 186, 192

C
Calais 11, 38, 46, 54, 142, 166, 167, 192
Cambrai, tratatul de la 62, 193
Carlisle 119
Carol, Quintul 40, 50, 52, 56, 58–62, 125, 162, 165, 166, 175, 187, 192, 193
Casa de York 102
Câmpia Cortului de Aur (1520) 31, 56, 64, 66, 185
Cleves, Anna 11, 12, 28, 150, 159, 193
Cognac, liga de la (1526) 62
Consiliul privat 114, 176
Cornwall 38, 143
Court of Augmentations 133
Court of First Fruits and Tenth 133
Cranmer, Thomas, arhiepiscopul de Canterbury 122, 170, 172

Cromwell, Thomas 11, 12, 14, 15, 26, 27, 32, 33, 82. 114, 116, 117, 119, 120, 123, 130–132, 134–155, 158–160, 162, 168, 171, 176, 180, 191, 193, 194, 196
Cumberland 114, 1)9, 122, 143

D
Darcy, Thomas, lordul 115, 119, 120, 123
Denny, Anthony 176, 177
Dodds, R&M 1 10, 121, 122
Doncaster, Bridge 116
Dudley, Edmund 19, 44, 70
Durham 114, 142, 143, 183

E
Edinburgh 164, 165
Eduard al VI-lea 11, 28, 137, 183, 193
Eltham, ordonanţele 86
Elton, G.R. 15, 16, 123, 131–141, 143, 150, 152, 154, 155, 183, 189, 195, 196
Empson, Richard 19, 44, 70
Exeter, marchiza de 105, 110

F
Ferdinand de Aragon 9, 45, 46, 48, 50, 191
Flodden, bătălia de la (1513) 47, 191
Fox, Richard, episcop de Winchester 45, 69, 70
Franţa 31, 38, 44, 45, 47–49, 53, 54, 56, 60–62, 70, 73, 101, 145, 162, 164–168, 175, 180, 182, 191–194
Francisc I 49, 50, 52, 54, 56, 59, 62, 162, 166–168, 175, 187, 192, 193

G
Gardiner, Stephen, episcopul de Winchester 171, 173, 177, 186
Greenwich, tratatul de la (1543) 164, 191, 194

H
Hampton Court 67, 80, 186
Henric al VII-lea 19, 21, 29, 36, 45, 47, 48, 69, 101, 127, 132, 139, 154, 183, 191
Henric al VIII-lea vezi *Cuprinsul* şi *Tabelul cronologic*
Howard, Caterina 12, 151, 159–161, 165, 170, 173, 188, 194

I
Iacob al V-lea 162–104, 174, 194
Imperiul oloman 40
Insula Wight 38, 167
Insulele Canalului 38, 142
Insulele Scilly 38
Irlanda 38, 183
Italia 40, 145, 146

L
Lancaster, ducatul 133
Lincoln 71
Lincolnshire, răscoala 111–114
Londra, tratatul de la 53, 54, 59, 62, 65, 192
Louth 111
Ludovic al XII-lea 48, 49

M
Maria, fiica lui Henric al VIII-lea 10, 28, 54, 105, 124, 159, 192
Maria, regina scoţienilor 164, 174, 194
Maria, sora lui Henric al VIII-lea 48–50
„Mary Rose”, corabia 167
Maximilian I, împăratul 46–50, 191
Milano 45, 59
Montague, lordul 104, 105

N
Nonsuch Palace 186
Norfolk, ducele de 115–120, 130, 151, 159–161, 163, 170, 171, 177
Northumberland, contele 103, 106, 114, 143

P
Paget, William 176, 177
Parr, Caterina 12, 28, 169, 173, 194
Partida Trandafirului Alb 100–104, 126
Paulet, Amyas 84
Pavia, bătălia de la (1525) 61, 62, 101, 192
Pelerinajul graţiei divine (1536–1537) 110, 111, 113–115, 117, 119, 120, 124–126, 135, 193
Pole, Edmund de la 101
Pole, Geoffrey 104, 105
Pole, Reginald 104
Pole, Richard de la 101, 104, 192
Pollard, A.F 52, 56, 58, 59, 68, 88
Pontefract 115, 116
Portsmouth 167

R
Rededale 106
Richmond, ducele de 10

S
Salisbury, contesa de 104
Scarisbrick, J.J. 52, 53, 195
Seymour, Eduard, conte de Hertford 194
Seymour, Jane 11, 28, 193
Sfântul imperiu romano-german 40
Shrewsbury, contele 115
Solway Moss, bătălia de la (1513) 163, 164, 174, 194

Suffolk, ducele de 49, 50, 101, 103, 111, 112, 166, 192
Surrey, contele 159, 171, 186, 191

T
Thérouanne 47, 191
Tournai 47, 54, 71, 191
Tynedale 106

Ţ
Tara Galilor 38, 103, 106, 142, 184
Ţarile de Jos 30, 40, 45, 59, 60, 62, 104

W
Warham, William, arhiepiscopul de Canterbury 45, 70, 72, 73
Wilton, abatia 88
Wolsey, Thomas 14, 15, 26, 27, 32, 43–46, 49–98, 101, 103, 134, 144–148, 150, 155, 176, 184, 186, 191–193, 196
Wriothesley, Thomas 170

Y
York 114, 117, 163, 185